

Sportfaciliteiten

Speeltuin

Gezondheid

Basisschool

Kinderdagverblijf

Bibliotheek

Cultureel centrum

STAND VAN ZAKEN BESCHIKBARE VOORZIENINGEN

Aanbevelingen en denkpistes

MAART 2024

COLOFON

Studie uitgevoerd door perspective.brussels

Departement Territoriale Kennis: Elisa Donders, Annabelle Guérin, Veronica Pezzuti, Nathalie Chodron de Courcel, Emilie Hanson, Xavier Courtois

Departement Territoriale Strategie: Akara Chy, Valérie Lambot

Dienst Scholen en Studentenleven: De Greef Thibaut, Anne Dujardin, Alice Glorie, Valcke Gaëlle, Louison Cuvelier

Met de medewerking van Leefmilieu Brussel, Vivalis.brussels,

Onder coördinatie van Elisa Donders

Onder leiding van Yves Van de Castele

Proeflezing : Yves Van de Castele, Antoine de Borman, Anne Tréfois

Vormgeving : door Patricia Paterno

Voorpagina : Square Marie-Louise, Schaarbeek. **Foto** : Bruciel. **Vormgeving** : Kaligram

Voltooiingsdatum : Maart 2024

Vertaling: Vertaald van het Frans naar het Nederlands door ElaN Languages

Bijkomende info: overzichten@perspective.brussels

Verantwoordelijke uitgever

Antoine de Borman, directeur-generaal

perspective.brussels – Naamsestraat 59 – 1000 Brussel

Wettelijk depot

D/2024/14.054/09

De hier gepresenteerde resultaten worden slechts ter informatie verstrekt. Ze zijn niet van juridische aard.

Reproductie toegestaan op voorwaarde van bronvermelding © 2024 perspective.brussels

INHOUD

Inleiding	7
Deel 1: De Brusselse bevolking en haar stedelijke context.....	11
1. De Brusselse bevolking	12
1.1. Huidige tendens in de evolutie van de Brusselse bevolking	12
1.2. Leeftijdsstructuur	13
1.3. Huishoudens	15
1.4. Eenoudergezinnen	15
1.5. Armoede en sociale bijstand	16
1.6. Onzichtbare inwoners	17
1.7. Personen met beperkte mobiliteit (PBM).....	17
1.8. Gezondheidstoestand van de bevolking	19
2. De bereikbaarheid van voorzieningen in het Brussels Gewest.....	22
2.1. Voorzieningen op verschillende schaalniveaus.....	22
2.2. Bereikbare voorzieningen	23
2.2.1. <i>Ruimtelijke bereikbaarheid</i>	23
2.2.2. <i>Sociale bereikbaarheid</i>	26
3. Dynamiek van de productie van voorzieningen	27
Deel 2: Aanbod en behoeften aan voorzieningen in het Brussels Gewest	32
1. Voorzieningen voor sport en recreatie.....	33
1.1. Sportaanbod: definitie en analysemethodologie	34
1.1.1. <i>Definities</i>	34
1.1.2. <i>Methodologie</i>	35
1.2. Gewestelijk sportaanbod, alle soorten infrastructuur	36
1.2.1. <i>Sportinfrastructuur van het Gewest</i>	36
1.2.2. <i>Sportfaciliteiten van het Gewest</i>	38
1.3. Openbare sportfaciliteiten.....	40
1.3.1. <i>Openbare sportfaciliteiten per gemeente in functie van het soort infrastructuur</i>	40
1.3.2. <i>Openbare sportaccommodaties per wijk</i>	42
1.4. Soorten openbare sportfaciliteiten per gemeente	44
1.5. Thematische analyses van het sportaanbod	48
1.5.1. <i>Zwembaden</i>	48

1.5.2.	<i>Atletiekpistes</i>	51
1.5.3.	<i>Grote buitenterreinen</i>	53
1.5.4.	<i>Vrij toegankelijke openbare infrastructuur</i>	55
1.6.	Sportprojecten	57
1.7.	Conclusie over het aanbod aan sportinfrastructuren.....	60
1.8.	Recreatief aanbod: de speelpleinen	68
2.	Culturele en socioculturele voorzieningen	74
2.1.	Definitie en analysemethodologie.....	74
2.1.1.	<i>Basisprincipes en ontwerp van "spots.brussels"</i>	74
2.1.2.	<i>Analysemethodologie</i>	75
2.2.	Ruimtelijke spreiding in het Brussels Gewest	76
2.3.	Dekkingsgebied/reikwijdte van de voorzieningen.....	77
2.3.1.	<i>Plaatselijke wijk- en gemeentelijke voorzieningen</i>	78
2.3.2.	<i>Supragemeentelijke en gewestelijke voorzieningen</i>	80
2.3.3.	<i>Supragewestelijke voorzieningen</i>	81
2.4.	Type activiteiten en capaciteit van de zalen	82
2.5.	Multifunctionaliteit van de zalen.....	83
2.5.1.	<i>Zalen gewijd aan één activiteit</i>	83
2.5.2.	<i>Zalen gewijd aan twee types van activiteiten</i>	85
2.5.3.	<i>Capaciteit en type van activiteiten</i>	86
2.6.	(Socio)culturele voorzieningen en hun zalen gezien door het prisma van de artistieke domeinen 87	
2.6.1.	<i>Muziek - concertzalen</i>	87
2.6.2.	<i>Conferentie-, debat-, lezingszalen</i>	89
2.6.3.	<i>Lessen</i>	90
2.6.4.	<i>Theater</i>	91
2.6.5.	<i>Tentoonstellingszalen</i>	92
2.6.6.	<i>Bioscoop</i>	93
2.6.7.	<i>Inkijk - en uitleencentra</i>	94
2.7.	(Behoefte aan) cultuur: praktijken en drempels in vijf Brusselse wijken	95
2.8.	Conclusies en aanbevelingen.....	97
3.	Opvangvoorzieningen voor jonge kinderen	98
3.1.	Inleiding	98

3.2.	Definitie en analysemethodologie.....	98
3.2.1.	<i>Institutionele context</i>	98
3.2.2.	<i>Definities</i>	99
3.2.3.	<i>Methodologie</i>	100
3.3.	Analyse van de kaarten.....	101
3.3.1.	<i>Bestaande toestand</i>	101
3.3.2.	<i>Huidige toestand volgens de actoren op het terrein</i>	106
3.3.3.	<i>Geplande situatie</i>	106
3.4.	Conclusies en uitdagingen.....	107
4.	Onderwijsvoorzieningen	109
4.1.	Inleiding.....	109
4.2.	Definitie en analysemethodologie.....	109
4.2.1.	<i>Brusselse scholenatlas</i>	109
4.2.2.	<i>Monitoring van het schoolaanbod in het Brussels Gewest</i>	109
4.2.3.	<i>Wijkmonitoring van het BISA</i>	110
4.3.	Analyse van de kaarten.....	111
4.3.1.	<i>Brusselse Scholenatlas</i>	111
4.3.2.	<i>Onthaalcapaciteit van de scholen en geplande plaatsen in het basisonderwijs tegen 2030</i>	114
4.3.3.	<i>Aandeel kinderen dat in de nabijheid van hun woonplaats naar het basis- of secundair onderwijs gaat en geplande plaatsen tegen 2030</i>	116
4.4.	Conclusies en uitdagingen.....	118
5.	Voorzieningen verbonden aan het studentenleven	120
5.1.	Inleiding.....	120
5.2.	Methodologie.....	120
5.2.1.	<i>Typologie van de Instellingen voor Hoger Onderwijs (IHO)</i>	120
5.3.	Kaartanalyse.....	121
5.3.1.	<i>Territoriale spreiding van het aanbod van de Instellingen voor Hoger Onderwijs (IHO)</i>	121
5.4.	Conclusies en aanbevelingen.....	122
6.	sociale en Gezondheidsvoorzieningen	123
6.1.	Beleid op het vlak van welzijn en gezondheid.....	123
6.1.1.	<i>Brussel takes care: Geïntegreerd welzijns- en gezondheidsplan</i>	124
6.2.	Behoeften.....	127
6.3.	Aanbod.....	129

6.3.1.	<i>Ruimtelijke spreiding van het aanbod</i>	129
6.3.2.	<i>Moeilijkheden en beperkingen bij het kwantificeren en analyseren van potentiële behoeften, de omvang van het aanbod en eventuele tekorten aan welzijns- en gezondheidsvoorzieningen</i>	134
6.4.	Niet-gebruik van gezondheidszorg	136
6.5.	Zoom: ouderen en het huisvestingsaanbod	138
6.5.1.	<i>Demografie en sociaal-culturele en economische situatie van ouderen</i>	138
6.5.2.	<i>Rust- en verzorgingstehuis (RVT)</i>	138
6.5.3.	<i>Andere residentiële of semi-residentiële voorzieningen</i>	139
6.6.	Conclusie	141
Deel 3: Conclusies en denkpistes		143
1.	Naar een definitie van de gebieden met een tekort?	144
2.	Denkpistes	145
2.1.	Gedeeld gebruik van de voorzieningen	145
2.2.	Het hoofd bieden aan een tekort aan sites	146
2.3.	De dynamiek van de Task Force Voorzieningen versterken	146
2.4.	Tijdelijk gebruik bevorderen	147
3.	Vervolg	149

INLEIDING

Het doel van dit rapport is om een stand van zaken op te maken van de openbare voorzieningen in het Brussels Gewest op basis van inventarissen binnen of buiten Perspective zoals ze eind 2023 geactualiseerd werden.

Wat wordt er bedoeld met een openbare voorziening? Openbare voorzieningen bestaan uit infrastructuren die nuttig zijn voor de gemeenschap. Hun voornaamste doel is om een dienst van algemeen belang te verlenen aan een breed publiek door tegemoet te komen aan de verschillende behoeften van de inwoners (cultuur, media, sport, gezondheid, onderwijs, kinderopvang, openbare diensten, sociale economie enz.). De collectieve opdracht van de voorziening primeert op de eventuele rentabiliteit ervan.

Samen hebben kleine en grote Brusselse voorzieningen een elkaar aanvullende impact op het grondgebied. Ze creëren een netwerk dat, evenwichtig gespreid over het grondgebied, een troef vormt voor het leven in de stad en zijn vaak essentieel voor het dagelijks leven van de plaatselijke bewoners. Een deel van die voorzieningen heeft een ruimere invloed op het grondgebied, werkt op grootstedelijke of zelfs internationale schaal. Wanneer zij een uitzonderlijke programmatie aanbieden of de organisatie van grote evenementen mogelijk maken, verstevigen deze voorzieningen de aantrekkelijkheid van Brussel.

Sommige van deze infrastructuren voorzien niet alleen in een behoefte maar zijn ook ontmoetingsplaatsen die de sociale cohesie versterken. Ze kunnen leiden tot het ontstaan van rijke dynamieken die de banden tussen de bewoners en hun grondgebied versterken.

Het **Gewestelijk Bestemmingsplan (GBP) definieert een voorziening van collectief belang of van openbare diensten als volgt:** *"Bouwwerk of installatie bestemd voor de uitvoering van een opdracht van algemeen of openbaar belang, meer bepaald de diensten van de plaatselijke besturen, de gebouwen waarin de parlementaire vergaderingen en hun diensten gehuisvest zijn, de scholen, de culturele, sportieve, sociale en gezondheidsvoorzieningen, alsmede de voorzieningen voor erkende erediensten en lekenmoraal. Worden eveneens beschouwd als voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, de diplomatieke zendingen, de consulaire beroepsposten van de door België erkende Staten, alsmede de vertegenwoordigingen van de gefedereerde of gedecentraliseerde entiteiten van die Staten. Zijn uitgesloten, de lokalen voor het beheer of het bestuur van de andere overheidsdiensten."*

Voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten kunnen in alle gebieden worden toegestaan voor zover ze verenigbaar zijn met de hoofdbestemming van het betrokken gebied en met de kenmerken van het omliggend stedelijk kader. In de groengebieden, de groengebieden met hoogbiologische waarde, de bosgebieden, de parkgebieden en de landbouwgebieden kunnen die voorzieningen, evenwel, slechts de gebruikelijke aanvulling van en het toebehoren bij hun bestemmingen zijn. Wanneer die voorzieningen geen deel uitmaken van de door de bijzondere voorschriften toegestane activiteiten of wanneer de vloeroppervlakte, zoals toegestaan door de bijzondere voorschriften van het gebied, wordt overschreden, zijn zij aan de speciale regelen van openbaarmaking onderworpen.

Alleen de Gebieden voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten worden echter genoemd als gebieden die hoofdzakelijk bestemd zijn voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, terwijl secundaire bestemmingen er zijn toegestaan¹.

¹ Mits speciale regelen van openbaarmaking worden toegepast, kunnen deze gebieden ook worden bestemd voor woningen; Mits speciale regelen van openbaarmaking worden toegepast, kunnen deze gebieden ook worden bestemd voor handelszaken die de gebruikelijke aanvulling zijn van de bestemmingen bedoeld in 8.1 en 8.2. De stedenbouwkundige kenmerken van de bouwwerken en installaties stroken met die van het omliggend stedelijk

De overige bestemmingsgebieden, die zonder verplichting of beperking van de oppervlakte kunnen worden toegewezen aan voorzieningen, onder voorbehoud van de regelen van openbaarmaking, zijn de volgende:

- > Woongebieden met residentieel karakter;
- > Woongebieden;
- > Gemengde gebieden;
- > Sterk gemengde gebieden;
- > Ondernemingsgebieden in een stedelijke omgeving;
- > Stedelijke-industriegebieden;
- > Gebieden voor havenactiviteiten en vervoer;
- > Landbouwgebieden;
- > Gebieden voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten;
- > Het gebied voor sport of vrijetijdsactiviteiten van de Hippodroom van Bosvoorde.

Het **Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO)** van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vermeldt: "Er is nood aan een geïntegreerde planning van de sociale, culturele en sportieve diensten en faciliteiten om in te spelen op de bevolkingsexplosie en op de gediversifieerde verdichtingen en om een antwoord te bieden op de sociale noden van de meest behoeftigen in de armste wijken."

Een van de strategieën die het GPDO met zich meebrengt is bijgevolg de voorzieningen te beschouwen als drager van het dagelijks leven: buurtinfrastructuur, die beter te voet te bereiken is. Het GPDO bepaalt eveneens dat het nodig is in Brussel grote voorzieningen te creëren ter bevestiging van het statuut van internationale stad, met name op het gebied van cultuur en sport.

---

kader; wijzigingen ervan zijn onderworpen aan de speciale regelen van openbaarmaking. De naaste omgeving van de bouwwerken en installaties van de voorzieningen van collectief belang draagt bij tot de totstandkoming van het groen netwerk. Mits behoorlijke motivering wegens economische en sociale redenen en mits opmaak van een bijzonder bestemmingsplan kunnen deze gebieden genieten van de bijzondere voorschriften toepasbaar in sterk gemengd gebied.

In dit rapport kijken we naar openbare voorzieningen in de volgende domeinen:

De gebruikte bronnen zijn het sportkadaster (sport.brussels), de Monitoring van culturele voorzieningen (spots.brussels), de Monitoring van de schoolvraag en het schoolaanbod (perspective.brussels), het Speelnetwerk Leefmilieu Brussel en gegevens verzameld op sociaal.brussels.

Deze analyse is gebaseerd op de meest actuele gegevens die beschikbaar zijn in 2023.

Dit werk beoogt **verschillende doelen**:

- > In één document de beschikbare kennis samenbrengen over het aanbod aan voorzieningen met betrekking tot de hierboven genoemde thema's of domeinen;
- > Eventuele territoriale onevenwichten aan het licht brengen, meer bepaald gelet op de huidige demografische situatie en de toekomstige evolutie;
- > De behoeften waaraan een toekomstige stedelijke programmering van voorzieningen tegemoet zou moeten komen, duidelijk identificeren;
- > De vastgestelde territoriale onevenwichten met de ruimtelijke verdeling van de toegekende vergunningen vergelijken;
- > Op deze analyse van aanbod en behoeften, de stedelijke programmering van de verschillende strategische plannen en stedelijke projecten voorbereid door Perspective, evenals de facilitaire activiteiten ontwikkeld om voorzieningsprojecten te coördineren en te ondersteunen, baseren. De andere betrokken actoren (gemeenten, openbare bouwheren, gemeenschappen, gewestelijke besturen, enz.) worden ook uitgenodigd om de verzamelde gegevens te gebruiken als basis voor hun visie en de programmering van voorzieningen.
- > Deze analyse vormt tevens de eerste stap in de voorbereiding van een toekomstige oprichting van een Observatorium voor voorzieningen.
- > De nood aan dit soort analyses werd duidelijk voor Perspective, bij de uitvoering van haar missies, zoals onder andere de inventarisatie van de verschillende voorzieningen. Vervolgens hielp de

cartografie van de ruimtelijke verdeling van deze publieke voorzieningen om de behoeften en de zones met een tekort aan voorzieningen te identificeren. Daartoe lijkt het ons belangrijk rekening te houden met, en uit te gaan van, de specifieke eigenschappen van elk type voorziening, omdat de behoeften aan voorzieningen en diensten verschillen naargelang het publiek of doelgroep. De behoefte aan schoolvoorzieningen wordt zodoende bepaald door de bevolking tussen 6 en 18 jaar. In sport- en culturele voorzieningen worden daarentegen activiteiten georganiseerd die niet verplicht zijn. Hun inplanting volgt bijgevolg een andere logica.

- > In dit werk vormen de beginselen van de buurtstad de basisprincipes voor de analyse van de territoriale spreiding van voorzieningen (zie hoofdstuk mobiliteit), volgens de specifieke kenmerken van elk type voorziening en de uitstraling ervan (lokaal versus bovenlokaal). Deze specifieke kenmerken bepalen bijvoorbeeld de loopafstanden voor lokale voorzieningen of de behoefte aan goede openbaar vervoersverbindingen voor de ontwikkeling van grotere voorzieningen. Vanuit dit oogpunt sluit dit rapport aan bij de gewestelijke doelstellingen door het Lucht-, Klimaat- en Energieplan (LKEP) van het Gewest toe te passen en de stad van de korte afstanden op de voorgrond te plaatsen.

In de toekomst moet deze analyse worden aangevuld met een analyse van de dienstvoorzieningen die onontbeerlijk zijn voor het functioneren van de stad, zoals containerparken, recyclingcentra, stadslogistiek, maar ook voorzieningen van openbaar nut zoals brandweerkazernes, enz.

DEEL 1: DE BRUSSELSE BEVOLKING EN HAAR STEDELIJKE CONTEXT

1. DE BRUSSELSE BEVOLKING

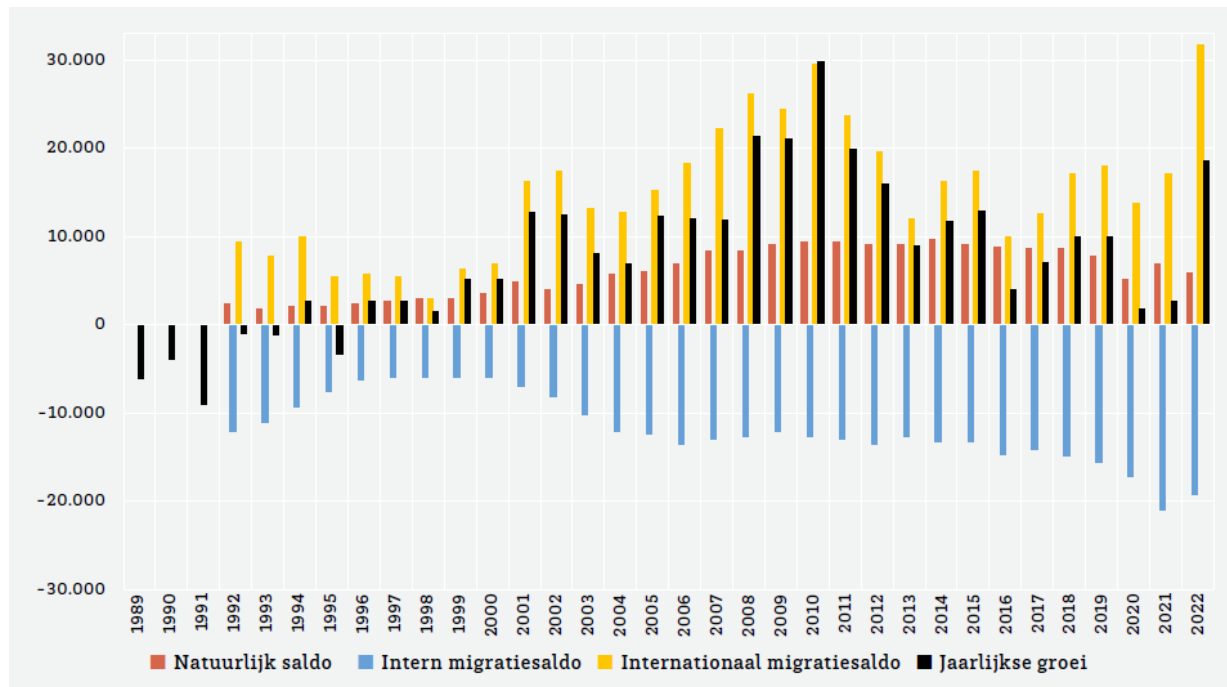
In het kader van een algemene herziening van de problematiek van openbare voorzieningen in het Brussels Gewest moet rekening worden gehouden met een aantal vaststellingen. Deze hebben betrekking op de kenmerken en sociaaleconomische tendensen van de Brusselse bevolking en staan stil bij de vraag hoe het aanbod tegemoetkomt aan de behoeften van de Brusselaars. Dit hoofdstuk geeft een kort overzicht van de Brusselse bevolking en haar evolutie aan de hand van statistische gegevens van het BISA en het Federaal Planbureau.

1.1. HUIDIGE TENDENS IN DE EVOLUTIE VAN DE BRUSSELSE BEVOLKING

Op 1 januari 2023 telt het Brussels Gewest 1.241.175 inwoners. Het is nog nooit zo dichtbevolkt geweest. De bevolking van het Brussels Gewest is dus blijven groeien sinds 1996.

In 2022 kreeg het Brussels Gewest er 18.538 inwoners bij, een relatieve stijging van +1,52%, wat bijzonder hoog is. De bevolkingsgroei in het Brussels Gewest is meer dan drie keer hoger dan in het Waals Gewest (+0,52%), en een derde hoger dan in Vlaanderen (+1,13%). Na twee jaar van zeer zwakke groei zal de toename van de Brusselse bevolking in 2022 opnieuw een niveau bereiken dat niet meer is gezien sinds 2012 (zie grafiek 1). Deze groei is het gevolg van het uitbreken van de oorlog in Oekraïne en de toestroom van Oekraïense onderdanen. Zoals reeds een tiental jaar systematisch het geval is (zie grafiek 1), compenseerden het positieve natuurlijke saldo (+5.830) en de netto internationale migratie (+31.685) samen de zeer negatieve netto interne migratie (-19.307).

FIGUUR 1: COMPONENTEN VAN DE EVOLUTIE VAN DE BEVOLKING IN HET BHG VAN 1989 TOT 2022 (AANTAL PERSONEN)

Bron: Statbel (Rijksregister), BISA, Sociaaleconomisch overzicht 2023.

1.2. LEEFTIJDSTRUCTUUR²

De grootte van de leeftijdscohorten van de bevolking bepaalt de behoefte aan een reeks voorzieningen, zoals scholen, kinderdagverblijven, rusthuizen, enz. Daarom is het belangrijk om rekening te houden met de leeftijdsstructuur van de huidige en verwachte bevolking van Brussel om de huidige en toekomstige behoeften aan deze voorzieningen te bepalen.

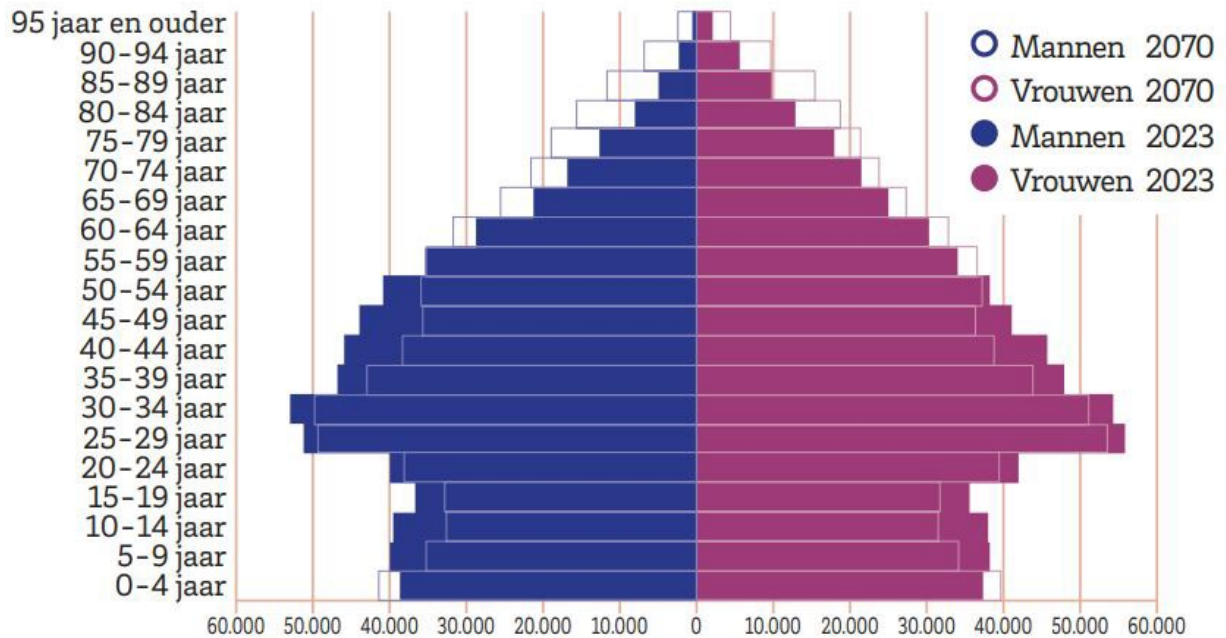
Op 1 januari 2023 was de bevolking van het BHG relatief jonger dan die van de andere twee gewesten van het land. Het **aandeel van de 65-jarigen en ouder was slechts 13%**, tegenover 21% in het Vlaams Gewest en 20% in het Waals Gewest. Daarentegen zijn er relatief **meer jongeren onder de 18 (22%**, tegenover 19% in Vlaanderen en 20% in Wallonië). Ten slotte onderscheidt het Brussels Gewest zich vooral door **het hogere aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar)**, dat **65%** van de bevolking uitmaakt, tegenover bijna 59% in Vlaanderen en 60% in Wallonië (figuur 2).

De gemiddelde leeftijd van de Brusselaars bedroeg in 2023 37,8 jaar, het zevende jaar op rij dat dit cijfer stijgt.

De verjonging van de Brusselse bevolking, die begon in de jaren 1990 en aanhield tot 2016, ligt dus achter ons. Toch blijft de gemiddelde leeftijd veel lager dan in Vlaanderen (43,1 jaar) en Wallonië (41,9 jaar), regio's waar de vergrijzing al meer dan twintig jaar aanhoudt.

² Bron: BISA, perspective.brussels, december 2023, FOCUS nr. 61 Demografische Barometer 2023 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

FIGUUR 2: LEEFTIJDPIRAMIDE VOOR HET BRUSSELS GEWEST: VERGELIJKING TUSSEN MANNEN EN VROUWEN PER LEEFTIJDKLASSE IN 2023 EN 2070 (IN AANTAL PERSONEN)

Bron: FPB, BISA & Statbel (Rijksregister en gewestelijke prognoses) © BISA, 2024

Vergrijzing van de bevolking³

Sinds 2010 wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met een toename van het aantal ouderen. Volgens de prognoses zal het aantal mensen van 65 jaar en ouder blijven stijgen. Het aantal mensen van 85 jaar en ouder (een populatie die kwetsbaarder is en een groter risico loopt op zorgafhankelijkheid) daalt sinds 2018, maar zal vanaf 2030 sterk stijgen.

Tegen 2030 wordt er een toename van het aantal personen van 65 jaar en ouder verwacht in alle gemeenten, met een verschillende intensiteit, behalve in Ganshoren. De gemeente waar de toename naar verwachting het grootst zal zijn, is Sint-Joost-ten-Node, gevolgd door Sint-Jans-Molenbeek en Sint-Agatha-Berchem.

Het aandeel ouderen op de totale bevolking is groter in het zuidoosten van het Brussels Gewest (gemeenten waar een hoger percentage mensen een hoog sociaaleconomisch niveau heeft) en in een klein deel van het noordwesten.

In de komende jaren kunnen we daarom een toename verwachten van het aantal mensen dat kwetsbaarder is en een groter risico loopt om afhankelijk te worden van zorg⁴.

Bovendien tonen de indicatoren die gebruikt worden om hun sociaaleconomische situatie te beoordelen aan dat de Brusselse bejaarden kwetsbaarder zijn dan de Belgische bevolking in haar geheel, en dat deze kwetsbaarheid in Brussel de neiging heeft om met de jaren toe te nemen, in tegenstelling tot in

³ Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, 2023, OUDEREN IN HET BRUSSELS GEWEST Overzicht van hun welzijns- en gezondheidstoestand en het opvang- en huisvestingsaanbod.

⁴ De indicatoren die gebruikt worden om de gezondheidstoestand van de oudere bevolking te beoordelen, tonen aan dat van de 65-plussers de oudsten over het algemeen kwetsbaarder zijn en bijgevolg de meeste zorg nodig hebben (thuiszorg en hulp, ziekenhuisopname, risico op plaatsing in een rusthuis, enz.).

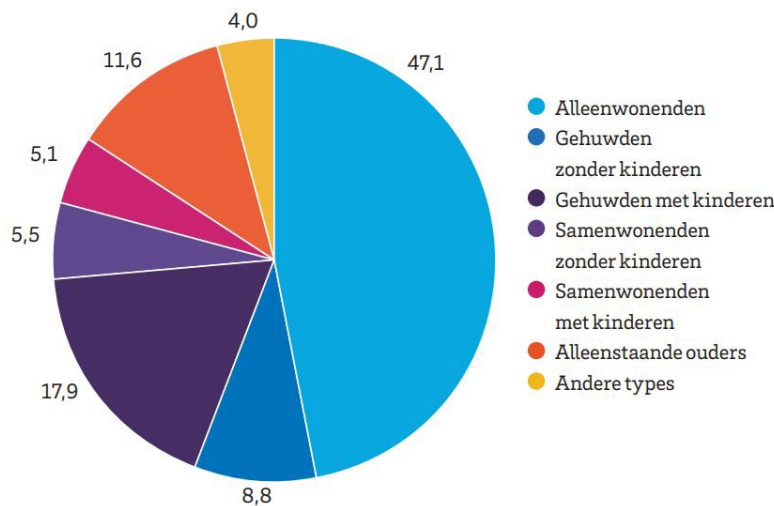
België in zijn geheel. Personen met een zwakke sociaaleconomische status krijgen echter sneller en vaker te maken met gezondheidsproblemen en functionele beperkingen en dus is voor hen de waarschijnlijkheid groter dat ze een beroep zullen doen op een zorgdienst.

1.3. HUISHOUDENS⁵

Op 1 januari 2023 bedroeg het aantal privéhuishoudens in het Brussels Gewest 574.603, goed voor een stijging met 10.721 eenheden in de loop van 2022. Dit komt overeen met een relatieve groei van 1,9%, die groter is dan die van de bevolking als geheel (+1,5%). Als gevolg hiervan is de gemiddelde grootte van privéhuishoudens licht gedaald, van 2,15 op 1 januari 2022 naar 2,14 op 1 januari 2023. Daarmee blijft deze lager dan in de andere twee gewesten: 2,29 in het Vlaams Gewest en 2,24 in het Waals Gewest.

De daling van de gemiddelde grootte houdt verband met een verandering in de structuur van de Brusselse bevolking per huishouden (Figuur 3), waaronder:

FIGUUR 3: PRIVÉHUISHOUDENS NAAR TYPE IN 2023: % PRIVÉHUISHOUDENS OP 1 JANUARI

Bron: BISA & Statbel (Rijksregister)

- > Een lichte groei in eenpersoonshuishoudens: van 46,8% in 2022 naar 47,1% van de privéhuishoudens in 2023;
- > Een lichte daling van het aantal huishoudens van het type getrouwd met kind(eren) van 18,3% in 2022 naar 17,9% in 2023 van de privéhuishoudens.

1.4. EENOUDERGEZINNEN

Eenoudergezinnen zijn goed voor 11,6% van de huishoudens in het BHG in 2023. Eenoudergezinnen in Brussel zijn een genderfenomeen. 86% van deze gezinnen heeft een vrouw als gezinshoofd. In Brussel

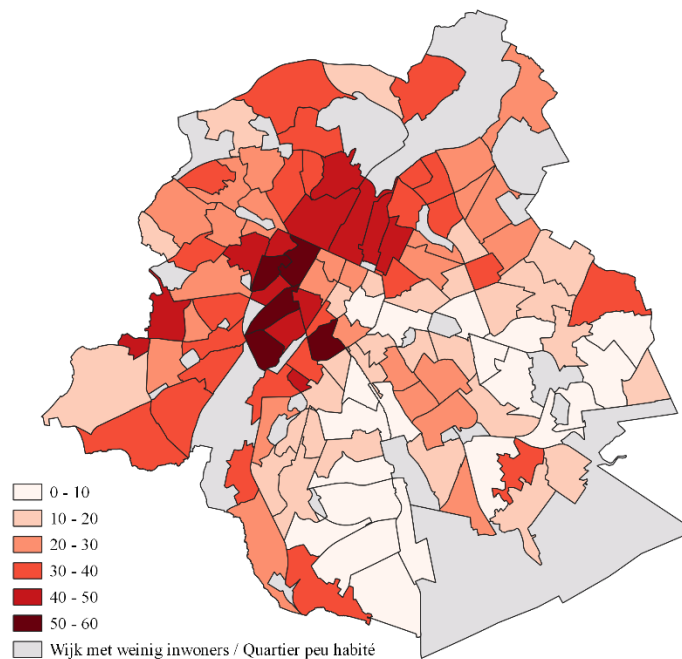
⁵ Bron: BISA en Statbel (Rijksregister), Mini-Bru, 2023.

leven 106.958 kinderen in eenoudergezinnen. Verschillende studies en analyses hebben het risico op armoede voor deze groep benadrukt. In Brussel liep de groep eenoudergezinnen in 2018 het grootste risico op armoede en sociale uitsluiting, vooral onder degenen die geen onderhoudsgeld voor de kinderen ontvingen. Bovendien hebben alleenstaande moeders een lagere activiteits- en werkgelegenheidsgraad. Ze lopen daarom een groter risico op langdurige werkloosheid. Ze combineren dus meerdere socio-economische indicatoren die dit verhoogde armoederisico verklaren⁶.

1.5. ARMOEDE EN SOCIALE BIJSTAND⁷

Volgens gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid⁸ ontvingen 328.656 mensen in het Brussels Gewest de verhoogde tegemoetkoming op 1 januari 2022. Dit vertegenwoordigt 27% van de bevolking. Dit percentage is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 14% in het Vlaams Gewest en 19% in het Waals Gewest. Het is echter vergelijkbaar met het percentage in de stad Antwerpen (26%), terwijl het lager is dan het percentage in de twee grootste Waalse steden, Charleroi en Luik (32%).

KAART 1: AANDEEL VAN DE RECHTHEBBENDEN OP DE VERHOOGDE TEGEMOETKOMING IN DE BEVOLKING PER WIJK (IN % – OP 1 JANUARI 2022)

Bron: KSZ (Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming), FOD Economie - Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA, 2023

Achter dit percentage voor het BHG als geheel gaan aanzienlijke geografische verschillen schuil. Terwijl het deel van de bevolking dat geniet van de verhoogde tegemoetkoming minder dan 10% bedraagt in

⁶ Bron: Brussels take care, Geïntegreerd welzijns- en gezondheidsplan 2022

⁷ Bron: BISA, Sociaaleconomisch overzicht 2023

⁸ Deze kunnen worden benaderd via het deel van de bevolking dat geniet van de verhoogde tegemoetkoming (RVT), voornamelijk bedoeld voor huishoudens met een beperkt inkomen.

een twintigtal wijken die allemaal in het zuidoostelijke kwadrant van het Gewest liggen, is het meer dan 40% in de meeste buurten van de Arme Sikkel en in sommige westelijke buurten. In vijf wijken van de Arme Sikkel geniet meer dan één op de twee mensen van de verhoogde tegemoetkoming: Kuregem-Veeartsenij (50%), Kuregem-Dauw (53%), de Marollen (53%), Weststation (54%) en Historisch Molenbeek (56%) (kaart 1).

Meer in het algemeen lijkt het Gewest in twee delen te zijn verdeeld:

- > In het noordwestelijke deel, dat zich uitstrekt van het zuidwesten van Ukkel tot Evere en Schaarbeek, zijn er zeer weinig wijken waar de begunstigen van de verhoogde tegemoetkoming minder dan 20% van de totale bevolking uitmaken.
- > In het zuidoosten, van het oosten van Ukkel tot Sint-Lambrechts-Woluwe, vertegenwoordigen de begunstigen van de verhoogde tegemoetkoming dan weer zelden meer dan 20% van de bevolking van een wijk.

1.6. ONZICHTBARE INWONERS

Statistieken en administratieve gegevens hebben alleen betrekking op personen die naar behoren geregistreerd werden in de gemeentelijke registers, het Rijksregister of de verschillende databanken van de sociale zekerheid. Er wonen echter ook veel mensen in het Gewest die niet tot de officiële bevolking worden gerekend: buitenlanders zonder geldige verblijfsvergunning, niet-gedomicilieerde studenten, niet-gedomicilieerde Europeanen, personen zonder wettelijke verblijfplaats, diplomaten en hun gezinnen. Ook kandidaat-vluchtelingen (d.w.z. asielzoekers) worden niet opgenomen in de officiële populatie, ook al staan ze wel in het wachtregister.

De telling die in november 2020 door Bruss'help werd uitgevoerd, identificeerde 5.313 daklozen of personen die slecht gehuisvest waren in Brussel. Op 1 januari 2021 vermeldde de FOD Buitenlandse Zaken ook meer dan 11.000 mensen in Brussel als leden van diplomatenfamilies.

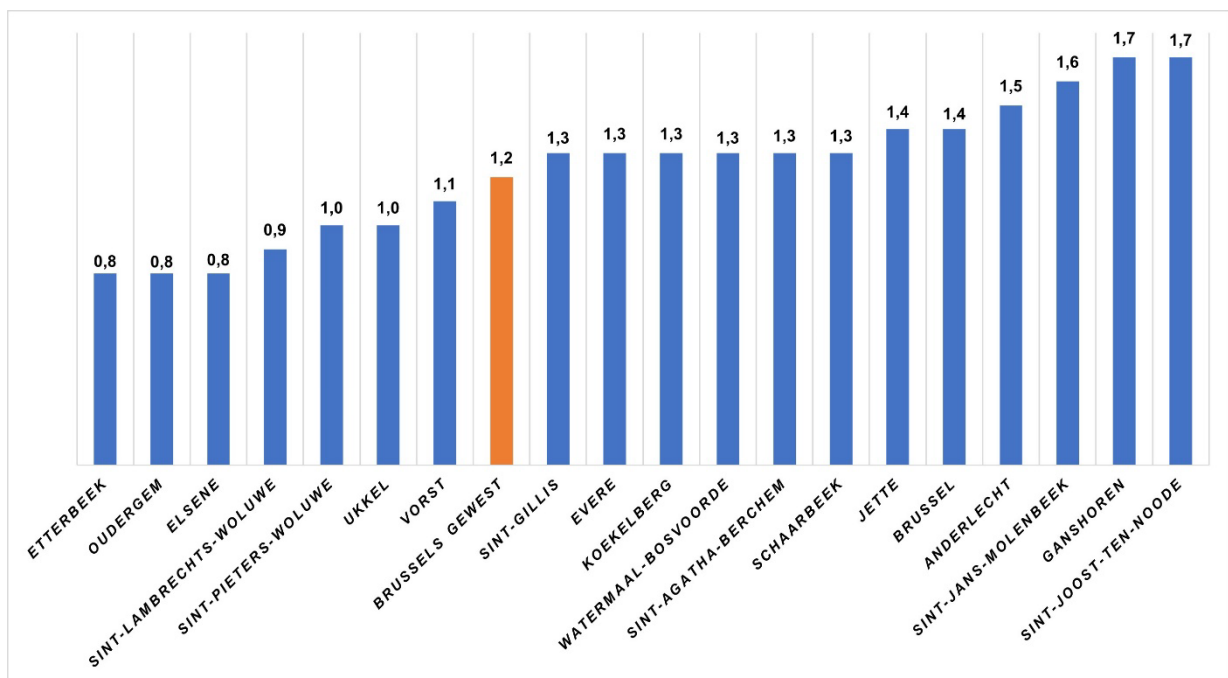
Onder de mensen in een preciaire situatie die "onzichtbaar" zijn in de statistieken, telt het Brussels Gewest, naast een bepaald aantal personen die ingeschreven zijn in het Bevolkingsregister maar onbekend zijn bij het sociaalzekerheidsstelsel (omdat ze geen toegang (meer) hebben tot sociale rechten), ook een bepaald aantal personen die niet ingeschreven zijn in het Register, met name mensen zonder papieren. Zij hebben geen recht op sociale bescherming; alleen tussenkomst in de gezondheidszorg, via het gebruik van dringende medische hulp (DMH) die door de OCMW's wordt verleend, is mogelijk. Dit komt neer op 13.584 gevallen van DMH die over het hele jaar 2020 werden verstrekt in het BHG. Dit cijfer is ongetwijfeld veel lager dan het werkelijke aantal mensen zonder rechten, aangezien sommigen van hen geen gebruik maken van medische noodhulp.

1.7. PERSONEN MET BEPERKTE MOBILITEIT (PBM)

Personen met een verminderde lichamelijke of psychische toestand kunnen beroep doen op een tegemoetkoming voor personen met een handicap. Deze tegemoetkoming compenseert in bepaalde mate de kosten die te wijten zijn aan de handicap en garandeert een inkomen voor personen die door hun handicap niet in staat zijn om zelf een voldoende hoog inkomen te verwerven. De tegemoetkoming wordt toegekend onder bepaalde voorwaarden zoals de inkomenssituatie en de medische erkenning van

de handicap. Cijfers met betrekking tot het aandeel personen met een uitkering wegens een handicap zijn beschikbaar bij de FOD Sociale Zekerheid. Binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest krijgt 1,2% van de actieve bevolking (20- tot 64-jarigen) een tegemoetkoming wegens een handicap (zie Figuur 4). Dit aandeel verschilt echter sterk tussen de gemeenten onderling met doorgaans een hoger aandeel in de gemeenten van de arme sikkels (Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek, Anderlecht, Schaarbeek) in vergelijking met de rijkere gemeenten (Etterbeek, Oudergem, Elsene, Ukkel, de twee Woluwe).

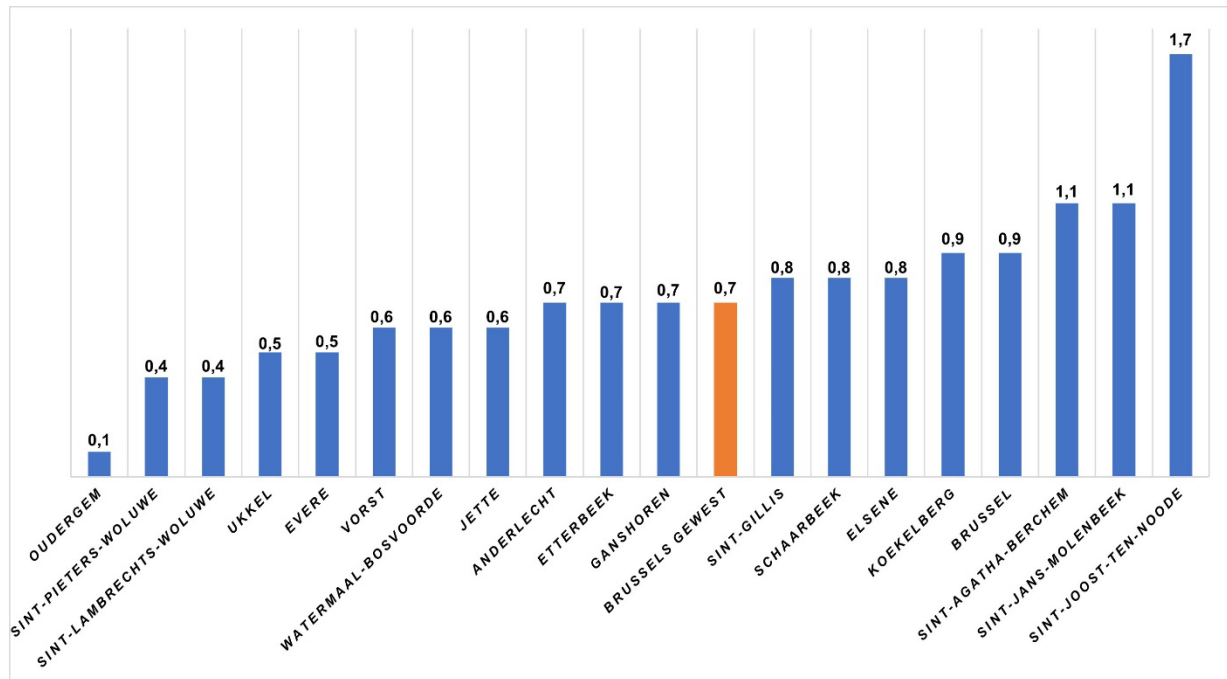
FIGUUR 4 : AANDEEL VAN DE BEVOLKING TUSSEN 20 EN 64 JAAR OUD MET EEN UITKERING WEGENS EEN HANDICAP, PER GEMEENTE, 2018

Bron: Statbel, FOD Sociale Zekerheid; berekeningen: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

Wat betreft de 65-plussers bedraagt het totaal aandeel personen met een tegemoetkoming wegens een handicap 0,7% voor het hele Gewest (zie Figuur 4). Dit aandeel ligt het hoogst in de gemeente Sint-Joost-ten-Node (1,7%) en het laagst in de gemeente Oudergem (0,1%). Het verschil tussen rijkere en armere gemeenten bestaat, maar is minder uitgesproken dan onder de actieve bevolking.

FIGUUR 5 : AANDEEL VAN DE BEVOLKING OUDER DAN 65 JAAR MET EEN UITKERING WEGENS EEN HANDICAP, 2018

Bron : Statbel, FOD Sociale Zekerheid; berekeningen: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

1.8. GEZONDHEIDSTOESTAND VAN DE BEVOLKING⁹

In termen van ongelijkheid in gezondheid spelen de sociaaleconomische positie en geografische spreiding van huishoudens een belangrijke rol, wat zich manifesteert via een sociale gradiënt die sociaaleconomisch niveau en gezondheidstoestand met elkaar verbindt.

Deze invloed wordt gevoeld vanaf de geboorte en gedurende het hele leven. Het kindersterftcijfer is bijvoorbeeld twee keer zo hoog (5/1.000) in huishoudens zonder inkomen dan in huishoudens met twee inkomens. De levensverwachting bij geboorte verschilt ook aanzienlijk naargelang het sociaaleconomische niveau van de gemeente waar men woont. Tussen de armste en rijkste gemeenten van het Gewest bedraagt de kloof in termen van levensverwachting van de inwoners 3 jaar voor mannen en 2,5 jaar voor vrouwen (periode 2012-2017).

Chronische ziekten, geestelijke gezondheid¹⁰, slaapstoornissen en arbeidsongeschiktheid zijn eveneens indicatoren die het sterke verband tussen gezondheid en sociaaleconomische status aantonen.

⁹ Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2019, Iedereen even gezond in Brussel? Recente cijfers en kaarten over sociale ongelijkheden in gezondheid en Brussels take care, Geïntegreerd welzijns- en gezondheidsplan 2022.

¹⁰ Geestelijke gezondheid is ook systematisch slechter wanneer de sociaaleconomische status lager is. Mensen met financiële problemen hebben drie keer zoveel kans op een depressie (28,1%) dan mensen die de eindjes gemakkelijk aan elkaar kunnen knopen (8,8%). Mensen die het matig gemakkelijk vinden om de eindjes aan elkaar te knopen, bevinden zich in een tussenpositie (13,1%).

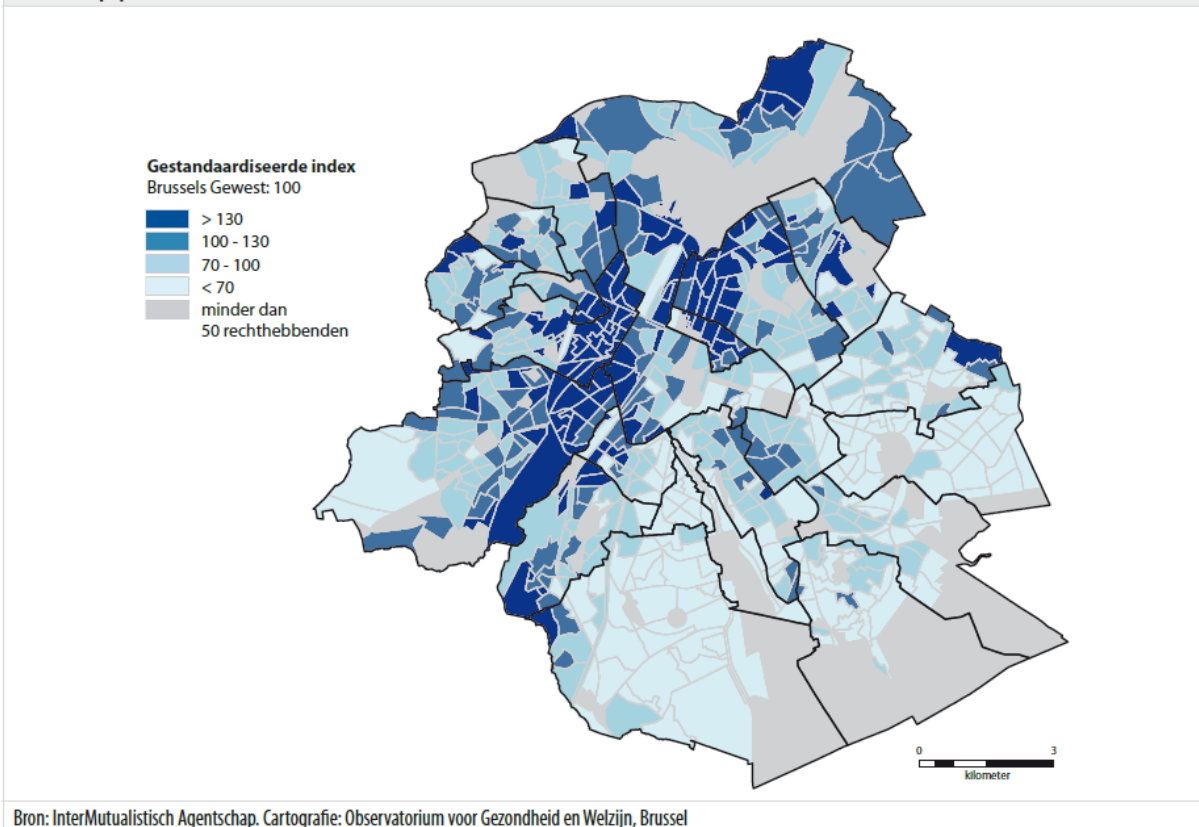
Deze ongelijkheden kunnen onder andere worden verklaard door het verband tussen gezondheid, levenskwaliteit en milieu, met name door verschillen in woonkwaliteit, blootstelling aan milieuoverlast (luchtvervuiling, stank, lawaai, trillingen) en toegang tot groene en recreatieve ruimten.

Wanneer we een aantal van deze indicatoren in kaart brengen, zien we hoe gezondheid de patronen van grote sociaal-ruimtelijke ongelijkheid in het Gewest volgt. Diabetes volgt dit patroon van grote sociaaleconomische ongelijkheid (kaart 2). De geografische spreiding van diabetes komt bijna overeen met de inkomensverdeling in het Brussels Gewest. De arme sikkkel springt er duidelijk uit, terwijl de bewoners in de meest welvarende wijken een lager algemeen risico lopen om diabetes te ontwikkelen.

KAART 2: DIABETES, GESTANDAARDISEERD NAAR LEEFTIJD EN GESLACHT, BRUSSELS GEWEST, 2016

Kaart 9: Diabetes gestandaardiseerd voor leeftijd en geslacht, Brussels Gewest, 2016

Referentiepopulatie: alle Brusselaars

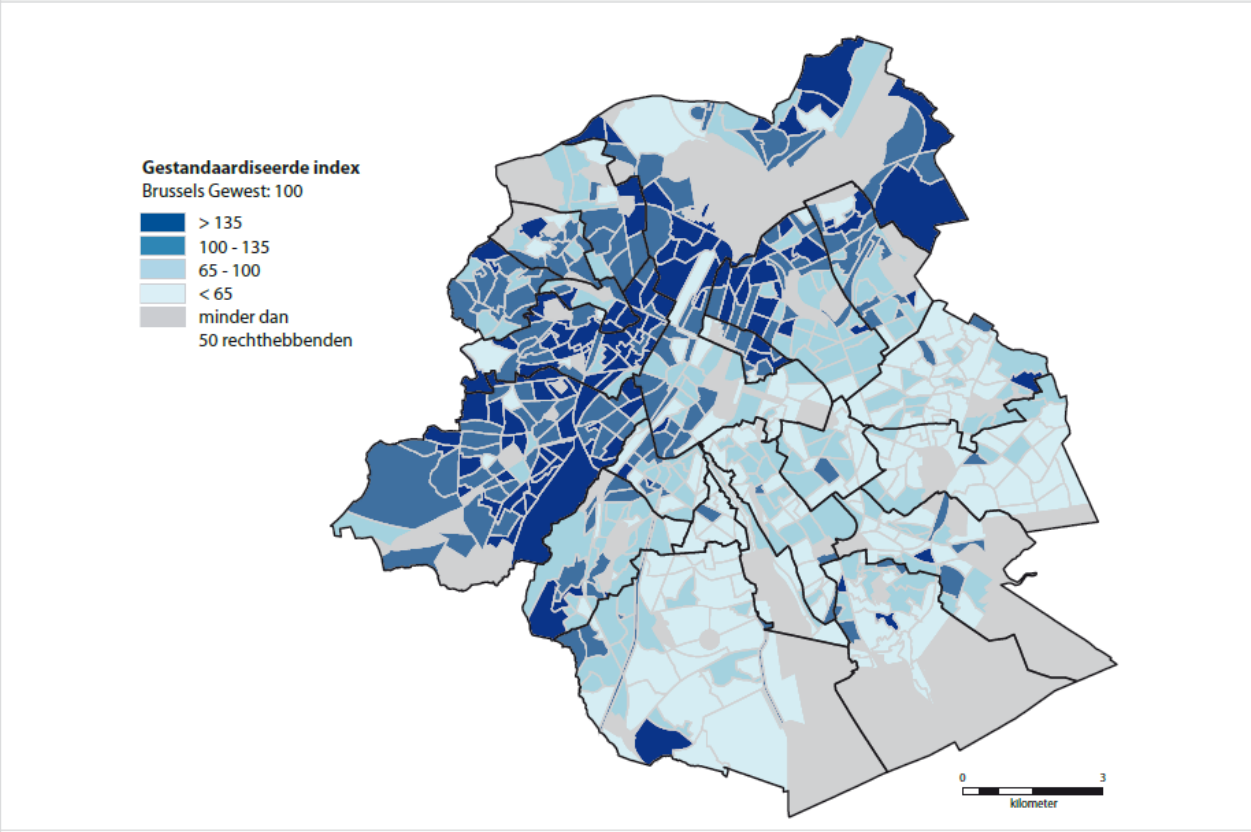
Bron: Intermutualistisch Agentschap, Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel

In diezelfde logica komt ook borstkankerscreening overeen met de inkomensverdeling, ondanks de gratis screeningprogramma's waaraan de inwoners van de arme sikkkel deelnemen. Gezien de beperkte deelname aan de programma's worden de grote sociaaleconomische verschillen die zijn waargenomen voor gelegenheidsscreening in feite niet gecompenseerd, en als gevolg daarvan is de sociale gradiënt voor alle soorten screening samen zeer sterk.

KAART 3: PRIMAIRE ARBEIDSONGESCHIKTHEID, GESTANDAARDISEERD VOOR LEEFTIJD EN GESLACHT, BRUSSELS GEWEST, 2016

Kaart 13: Primaire arbeidsongeschiktheid gestandaardiseerd voor leeftijd en geslacht, Brussels Gewest, 2016

Referentiepopulatie: actieve populatie (20 - 64 jaar) en gerechtigde

Bron: InterMutualistisch Agentschap. Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, Brussel

Bron: Internutualistisch Agentschap, Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel

Wat betreft **primaire arbeidsongeschiktheid** (kaart 3) is er een tweedeling met een hoog aandeel in het noordwesten en een laag aandeel in het zuidoosten. De hoogste percentages primaire arbeidsongeschiktheid worden daarbij aangetroffen in de Kanaalzone en de Arme Sikkkel. Dit gebied heeft het hoogste aandeel arbeiders in de actieve bevolking en dit is de beroepsstatus met het grootste risico op arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.

2. DE BEREIKBAARHEID VAN VOORZIENINGEN IN HET BRUSSELS GEWEST

Het aanbod aan voorzieningen, dat sportieve, culturele en andere voorzieningen van lokaal, regionaal en (inter)nationaal niveau omvat, maakt een belangrijk deel uit van de aantrekkingskracht van het leven in de stad. Het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO, 2018) onderlijnt dit belang in de ontwikkeling van een aangename, duurzame en aantrekkelijke leefomgeving en wil aan alle inwoners, waar ze ook wonen, een gemakkelijke toegang verlenen tot diensten en voorzieningen.

2.1. VOORZIENINGEN OP VERSCHILLENDE SCHAALNIVEAUS

Het GPDO onderscheid drie schaalniveaus inzake voorzieningen:

- > De **lokale identiteitskernen** vormen het structurerende element van de "buurtstad". Het zijn lokale centraliteiten waar het lokale leven samenkomt. In het kader van het GPDO heeft het Gewest de lokale identiteitskernen geïdentificeerd en ook aangeduid waar een nieuwe kern ontwikkeld moet worden. Het wil de identiteit van deze kernen onder meer versterken door het aanbieden van aantrekkelijke buurtvoorzieningen (kinderopvang, scholen, voorzieningen voor sport, recreatie en cultuur, winkels, sociaal-sanitaire buurtvoorzieningen, toegang tot digitale diensten...). Het is hierbij belangrijk om precies te bepalen welk type voorzieningen op schaal van de buurt georganiseerd kunnen en moeten worden. Terwijl gezondheidszorg en (basis)onderwijs evident lijken, laten schaal, locatiebeleid en economische realiteit van andere voorzieningen niet altijd toe om ze in elke buurt te organiseren.
- > Op **schaal van het gewest** moet men kunnen beschikken over een hele waaier aan regionale publieke diensten. Denk bijvoorbeeld aan de technische infrastructuur voor mobiliteit, aan de infrastructuur voor de veiligheid of de infrastructuur voor de stadsreiniging, enz. Vermits de inplantingsmogelijkheden van dit soort voorzieningen relatief beperkt zijn, is het noodzakelijk om een langetermijnvisie te ontwikkelen op de verdeling van deze voorzieningen over het gewestelijk grondgebied, waarbij enerzijds ruimte wordt gereserveerd voor hun ontwikkeling en anderzijds hun werking en bereikbaarheid geoptimaliseerd kan worden.
- > Een stad kan haar **(inter)nationale ontwikkeling** vorm geven door haar aantrekkingskracht, en dan vooral haar toeristische aantrekkingskracht, te verbeteren. Deze aantrekkingskracht steunt onder meer op de aanwezigheid van culturele en sportieve voorzieningen met een (inter)nationale uitstraling. Nadat een studie wees op de noodzaak aan nieuwe voorzieningen, besliste het Gewest in het GPDO om dit aanbod te versterken. Ook hier is het belangrijk om rekening te houden met de bereikbaarheid van deze voorzieningen, zowel voor bezoekers als bewoners.

2.2. BEREIKBARE VOORZIENINGEN

Bij bereikbaarheid denken we in de eerste plaats aan de fysieke afstand vanaf de woonplaats. Basisvoorzieningen moeten dan ook dicht bij de woonplaats liggen om bereikbaar te zijn. Toch is bereikbaarheid een complex en veelzijdig begrip¹¹, dat sterk verschillende betekenissen kan hebben.¹² Het gaat om het potentieel van huishoudens om de voorzieningen van een grondgebied te bereiken (Richer en Palmier, 2011; Fol en Gallez, 2017).¹³ **Naast de ruimtelijke component, de afstand, speelt ook de sociale toegankelijkheid een rol.** Volgens de meest volledige definities in de literatuur omvat bereikbaarheid zelfs tot vier componenten die elkaar onderling beïnvloeden: vervoer, ruimte, tijd en individu (Geurs en Ritsema Van Eck, 2001).

2.2.1. Ruimtelijke bereikbaarheid

Ruimtelijk gaat bereikbaarheid om de vlotheid waarmee men zich van de ene plaats naar de andere verplaatst om toegang te krijgen tot goederen en/of diensten. Het kan hierbij zowel gaan om de fysieke toegankelijkheid, de reistijd, het comfort... (Lebrun, 2018). Deze ruimtelijke bereikbaarheid wordt zowel bepaald door de ruimtelijke ordening als door het vervoersysteem. Het is dan ook een centraal begrip in de **afstemming tussen mobiliteitsbeleid en ruimtelijke planning**. Enerzijds moeten mobiliteitsaspecten systematisch geïntegreerd worden in het locatiebeleid van voorzieningen en anderzijds kan het ruimtelijk potentieel van goed bereikbare gebieden maximaal benut worden door er onder meer voorzieningen en diensten samen te brengen.

In de Gewestelijke Brusselse beleidsdocumenten krijgt bereikbaarheid meestal deze ruimtelijke invulling:

- > Inzake **ruimtelijke ordening** is het doel in het GPDO (2018) om toe te werken naar een buurtstad, om de noodzaak voor verplaatsingen, zowel qua aantal als qua afstand, te verminderen. Scheiding van functies en de nadruk op snelheid maken hierbij plaats voor nabijheid, functiemenging, multipolariteit en multimodale bereikbaarheid van de belangrijkste stedelijke functies (economische, toeristische en commerciële zones). Brussel heeft een traditie om op deze wijkschaal te werken, denk bijvoorbeeld aan de wijkcontracten of wijkgezondheidscentra.
- > Inzake mobiliteit kiest het Gewest sinds het GPDO (2018) en Good Move (2021), voluit voor een multimodale aanpak, die uitgaat van alle vervoerswijzen en de hele verplaatsingsketen. Er wordt zowel ingezet op het aanbod als de vraag, waarbij een modal shift voorop gesteld wordt met het STOP-principe als leidraad (eerst stappen, dan trappen, openbaar vervoer en privévervoer). Het systeem van bereikbaarheid is gebaseerd op verschillende schalen (wijk, gewest, metropool, nationaal, internationaal) met intermodale knooppunten en multimodaal bereikbare polen.
- > Ook de verordenende documenten voor ruimtelijke ordening (Gewestelijk bestemmingsplan) en stedenbouw (Gewestelijke stedenbouwkundige verordening) wordt momenteel afgestemd op deze strategische doelstellingen.

¹¹ Lebrun K., 2023. Introduction à la notion d'accessibilité (Bruxelles Mobilité), tijdens werkseminarie "Het meten van de bereikbaarheid: uitdaging en methoden", 9 maart 2023. URL: <https://bisa.brussels/nieuws/werkseminarie-9-maart-2023-het-meten-van-de-bereikbaarheid-uitdaging-en-methoden>

¹² Kevin Lebrun, «Verplaatsingstijden met het openbaar vervoer in Brussel: de bereikbaarheid van de activiteitenpolen», Brussels Studies [Online], Algemene collectie, nr 123, Online op 07 mei 2018, geraadpleegd op . URL: <http://journals.openedition.org/brussels/1657> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/brussels.1657>

¹³ IBSA, 2023. Cahier de l'IBSA n°9 : Quelle est l'influence de l'environnement urbain sur l'équipement automobile en Région bruxelloise ? Vers une description de l'équipement automobile à l'échelle des quartiers au regard des contextes explicatifs locaux. URL: <https://bisa.brussels/publicaties/cahiers-van-het-bisa>

- > Ruimtelijke bereikbaarheid kreeg hernieuwde aandacht tijdens de coronacrisis, toen de mobiliteit zoveel mogelijk beperkt werd, via concepten als de eerder genoemde **buurtstad, korte afstand stad of 15-minutenstad**¹⁴. Hierbij wordt getracht om een stedelijke organisatie uit te werken waarbij alle basisvoorzieningen binnen een kwartier te voet of per fiets van elke woning de stad bereikbaar zijn. Hiervoor heb je een compacte stad nodig met een verwevenheid van functies en publieke ruimte op maat van voetgangers en fietsers.

Hoewel deze concepten een integrale ruimtelijke oplossing voorstaan, bieden ze niet op alle uitdagingen een antwoord.¹⁵ Zo kan het zonder sterk woonbeleid, dat betaalbare en kwaliteitsvolle woningen voor alle inkomensgroepen in elke wijk van de stad voorziet, zorgen voor verdringing en sociale ongelijkheid versterken. Ook is de arbeidsmarkt niet op schaal van de buurt georganiseerd, waarbij de werkplek vaak afhangt van het jobaanbod, persoonlijke kwalificaties en keuzes, het gezinsleven enzovoort. Bovendien kunnen heel wat jobs niet van thuis uit worden uitgevoerd.

De steeds performantere manieren om de ruimtelijke bereikbaarheid te meten dragen bij aan het succes van deze benaderingswijze. Zo ontwikkelde de Stad Brussel bijvoorbeeld een tool om de lokale voorzieningen in kaart te brengen¹⁶. In de zogenaamde “tienminutenstad” wil ze een zicht krijgen op vraag en aanbod van allerhande voorzieningen om ze dan op de juiste plaatsen te bundelen. Dit kan het lokale bestuur dus helpen bij het uittekenen van zijn beleid van zowel ruimtelijke planning als mobiliteit.

Verderop in dit document worden de principes van de nabijheidsstad en de ruimtelijke bereikbaarheid van enkele basisvoorzieningen in kaart gebracht door;

- > de perimeters weer te geven waarbinnen een voorziening bereikbaar is binnen 10, 15 en 20 minuten te voet voor de culturele voorzieningen;
- > het aandeel kinderen in een wijk die schoolgaan in het basis en secundair onderwijs in de nabijheid van hun woning ten opzichte van het aantal schoolplaatsen in een wijk;
- > Het aantal sportfaciliteiten op gemeentelijk en wijkniveau.

Daarnaast zijn voorzieningen die functioneren op een ander schaalniveau (gewest of nationaal/internationaal niveau) waar de afstand te voet of met fiets niet prioritair is maar wel de ontsluiting met openbaar vervoer.

Voor wat het openbaar vervoer betreft, blijkt uit kaart 4 alvast dat het aandeel van de bevolking dat nabij een openbare vervoershalte woont in het Gewest globaal genomen heel hoog is, met uitzondering van een reeks wijken met een lage bevolkingsdichtheid en/of aan de rand van het Gewest.

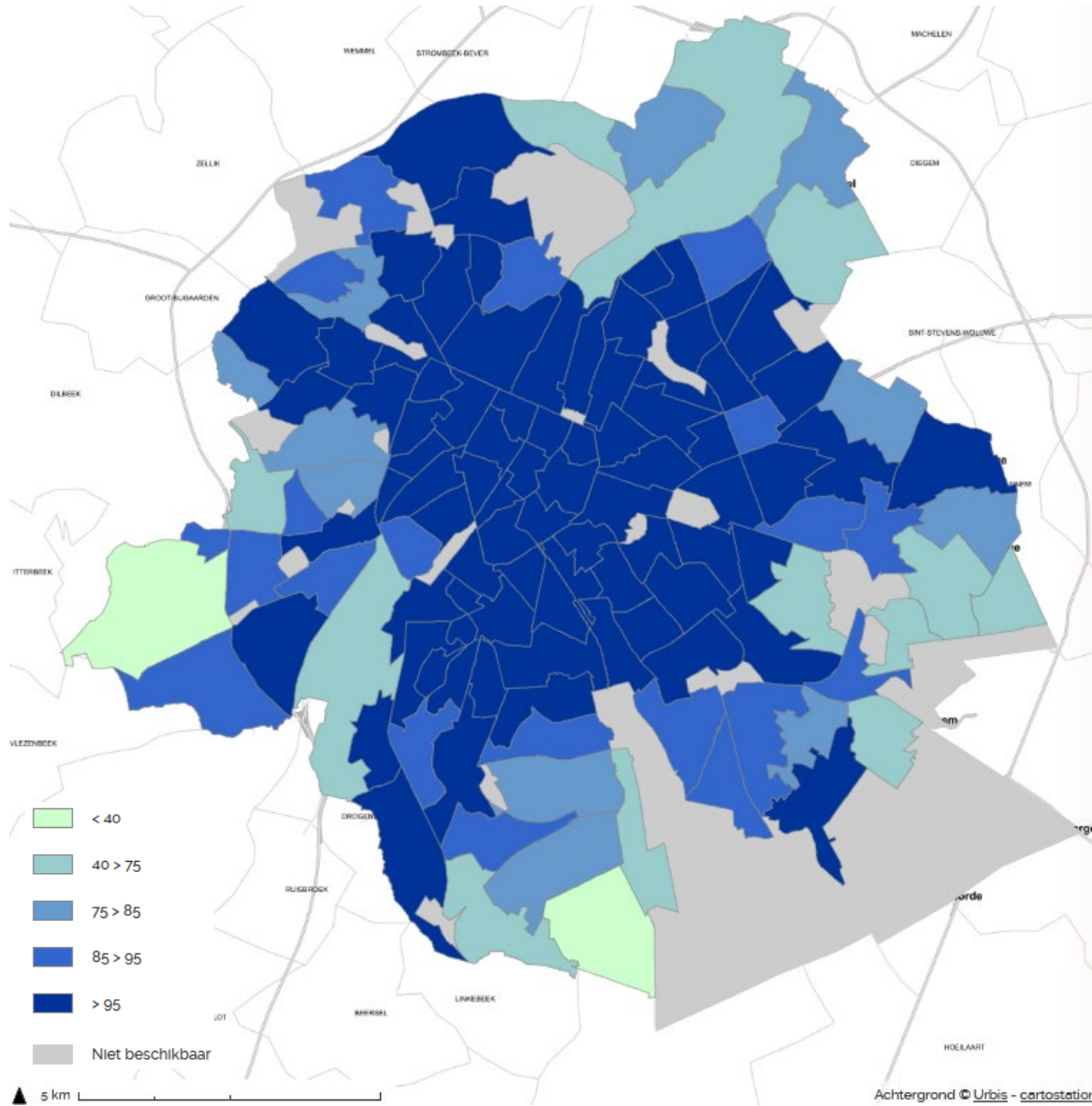
¹⁴ Concept uitgewerkt door professor Carlos Moreno (Parijs). Hij onderscheidt zes basisfuncties: wonen, werken, winkelen, gezondheidszorg, onderwijs en persoonlijke ontwikkeling.

¹⁵ Ruimte, 2021. De 15 minutenstad. VRP

¹⁶ Trait d'Union n°134, 2023. La ville à quinze minutes: rendre une dimension humaine à la Capitale

KAART 4: AANDEEL VAN DE BEVOLKING NABIJ¹⁷ EEN OPENBARE VERVOERSHALTE (METRO, TRAM, BUS), OP WIJKNIVEAU (%) - 2018

Bron: BISA, Wijkmonitoring

¹⁷ "Dicht bij een halte van het openbaar vervoer betekent binnen een straal van 250m rond een bushalte, 400m rond een tramhalte en 500m rond een metrohalte of chronotramhalte. Treinstations en de netwerken van TEC en De Lijn werden niet in de analyse opgenomen.

2.2.2. Sociale bereikbaarheid

Toch is bereikbaarheid van voorzieningen meer dan afstand alleen. Mensen maken niet noodzakelijk gebruik van de basisvoorzieningen in de eigen buurt. Naast het ruimtelijke aspect spelen drempels en voorkeuren inzake woonlocatie, verplaatsingsgedrag en voorzieningenaanbod een rol. Bovendien zorgt dit voor uitwisseling en openheid tussen buurten, wat deel uitmaakt van het rijke stadsleven. Dergelijke aspecten en dynamieken zijn heel divers en verdienen extra aandacht, zowel in het onderzoek als in het beleid:

- > **Woning:** zowel de woonvoorkeuren als de toegang tot de woonmarkt zijn niet voor iedereen gelijk. Kwetsbare huishouden kunnen zich bijvoorbeeld slechts vestigen op plaatsen waar de prijzen laag genoeg zijn, en dat is soms verder weg van voorzieningen.
- > **Verplaatsing:** de ruimtelijke en objectieve bereikbaarheid van voorzieningen (spreiding van de potentiële bestemmingen, prestaties van het openbaar vervoer, kwaliteit van de infrastructuur voor actieve vervoerswijzen, enz.) kan niet losgekoppeld worden van individuele mobiliteitsvaardigheden, percepties en sociale representaties die eraan gekoppeld zijn (BISA, 2023. Cahier 9 ivm autobezit). Deze elementen spelen, los van de afstand, een belangrijke rol bij zowel de keuze van het vervoermiddel als de keuze van voorziening (bijvoorbeeld: is er een veilige weg naartoe? Is er een parking ter beschikking? Enz.)
- > **Voorziening:** mensen maken niet altijd gebruik van de basisvoorzieningen die in buurt liggen, bijvoorbeeld op vlak van school, sport of cultuur. Ook andere vormen van toegankelijkheid spelen een rol: betaalbaarheid, sociale toegankelijkheid, vertegenwoordiging verschillende groepen, individuele noden en wensen...

Sociale barrières voor het gebruik van één of andere voorziening kunnen worden ervaren door bepaalde doelgroepen. Deze zijn afhankelijk van het type voorziening, maar ook van de sociaal, demografische, sanitaire en economische situatie van de persoon in kwestie. Ze worden per hoofdstuk en type voorziening specifiek toegelicht.

3. DYNAMIEK VAN DE PRODUCTIE VAN VOORZIENINGEN

Sinds 2018 volgt Perspective de dynamiek van de productie van voorzieningen op door de vergunningen te analyseren die in het Brussels Gewest worden toegekend (deze vergunningen worden gecodeerd in het NOVA-platform) en die het publiceert in het "Observatorium van alle vergunningen"¹⁸. Dit zijn voorzieningen zoals vermeld in het GBP, d.w.z. voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten¹⁹. Voorschrift 0.7 van het GBP preciseert het volgende: "*Voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten kunnen in alle gebieden worden toegestaan voor zover ze verenigbaar zijn met de hoofdbestemming van het betrokken gebied en met de kenmerken van het omliggende stedelijke kader.*"

In de groengebieden, de groengebieden met hoogbiologische waarde, de bosgebieden, de parkgebieden en de landbouwgebieden kunnen die voorzieningen, evenwel, slechts de gebruikelijke aanvulling van en het toebehoren bij hun bestemmingen zijn.

Wanneer die voorzieningen geen deel uitmaken van de door de bijzondere voorschriften toegestane activiteiten of wanneer de vloeroppervlakte, zoals toegestaan door de bijzondere voorschriften van het gebied, wordt overschreden, zijn zij aan de speciale regelen van openbaarmaking onderworpen."

Tegen het einde van 2023 zullen de gebieden voor voorzieningen 8% van alle gebieden van het GBP uitmaken.

Deze dynamiek is gecorreleerd met die van de woningproductie. De komst van nieuwe bewoners in het Brussels Gewest heeft namelijk duidelijk de behoefte aan voorzieningen vergroot, vooral buurtvoorzieningen (kinderdagverblijven, scholen, sport- en gezondheidsfaciliteiten enz.). Als gevolg hiervan gaat de residentiële dynamiek steeds meer gepaard met het creëren van voorzieningen. Voorzieningen zijn goed voor gemiddeld 30% van de m² van de toegekende woningen.

Sinds 2018 is de productie van voorzieningen vrij constant, met een gemiddelde van ongeveer 125.501 m² aan toegekende voorzieningen, wat overeenkomt met 32% van het totale toegekende vloeroppervlak.

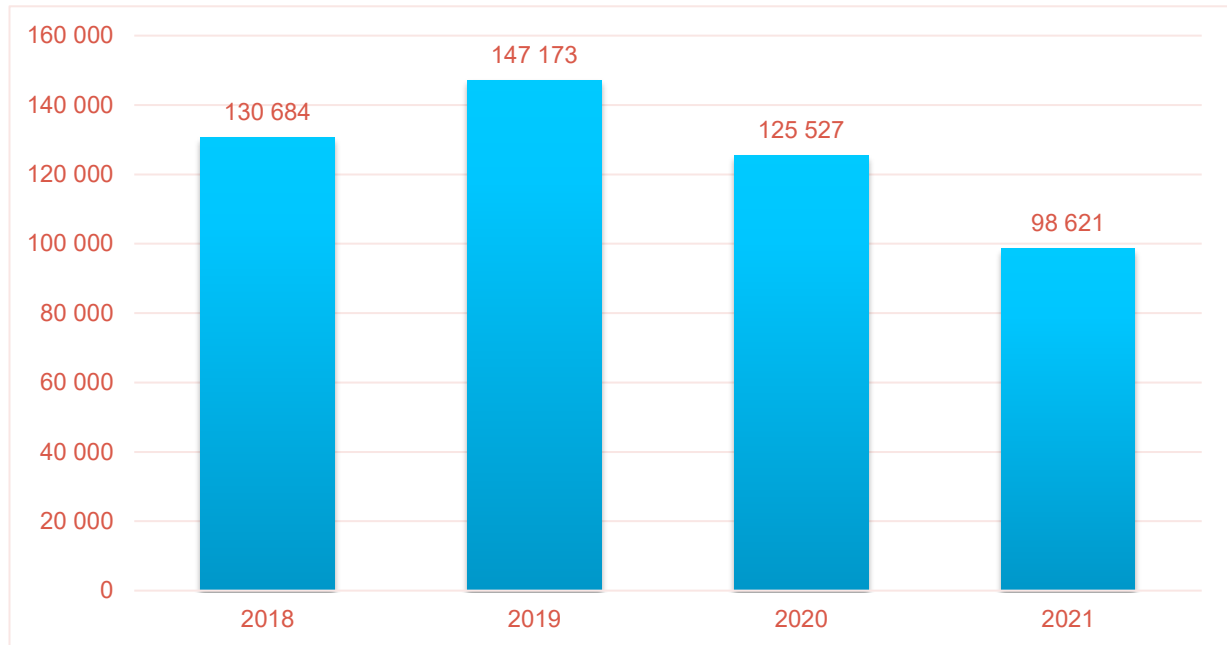
Er zal echter een lichte daling opgetekend worden in 2021, met minder dan 100.000 m² toegekend.

¹⁸ https://perspective.brussels/sites/default/files/documents/bbp_permurb_2018-2019.pdf

¹⁹ Bouwwerk of installatie bestemd voor de uitvoering van een opdracht van algemeen of openbaar belang, meer bepaald de diensten van de plaatselijke besturen, de gebouwen waarin de parlementaire vergaderingen en hun diensten gehuisvest zijn, de scholen, de culturele, sportieve, sociale en gezondheidsvoorzieningen, alsmede de voorzieningen voor erkende erediensten en lekenmoraal. Worden eveneens beschouwd als voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, de diplomatieke zendingen, de consulaire beroepsposten van de door België erkende Staten, alsmede de vertegenwoordigingen van de gefedereerde of gedecentraliseerde entiteiten van die Staten. Zijn uitgesloten, de lokalen voor het beheer of het bestuur van de andere overheidsdiensten.

FIGUUR 6: EVOLUTIE IN M² VERGUNDE VLOEROPPVLAK AAN VOORZIENINGEN 2018-2021

Bron: Observatorium van alle vergunningen, perspective.brussels, 2023

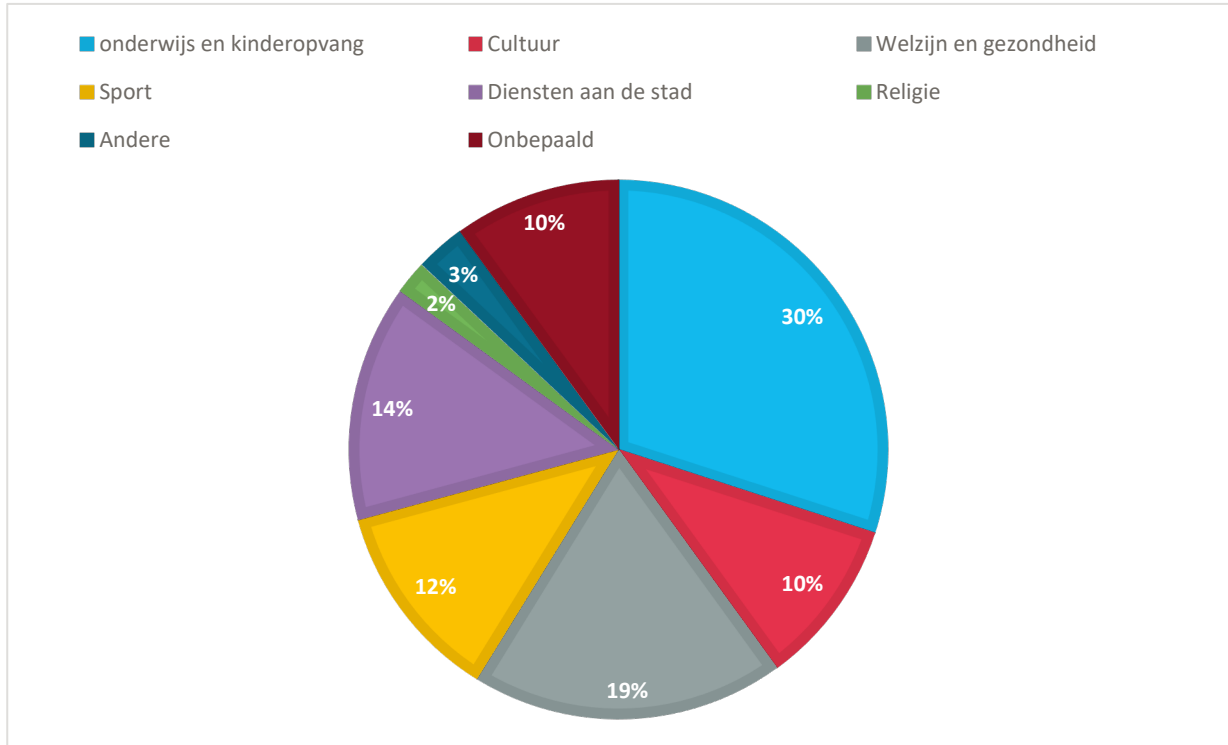
Op basis van de laatste analyse van de stedenbouwkundige vergunningen zijn er in het hele Gewest 1.106 voorzieningsvergunningen verleend voor de periode 2018-2021. Deze vergunningen vertegenwoordigen een totale oppervlakte van 502.250 m², inclusief de creatie van 665.187 m² aan bijkomende voorzieningen en de eliminatie van 162.938 m² aan voorzieningen.

De voorzieningen zijn onderverdeeld in 8 hoofdcategorieën: Onderwijs (kleuterscholen, basisscholen en middelbare scholen) en crèches, Cultuur (inclusief bioscoop, theater, cultureel centrum, atelier, bibliotheek, concertzaal, enz.), Welzijn en gezondheid (inclusief vroegste kinderjaren, kinderen en jongeren, familie, lichamelijke en geestelijke gezondheid, senioren, hulp aan de meest behoeftigen, tewerkstelling en opleidingen voor volwassenen), Sport (stadion, sporthallen, velden, recreatieve voorzieningen, enz.), Stadsdiensten (netheid, openbaar vervoer, groene ruimten, enz.), Eredienst, overige voorzieningen en Niet-gedefinieerde voorzieningen.

Voor de periode 2018-2019 zijn de meest vertegenwoordigde voorzieningen in de eerste plaats die welke verband houden met onderwijs en kinderdagverblijven, goed voor 30% van de totale oppervlakte. De volgende grootste categorieën zijn de voorzieningen voor welzijn en gezondheid (18,8%), dienstvoorzieningen (14,2%), gevolgd door sportvoorzieningen (12%) en culturele voorzieningen (10%).

FIGUUR 7: AANDEEL TOEGEKENDE OPPERVLAKTE PER TYPE VOORZIENINGEN IN 2018-2019

Bron: Observatorium van alle vergunningen, perspective.brussels, 2023

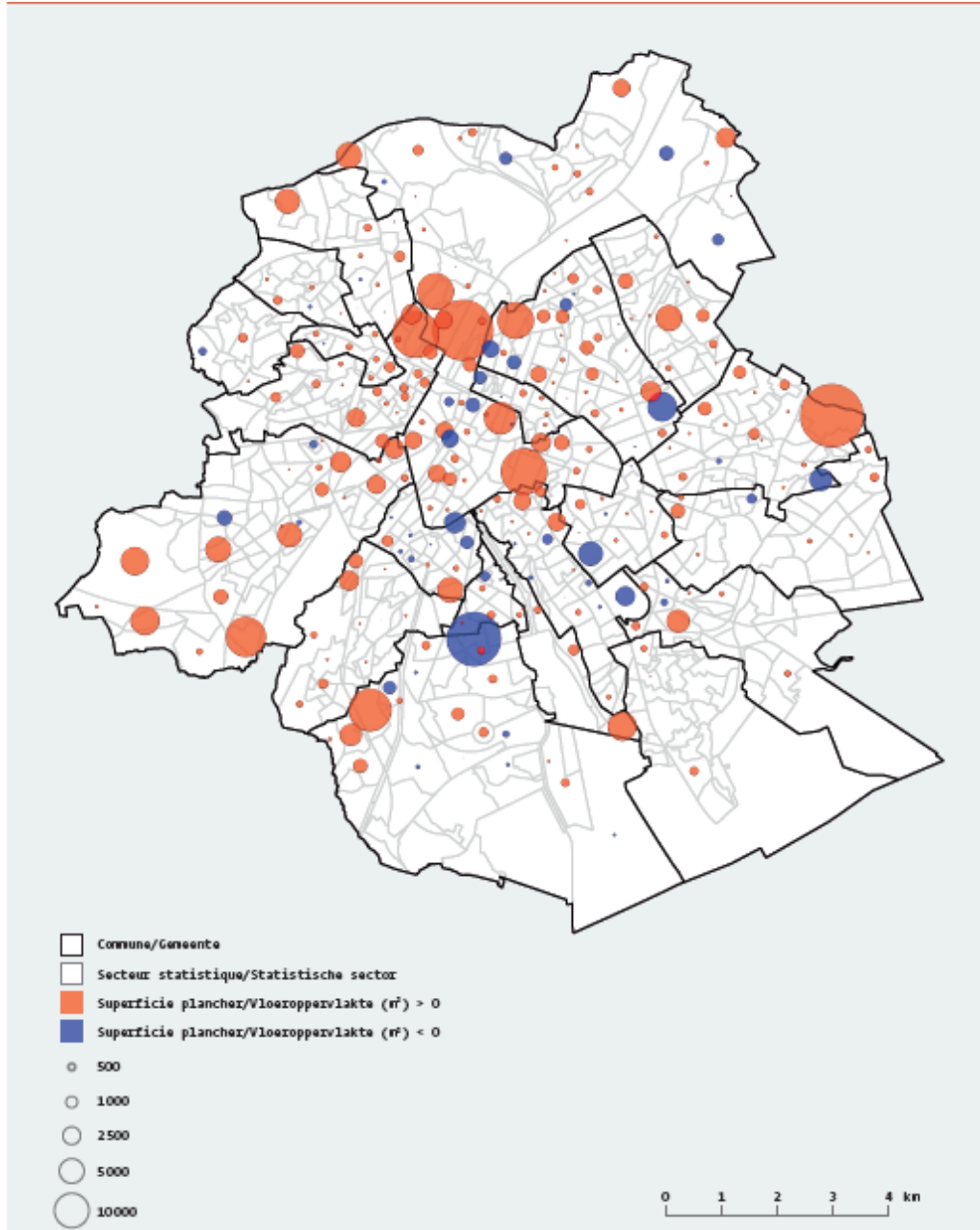
TABEL 1: AANTAL EN OPPERVLAKTE VAN TOEGEKENDE VOORZIENINGEN PER GEDETAILLEERD TYPE VAN VOORZIENING IN 2018-2019

Type van voorziening	Aantal	Oppervlakte in m ²
Onderwijs - crèche	159	117.316
Cultuur	34	38.261
Welzijn - gezondheid	1	990
Fysieke en mentale gezondheid	90	54.993
Kinderopvang	0	0
Kinderen en jeugd	6	1.949
Gezin	0	0
Ouderen	2	100
Sociaal	8	1.135
Werkgelegenheid - opleiding	6	12.923
Sport	23	46.032
Stadsdiensten	16	56.126
Eredienst	19	6.688
Andere	89	-11.920
Onbepaald	220	-39.677
Totaal	673	284.916

Bron: Observatorium van alle vergunningen, perspective.brussels, 2023

Ruimtelijk gezien is de spreiding van voorzieningsprojecten redelijk gespreid over het hele Gewest. De kanaalzone en in het bijzonder de wijken rond Thurn & Taxis kennen echter een grotere productie (waaronder de lopende verbouwing van het Citroëngebouw tot een centrum voor hedendaagse kunst). Verder zijn er ook grote projecten in de Europese wijk, in het zuiden van Anderlecht en in Sint-Lambrechts-Woluwe met de uitbreiding van het Saint-Luc ziekenhuis.

KAART 5: VOORZIENINGEN: TOTALE VERGUNDE NETTOVLOEROPPVLAKTE PER STATISTISCHE SECTOR, OP BASIS VAN DE IN 2018 EN 2019 TOEGEKENDE STEDENBOUWKUNDIGE VERGUNNINGEN

Bron: Observatorium van alle vergunningen, perspective.brussels, 2020

DEEL 2: AANBOD EN BEHOEFTE AAN VOORZIENINGEN IN HET BRUSSELS GEWEST

1. VOORZIENINGEN VOOR SPORT EN RECREATIE

Multisportzaal Jette, Graafschap Jettelaan 3 © Pedro Correa

1.1. SPORTAANBOD: DEFINITIE EN ANALYSEMETHODOLOGIE

De Sportcel van Perspective beheert het kadaster sport.brussels²⁰. Dit kadaster is een databank²¹ die onder andere de bestaande sportinfrastructuur in het Brussels Gewest centraliseert. De Sportcel analyseert het aanbod aan sportinfrastructuur op verschillende niveaus: gewestelijk, gemeentelijk en wijkniveau. Dit maakt het mogelijk om verschillende zones met elkaar te vergelijken en eventuele tekortkomingen op te sporen.

1.1.1 Definities

Om de analyses in dit document te begrijpen, moeten we eerst een accommodatie en een infrastructuur definiëren:

- > Een **sportfaciliteit** is een buiten- of binnenruimte die ingericht is om een of meer sportdisciplines te beoefenen (basketbalvelden, tennisvelden, enz.). Deze disciplines zijn opgenomen in het kadaster²²;
- > Een **sportinfrastructuur** omvat een of meer sportaccommodaties. Doorgaans zijn er diverse aanvullende voorzieningen aanwezig (receptie, kleedkamers, sanitair, horeca, enz.). Een sportinfrastructuur kan uit een of meer sportaccommodaties bestaan. Een voorbeeld van deze infrastructuren is een gemeentelijke sporthal.

Ten tweede is het belangrijk om het **type beheerder** te specificeren om de aangeboden sportfaciliteiten te onderscheiden:

- > Het **openbaar beheer** omvat de openbare onroerende voorzieningen die bestemd zijn om sportbeoefening aan te moedigen en mogelijk te maken. De beheerder is een gemeente of een andere institutionele speler zoals de CoCoF (Franse Gemeenschapscommissie), de VGC (Vlaamse Gemeenschapscommissie) of ADEPS (Administration de l'Éducation Physique et du Sport);
- > Het **schoolbeheer** omvat de infrastructuur van een school, ongeacht het onderwijsnetwerk. Sportfaciliteiten bevinden zich op het schoolterrein of in de directe omgeving ervan;
- > Het **privébeheer** omvat de faciliteiten waar een vzw of sportclub eigenaar is van de sportinfrastructuur of deze huurt voor een periode van minstens 15 jaar²³.

Het begrijpen van deze nuances is van cruciaal belang voor het analyseren van de aangeboden sportinfrastructuur. Een gebied kan namelijk een groot aantal sportfaciliteiten hebben. Dit kunnen echter alleen particuliere sportfaciliteiten zijn die de toegankelijkheid voor de burgers beperken (hoge inschrijvingskosten, verplichte lidmaatschapskaart, enz.).

Bovendien vermeldt het kadaster niet alle sportinfrastructuren van scholen noch de details van deze inrichtingen. Sommige scholen openen hun sportfaciliteiten buiten de schooluren, zodat clubs en

²⁰ De website <https://sport.brussels/> en de beheertool: <https://manager.sport.brussels/>

²¹ Gegevens verzameld bij CoCoF, VGC, Leefmilieu Brussel, Brusselse gemeenten en Perspective. Ze werden tussen september 2019 en juni 2023 meermaals verzameld en bijgewerkt door de Sportcel.

²² <https://sport.brussels/disciplines/>

²³ Definitie van de Sportcel op basis van de CoCoF-definitie in het kader van de financieringen: investeringssteun voor kleine private sportaccommodaties (PIP): <https://ccf.brussels/nos-services/sport/subsides-sport/aide-a-investissements-en-matiere-de-petites-infrastructures-sportives-privées-pip/>

particulieren er gebruik van kunnen maken. Deze praktijk vergroot het aantal beschikbare sportfaciliteiten. Het kadaster registreert deze gegevens echter evenmin. Als gevolg hiervan zijn de privé- en schoolinfrastructuren uitgesloten van bepaalde kaarten.

Ten derde is het essentieel om de verschillende **soorten sportinfrastructuur** die door de overheid worden beheerd te specificeren om de analyses te kunnen kwalificeren:

- > De gemeentelijke infrastructuur **die niet toegankelijk zijn voor het publiek**: ze worden beheerd door een gemeente, een autonome gemeentelijke regie of een vereniging van gemeenten²⁴. Dit type infrastructuur omvat geen vrij toegankelijke faciliteiten;
- > De **vrij toegankelijke** infrastructuur: deze worden beheerd door een gemeente of door Leefmilieu Brussel. Ze zijn vrij toegankelijk en hun reikwijdte, in termen van organisatie, activiteiten, locatie of gebruik van hun diensten, is beperkt tot een deel van een of meer gemeenten en is voornamelijk gericht op de bevolking die in de onmiddellijke nabijheid van de infrastructuur woont;
- > De **andere** infrastructuur: het beheer ervan is in handen van een institutionele speler zoals de CoCoF (Franse Gemeenschapscommissie), de VGC (Vlaamse Gemeenschapscommissie) of ADEPS (Administration de l'Éducation Physique et du Sport).

1.1.2. Methodologie

Allereerst is het belangrijk om de keuze van de verschillende kaarten die voor deze analyse zijn gebruikt uit te leggen:

- > **Gewestelijk aanbod, alle soorten beheerders**: deze eerste benadering geeft een overzicht van de verschillende infrastructuur volgens het type beheerder, hun aantal en hun spreiding over het grondgebied;
- > **Publieke sportfaciliteiten**: deze tweede benadering richt zich op het openbare beheer op het niveau van de gemeenten en de wijken. Er worden twee gegevens geïntroduceerd. Er wordt rekening gehouden met het aantal inwoners en de soorten faciliteiten worden geïllustreerd;
- > **Thematische analyses**: deze verschillende kaarten richten zich op specifieke thema's zoals zwembaden, grote buitenterreinen, atletiekpisten of vrij toegankelijke infrastructuur;
- > **Sportprojecten**: deze kaart toont alle gewestelijke of gemeentelijke sportinfrastructuurprojecten. Sommige zijn al in uitvoering, terwijl andere nog worden overwogen. Dit hoofdstuk maakt het mogelijk om de analyse te verfijnen en helpt strategieën te bepalen voor het programmeren van nieuwe sportinfrastructuren.

Vervolgens is het essentieel om de indicatoren te definiëren die op de kaarten worden voorgesteld:

- > **Aantal openbare faciliteiten per 10.000 inwoners**: deze indicator vergelijkt het ene grondgebied met het andere op basis van het aantal inwoners. Het meet de dichtheid aan openbare faciliteiten per inwoner. Voor het leesgemak werd deze ratio vermenigvuldigd met 10.000;
- > **Tercielen**: de hierboven uitgelegde ratio's worden ingedeeld in tercieën. Ze worden gedefinieerd door twee waarden die de statistische verdeling in drie gelijke categorieën verdelen.

²⁴ Ordonnantie (31/05/2018) met betrekking tot de toekenning van subsidies voor investeringen in gemeentelijke sportinfrastructuur

Deze analyse is gebaseerd op gegevens van het gewestelijke sportkadaster: sport.brussels. Deze gegevens worden regelmatig bijgewerkt en dateren van 11 oktober 2023. Deze analyse meet het gebruik van sportfaciliteiten niet nauwkeurig. Desondanks werden er verschillende verzadigingsvaststellingen doorgegeven aan de Sportcel²⁵. De overgrote meerderheid van de gemeenten geeft aan dat ze niet aan alle eisen van sportclubs kunnen voldoen. Hun gebruiksroosters zijn namelijk verzadigd met als gevolg dat sporters geen faciliteiten hebben om hun sport te beoefenen. Als er een tijdslot vrijkomt, melden zich tal van kandidaten aan. De sportdienst van Schaarbeek organiseert bijvoorbeeld projectoproepen om aanvragen te filteren en te selecteren.

1.2. GEWESTELIJK SPORTAANBOD, ALLE SOORTEN INFRASTRUCTUUR

1.2.1. Sportinfrastructuur van het Gewest

Kaart 6 toont de sportinfrastructuur in het Brussels Gewest. De legende geeft het type beheerder aan.

KAART 6: DE SPORTINFRASTRUCTUUR IN HET BRUSSELS GEWEST

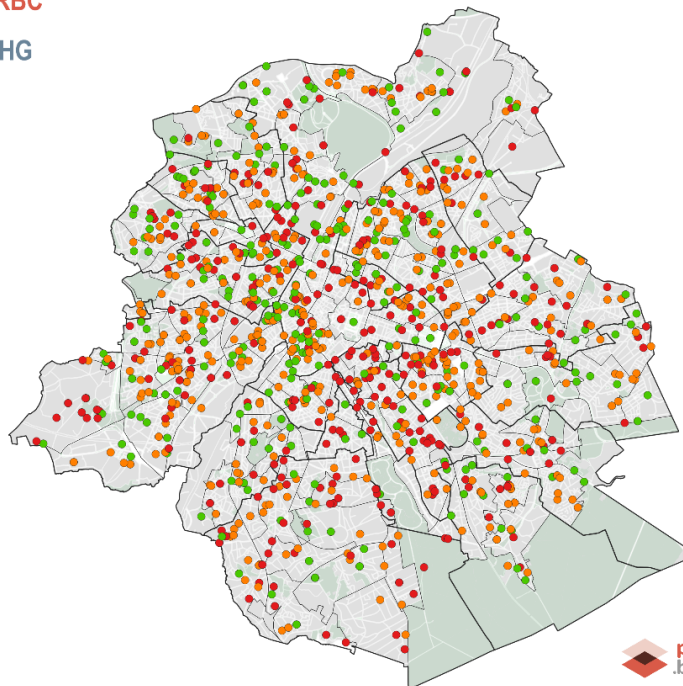
Infrastructures sportives en RBC

Sportinfrastructuren in het BHG

Type de gestionnaire - soort beheerder

- public - openbaar
- scolaire - school
- privé - privé

- Commune - Gemeente
- Quartier-Wijk

0 1 2 km

²⁵ In het bijzonder tijdens de ontmoetingen met de verschillende gemeenten in het voorjaar van 2023

Eind 2023 telt het kadaster 1.161 sportinfrastructuren. 293 staan onder openbaar beheer, 457 onder schoolbeheer en 339 onder privébeheer. Daarnaast zijn er 72 infrastructuren die niet toegankelijk zijn voor het grote publiek die niet voorkomen op de verschillende kaarten in de analyse. Het gaat daarbij om gemeenschapscentra en inrichtingen van de MIVB, de federale politie en de NAVO. Het totale aantal sportinfrastructuren dat in de analyse is opgenomen, is dus 1.089.

De **openbare sportinfrastructuren** vertegenwoordigen **27%** van de sportfaciliteiten (in het groen op de kaart). De meeste openbare infrastructuren beschikken over meerdere sportfaciliteiten, zoals een gemeentelijk sportcentrum of een ADEPS-centrum. De financiële bijdrage is in sommige gemeenten vrij laag om ervoor te zorgen dat deze sportinfrastructuren voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk zijn. Uit informele rondvragen blijkt dat de meeste van deze infrastructuren volledig verzadigd zijn (gebruikt door scholen, clubs en het grote publiek).

De **schoolsportinfrastructuren** vertegenwoordigen **42%** van de sportinfrastructuren in het Brussels Gewest. Er zijn er 457 (in het oranje op de kaart). Ter herinnering: slechts enkele van deze infrastructuren zijn toegankelijk voor een ander publiek dan scholieren.

De **particuliere sportinfrastructuren** vertegenwoordigen **31%** van de sportinfrastructuren in het Brussels Gewest. Deze infrastructuren (in het rood op de kaart) tellen een of meer sportfaciliteiten en worden beheerd door sportclubs. De toegankelijkheid van deze sportinfrastructuren is over het algemeen vrij beperkt en hangt af van een grotere of kleinere financiële bijdrage. Deze vorm van bijdrage om lid te zijn en aldus toegang te hebben tot de sportinfrastructuren varieert sterk afhankelijk van de beheerders en de beoefende sportdisciplines.

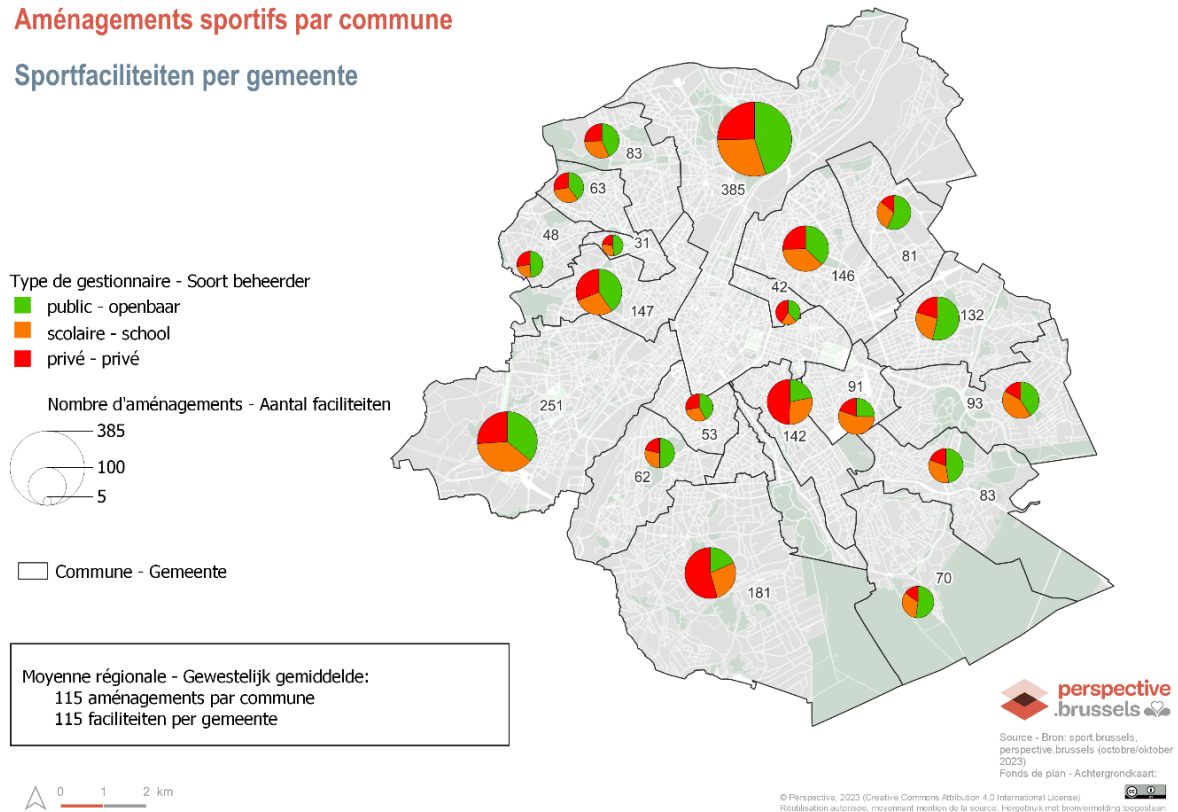
1.2.2. Sportfaciliteiten van het Gewest

Kaart 7 toont het aantal sportfaciliteiten per gemeente per type beheerder. Het aantal sportfaciliteiten wordt naast elke cirkel weergegeven. Het gewestelijke gemiddelde ligt op 115 sportfaciliteiten per gemeente.

KAART 7: DE SPORTFACILITEITEN PER GEMEENTE

Aménagements sportifs par commune

Sportfaciliteiten per gemeente

Bron: sport.brussels

Eind 2023 zal het sport.brussels kadaster 2.187 sportfaciliteiten bevatten. 814 daarvan staan onder openbaar beheer, 660 onder schoolbeheer en 586 onder privébeheer. Daarnaast zijn er 127 faciliteiten die niet toegankelijk zijn voor het grote publiek en die niet op deze kaart staan.

Ter herinnering: een infrastructuur kan meerdere faciliteiten bevatten. Daarnaast bevinden sommige infrastructuren zich weliswaar op het grondgebied van een bepaalde gemeente, maar worden ze beheerd door een andere gemeente. Voorbeelden hiervan zijn het Sportcomplex Barca in Anderlecht, beheerd door de gemeente Sint-Gillis, en het stadion George Petre in Sint-Joost-ten-Node, gelegen in Evere. De analyse houdt rekening met de ligging van deze infrastructuren, niet met de beheerder ervan.

40% van de sportfaciliteiten in het Brussels Gewest zijn **openbare sportfaciliteiten**. Elke gemeente investeert regelmatig in sportfaciliteiten om zoveel mogelijk burgers toegang te geven tot sport. Publieke infrastructuur zijn daarbij over het algemeen toegankelijker en betaalbaarder dan private infrastructuur.

32% van de sportfaciliteiten in het Brussels Gewest zijn **schoolsportfaciliteiten**. De details van de sportfaciliteiten zijn niet allemaal opgenomen in sport.brussels. De kennis van deze faciliteiten in de sportinfrastructuur van elke school moet verder worden ontwikkeld en opengesteld voor de buurt om het totale sportaanbod te kunnen analyseren.

28% van de sportfaciliteiten in het Brussels Gewest zijn **sportfaciliteiten in privé beheer**. Over het algemeen vertegenwoordigt het aandeel van private faciliteiten binnen elke gemeente een kwart van het gemeentelijke sportaanbod. In sommige gemeenten, zoals Ukkel en Elsene, is het aandeel van de private sportfaciliteiten echter goed voor meer dan de helft van het sportaanbod.

De stad Brussel en de gemeente Anderlecht hebben de meeste **sportfaciliteiten**, namelijk respectievelijk 385 en 251. Dit komt deels door de grootte van de gebieden. Ukkel, met zijn 181 projecten, valt op door het grote aantal particuliere faciliteiten.

De gemeenten Oudergem, Etterbeek, Evere, Elsene, Jette, Sint-Jans-Molenbeek, Schaarbeek, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe en Watermaal-Bosvoorde beschikken over 70 tot 150 sportfaciliteiten.

De gemeenten Sint-Agatha-Berchem, Koekelberg, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node, Ganshoren en Vorst tellen minstens 70 sportfaciliteiten.

1.3. OPENBARE SPORTFACILITEITEN

Dit hoofdstuk richt zich op openbare sportfaciliteiten. De vier kaarten hieronder laten daarom geen school- of privéfaciliteiten zien. Ter herinnering: een faciliteit is de ruimte die gereserveerd is voor het beoefenen van een sport (een badmintonveld). Een infrastructuur kan verschillende faciliteiten omvatten (bv. een sporthal met een zwembad en een multisportzaal). Er bestaan drie soorten beheerders voor elke infrastructuur (openbaar, privé en school). Voor elke openbare infrastructuur bestaan er drie soorten infrastructuur (gemeente, vrije toegang en andere).

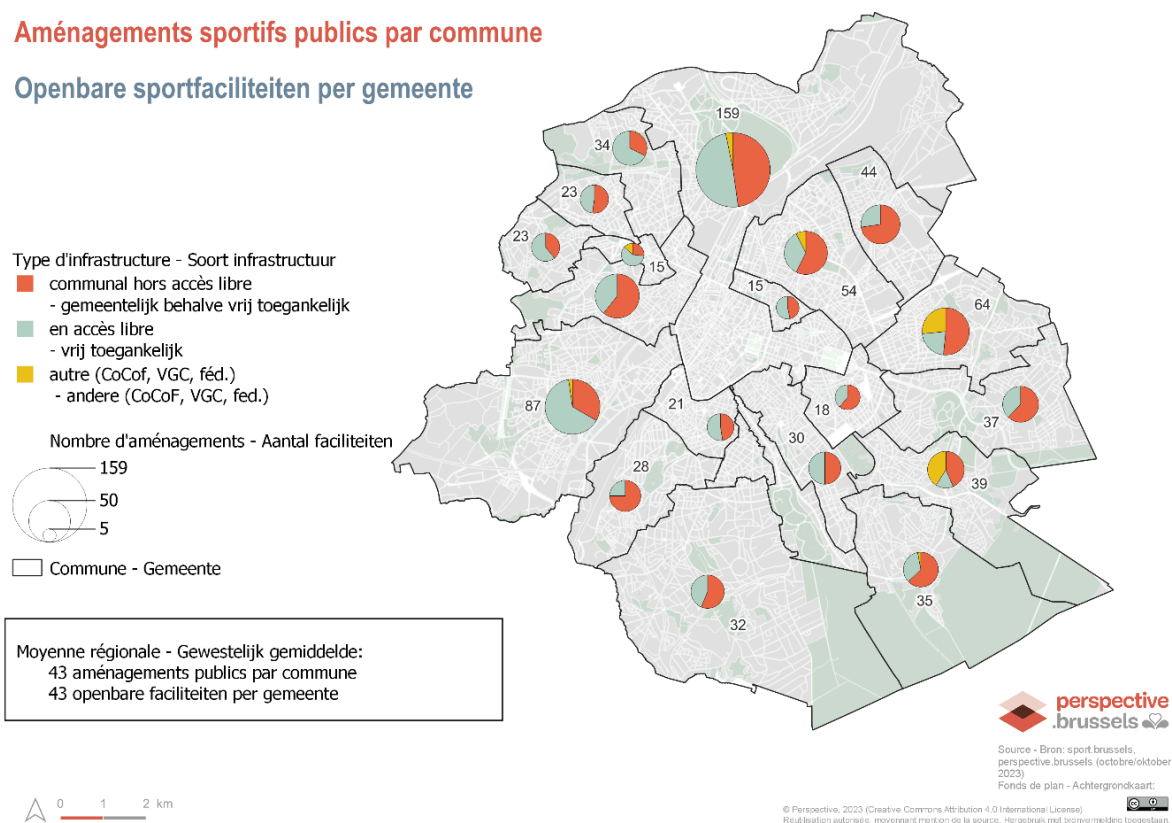
1.3.1. Openbare sportfaciliteiten per gemeente in functie van het soort infrastructuur

Kaart 8 toont het aantal faciliteiten per gemeente en per type openbare sportfaciliteit op het gemeentelijke grondgebied. Het gewestelijke gemiddelde ligt op 43 openbare sportfaciliteiten per gemeente.

KAART 8: OPENBARE SPORTFACILITEITEN PER GEMEENTE EN PER SOORT INFRASTRUCTUUR

Aménagements sportifs publics par commune

Openbare sportfaciliteiten per gemeente

Bron: sport.brussels

De gemeenten Anderlecht, Sint-Agatha-Berchem, Koekelberg en Jette tellen meer dan 60% vrij toegankelijke sportfaciliteiten. Het aandeel van dit type infrastructuur is groter in het westen van het

Gewest. In de gemeenten Vorst, Sint-Lambrechts-Woluwe, Oudergem en Evere zijn er daarentegen verhoudingsgewijs weinig vrij toegankelijke sportfaciliteiten. Zo is minder dan een kwart van de faciliteiten in deze gebieden vrij toegankelijk. Om het thema van de vrij toegankelijke infrastructuur verder te verkennen, kunnen aanvullende analyses worden geraadpleegd op kaart 17.

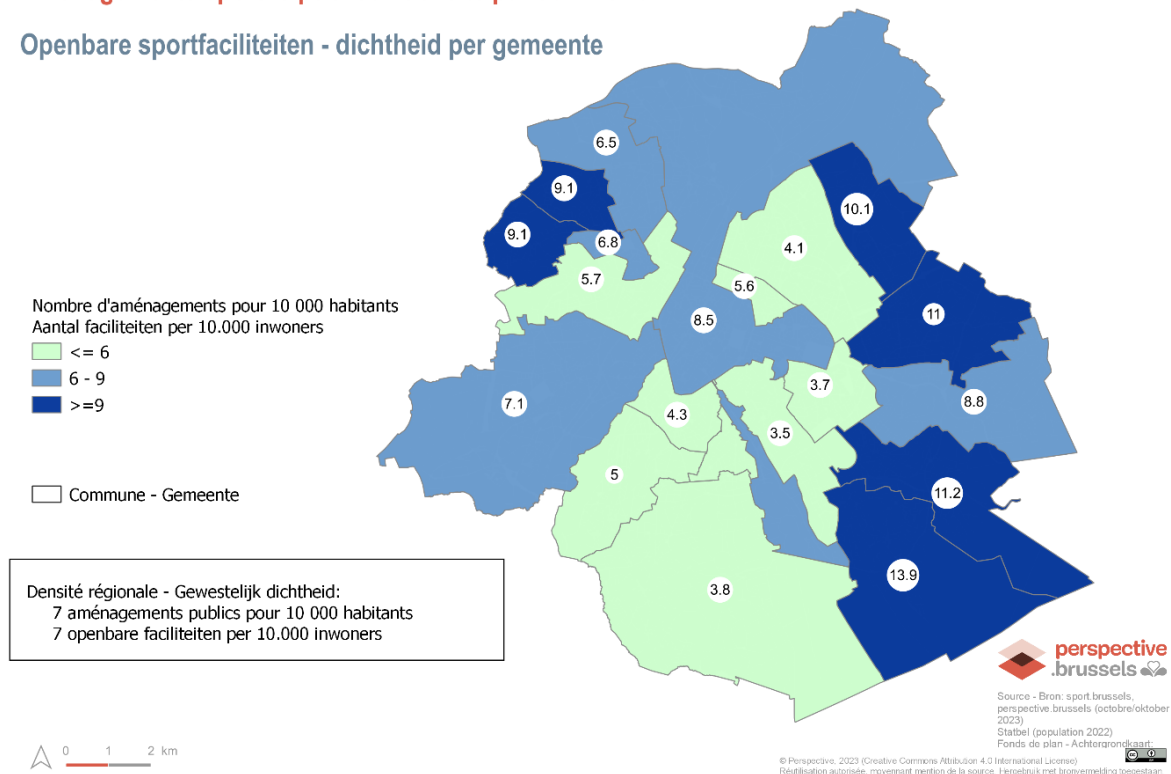
De faciliteiten in infrastructuur van het type "andere" (beheerd door een andere publieke speler dan een gemeente) komen vaak voor in de gemeenten Sint-Lambrechts-Woluwe en Oudergem. De sportcentra Mounier²⁶ en ADEPS verklaren deze cijfers.

Op kaart 9 wordt aan elke gemeente een waarde toegekend die overeenkomt met het aantal openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners. Deze kaart maakt het mogelijk om het aantal faciliteiten per gemeente te vergelijken met het aantal inwoners, waardoor de analyse verder verfijnd kan worden. De gemeenten Elsene en Watermaal-Bosvoorde hebben bijvoorbeeld respectievelijk 30 en 35 openbare sportfaciliteiten. De gemeente Elsene beschikt echter over 3,5 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners, terwijl Watermaal-Bosvoorde er 13,9 heeft.

KAART 9: DICHTHEID AAN OPENBARE SPORTFACILITEITEN PER GEMEENTE

Aménagements sportifs publics - densité par commune

Openbare sportfaciliteiten - dichtheid per gemeente

Bron: sport.brussels

²⁶ Het sportcentrum Mounier is een vzw ten dienste van de Universiteit Catholique de Louvain, de Federatie Wallonië-Brussel en CoCoF.

Het gewestelijke gemiddelde ligt op 7 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners per gemeente. De 19 gemeenten vallen uiteen in drie tercielen²⁷:

Het **eerste terciel** groepeerde de gemeenten (8) met minder dan 6 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners en wordt lichtgroen weergegeven. Het gaat om de gemeenten Ukkel, Vorst, Elsene, Sint-Gillis, Etterbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek en Schaarbeek.

Het **tweede terciel** bevat de gemeenten (5) met tussen de 6 en 9 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners, wat dicht bij het gewestelijke gemiddelde ligt (7). Deze gemeenten worden in het lichtblauw weergegeven. Dit zijn Anderlecht, Koekelberg, Jette, Sint-Lambrechts-Woluwe en de Stad Brussel.

Tot slot omvat het **derde terciel** de gemeenten (6) met meer dan 9 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners. Dit zijn de gemeenten Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren, Evere, Sint-Pieters-Woluwe, Watermaal-Bosvoorde en Oudergem.

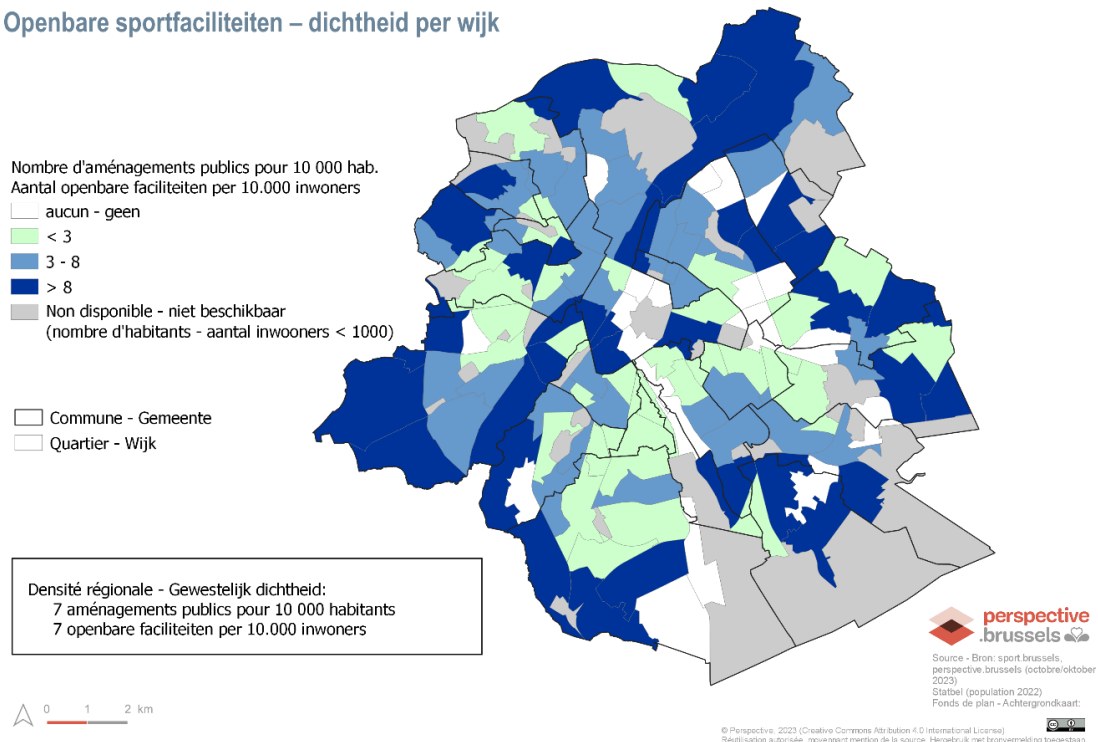
1.3.2. Openbare sportaccommodaties per wijk

Kaart 10 geeft dezelfde informatie als kaart 9, maar dan op wijkniveau.

KAART 10: DICHTHEID AAN OPENBARE SPORTFACILITEITEN PER WIJK

Aménagements sportifs publics – densité par quartier

Openbare sportfaciliteiten – dichtheid per wijk

Bron: sport.brussels

²⁷ Voor het leesgemak zijn de waarden die de tercielen van elkaar scheiden (5,6 en 8,8) afgerond op respectievelijk 6 en 9. Deze vereenvoudiging verklaart de niet-equivalentie van de klassen

20 wijken (in het **wit**) hebben geen openbare sportfaciliteiten. Daarvoor zijn er verschillende redenen. Ten eerste hebben sommige wijken alleen privé- of schoolsportfaciliteiten, zoals de wijken Oud Laken West, Martelaren en Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuw in het centrum van het Gewest. Ten tweede, wanneer een wijk over een grote openbare sportfaciliteit beschikt, blijven de naburige wijken vaak verstoken van openbare sportfaciliteiten. Dit soort sportcomplexen heeft immers een gemeentelijk tot zelfs gewestelijke impact.

26 wijken (in het **grijs**) hebben minder dan 1.000 inwoners. Voor deze wijken werd de ratio niet berekend vanwege het kleine aantal inwoners. Een voorbeeld hiervan is de Jubelparkwijk. Het Jubelpark beschikt echter over een groot aantal openbare sportfaciliteiten die rechtstreeks ten goede komen aan de bewoners van de aangrenzende wijken.

32 wijken (in het **groen**) hebben niet meer dan 3 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners. Deze wijken zijn minder goed uitgerust dan het gewestelijke gemiddelde van 7 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners. Er kan echter moeilijk worden geconcludeerd dat deze wijken een tekort aan openbare sportfaciliteiten hebben, aangezien deze analyse geen rekening houdt met het aanbod in naburige wijken of hoe vaak de infrastructuren worden gebruikt.

33 wijken (in het **lichtblauw**) hebben tussen 3 en 8 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners. Hoewel deze buurten relatief goed uitgerust lijken te zijn met openbare sportfaciliteiten, is het belangrijk om rekening te houden met hoe vaak deze infrastructuren worden gebruikt. Uit een analyse van de bezettingstabellen en rapporten van de gemeentelijke sportdiensten blijkt dat de meeste lokale sportinfrastructuren verzadigd zijn.

34 wijken (in het **donkerblauw**) kunnen bogen op meer dan 8 openbare sportfaciliteiten per 10.000 inwoners. Sommige wijken hebben een grote gemeentelijke infrastructuur en/of een kleine bevolking. De wijken Industrie Noord, Goede Lucht, Neerpede en Industrie Zuid zijn hier goede voorbeelden van.

1.4. SOORTEN OPENBARE SPORTFACILITEITEN PER GEMEENTE

Op kaart 11 zijn alleen de openbare sportfaciliteiten opgenomen. Deze kaart toont de verdeling van de verschillende groepen openbare sportfaciliteiten per gemeente. Er zijn elf verschillende groepen faciliteiten voor de beoefening van verschillende sporten. Slechts zeven van hen worden echter vertegenwoordigd door zeven verschillende kleuren die in de legende worden geïdentificeerd. De andere vier groepen worden voor het leesgemak niet weergegeven op de kaart. Alleen de belangrijkste groepen zijn opgenomen. De grootte van de cirkel staat voor het aantal openbare sportfaciliteiten in de gemeente, aangeduid door het getal dat ernaast wordt weergegeven. Het gewestelijke gemiddelde ligt op 43 openbare sportfaciliteiten per gemeente.

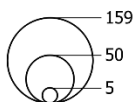
KAART 11: SOORTEN OPENBARE SPORTFACILITEITEN PER GEMEENTE

Aménagements sportifs publics par commune Openbare sportfaciliteiten per gemeente

Groupe d'aménagement - groep van faciliteiten

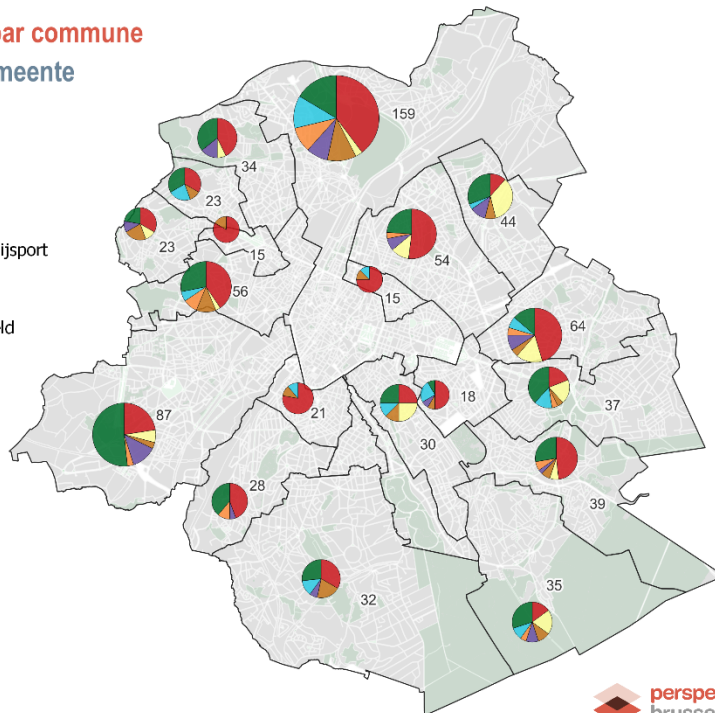
- Salle de sport - Sportzaal
- Sport de raquette - Racketsport
- Salle de combat - Gevechtssport
- Piste, parcours et glisse - Piste, parcours en glijsport
- Athlétisme - Atletiek
- Aquatique - Watersport
- Grand terrain extérieur - Groot buitensportveld

Nombre d'aménagements

□ Commune - Gemeente

Moyenne régionale - Gewestelijk gemiddelde:
43 aménagements publics par commune
43 openbare faciliteiten per gemeente

Het kadaster sport.brussels bevat 36 soorten faciliteiten die zijn gegroepeerd in 11 groepen:

- > **Sportzaal:** dans, multisport, klimmen, schermen, turnen, biljart, sportlokaal;
- > **Racketsporten:** padel, squash, tennis;
- > **Vechtzaal:** boksen, dojo;

- > **Fitnesszaal;**
- > **Piste, parcours en glijden:** schaatsbaan, skipiste, skateboarden, parcours, piste voor mechanische sporten;
- > **Atletiek:** atletiekbaan, werpzone, springzone;
- > **Aquatisch:** zwembad, vijver;
- > **Vrij toegankelijk:** outdoor fitness, tafeltennis, petanque, outdoor sportveld;
- > **Groot buitenterrein:** voetbal, hockey, rugby;
- > **Andere outdoor:** golf, paardrijden;
- > **Andere indoor:** schietbaan, bowling, klimmuur, zandsportveld.

Er werden vier groepen van de kaart verwijderd om de leesbaarheid te vergroten:

- > De 380 vrij toegankelijke faciliteiten vormen de grootste groep en maken het voorwerp uit van een aparte thematische analyse;
- > De andere drie groepen vertegenwoordigen een verwaarloosbaar aantal faciliteiten. Dit zijn de openbare voorzieningen 'Andere indoor', 'Fitnesszaal' en 'Andere outdoor'.

De classificatie van 36 soorten faciliteiten heeft haar beperkingen: in de praktijk kan één faciliteitstype in meerdere groepen voorkomen. De atletiekbaan in het Jubelpark is bijvoorbeeld opgenomen in de groep 'Atletiek', maar had ook in de groep 'Vrij toegankelijk' kunnen staan. Skateparken zijn bijvoorbeeld opgenomen in de groep 'Piste, parcours en glijden', ook al zijn de meeste van deze faciliteiten vrij toegankelijk.

Sportzalen zijn het op één na meest voorkomende type faciliteit. Het gaat dan voornamelijk om multisportzalen, turnzalen of danszalen. De multisportzalen bieden een veelheid en verscheidenheid aan sportdisciplines: futsal, basketbal, volleybal, badminton, zaalhockey, handbal, tennis, dans, enz. Deze zalen, die toegankelijk zijn voor het publiek tegen redelijke prijzen, zijn erg drukbezocht en de meeste zijn 's avonds en in het weekend verzadigd.

Er zijn niet veel openbare zalen waar je alleen kunt klimmen. Dit zijn voornamelijk gemeentelijke sportcentra met een boulderzaal of een wand in een multisportzaal. Pure klimzalen zijn voornamelijk privé en daarom niet opgenomen op deze kaart. En in Brussel zijn ze de laatste jaren in aantal toegenomen (Terres-Neuves, New Rock, Stadium, Maniak Padoue). Er zijn ook klimzalen die steeds populairder worden (À Bloc, Camp de base, Petite île, Arkose, enz.).

Het Brussels Gewest telt heel wat **vechtsportzalen** verspreid over het hele grondgebied. Hier worden vele disciplines in beoefend, elk met eigen specifieke kenmerken. Sport.brussels²⁸ telt meer dan veertig verschillende disciplines in deze categorie. Deze disciplines zijn erg populair en de infrastructuur is vaak volledig verzadigd.

De **grote buitenterreinen** vormen de op twee na grootste groep openbare sportvoorzieningen in het Gewest. Dit zijn voetbal-, hockey- en rugbyvelden. Er zijn privéhockey- en voetbalclubs, zoals het RSCA-trainingscentrum met een half dozijn velden. Het gebruik van deze velden is vaak exclusief voor één

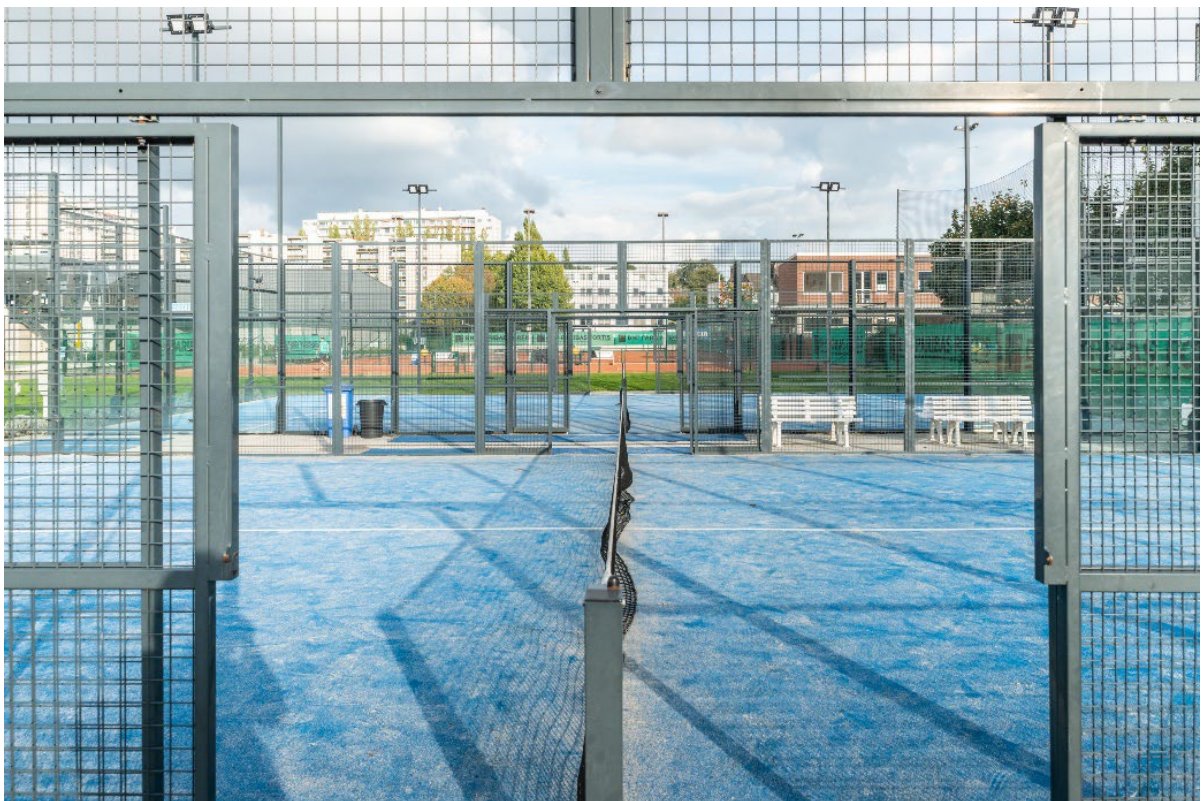
²⁸ <https://sport.brussels/disciplines/>

discipline, vooral als het om professionele of semi-professionele sporten gaat. Bepaalde soorten verhardingen maken het echter mogelijk om ze ook voor andere sporten te gebruiken. Zo worden Ultimate Frisbee, American football en Canadees lacrosse eveneens op deze faciliteiten gespeeld. Deze categorie wordt verderop in de analyse nader toegelicht (zie §1.5.3 grote buitensportterreinen, kaart 14, pagina 52).

Racketsporten komen meer voor ten oosten van Brussel. De gemeenten Evere, Watermaal-Bosvoorde, Elsene, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe hebben gemeentelijke velden voor deze sport. In Ukkel en Vorst zijn deze faciliteiten voornamelijk privébezit.

Bovendien omvat de faciliteitgroep 'Racketsporten' geen badminton, tafeltennis of pickleball. Over het algemeen worden deze sporten gespeeld in multisportzalen. Exclusieve badminton- en tafeltennisvelden zijn erg zeldzaam. Bovendien worden niet alle tennisvelden meegeteld. Aan het einde van 2023 zal het kadaster het aantal infrastructures bevatten dat tennis aanbiedt en niet het aantal faciliteiten dat specifiek voor deze sport is bedoeld (ter herinnering, een sportinfrastructuur kan meerdere sportfaciliteiten omvatten).

Eind 2023 geldt padel als een snelgroeïende sport. Het aantal banen neemt hand over hand toe en concurreert met tennisvelden. Dit fenomeen laat zich verklaren omdat padel voor amateurs minder techniek vereist en een toegankelijker discipline is dan tennis. De sport kent hierdoor steeds meer aanhangers. Bovendien lijkt investeren in een padelbaan voor de eigenaren een aantrekkelijker optie. Een dergelijk veld neemt minder ruimte in beslag, vereist minder onderhoud en biedt systematisch plaats aan vier spelers.

Padel terrein, VZW Koninklijke Ukkel Sport, Ruisbroeksesteenweg 18, 1180 Ukkel © Pedro Correa

Er zijn maar weinig **glijfaciliteit** in het Gewest. De glijfaciliteit het meest voorkomt op Brussels grondgebied is het skatepark. Hoewel er een tiental bestaande installaties zijn²⁹, zowel permanente als tijdelijke, moet gezegd worden dat de meeste daarvan kleinschalige, buitenfaciliteiten zijn. In de zomer worden er een aantal tijdelijke faciliteiten opgezet in de parken (Terkamerenbos en Woluwepark). Het kadaster vermeldt slechts één pumptrack in Brussel dat bovendien tijdelijk is. Pumptrack is een piste met een reeks kommen en bochten, geschikt voor BMX, mountainbikes, skateboards en skeelers. Er is veel vraag vanuit de sector en van skateboarders naar een groot gewestelijk indoor skatepark. De recente opname van deze discipline in de Olympische Spelen zou de oprichting van een dergelijke faciliteit in het Gewest kunnen aanmoedigen.

Het Gewest heeft slechts één permanente schaatsbaan in Sint-Lambrechts-Woluwe (Poséidon) en twee tijdelijke schaatsbanen die elke winter worden aangelegd, één in het stadscentrum (kerstmarkt) en de andere in het Terkamerenbos (La Patinoire). Er is veel vraag van Brusselse ijshockeyclubs naar een nieuwe schaatsbaan om te vermijden dat ze systematisch naar Vlaanderen moeten uitwijken om te spelen en te trainen. Voorts sloot de enige bestaande skipiste in Anderlecht in 2022 de deuren. Afgezien van een paar privé-kartbanen zijn er geen openbare banen voor de mechanische sporten.

De **atletiek-** en **watersportfaciliteiten** maken het voorwerp uit van een precieze thematische analyse verderop in de analyse.

---

²⁹ <https://sport.brussels/infrastructures/?faciliteitstypes=%C2%A73015>

1.5. THEMATISCHE ANALYSES VAN HET SPORTAANBOD

Dit hoofdstuk behandelt alle infrastructuren voor vijf sportthema's: zwembaden, grote buitenterreinen, atletiekpistes en vrij toegankelijke infrastructuren.

1.5.1. Zwembaden

Sinds enkele jaren wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met een fenomeen van verzadiging van de openbare zwembaden. De gemeentelijke zwembaden, die financieel gezien het toegankelijkst zijn, worden één na één gesloten voor renovatie terwijl de vraag blijft groeien. Het Gewest heeft dan ook een aanzienlijke demografische groei gekend en de sportactiviteiten in zwembaden hebben zich aanzienlijk gediversifieerd. Welke oplossingen genieten de voorkeur om in de uiteenlopende behoeften van bewoners, scholen, liefhebbers en ervaren sporters te voorzien? Hoe kunnen we bestaande gebouwen behouden en tegelijkertijd de aanleg van nieuwe zwembaden stimuleren? Om mogelijke oplossingen in kaart te brengen, is in 2020 een onderzoek uitgevoerd naar zwembaden (About.brussels)³⁰ en wordt momenteel de laatste hand gelegd aan een meer specifieke studie. Vooruitlopend op deze tweede publicatie toont de kaart hieronder de territoriale verdeling van het aanbod aan zwembaden. Kaart 12 toont de territoriale verdeling van het aanbod aan zwembaden in het Brussels Gewest per type beheerder.

Het Brussels grondgebied telt 38 zwembaden, dat van de NAVO niet meegerekend. De kaart maakt een onderscheid tussen de verschillende soorten beheerders die een aanzienlijke invloed hebben op de financiële toegankelijkheid. De **17 private zwembaden en 6 schoolzwembaden** bevinden zich voornamelijk in privéscholen, hotels of private sportclubs. Voor de private zwembaden geldt dat de toegangsprijs hoog is in vergelijking met openbare zwembaden en vaak is er een bijdrage aan verbonden. De toegang is over het algemeen beperkt tot directe gebruikers, leden of klanten. De zwembaden van COOVI en de VUB zijn buiten de schooluren toegankelijk voor het publiek. De **15 openbare zwembaden** zijn voor iedereen toegankelijk en worden beheerd door de gemeenten.

³⁰ https://perspective.brussels/sites/default/files/documents/ab_piscine.pdf, Sportcel, April 2020

KAART 12: ZWEMBADEN

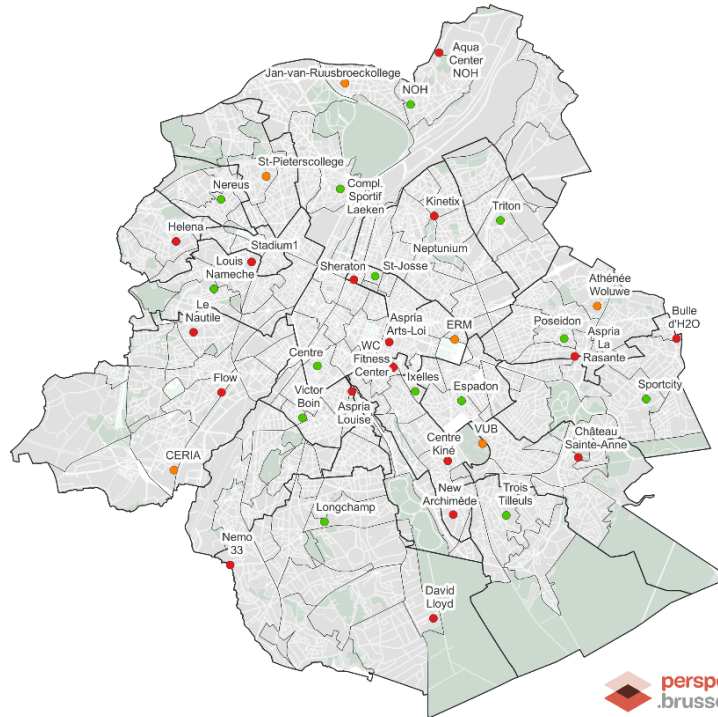
Les piscines en RBC

Zwembaden in het BHG

Type de gestionnaire - soort beheerder

- public - openbaar
- scolaire - school
- privé - privé

- Commune - Gemeente
- Quartier - Wijk

Source - Bron: sport.brussels, perspective.brussels (octobre/oktober 2023)

Fonds de plan - Achtergrondkaart: © Perspective, 2023 (Creative Commons Attribution 4.0 International License) Reutilisation autorisée, moyennant mention de la source. Hergebruik met bronvermelding toegestaan.

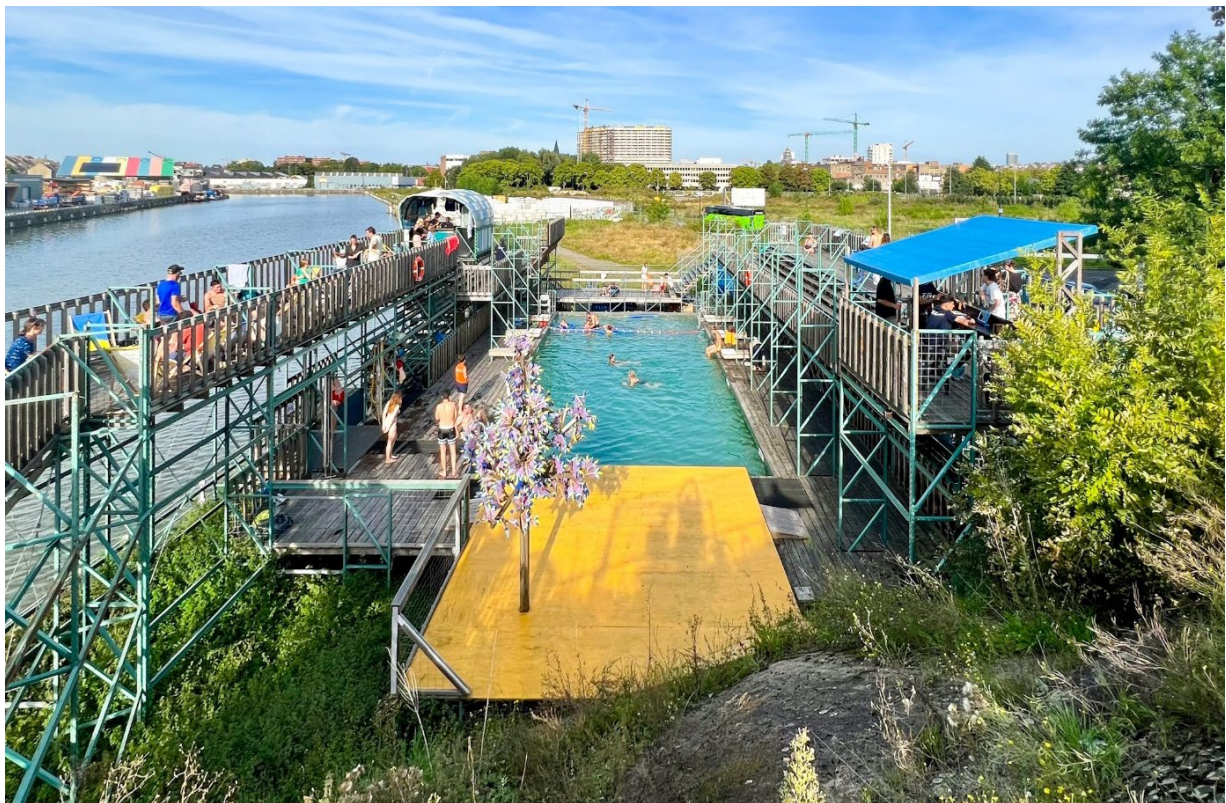
Bron: sport.brussels

De geografische spreiding van het aanbod in het Brussels Gewest is onevenwichtig ten aanzien van de bevolkings spreiding op het grondgebied. De spreiding is ook ongelijk tussen het oosten en het westen van het Gewest. Sommige gebieden, zoals Anderlecht, Vorst, het lager gelegen deel van Sint-Jans-Molenbeek en de Noordwijk, zijn minder goed uitgerust. Toch behoren deze delen van het Gewest tot de dichtstbevolkte delen van de hoofdstad. Omdat het om een kwetsbare bevolkingsgroep gaat, is de aanwezigheid van openbare zwembaden des te belangrijker om te leren zwemmen en te sporten. In het westen van Brussel, bijvoorbeeld, telt de gemeente Anderlecht slechts één zwembad (COOVI) voor een bevolking van bijna 120.000 inwoners. De situatie is vergelijkbaar in de Noordwijk waar het Neptunium al vijf is gesloten. De heropening ervan, samen met de heropening van het zwembad van Elsene voorzien voor januari 2024, zou het verzadigingsfenomeen moeten verzachten. Dit fenomeen is de afgelopen jaren des te duidelijker geworden in de zwembaden in de naburige gemeenten. De sluiting van het gemeentelijke zwembad van Saint-Gilles (Victor Boin) heeft echter geleid tot een toename van het aantal bezoekers van zwembaden elders op het gewestelijke grondgebied.

Het verschil tussen Oost en West wordt ook versterkt door het feit dat de meeste private zwembaden zich in het Oosten bevinden. Het gebrek aan toegankelijke openbare infrastructuur in dit deel van het Gewest wordt daarom gecompenseerd door dit particuliere aanbod. Dat uitgebreide particuliere aanbod vergroot bijgevolg de sociaal-geografische dualisering in de toegang tot het zwemmen.

Verschillende projecten zouden het fenomeen van verzadiging, dat in alle openbare zwembaden van het Gewest voorkomt, kunnen verlichten:

- > Het project om een openluchtzwembad te integreren in de Slachthuizen van Anderlecht voorziet een binnenzwembad en een buitenzwembad op het dak van het **Manufakture**-gebouw;
- > Het tijdelijke zwembad **FLOW**, een initiatief van het collectief "Pool is Cool", is sinds 2021 elke zomer geopend in de buurt van het kanaal;
- > Verder wordt het project **BecoBad** momenteel bestudeerd, met als doel de aanleg van een openluchtzwembad langs het kanaal;
- > Leefmilieu Brussel buigt zich intussen ook over plannen om de **vijvers van Neerpede** open te stellen voor zwemmers.
- > En **Ukkel** wil een openluchtzwembad bouwen naast het Institut Pasteur.

Zwembad FLOW, Klein - Eiland straat 14, 1070 Anderlecht © POOLISCOOL

De renovatie van de bestaande infrastructuur, de bouw van nieuwe kleine zwembaden en de aanmoediging van projecten voor openluchtzwemmen zijn mogelijke oplossingen die moeten worden overwogen en geformuleerd om het zwemaanbod in het Brussels Gewest te vergroten. Er moeten verschillende financieringsmogelijkheden worden onderzocht. Zo zouden andere publieke en/of private actoren inderdaad een doorslaggevende rol kunnen spelen bij de investeringen in dit type infrastructuur. De mogelijkheden om iedereen in goede omstandigheden te laten zwemmen - of te leren zwemmen - zijn dus nog steeds talrijk.

1.5.2. Atletiekpistes

Kaart 13 toont de infrastructuur met minstens één binnen- of buitenatletiekpiste, in functie van het type beheerder van de infrastructuur.

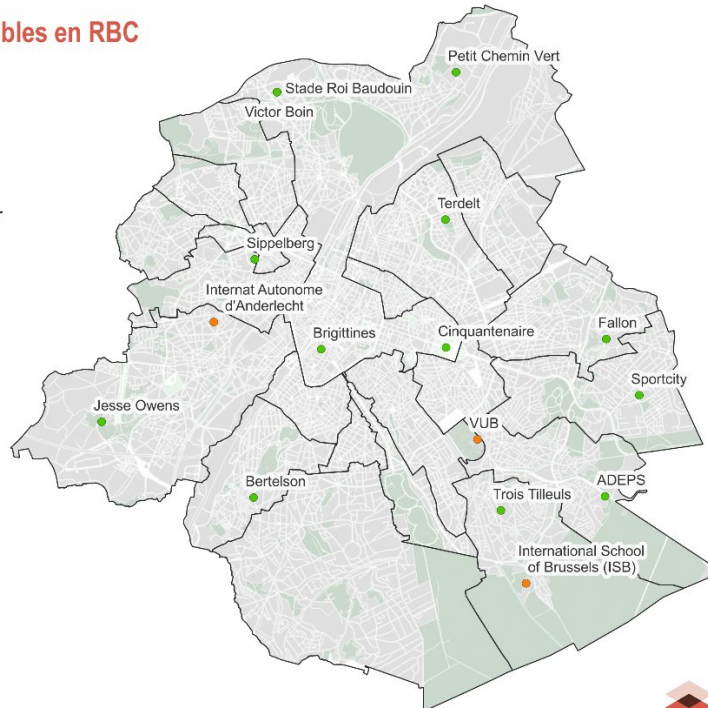
KAART 13: ATLETIEKPISTES

Pistes d'athlétisme accessibles en RBC

Atletiekbanen in het BHG

- Type de gestionnaire – soort beheerder
- public - openbaar
  - scolaire - school
  - privé - privé

□ Commune - Gemeente

0 1 2 km

Bron: sport.brussels

Het kadaster telt 21 gelijkmatig verdeelde atletiekpistes. Op de kaart staan er maar 16. Ten eerste heeft ADEPS er twee (binnen en buiten). Ten tweede zijn drie pistes niet toegankelijk voor het publiek: de sportcomplexen van de NAVO, de MIVB en Geruzet zijn voorbehouden aan de werknemers en leden van deze entiteiten. Ten derde ligt de piste van de Europese School van Woluwe in het Vlaamse Gewest.

Drie pistes situeren zich in scholen en kunnen worden gereserveerd voor leerkrachten en leerlingen.

De meeste andere atletiekpistes zijn open voor het publiek. Ze liggen buiten en maken deel uit van een sportterrein dat wordt beheerd door de lokale overheid: Bertelson Stadion (Vorst), dat binnenkort volledig gerenoveerd wordt, Jesse Owens Stadion (Anderlecht), Sportcomplex van Sippelberg (Sint-Jans-Molenbeek), Victor Boïn Stadion (Brussel-Stad-Laken), Centre Sportif du Petit Chemin Vert (Brussel-Stad), het Centre Sportif Terdelt (Schaarbeek), het Fallonstadion (Sint-Lambrechts-Woluwe), het Sportcomplex Drie Linden (Watermaal-Bosvoorde) en Sportcity (Sint-Pieters-Woluwe), die gesloten zullen worden om een hockeyveld aan te leggen.

De 350 meter lange piste in het Jubelpark, die vroeger eigendom was van de Koninklijke Militaire School, en de 50 meter lange piste van het Brigittinenpark zijn voor iedereen toegankelijk.

De piste van het Koning Boudewijnstadion is meer gereserveerd voor grote sportevenementen zoals de Memorial Van Damme, waar elk jaar de beste atleten ter wereld samenkomen.

De meeste toegankelijke atletiekpistes in Brussel zijn dus in open lucht en relatief goed verspreid over het grondgebied. Verschillende Brusselse gemeenten beschikken echter nog niet over dergelijke toegankelijke faciliteiten (Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren, Koekelberg, Jette, Evere, Sint-Gillis, Ukkel en Etterbeek). Dit heeft invloed op het aanbod, omdat het aantal sporters uit deze gemeenten naar de pistes in aangrenzende gemeenten trekt. Dit leidt tot verzadiging, overmatig gebruik en snellere achteruitgang van sportfaciliteiten. De bestaande infrastructuur voldoet dus slechts gedeeltelijk aan de behoeften van de Brusselse clubs, die in 2022 6.446 leden telden³¹. Voorts zijn er ook de vele buitenschoolse activiteiten die worden georganiseerd door de gemeenten, verenigingen en gemeenschapscentra van de VGC die eveneens dergelijke sportfaciliteiten nodig hebben.

Het ontwikkelen van sportfaciliteiten om de beoefening van atletiek (hardlopen, verspringen, hoogspringen, werpen, enz.) mogelijk te maken, geldt daarom als een belangrijke uitdaging in het Brussels Gewest. Investeren in nieuwe projecten en het renoveren van bestaande infrastructuren zal helpen om te voldoen aan de behoeften van de Brusselse sportsector.

De belangrijkste behoefte in de sector is al enkele jaren een overdekte atletiekzaal, vergelijkbaar met de hal die onlangs in Louvain-la-Neuve werd gebouwd. De 53-meter indoorbanen in het ADEPS-centrum in het Zoniënwoud voldoen duidelijk niet aan de behoeften van atleten die in de winter willen trainen. Sinds enkele jaren geniet de Brusselse atletiekwereld van heel wat aandacht op de internationale sportscène dankzij de resultaten die onze atleten weten te boeken. Om de behoeften en prioriteiten bij te werken, moeten de belanghebbenden uit de atletieksector om hun mening worden gevraagd. Investeren in kwalitatieve infrastructuur is van vitaal belang als het Gewest nieuw talent wil koesteren.

---

³¹ Cijfers uit de jaarlijkse ADEPS-gegevensverzameling

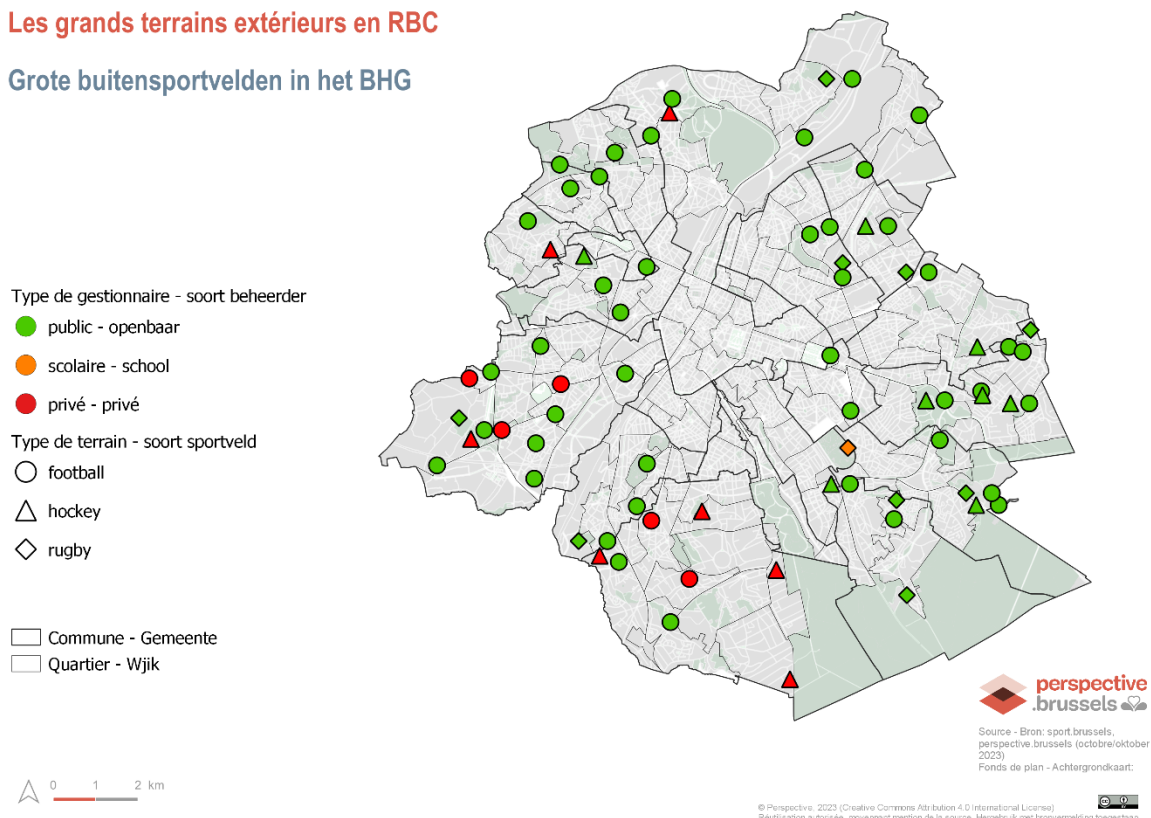
1.5.3. Grote buitenterreinen

Kaart 14 geeft een overzicht van de sportinfrastructuur met één of meer grote buiten sportvelden³² per type beheerder. Er zijn drie verschillende soorten velden: voetbal, hockey en rugby. Het aantal velden bij elke infrastructuur wordt niet weergegeven op de kaart. In de praktijk sluiten deze velden andere sporten evenwel niet uit, zoals ultimate frisbee³³, roundnet³⁴ of lacrosse³⁵.

KAART 14: GROTE BUITENTERREINEN

Les grands terrains extérieurs en RBC

Grote buitensportvelden in het BHG

Bron: sport.brussels

De kaart laat zien dat **voetbal**infrastructuur het talrijkst zijn. Het is de populairste sport en heeft de meeste leden in Brussel: 28.017 spelers en 3.166 speelsters³⁶. De prestaties van de Rode Duivels en Red Flames in de afgelopen jaren hebben de sport nog aantrekkelijker gemaakt.

Een vijftigtal sportinfrastructuur uitgerust met voetbalvelden zijn opgenomen in het kadaster sport.brussels. De meeste vallen onder gemeentelijk beheer, terwijl sommige in privébeheer zijn, zoals

³² Een groot buitensportveld heeft afmetingen tussen 4000 en 7000m², in functie van de verschillende lengtes en breedtes.

³³ <https://sport.brussels/disciplines/ultimate-frisbee/>

³⁴ <https://sport.brussels/disciplines/roundnet/>

³⁵ <https://sport.brussels/disciplines/crosse-canadienne/>

³⁶ Cijfers verstrekt door ADEPS op 23 juni 2023. Deze cijfers zijn exclusief amateurcompetities zoals de BBFL of ABSSA. De BBFL telt 70 teams van ongeveer 25 meisjes in het Brussels/Brabants-Waals kampioenschap, met in totaal ongeveer 1.750 speelsters. ABSSA heeft de vraag niet beantwoord.

de terreinen van RWDM, RSCA en Union Saint-Gilloise. Sommige velden zijn vrij toegankelijk en gratis te gebruiken. Ze zijn te vinden in het Jubelpark, het Sint-Vincentiuspark, het Albertpark, het Woluwepark en in Anderlecht.

De kaart toont ook dat het centrum van het Gewest en de gemeenten Sint-Gillis en Koekelberg minder terreinen van dit type hebben door de hoge dichtheid van het stedelijk weefsel. Voor een dergelijk terrein is namelijk tussen de 4.000 en 7.000 m² nodig. De gemeente Anderlecht heeft de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in dergelijke sportfaciliteiten. Zij alleen telt dan ook al negen infrastructures met dit soort van velden.

Hockey is de op één na populairste buitensport in het Brussels Gewest. Meer dan 14.635 leden zijn aangesloten bij de 22 hockeyclubs in Brussel³⁷. De prestaties van de Red Panthers, die 2e werden op Euro 2023, en de Red Lions, winnaars van de Wereldbeker 2018, Euro 2019, de Olympische Spelen 2020 en tweede op de Wereldbeker 2023, moedigen mensen alleen maar aan om deze sport te gaan beoefenen. De groeiende populariteit van de sport heeft een grote invloed op de noodzaak om nieuwe velden te creëren voor het toenemende aantal leden. Het plan om een nationaal hockeystadion te bouwen in Neerstalle is hier een goed voorbeeld van.

De meeste hockeyvelden zijn gemeentelijk of privé. In het laatste geval gaat het vaak om erfpachtcontracten waarbij de gemeente het beheer van deze terreinen voor een lange periode uitbesteedt. In ruil daarvoor zorgt de club voor het onderhoud en de renovatie van de velden.

Het Gewest telt 15 faciliteiten met één of meer hockeyvelden. De gemeenten Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Agatha-Berchem, de Stad Brussel (Laken), Evere, Sint-Lambrechts-Woluwe, Elsene en Oudergem hebben er allemaal op hun grondgebied. De gemeenten Ukkel en Sint-Pieters-Woluwe hebben zelfs een bijzonder groot aantal hockeyvelden. Namelijk respectievelijk 8 en 3. Die in Ukkel worden particulier beheerd.

Rugby is een buitensport met 2.136 leden in Brussel. Het Gewest telt 9 Brusselse clubs. Les Lionnes en de Black Devils zijn de nationale 'rugby union'-teams. Verder zijn er ook de nationale vrouwen- en mannenteams voor 'rugby sevens.' Het feit dat deze discipline in 2016 Olympisch werd, heeft geleid tot meer media-aandacht voor de sport. Tot 2019 was het stadion dat de Black Devils gebruikten de Kleine Heizel. Sindsdien spelen ze in het Nelson Mandela Stadion in Neder-Over-Heembeek.

De meeste rugbyvelden zijn van het gemeentelijke type. Anderlecht, Vorst, Watermaal-Bosvoorde, Oudergem, Schaarbeek, Sint-Joost-ten-Node en de Stad Brussel bezitten dergelijke terreinen. Ook de VUB heeft een veld op haar campus en twee privéactoren (Floréal en En Bord de Soignes) beschikken over velden in de gemeenten Watermaal-Bosvoorde en Sint-Pieters-Woluwe. In het noordwesten van het Gewest zijn er geen rugbyvelden. De speciale kenmerken van deze velden (de vele lijnen die specifiek zijn voor rugby en de H-vormige palen) betekenen dat er een zekere logistiek nodig is om dit type veld gemakkelijk te kunnen delen.

Grote buitenterreinen ontbreken in het centrum en in de eerste kroon zijn er maar enkele te vinden. Sint-Gillis en Sint-Joost-ten-Node hebben bijvoorbeeld geen enkel groot buitenterrein op hun grondgebied. De meeste infrastructures bieden voetbalvelden, soms aangevuld met hockeyvelden of rugbyvelden aan. Geen enkele infrastructuur is uitgerust met zowel hockey- als rugbyvelden. Sommige grote infrastructures kunnen evenwel bogen op meer dan twee grote buitenterreinen. Over het algemeen gaat

---

³⁷ Statistieken op 31 mei 2023 verstrekt door de Koninklijke Belgische Hockeybond

het dan om gemeentelijke sportcomplexen, zoals het Fallonstadion, het Sportcomplex van Bempt, het gemeentelijk stadion van Oudergem of het Sportcentrum Vogelenzang.

1.5.4. Vrij toegankelijke openbare infrastructuur

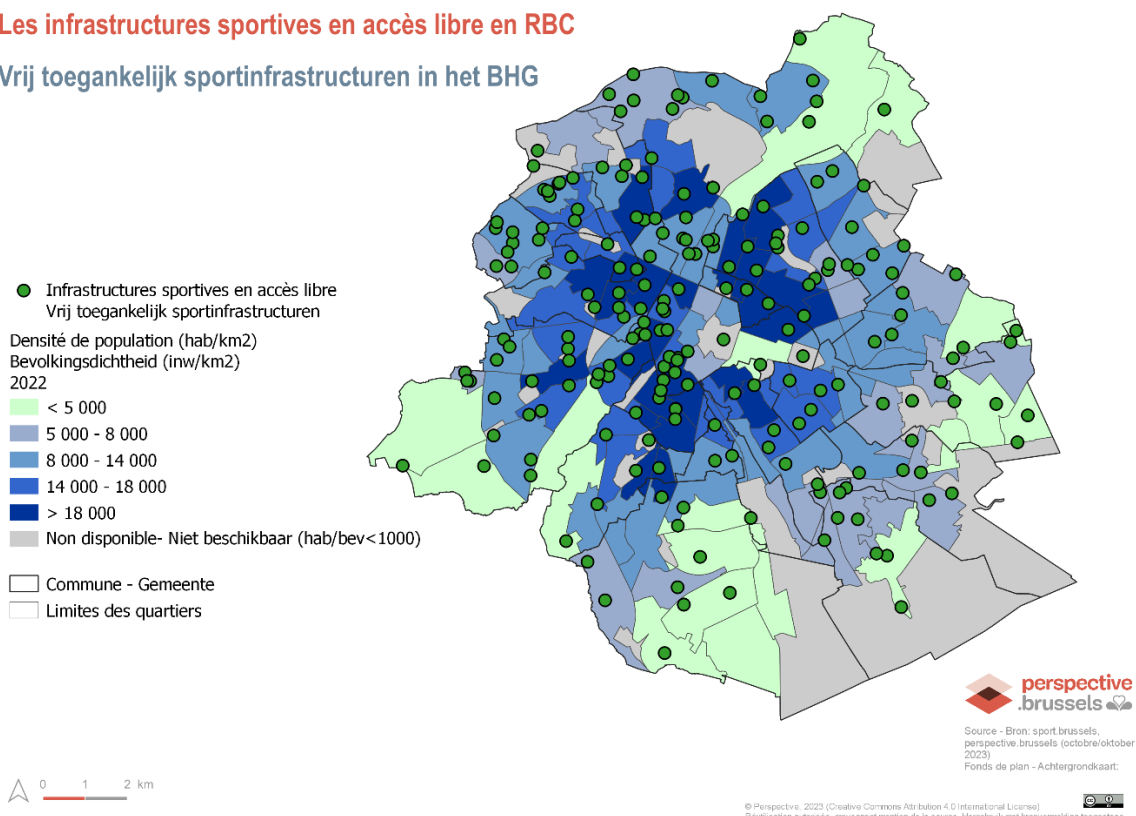
De vrij toegankelijke infrastructuur zijn infrastructuur in de open lucht met vrije toegang. Ze zijn gratis en het gebruik ervan hangt af van de verlichting, het weer en soms de openingsuren. Sommige faciliteiten zijn alleen overdag toegankelijk, omdat ze in parken liggen die 's avonds sluiten. Over het algemeen wordt er niet met reserveringen gewerkt. De meeste van deze infrastructuur zijn agoraspace waar er geminivoetbal en/of gebasketbal kan worden, met petanquebanen, tafeltennistafels of fitnessruimten in de open lucht (street workout). Binnen het Gewest zijn er verder ook skateparken, atletiekpistes en (minder gebruikelijke) zandsportvelden.

Kaart 15 toont de 210 sportinfrastructuur met 425 vrij toegankelijke faciliteiten³⁸. De kaartachtergrond toont de bevolkingsdichtheid per vierkante meter. Hoe donkerder de kleur, hoe meer inwoners per vierkante meter.

KAART 15: VRIJ TOEGANKELIJKE INFRASTRUCTUREN

Les infrastructures sportives en accès libre en RBC

Vrij toegankelijk sportinfrastructuur in het BHG

³⁸ Dit hoofdstuk omvat ongeveer 70 vrij toegankelijke faciliteiten die zich in infrastructuur van het 'gemeentelijke' type bevinden. Zo zijn er bijvoorbeeld vrij toegankelijke velden in het Albert Demuyter Stadion. Voorts zijn skateparken niet opgenomen in dit hoofdstuk, omdat ze tot een andere groep van faciliteiten behoren.

Op gemeentelijk niveau heeft de Stad Brussel met 94 het grootste aantal vrij toegankelijke faciliteiten. De grootte van haar grondgebied verklaart deze situatie grotendeels. De gemeenten Anderlecht en Schaarbeek tellen respectievelijk 61 en 29 vrij toegankelijke faciliteiten. Het gemiddelde is 22 vrij toegankelijke faciliteiten per gemeente. De gemeenten Koekelberg, Sint-Joost-ten-Node en Etterbeek zijn met minder dan 10 faciliteiten het slechtst uitgerust.

Op wijkniveau is de analyse genuanceerder. De sportfaciliteiten worden meestal geïntegreerd in de stedelijke ruimte of in groene ruimten. Ze liggen vaak dicht bij woningen en worden dan ook veelvuldig bezocht door buurtbewoners en schoolkinderen van de wijk, maar ook door mensen van buiten de wijk. De slechte bedeling van bepaalde wijken ter zake, of zelfs het geheel ontbreken van dit type van infrastructuur, evenals de verzadiging van deze faciliteiten daar waar we ze wel aantreffen, hebben een impact op hun uitstraling. Zo treffen we een grotere concentratie van dergelijke faciliteiten in het westelijke deel van de eerste kroon aan, terwijl het noordoosten van het Gewest minder goed is uitgerust met dit type infrastructuur. Nochtans zijn deze wijken eveneens dichtbevolkt. Volgens het principe van de buurtstad zou elke wijk minstens één vrij toegankelijke faciliteit moeten hebben, zodat iedereen gemakkelijk toegang heeft tot een sportinfrastructuur.

Zandsportveld, Sportpark Drie Linden, Léopold
Wienerlaan 60, Watermaal Bosvoorde © Sportpark van de Drie Linden

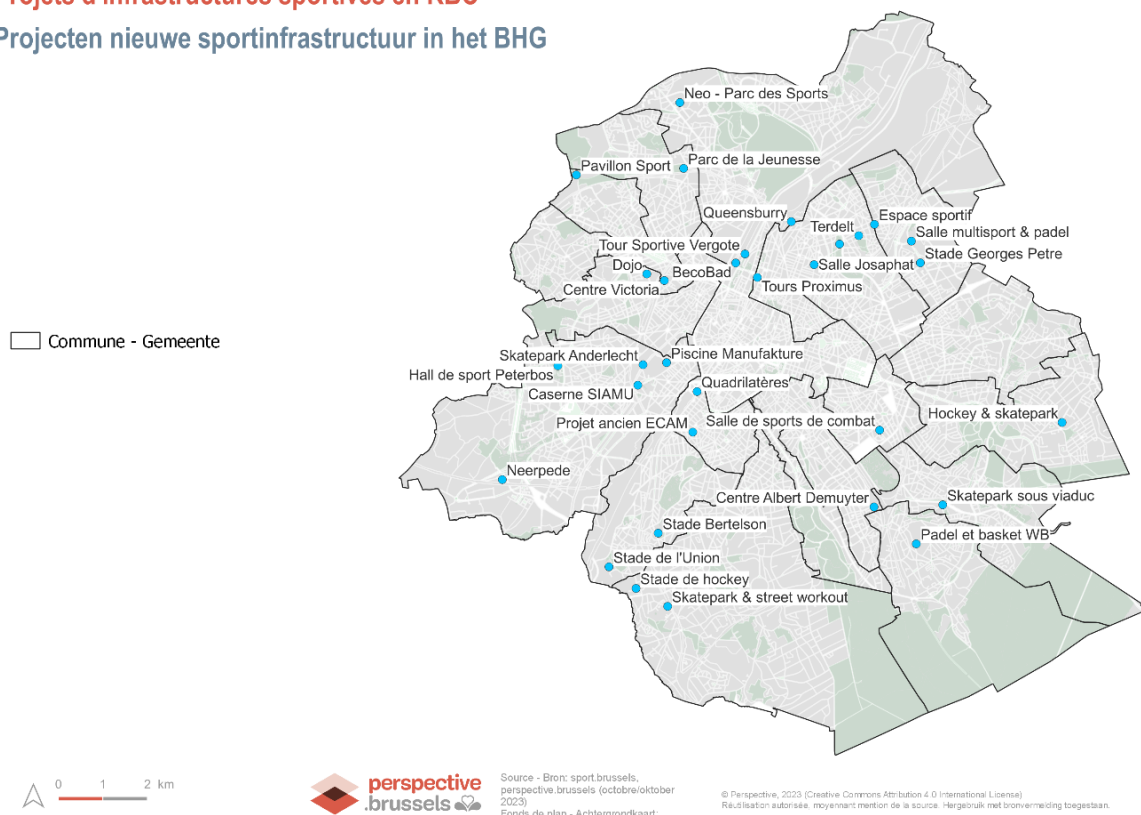
1.6. SPORTPROJECTEN

Kaart 16 toont een niet-uitputtende lijst van toekomstige sportinfrastructuurprojecten. Dit maakt het mogelijk om territoriale analyses te verrijken en strategieën voor het programmeren van nieuwe sportvoorzieningen te verfijnen. De Sportcel werd van deze projecten op de hoogte gebracht via de sportdiensten van elke gemeente en via Brussel Plaatselijke Besturen. Deze organisatie organiseert de projectoproepen 'Nabijheid' en 'Driejarenplan Sportinfrastructuur', waarop de gemeenten kunnen reageren. Sommige zijn al in uitvoering, terwijl andere nog worden overwogen.

KAART 16: SPORTINFRASTRUCTUURPROJECTEN IN HET BHG

Projets d'infrastructures sportives en RBC

Projecten nieuwe sportinfrastructuur in het BHG

Bron: Sportcel (ontmoetingen met de gemeenten, projectoproepen Nabijheid en DPSI)

De projecten op deze kaart zijn de volgende.

Gemeente Anderlecht:

- > Bouw van een sporthal van 2.000 m² die toegankelijk is voor de wijk en gedeeld wordt met de DBDMH;
- > Realisatie van een zwembadcomplex van 6.500 m² op het dak van het Manufakture-gebouw. Er is een buiten- en binnenzwembad gepland;
- > Gedeeld gebruik van een recypark van Agentschap Net Brussel met een skatepark;

- > Herontwikkeling van de site van Neerpede, waar een sporthal en de omvorming van een vijver tot een zwembad voorzien zijn;
- > Planning van een sporthal in de wijk Peterbos.

Gemeente Oudergem:

- > Voorstel van een skatepark onder het viaduct van de Waversesteenweg.

Stad Brussel:

- > Bouw van een sportcomplex van 6.700 m² in het Vergotiedok, met faciliteiten voor klimmen, futsal, gymnastiek, basketbal, badminton, volleybal, enz. (SVC 6³⁹);
- > Een zwembad van 350 meter langs het kanaal, genaamd 'BecoBad';
- > Masterplan van de Heizel voor de reorganisatie van de sportaccommodaties ter plaatse onder de naam "NEO Sportpark".

Gemeente Etterbeek:

- > Vechtsportzaal, vlak naast het Guy Thys Stadion.

Gemeente Evere:

- > Vervanging van een tennisveld door twee padelvelden in het gemeentelijke sportcomplex;
- > Bouw van een nieuwe multisportzaal in de Edouard Deknoopstraat.

Gemeente Vorst:

- > Volledige renovatie van het Bertelson Stadion, gelegen achter Vorst Nationaal;
- > De Bempt-site zou de locatie kunnen worden van het nieuwe stadion van de club Union Saint-Gilloise.

Gemeente Ganshoren:

- > Bouw van een paviljoen van 320 m² met plaats voor verschillende sporten in de Bosstraat.

Gemeente Elsene:

- > Masterplan van het Albert Demuyter sportcentrum dat volledig zal worden gerenoveerd en heringericht. Hier zijn een zwembad en een nieuwe sporthal gepland.

Gemeente Jette:

- > Hier wordt het Jeugdperk heringericht met twee padelvelden, een basketbalveld en een skatepark.

Gemeente Koekelberg:

- > Toevoeging van een bijgebouw aan het Sportcentrum Victoria. De toevoeging van extra multisportzalen zal helpen om te voldoen aan de behoeften van clubs met beperkte beschikbaarheid.

Gemeente Sint-Jans-Molenbeek:

- > Installatie van een dojo op de kruising van de Fuschiasstraat en de Sippelberglaan.

---

³⁹ Het stadsvernieuwingscontract Simonis ligt rond het metrostation. Het omvat architectonische en stedenbouwkundige projecten om de wijk nieuw leven in te blazen:
<https://perspective.brussels/nl/stadsprojecten/strategische-polen/simonis>

Gemeente Sint-Gillis:

- > Verbouwing van het voormalige ECAM-gebouw tot een sporthal met accommodaties voor gevechtssporten, fitness, basketbal en multisport;
- > De NMBS organiseert een oproep voor projecten om haar vierhoeken (SVC 7⁴⁰) te bezetten. Voor een ruimte van 1500 m² wordt de mogelijkheid van een skatepark, een boulderruimte en een ruimte voor parkour bestudeerd.

Gemeente Sint-Joost-ten-Node:

- > Herinrichting van het gemeentestadion Georges Pètre gelegen op het grondgebied van Evere. Het doel van het project is om het verouderde complex te moderniseren, met name door de tennis-, voetbal- en multisportvelden en het outdoor tennisveld op te breken. Ze worden vervangen door twee synthetische velden, twee multisportvelden, een outdoor tennisbaan en een multisporthal.

Gemeente Schaarbeek:

- > Er werd een masterplan opgesteld voor de Terdeltsite, waar nieuwe basketbal-, padel- en multisportvelden zouden moeten komen;
- > De Josaphatsite zou een multisportzaal moeten krijgen;
- > De verbouwing van de Proximustorens zou ruimte kunnen bieden aan fitness- en yogazalen;
- > Het Jeugdparc zou heringericht moeten worden met een bomenparcours en een pumptrack;
- > De Queensburry sportclub wacht op de sloop en herbouw van de ruimte die ze in beslag neemt.

---

⁴⁰ Het stadsvernieuwingscontract 'Rondom het Zuidstation' heeft als doelstelling de levenskwaliteit en het leefmilieu te verbeteren: <https://perspective.brussels/nl/stadsprojecten/strategische-polen/simonis><https://perspective.brussels/nl/stadsprojecten/strategische-polen/zuidwijk/svc-7-rondom-het-zuidstation>.

Brussel Pumptrack, Dieudonné Lefèvrestraat 17, 1020 Brussel © Red Bull UCI Pump Track World Championships

Gemeente Ukkel:

- > Bouw van het nationale hockeystadion op de huidige locatie van het sportcomplex Neerstalle.
- > Aanleg van een skatepark en 'street workout'-ruimte in de Egide Van Ophemstraat.

Gemeente Watermaal-Bosvoorde:

- > Vervanging van een tennisveld door twee overdekte padelvelden en een basketbalveld in het Sportpark van de Drie Linden.

Gemeente Sint-Pieters-Woluwe:

- > Herinrichting van Sportcity. De gemeente wil er een skatepark en een hockeyveld aan toevoegen. Het nieuwe veld zou er in de plaats van de atletiekpiste en het buitenbasketbalveld komen.

1.7. CONCLUSIE OVER HET AANBOD AAN SPORTINFRASTRUCTUREN

Het kadaster sport.brussels centraliseert o.a. de sportinfrastructuur in het Brussels Gewest en maakt territoriale analyses op verschillende schaalniveaus mogelijk. Zo kan de verdeling van sportinfrastructuur per type beheerder, type openbare infrastructuur en type faciliteit onderzocht worden. De Sportcel kan dus wijken en gemeenten met elkaar vergelijken. Ze kan gebieden identificeren die minder goed zijn uitgerust en aanbevelingen doen, rekening houdend met toekomstige projecten. De

stand van zaken van de sportinfrastructuren in het Brussels Gewest is onderverdeeld in vier delen. Van elk van deze delen kunnen we een aantal interessante lessen leren.

De eerste benadering heeft betrekking op **het gewestelijke aanbod, met alle soorten beheerders**. Er zijn 1.089 infrastructuren in de 19 gemeenten, met in totaal 2.060 sportfaciliteiten. Niet al deze infrastructuren zijn systematisch bestemd voor iedereen. De verdeling van de faciliteiten luidt als volgt: 40% is van het openbare type, 32% van het schooltype en 28% van het privétype. Eind 2023 stellen niet alle scholen hun sportinfrastructuur open voor het publiek.

De tweede benadering buigt zich over de **openbare sportinfrastructuren**. Er zijn drie soorten infrastructuren: vrij toegankelijke infrastructuren, gemeentelijke infrastructuren en infrastructuren beheerd door andere overheidsactoren. Vervolgens wordt rekening gehouden met de bevolking door een verhouding van sportfaciliteiten per inwoner te berekenen. Deze verhouding maakt het mogelijk om vergelijkingen te maken tussen gemeenten en tussen wijken onderling. Op die manier kunnen er drie gelijkwaardige klassen worden onderscheiden die deze gebieden verdelen. De gemeenten Vorst, Sint-Gillis, Etterbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek, Schaarbeek, Elsene en Ukkel zijn het minste uitgerust met openbare sportfaciliteiten in verhouding tot hun aantal inwoners. Hierbij dient opgemerkt dat de gemeenten Elsene en Ukkel heel wat privéfaciliteiten tellen. Vervolgens kunnen we per groep en per type faciliteit de meest voorkomende types van faciliteiten identificeren: de vrij toegankelijke sportfaciliteiten, de sportzalen, de grote buitenterreinen en de sportfaciliteiten voor racketsporten. Wat de laatste groep betreft, lijken de tennisvelden geleidelijk aan te worden geconverteerd tot padelvelden. Een van de minst voorkomende sportfaciliteiten is het skatepark dat in sommige gemeenten ontbreekt.

De derde benadering richt zich op **thematische analyses**, waardoor de behoeften van bepaalde sporten meer in detail kunnen worden geanalyseerd en gespecificeerd. Het aanbod aan openbare zwembaden is verzadigd. Hoewel de renovatie van de bestaande infrastructuren essentieel is, lijkt de bouw van nieuwe zwembaden een even belangrijke uitdaging. Steeds minder schoolkinderen hebben toegang tot openbare zwembaden en kunnen bij gebrek aan ruimte niet leren zwemmen⁴¹. Wat de atletiekpistes betreft, deze bevinden zich over het algemeen in de open lucht en zijn doorgaans toegankelijk. Ze zijn gelijkmatig verspreid over het grondgebied van het Gewest, hoewel sommige gemeenten er geen hebben. Wat de inrichting van grote buitenterreinen betreft, deze vereisen een aanzienlijke oppervlakte. Er zijn er heel wat, maar niettemin niet genoeg gezien de vraag en het groeiende aantal sportbeoefenaars. Er is een duidelijk gebrek aan dit soort van terreinen in het centrum en de eerste kroon. Wat de vrij toegankelijke faciliteiten betreft, deze bevinden zich voornamelijk in de stedelijke ruimte en in de groene ruimten. Ze bieden plaats voor de informele beoefening van diverse disciplines, zoals minivoetbal, basketbal, petanque, tafeltennis, fitness, skateboarden, enz. Jammer genoeg blijven sommige buurten verstoken van dergelijke faciliteiten. Tot slot heeft de 'be running'-strategie geleid tot de publicatie van een ideale kaart en een gids voor een goed ontwerp. De ideale kaart identificeert routes die bevorderlijk zijn voor hardlopen en de gids nodigt overheidsinstanties uit om deze dimensie op te nemen in hun ontwikkelingsprojecten. Het doel is om alle voetgangerssnelheden naast elkaar te laten bestaan, zodat zich verplaatsen en sporten aangenamer worden.

De vierde benadering richt zich op **toekomstige sportinfrastructuurprojecten**. Ze zorgt voor een verrijking van de territoriale analyse van het bestaande aanbod en helpt bij het bepalen van

⁴¹ https://perspective.brussels/sites/default/files/documents/ab_piscine.pdf, Sportcel, April 2020

programmatiestrategieën. Het is onontbeerlijk om zowel rekening te houden met wat er al bestaat als met lopende en toekomstige projecten. De wens van gemeenten om skateparken aan te leggen is bijvoorbeeld duidelijk voelbaar.

Zoals deze stand van zaken laat zien, kan de analyse van de bestaande sportinfrastructuren op verschillende manieren worden uitgevoerd, afhankelijk van de gekozen benadering. Er bestaan verschillende schalen en soorten informatie. De analyse kan worden verricht op gewestelijk, gemeentelijk of wijkniveau. Ze kan worden uitgevoerd volgens entiteit (infrastructuur of faciliteit), het type beheerder (openbaar, school of privé), het type infrastructuur (vrij toegankelijk, gemeenschappelijk of ander), het type faciliteit (11 faciliteitgroepen) en met of zonder te kijken naar de bevolking. Deze verschillende benaderingen vullen elkaar aan en laten ons toe om vergelijkingen te maken en behoeften te identificeren, zonder daarom een ideaal aantal faciliteiten per inwoner vast te stellen. Met het kadaster sport.brussels kunnen zodoende specifieke en meervoudige territoriale analyses worden verricht om projecthouders te helpen hun programmaties te objectiveren.

Aanbevelingen

Er kunnen verschillende denkpijsten overwogen worden om het aanbod aan sportinfrastructuren in het Brussels Gewest te vergroten. Gezien de beperkte hoeveelheid beschikbare grond, zou het de moeite waard zijn om de **reconversie** van bestaande gebouwen aan te moedigen, zoals de Sint-Antonius van Paduakerk in Vorst, die werd omgebouwd tot een klimzaal (Maniak Padoue), of het voormalige AXA-gebouw, dat werd omgeturnd tot een hotel, zwembad, sportzalen, enz. als onderdeel van het MIX-project. Het tijdelijke karakter is eveneens van belang. Als er een wachttijd is tussen twee projecten, is het mogelijk om tijdelijke vormen van gebruik⁴² te introduceren.

---

⁴² <https://temporary.brussels/over-ons/onze-missie/>

Kerk omgevormd tot klimzaal, Maniak padoue, Monnikenstraat 26, 1090 vorst © Maniak

Het **delen** van infrastructuur is een tweede optie die gestimuleerd dient te worden, naar het voorbeeld van de nieuwe DBDMH-kazerne in Anderlecht, waarvan de sportzalen niet alleen toegankelijk zijn voor de brandweerlui maar ook voor lokale sporters. Een ander voorbeeld komt van het Gewestelijk Agentschap voor Netheid, dat een recypark wil delen met een skatepark.

Studio CityGate – tijdelijke bezetting – gedeelde ruimte, Grondelstraat 152, 1070 Anderlecht © Pedro Correa

Met het oog op het delen van middelen zou het veel gangbaarder moeten worden dat **schoolsportinfrastructuren** buiten de schooluren **opengesteld** worden. In 2023 blijken de meeste schoolsportzalen overdag evenwel voorbehouden voor leerlingen. Maar weinig ervan zijn open voor het publiek of voor sportclubs. Het zou dan ook zeer interessant zijn om het openstellen en delen van deze infrastructuur te onderzoeken. Hiervoor zijn menselijke en technische middelen nodig: het installeren van een badgesysteem voor toegang tot de zaal, het voorzien van de schoonmaak van de zalen en kledkamers, het waarborgen van de veiligheid en het afsluiten van de locaties 's avonds. Er zijn verschillende voorbeelden van goede praktijken: het Sint-Michielscollege dat na 17.00 uur verschillende zalen ter beschikking stelt aan particulieren voor met name yoga en futsal. De Europese School van Woluwe die haar deuren opent voor volleybal- en andere clubs. De gemeenteschool van Kriek die hetzelfde doet met haar multisportzaal voor verschillende clubs. De eerste twee voorbeelden hebben

conciërges die toezien op het onthaal en vertrek van de sporters. Het laatste voorbeeld gebruikt een digitaal hangslot voor elk team om toegang te krijgen tot de desbetreffende zaal en deze te vergrendelen.

Om te voorzien in de behoeften die voortvloeien uit het **tekort aan zwembaden**, zijn het stimuleren van de bouw van kleine baden om in te leren zwemmen en het vergroten van het aantal innovatieve of tijdelijke projecten mogelijke oplossingen. De zwemvijvers in Neerpede, het Flow-zwembad en het Becobad-project zouden het zwemmen in de open lucht in Brussel mogelijk maken. De behoefte groeit ook nu hittegolven steeds vaker voorkomen. Andere denkpluizen die onderzocht moeten worden zijn onder andere het uitbreiden van de openingstijden van zwembaden en het openstellen voor het publiek van zwembaden die momenteel gereserveerd zijn voor bepaalde groepen (Koninklijke Militaire School en NAVO).

Tot slot lijkt het huidige publiek dat gebruik maakt van **vrij toegankelijke infrastructuren** vooral te bestaan uit jonge mannen. **Meer toezicht op het gebruik ervan** zou helpen om de gebruikersbasis te diversifiëren. Het lijkt erop dat het publiek dat deze faciliteiten gebruikt voornamelijk jong en mannelijk is. Een gebruiksplanning opstellen en bepaalde uren reserveren voor verenigingen zijn manieren om het publiek te diversifiëren. Dit vereist menselijke middelen om toezicht te houden en activiteiten te organiseren of om te controleren of de gebruiksplanningen worden nageleefd. Er bestaan al meerdere initiatieven:

- > De vzw Sport2be heeft overeenkomsten met verschillende gemeenten gesloten om dit type terrein te gebruiken met jongeren uit de buurt. Elke week worden hier sportactiviteiten voor iedereen georganiseerd. Hieraan zijn allerlei voordelen verbonden. Jongeren, zowel jongens als meisjes, komen er regelmatig sporten. Ze eigenen zich de openbare ruimte opnieuw toe in een veilige omgeving;
- > Leefmilieu Brussel zet programma's op om parkwachters in staat te stellen sportactiviteiten te organiseren. Bovendien worden er elke zomer honderden sportinitiatieven aangeboden aan het grote publiek. In een tiental parken worden verschillende disciplines beoefend: slackline, rolschaatsen, skateboarden, parkour, straatbasketbal (3x3), urban dance en BMX. Dit programma dat "*Stadssporten in de parken*⁴³" heet, is een instrument voor preventie en sociale cohesie, omdat het gericht is op kinderen, meisjes, gezinnen, tieners, enz.;
- > De VGC runt het '*Playcation*'-project dat gericht is op jongeren. Het doel is om weg te komen van spelconsoles en zich de openbare ruimte toe te eigenen. Steeds minder jongeren brengen hun zomers buiten door. Elke zomer worden er begeleide cursussen georganiseerd om het gebruik van vrij toegankelijke infrastructuren te promoten. Het is de bedoeling dat jongeren gebruik kunnen maken van deze infrastructuren zonder dat ze achteraf begeleid hoeven te worden.

Hieraan zijn allerlei voordelen verbonden. De jongeren zijn in beweging, sporten en smeden sociale banden. Meisjes nemen de openbare ruimte in en eigenen zich deze toe. Er ontstaat een gevoel van veiligheid en vertrouwen dat groeit bij deze jongeren.

De sportfaciliteiten diversifiëren zoals gebeurde bij dit al te kleine aantal voorbeelden in het BHG:

- > Parkour, bijvoorbeeld in het Zennepark. Het is een acrobatische discipline die behendigheid, snelheid en vertrouwen vergt. Het doel is om stedelijke of natuurlijke obstakels te overwinnen;

⁴³ <https://leefmilieu.brussels/news/stadssporten-de-parken>

- > Zandsportveld zoals in de Speeltuin Klein Zwitserland. Daarnaast worden er elke zomer tijdelijk twee beachvolleybalvelden aangelegd bij Thurn & Taxis. Het is een van de weinige faciliteiten die door een gemengd publiek wordt gebruikt. Hoewel sommige agoraspace's plaats bieden aan een volleybalnet, worden ze bijna nooit voor dit doel gebruikt. In de zomer zitten de parken bovendien vol. Veel mensen komen hier immers om hun volleybalnet op te zetten en volleybal te spelen. Helaas is het gazon het eerste slachtoffer, wat een probleem vormt voor de teams van Leefmilieu Brussel;
- > Pumptrack, bijvoorbeeld in Laken. Het is uniek in Brussel en helaas een tijdelijk gegeven. Het gaat om een circuit in lus vorm met bulten en kombochten. Deze accommodaties zijn ideaal voor BMX'en, mountainbikes, skateboards, steps en skeelers. Pumptracks worden steeds populairder in Europa en worden soms geïnstalleerd naast een skatepark, waarvan er ook veel te weinig zijn in het Gewest;
- > Ruimte voorbehouden aan zachte sporten, bijvoorbeeld bij het Rood Klooster. Houten modules bieden plaats aan een slackline. Het is koorddansen op een band die slack wordt genoemd. Deze sport vereist concentratie en is gelinkt aan klimmen en gymnastiek. Het voorzien van ruimten gewijd aan yoga zou eveneens goed zijn voor de buurtbewoners. Deze discipline verbetert de algemene lichamelijke conditie en vermindert stress.

Het aanmoedigen van **de integratie van een afdak** of een dak dat het oppervlak van de faciliteit overdekt, zou een groter gebruik mogelijk maken. Als het regent, liggen deze faciliteiten er immers verlaten bij. Het toevoegen van een dak zou de infrastructuur beschermen tegen slecht weer en de bezoekersaantallen doen toenemen.

Overdekte 'street workout'-ruimte, park Thurn&Taxis © Pedro Correa

Verhogen van het aantal vrij toegankelijke sportfaciliteiten in de wijken. In het ideale geval zou elke wijk over minstens één buitenterrein, meerdere petanquebanen en fitnessstoestellen van het 'street workout'-type moeten beschikken. Op die manier zou het concept van de buurtstad zijn volle betekenis krijgen.

Deze aanbevelingen zijn niet exhaustief, maar vormen een interessante basis voor reflectie met het oog op het ontwikkelen en diversifiëren van deze faciliteiten en het doen toenemen van het aantal mensen dat er gebruik van maakt. Een **studie** zou de expertise en kennis over de vrij toegankelijke infrastructuur helpen verrijken (behoeften van de gebruikers, gebruiksfrequentie, beste praktijken, enz.)

Tot slot is het van vitaal belang om **het bestaande** te onderhouden teneinde de kwaliteit ervan te garanderen. Schoonmaakteams gelden in die optiek als onontbeerlijk. Een tekort aan gemeentepersoneel bedreigt evenwel de duurzaamheid van de infrastructuur en de bijbehorende voorzieningen. Als de douches en kleedkamers maar één keer per weekend worden schoongemaakt, lopen ze immers het risico te verloederen.

1.8. RECREATIEF AANBOD: DE SPEELPLEINEN

Speelplein Bonneviepark, Molenbeek, ©Leefmilieu Brussel

Het Brussels Gewest telt bijna 350 speelpleinen: 56 zijn gewestelijk en worden beheerd door Leefmilieu Brussel in zijn groene ruimten, 278 worden beheerd door de gemeenten, 10 worden beheerd door verschillende OVM's van de BGHM en twee worden er tot slot beheerd door de privésector (1 door "Nos Pilifs" en 1 door Nextensa in Thurn & Taxis).

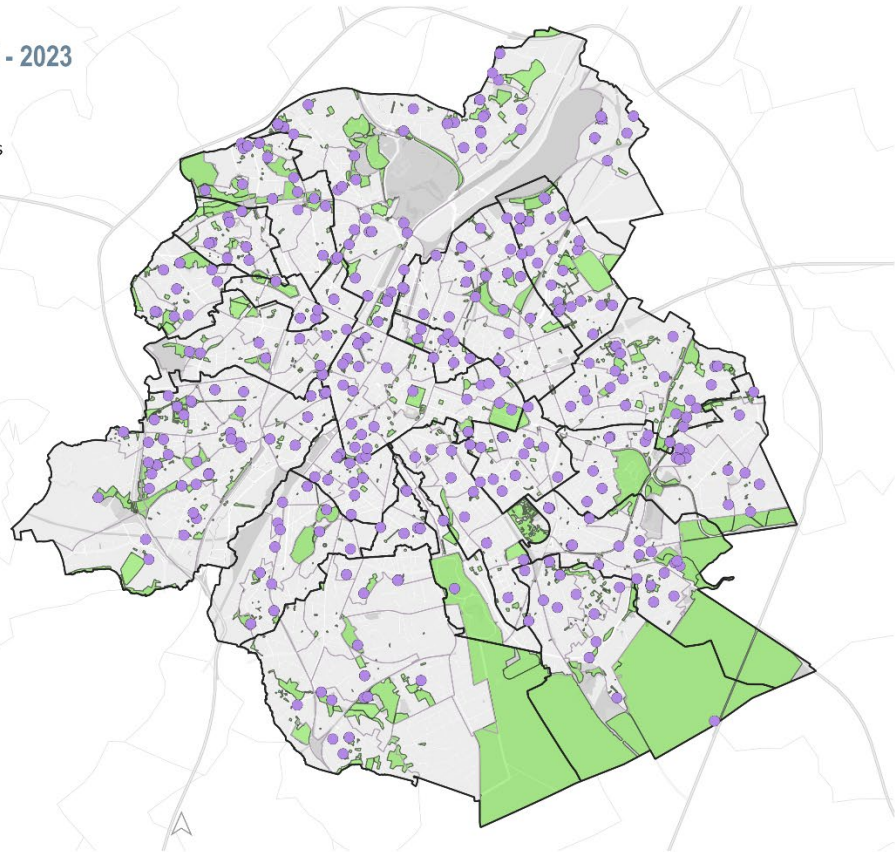
KAART 17: SPEELNETWERK

MAILLAGE JEUX - 2023 SPELLETJESNETWERK - 2023

- plaines de jeux - speeltuinen
- espaces verts - groene ruimtes
- commune - Gemeente

Source - Bron: Brussels Environnement
Fonds de plan - Achtergrondkaart: Urbis® - CIRB
© Perspective, 2023 (Creative Commons Attribution 4.0 International License)
Réalisation actualisée: moyennant mention de la source. Hergebruik met bronvermelding toegestaan.

0 1 2 km

Bron: Leefmilieu Brussel, 2022

De hieronder geanalyseerde gegevens komen uit de studie⁴⁴ die BRAT in november 2022 uitvoerde op vraag van Leefmilieu Brussel (Dienst Sport- en Speelnetwerken, Afdeling Groene Ruimten).

De bestaande cartografische gegevens over de recreatie- en sportvoorzieningen vormden het uitgangspunt voor de database:

- > cartografische gegevens (spel) gegenereerd door BRAT in 2012
- > cartografische gegevens (sport) bijgewerkt/gegenereerd door BRAT in 2018
- > vrije gegevens OpenStreetMap van 2022

De bestaande gegevens werden vergeleken met de meest recente luchtfoto's van Urbis om te controleren of de voorzieningen in kwestie nog wel bestonden in 2022.

Voor de sportruimten is de definitie van de opgenomen ruimten vrij "eenvoudig" in die zin dat het stuk voor stuk om formele ruimten gaat (agoraspace, velden, 'street workout'-faciliteiten, skateparken, enz.). De informele vormen van gebruik werden dus niet opgenomen in de database (bijv. terreinen in dolomiet die op informele wijze worden gebruikt voor petanque, blinde muren die worden gebruikt als doelpalen

⁴⁴ Bijwerking en reorganisatie van de database van recreatie- en sportvoorzieningen die toegankelijk zijn voor het publiek in het BHG, Brat, november 2022

of om een balletje te trappen, hellingen of andere glijdende elementen die worden gebruikt door skateboarders).

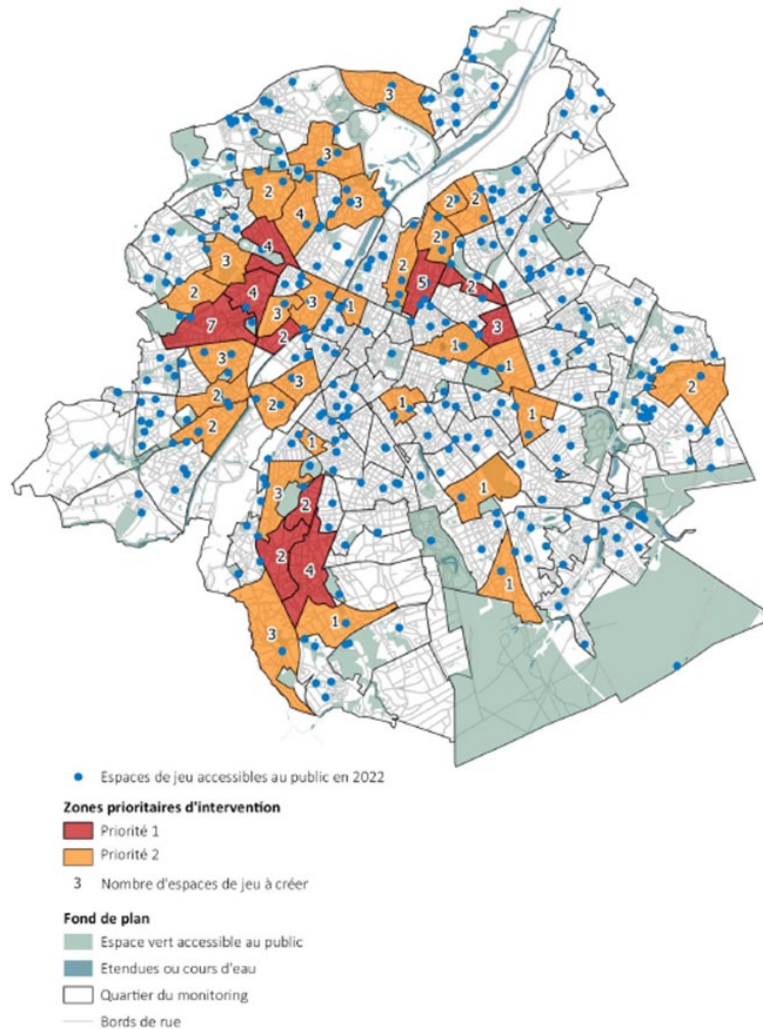
De speelruimten die zijn opgenomen komen ook overeen met formele ruimten: ze hebben vaste installaties en een bepaalde omvang. Kleine informele ruimten, die alleen bestaan uit markeringen, een paar elementen of natuurlijke elementen die informeel gebruikt worden (speelbossen, natuurspelen) werden niet opgenomen in de database.

Hoewel het aanbod toereikend is, zijn de speelpleinen niet ideaal verdeeld in verhouding tot het aantal jongeren op het Brusselse grondgebied. Volgens de laatste studie die door Brat voor Leefmilieu Brussel werd uitgevoerd, zijn de speelpleinen namelijk ongelijk verdeeld en vallen sommige wijken nog steeds in "prioritaire interventiegebieden". Dit geldt vooral voor de wijken ten westen en noorden van het Gewest, waar de vraag groot is.

Verder is er een gebrek aan geschikte speelruimten voor gezinnen en grote kinderen (10-12 jaar) alsook sprake van een beperkte toegankelijkheid voor kinderen met een handicap of beperkte mobiliteit.

In zijn strategie 2022 voor de ontwikkeling van het speelnetwerk vermeldt Leefmilieu Brussel 40 wijken als prioritaire interventiegebieden (10 van prioriteit 1 en 30 van prioriteit 2) en geeft het aan dat er in die gebieden in totaal bijna honderd bijkomende speelruimten moeten komen (waarvan 35 in gebieden van prioriteit 1, in het westen, noordoosten en zuiden van het Gewest).

KAART 18: STRATEGIE 2022 VOOR DE ONTWIKKELING VAN HET SPEELNETWERK IN HET BHG⁴⁵

Bron: Leefmilieu Brussel, 2022

Nog steeds volgens Leefmilieu Brussel is de kwaliteit van sommige speelpleinen ook problematisch en moeten veel voorzieningen nog worden verbeterd. Bepaalde voorzieningen laten namelijk geen gevarieerd gebruik toe en beperken het potentieel van het speelplein. Daarom moet er rond de speelpleinen een zekere vrijheid geboden worden om kinderen aan te moedigen zich deze eigen te maken.

⁴⁵ De wijken gedefinieerd als "Prioriteit 1" (in het rood op de kaart) zijn degene: indien er speelruimten bestaan, waarin het aantal kinderen per speelruimte groter is dan 2000; indien er geen speelruimten bestaan, waarin het aantal kinderen per speelruimte groter is dan 700.
 De wijken gedefinieerd als "Prioriteit 2" (in het oranje op de kaart) zijn degene: indien er speelruimten bestaan: waarin het aantal kinderen per speelruimte tussen 700 en 2000 ligt.
 De grafisch weergegeven cijfers (kaart) in de prioritaire wijken komen overeen met het aantal te creëren speelruimten per wijk, gebaseerd op de kwantitatieve doelstelling van 500 kinderen per speelruimte.

Speelplein Georges Henri park, Sint-Lambrechts-Woluwe, © Leefmilieu Brussel

Conclusies en aanbevelingen

Om een toereikende dekking van het grondgebied te verzekeren en de ludieke kwaliteit van het bestaande aanbod te vergroten, stelt Leefmilieu Brussel enkele grote principes voor, voor elke renovatie of creatie van speel- of sportzones:

- > Voorrang geven aan de wijken arm aan recreatieve infrastructuur, maar tevens de types speeltuinen diversifiëren (avontuur, natuur, sport, specifiek thema, ...). Op deze manier worden het inventieve potentieel en de originaliteit van deze ruimten benadrukt om tegemoet te komen aan de behoeften van categorieën gebruikers waarvoor er weinig aanbod is;
- > De toe-eigening van speeltuinen door kinderen bevorderen door te voorzien in een meer gevarieerd gebruik en meer vrije ruimte rond de speeltuinen te laten.
- > De ruimte opengooien en de speeltuinen niet omheinen om hun uitstraling en integratie in de omgeving te bevorderen;
- > Bijzondere aandacht besteden aan de integratie in het landschap (meer bepaald de groene ruimten), informele elementen die het spel stimuleren. Omgekeerd moeten de landschapselementen (bomen, helling, reliëf, enz.) in de formele speelzones geïntegreerd worden. Er moet veel aandacht worden besteed aan de deelname van kinderen en buurtbewoners wanneer er een speeltuin in de wijk gecreëerd wordt.

De speelplaatsen die in het weekend niet gebruikt worden, kunnen dienen als speelplein voor buurtbewoners. De Dienst Scholen en Studentenleven van het Brussels Gewest doet hierover een aantal aanbevelingen in zijn "Gids voor de verbetering van speelplaatsen in het Brussels Gewest"⁴⁶:

"Het gecontroleerd openstellen van sommige ruimtes van de school voor de gemeenschap, bevordert de integratie van de school. Dit levert een positieve wisselwerking tussen school en buitenwereld op.

Een toegankelijke speelplaats leidt tot een visuele en fysieke connectie tussen de wereld binnen en buiten de schoolmuren. Zo geniet de school een positief imago bij de buurtbewoners.

Er worden best duidelijke gebruiksregels afgesproken, zichtbaar opgehangen op de speelplaats. Met goede afspraken is een vlotte werking duurzaam verzekerd, voor de leerlingen en alle andere gebruikers. Een goede organisatie van het beheer en onderhoud van de ruimte is van fundamenteel belang. De verantwoordelijkheden van de gebruikers worden bepaald en een kalender houdt bij wie de speelplaats wanneer gebruikt."

De denkoefening die gevoerd werd over de plaats van de jongste kinderen in de Brusselse ruimte⁴⁷, bracht verder ook aan het licht dat er een gebrek is aan aangepaste infrastructures om de activiteiten van de kinderen van 1 tot 4 jaar te verzoenen met de intensiteit van de stad, met name inzake speelpleinen. Het zou dan ook interessant zijn om de accommodaties in toekomstige programma's aan te passen voor deze doelgroep.

---

⁴⁶ https://perspective.brussels/sites/default/files/2021-de_speelplaats_herdacht_stappenplana4.pdf

⁴⁷ Politique du lange: pour un urbanisme bruxellois des bébés, <https://bma.brussels/bma-label-bma-1/>

2. CULTURELE EN SOCIOCULTURELE VOORZIENINGEN

Cultuur is een van de hefboomen voor economische en sociale ontwikkeling in steden. Dankzij zijn rijkdom aan culturele voorzieningen, waar een breed scala aan meertalige activiteiten plaatsvindt, biedt het Brussels Gewest zijn inwoners een uitgebreide toegang tot cultuur. In dit deel wordt gekeken naar culturele en socioculturele infrastructures.

2.1. DEFINITIE EN ANALYSEMETHODOLOGIE

De bron voor de analyse van (socio)culturele voorzieningen is spots.brussels⁴⁸. spots.brussels is een dynamische database die kwantitatieve en kwalitatieve gegevens verzamelt over culturele zalen en podia en die wordt aangevuld door de beheerder van de infrastructuur of voorziening. Hoewel erg belangrijk, dekt deze databank dus niet het volledige aanbod aan culturele infrastructures in Brussel.

In de 'spots'-database geldt een **culturele voorziening** als een ruimte of een geheel van ruimten, in openbaar of privébeheer, waar culturele activiteiten plaatsvinden en die gelegen is op een of meerdere locaties, een plaats die overeenstemt met een adres of plek.

2.1.1. Basisprincipes en ontwerp van "spots.brussels"

De beheerder van de voorziening geeft een beschrijving van de uitrusting **op basis van de activiteiten die er plaatsvinden**. De soorten verzamelde gegevens zijn als volgt en zullen bepalend zijn voor onze verdere analyse:

- > Soort van activiteiten in de ruimte;
- > Maximale capaciteit van de ruimten;
- > Type van organisatoren in de ruimte;

We onderscheiden **verschillende types activiteiten** die kunnen plaatsvinden in (socio)culturele voorzieningen, d.w.z.: lessen of conferenties, repetities, voorstellingen, tentoonstellingen, projecties, artistiek werk (ateliers), feesten. Verder legt de matrix ook kruisverbanden tussen **domeinen van socioculturele praktijken**⁴⁹ en functies.

Naargelang het type activiteit dat er plaatsvindt, wordt de zaal op verschillende wijze gebruikt. De databank spots.brussels voorziet in **4 verschillende functies**: *gemeenschapsvorming* (groepsactiviteit die bevorderlijk is voor de integratie en de participatie van de leden aan het collectieve leven, *creatie* (iets nieuws, origineels produceren), *presentatie* (presenteren, doorgeven aan en/of verspreiden bij het publiek) en *vorming* (kennis doen verwerven binnen een bepaald domein).

⁴⁸ Om spots.brussels van de nodige input te voorzien, moeten er kwalitatieve en kwantitatieve gegevens verzameld worden. Dit gebeurt via een vragenlijst op het extranet van agenda.brussels, waarvoor registratie vereist is. De verzamelde gegevens worden regelmatig bijgewerkt door de beheerders van de voorzieningen.

⁴⁹ Bijvoorbeeld: Muziek, film, theater, consultaties en uitleeningen (inclusief documentatiecentra, bibliotheken, archieven), conferenties, debatten, lezingen (inclusief seminars en congressen), lessen (schrijven, taal, sociale cohesie, handwerk, huiswerkbegeleiding, enz.).

FIGUUR 8: MATRIX VAN SPOTS.BRUSSELS

Domeinen	Functies			
	Presentatie	Creatie	Vorming	Gemeenschapsvorming
Beeldende kunsten	☐	☐	☐	☐
Audiovisuele kunsten	☐	☐	☐	☐
Materieel erfgoed	☐	☐	☐	☐
Muziek	☐	☐	☐	☐
Theater	☐	☐	☐	☐
Opera	☐	☐	☐	☐
Dans en beweging	☐	☐	☐	☐
Circus	☐	☐	☐	☐
Film	☐		☐	☐
Conferenties, debatten, lezingen	☐			☐
Consultatie en uitleen	☐	☐		☐
Spel		☐	☐	☐
Cursussen en lessenreeksen		☐	☐	☐
ICT	☐	☐	☐	☐
Koken		☐	☐	☐
Feest				☐
Werkvergadering		☐		

Dit stelde ons in staat om diverse gegevens te verzamelen per type voorziening en om een analyse van het thema uit te voeren.

2.1.2. Analysemethodologie

In juni 2023 telde spots.brussels 639 (socio)culturele voorzieningen met daarin 1.348 zalen of ruimten. Elke voorziening kan 1 of meerdere zalen met diverse functies hebben. De onderstaande analyse steunt op die gegevens.

Een eerste analyse wordt uitgevoerd op basis van de plaatsbepaling van deze ruimten, waardoor het mogelijk wordt om **de verdeling van de plaatsen en hun spreiding over de gewestelijke ruimte te beschrijven**.

In een tweede fase worden de verschillende mogelijke activiteiten in functie van de zaalcapaciteit bestudeerd.

Op basis van de capaciteit en het type van deze ruimten wordt een raming gemaakt van de **uitstralingsgebieden die fysiek toegankelijk zijn** voor elk van de voorzieningen en **hun ruimtelijke dekking**.

Tot slot wordt een analyse gemaakt van de **verdeling van de artistieke domeinen die worden voorgesteld in de zalen die gewijd zijn aan elke discipline**. In functie van hun grootte en de voorzieningen waarover ze beschikken, konden de beheerders hun verschillende activiteitsdomeinen invullen (bv. muziek, audiovisueel, tentoonstelling, toneel, cursussen, enz.). Op basis van de capaciteit van elke zaal verkrijgen we een visie van elke ruimte voor elk artistiek domein. Er werd namelijk een

aggregatie gemaakt op het fijnst mogelijke niveau, wat toelaat om enkel rekening te houden met de zalen die betrokken zijn bij een bepaald domein dat wordt bestudeerd, zelfs binnen een plaats die meerdere zalen van verschillende aard aanbiedt.

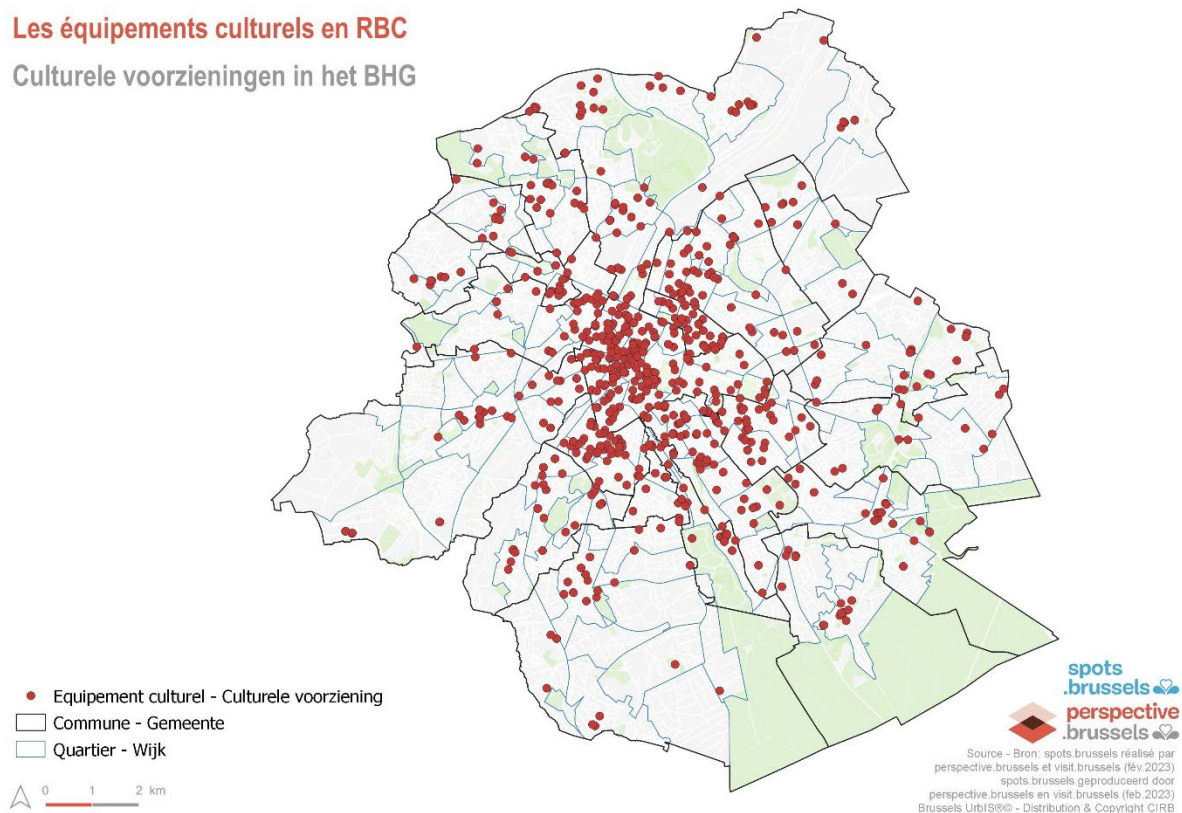
2.2. RUIMTELIJKE SPREIDING IN HET BRUSSELS GEWEST

Als we kijken naar de **gewestelijke ruimtelijke spreiding** (kaart 19 en 20) "voor alle voorzieningen samen", en op basis van de voorzieningen opgenomen in de database spots.brussels, stellen we vast dat het aanbod geconcentreerd is in de centrale wijken, langs de as van het Kanaal (met een betere spreiding ten oosten dan ten westen van het Kanaal) en een relatief goede spreiding in de tweede kroon. Anderzijds is er een minder grote concentratie van voorzieningen in het westen van Anderlecht, het zuiden van Ukkel, in Sint-Pieters-Woluwe, in het noorden van Brussel en helemaal in het westen van het Gewest, met uitzondering van de wijk Kapelleveld (Sint-Lambrechts-Woluwe), de Heizel en Vorst. Het gaat overwegend om wijken met economische bestemming of bestemd voor andere functies dan de woonfunctie (van openbaar belang zoals de site van Defensie, de NAVO, enz.), groene wijken (Neerpede in Anderlecht en rond het Zoniënwoud) of wijken met een lage bevolkingsdichtheid.

KAART 19: CULTURELE VOORZIENINGEN IN HET BHG

Les équipements culturels en RBC

Culturele voorzieningen in het BHG

Bron: spots.brussels, perspective.brussels

KAART 20: TYPE EN CAPACITEIT VAN DE CULTURELE VOORZIENINGEN

Types et capacité des équipements culturels

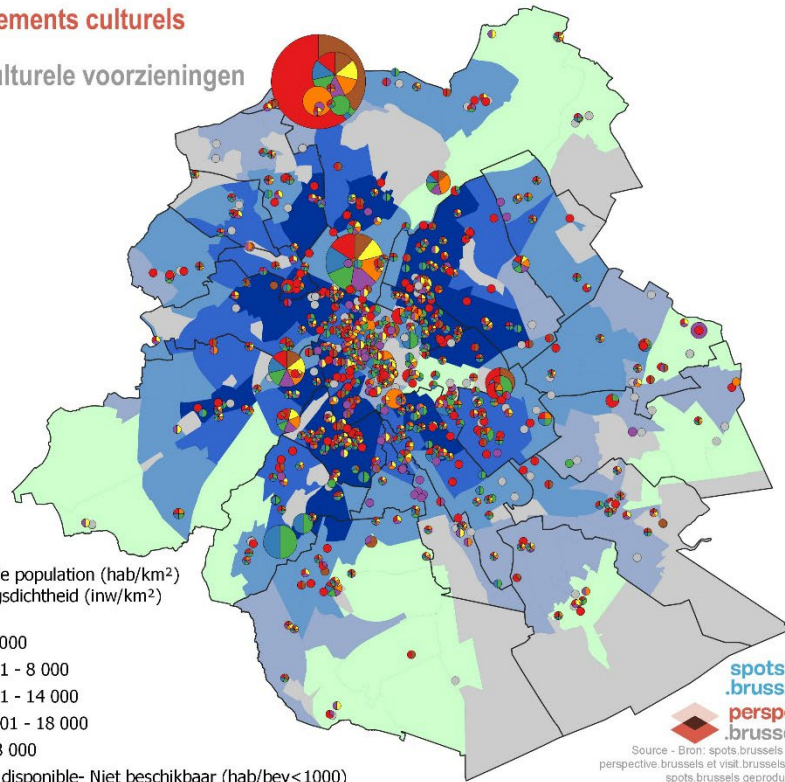
Soorten en capaciteit van culturele voorzieningen

- Les-, vergader- of conferentiezaal
Salle de cours, de réunion ou de conférence
- Repetitieruimte
Espace de répétition
- Theater- of concertzaal
Salle de spectacle
- Tentoonstellingsruimte
Espace d'exposition
- Projectiekamer of bioscoopzaal
Salle de projection
- Atelier
- Feestzaal
Salle de fête
- Non disponible
Niet beschikbaar

-
- Commune - Gemeente
- Quartier - Wijk

 0 1 2 km

- Densité de population (hab/km²)
Bevolkingsdichtheid (inw/km²)
2022
- < 5 000
  - 5 001 - 8 000
  - 8 001 - 14 000
  - 14 001 - 18 000
  - > 18 000
  - Non disponible- Niet beschikbaar (hab/bev < 1000)

spots
.brussels

perspective
.brussels

Source - Bron: spots.brussels réalisé par perspective.brussels et visit.brussels (fév.2023)
spots.brussels reproduit par perspective.brussels et visit.brussels (fév.2023)
Brussels UrbIS® - Distribution & Copyright CIRB

Bron: spots.brussels, perspective.brussels

2.3. DEKKINGSGBIED/REIKWIJDTE VAN DE VOORZIENINGEN

In de analyse die volgt, gaan we ervan uit dat de uitstraling van de voorziening verschilt naargelang de capaciteit van de zaal. Inwoners zijn bereid zich naar de ene of andere voorziening te verplaatsen met het openbaar vervoer, te voet of per fiets of zelfs met de auto in functie van de grootte van de voorziening of in functie van het eventuele exclusieve aanbod van de socioculturele voorziening. Met dit laatste aspect kon er in de analyse echter geen rekening worden gehouden.

Voor een lokale uitstraling worden de voorzieningen met een capaciteit van minder dan 50 plaatsen geanalyseerd; voor een uitstraling van wijk en/of gemeente gaat het om de voorzieningen met een capaciteit van 50 tot 300 plaatsen; voor supragemeentelijke en/of gewestelijke uitstraling gaat het om de voorzieningen met een capaciteit van 301 tot 500 plaatsen. Tot slot worden voorzieningen met meer dan 500 plaatsen geacht supragewestelijke uitstraling te bezitten.

Isochronen worden gedefinieerd volgens een reistijd te voet tegen een snelheid van 3,6 km/uur op basistrajecten in OpenStreetMap: 10, 15 en 20 minuten.

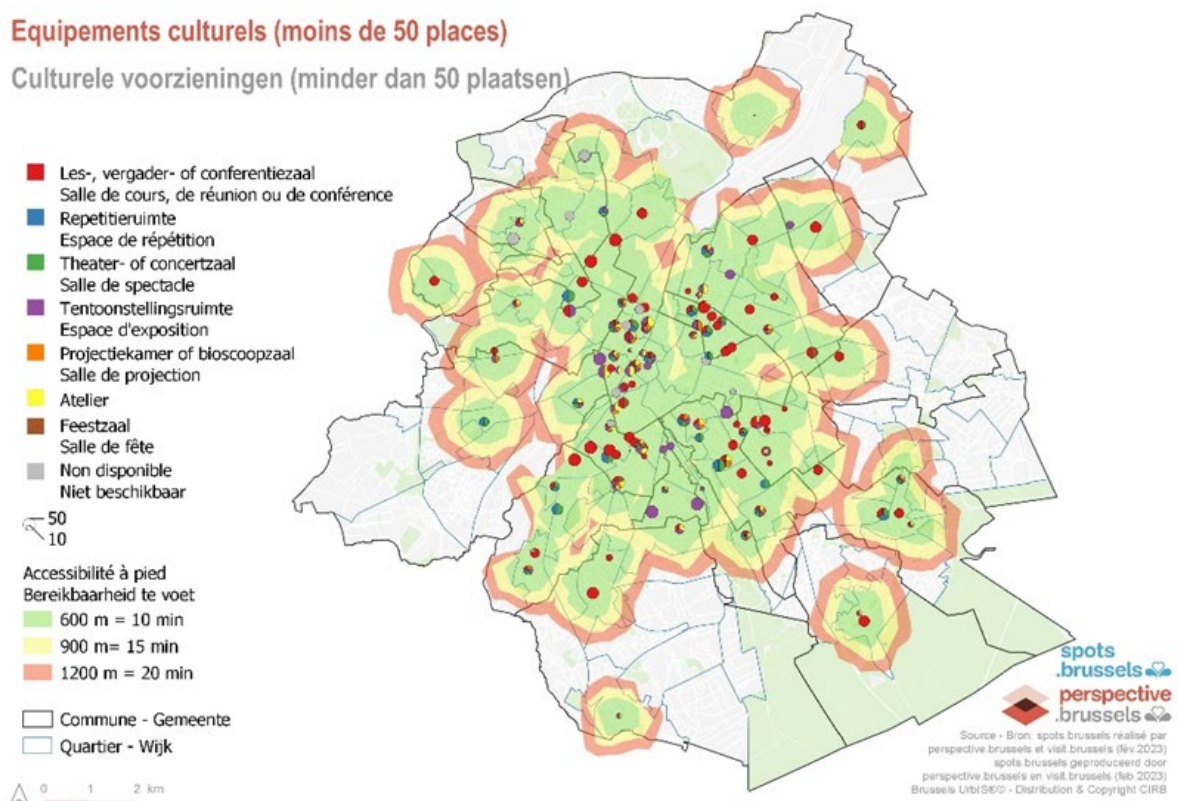
2.3.1. Plaatselijke wijk- en gemeentelijke voorzieningen

38% van de zalen heeft een capaciteit tussen 10 en 50 plaatsen. Over het algemeen zijn kleine culturele voorzieningen (minder dan 50 plaatsen) niet gelijk verdeeld. We vinden ze in het westen van de Vijfhoek, langs de as L28, in Sint-Gillis en in Elsene in de Matongewijk, het westen van Etterbeek en in Sint-Joosten-Node. Sommige dicht bevolkte zones hebben echter geen voorzieningen (Kuregem, westen van Molenbeek, Anderlecht, Schaarbeek, Evere, Neder-Over-Heembeek). De typologie van de voorzieningen vertoont weinig variatie en is er een overwegende aanwezigheid van les-/vergader-/conferentiezalen en in mindere mate van kleine tentoonstellingsruimten.

KAART 21: CULTURELE VOORZIENINGEN (MINDER DAN 50 PLAATSEN)

Equipements culturels (moins de 50 places)

Culturele voorzieningen (minder dan 50 plaatsen)

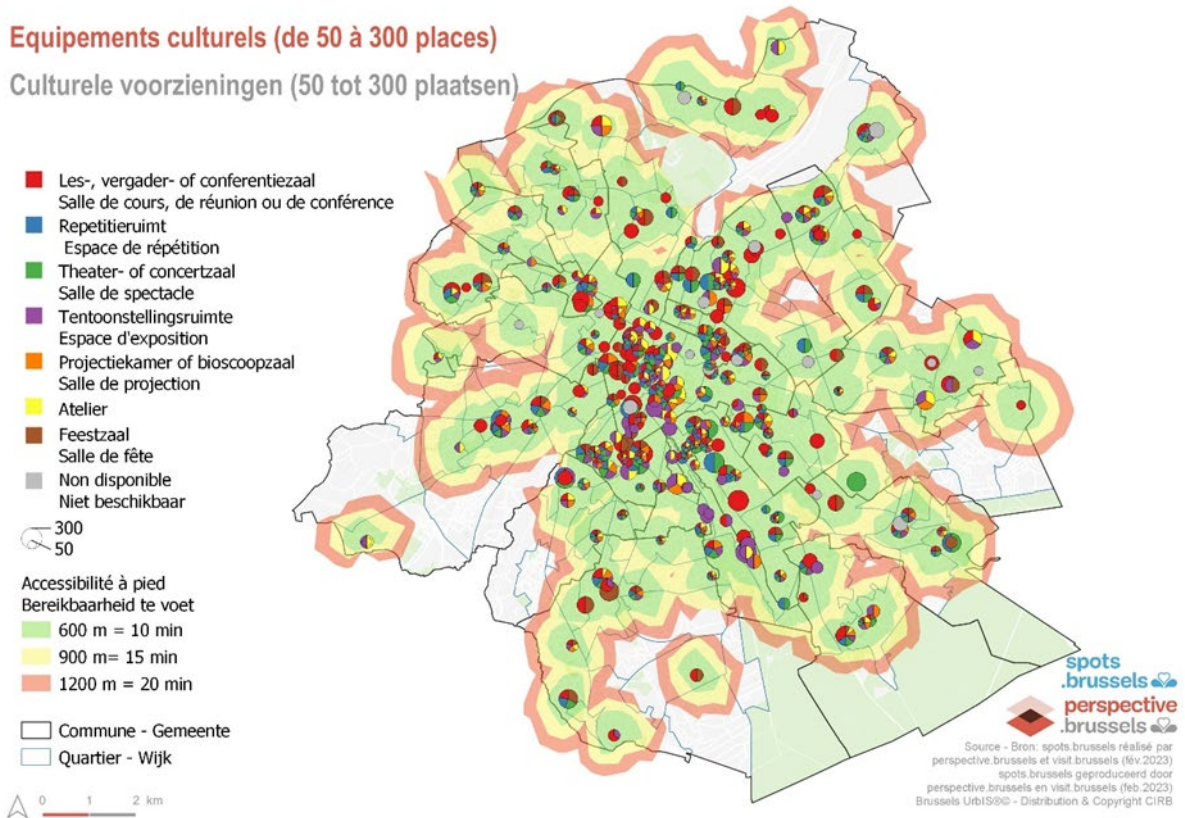
Bron: spots.brussels, perspective.brussels

We stellen een grotere aanwezigheid vast van voorzieningen met een capaciteit tussen 50 en 300 zitplaatsen, goed voor 46,2% van de zalen. Over het algemeen gaat het om een gevarieerder aanbod in termen van typologie. Er zijn echter nog een aantal gebieden met tekorten, zoals Schaarbeek, Evere, het westelijke deel van de gemeente Sint-Jans-Molenbeek en Anderlecht, het zuiden van Ukkel en Sint-Pieters-Woluwe.

KAART 22: CULTURELE VOORZIENINGEN (VAN 50 TOT 300 PLAATSEN)

Equipements culturels (de 50 à 300 places)

Culturele voorzieningen (50 tot 300 plaatsen)

Bron: spots.brussels, perspective.brussels

2.3.2. Supragemeentelijke en gewestelijke voorzieningen

Voorzieningen met een capaciteit tussen 300 en 500 plaatsen zijn minder talrijk dan die met een capaciteit tussen 50 en 300 plaatsen; slechts 5% van de zalen heeft een capaciteit tussen 300 en 500 plaatsen. We zien een goede dekking in het westen en het centrum van het Gewest. Het gaat om plaatsen met een gevarieerde typologie die vaak ook multifunctioneel zijn.

Sommige op de kaarten geïdentificeerde gebieden met een tekort aan voorzieningen met een kleinere capaciteit, worden gedekt door een aanbod met grotere voorzieningen.

In de toekomst zou een analyse kunnen worden gemaakt waarbij rekening wordt gehouden met de bereikbaarheid met het openbaar vervoer en niet alleen met de bereikbaarheid te voet.

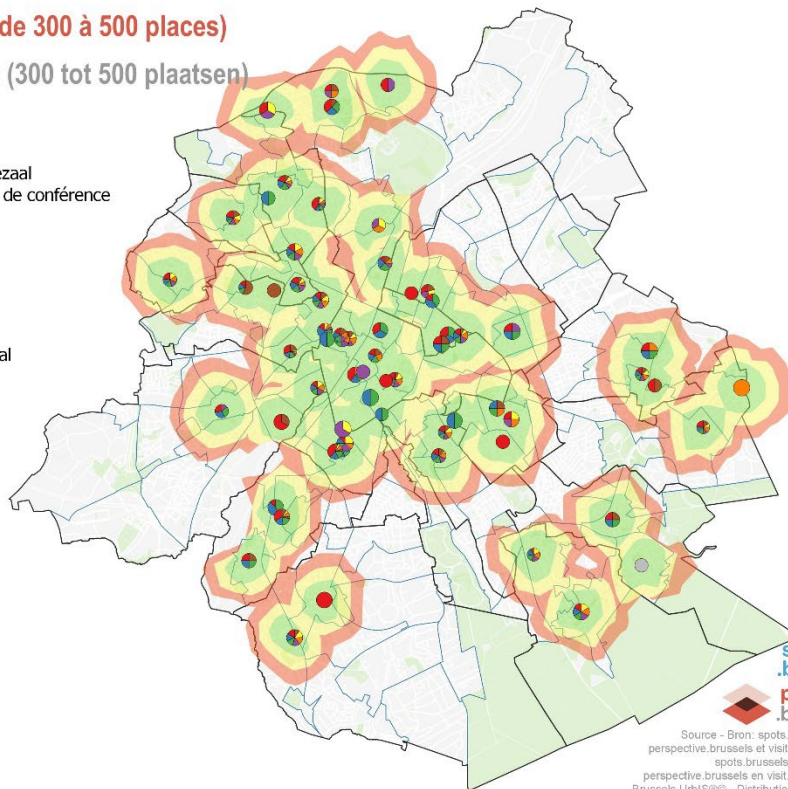
KAART 23: CULTURELE VOORZIENINGEN (VAN 300 TOT 500 PLAATSEN)

Equipements culturels (de 300 à 500 places)

Culturele voorzieningen (300 tot 500 plaatsen)

- Les-, vergader- of conferentiezaal
Salle de cours, de réunion ou de conférence
  - Repetitieruimte
Espace de répétition
  - Theater- of concertzaal
Salle de spectacle
  - Tentoonstellingsruimte
Espace d'exposition
  - Projectiekamer of bioscoopzaal
Salle de projection
  - Atelier
  - Feestzaal
Salle de fête
  - Non disponible
Niet beschikbaar
- 500
300
- Accessibilité à pied
Bereikbaarheid te voet
- 600 m = 10 min
  - 900 m = 15 min
  - 1200 m = 20 min
- Commune - Gemeente
  - Quartier - Wijk

0 1 2 km

2.3.3. Supragewestelijke voorzieningen

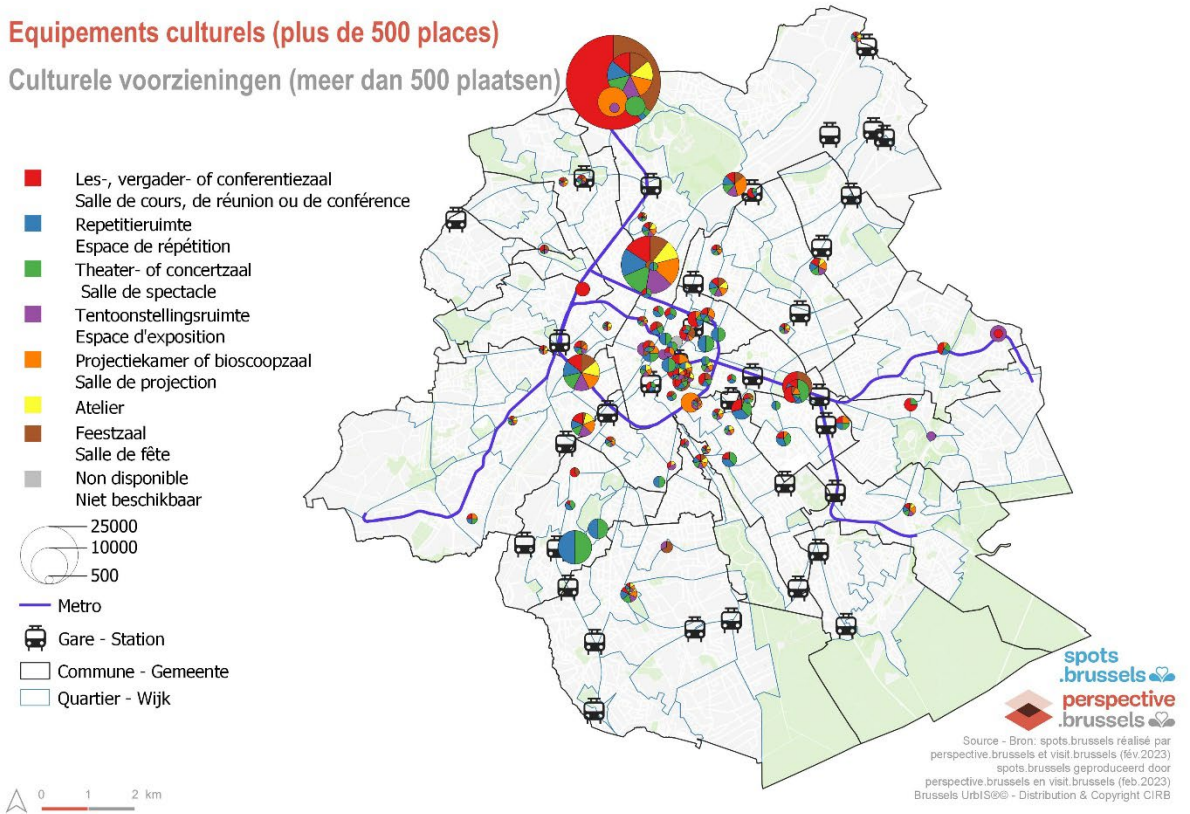
Goede aanwezigheid van voorzieningen met grote capaciteit in de Vijfhoek. Bijna 7% van de zalen heeft een capaciteit van meer dan 500 plaatsen.

De grote voorzieningen zijn vrij goed zichtbaar: Heizel (Paleis 12, Brussel Expo, Design Museum, Atomium), Kanal, The Egg, musea van het Jubelpark, Vorst-Nationaal in het zuiden van het Gewest. Het gaat om een gediversifieerd en vaak multifunctioneel aanbod.

KAART 24: CULTURELE VOORZIENINGEN (MEER DAN 500 PLAATSEN)

Equipements culturels (plus de 500 places)

Culturele voorzieningen (meer dan 500 plaatsen)

Bron: spots.brussels, perspective.brussels

2.4. TYPE ACTIVITEITEN EN CAPACITEIT VAN DE ZALEN

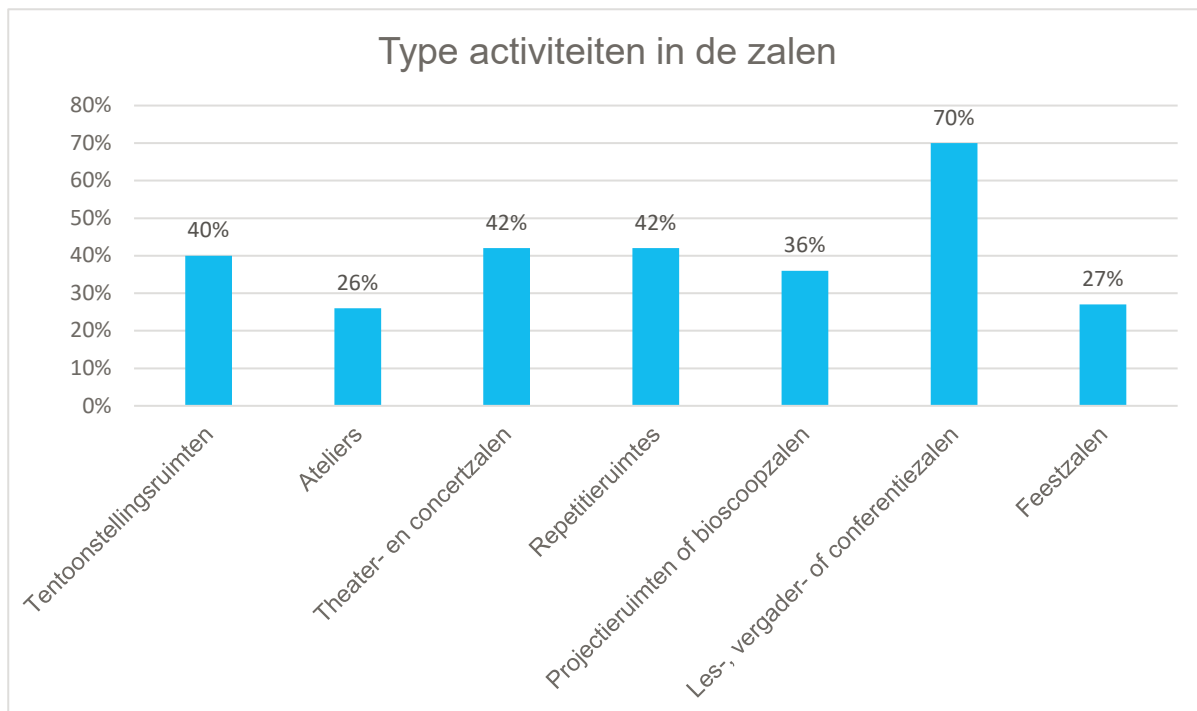
Om te begrijpen wat er in deze verschillende voorzieningen gebeurt, analyseerden we de culturele activiteiten die in de verschillende zalen van de voorzieningen kunnen plaatsvinden.

We onderscheiden verschillende types activiteiten die kunnen plaatsvinden in (socio)culturele voorzieningen: lessen of conferenties, repetities, voorstellingen, tentoonstellingen, projecties, artistiek werk (ateliers), feesten. Elke voorziening heeft een of meerdere zalen waar deze activiteiten plaatsvinden. Elke zaal kan ook worden gebruikt voor verschillende types activiteiten.

Samengevat gaan we ervan uit dat de zalen in het Brussels Gewest als volgt worden gebruikt:

- > Tentoonstellingsruimten: 40%
- > Ateliers: 26%
- > Theater- en concertzalen: 42%
- > Repetitieruimtes: 42%
- > Projectieruimten of bioscoopzalen: 36%
- > Les-, vergader- of conferentiezalen: 70%
- > Feestzalen: 27%

FIGUUR 9: TYPE ACTIVITEITEN IN DE ZALEN

Bron: spots.brussels, 2023

2.5. MULTIFUNCTIONALITEIT VAN DE ZALEN

32% van de zalen wordt gebruikt voor slechts één activiteit, met andere woorden één derde van deze zalen is monofunctioneel. In 51% van de zalen kunnen 1 of 2 types van activiteiten plaatsvinden en in 49% van de zalen kunnen 3 tot 7 types van activiteiten plaatsvinden. Zoals verwacht kunnen in zalen met een capaciteit tussen 51 en 300 plaatsen de meeste verschillende types van activiteiten plaatsvinden.

FIGUUR 10: AANTAL ACTIVITEITEN PER ZAAL

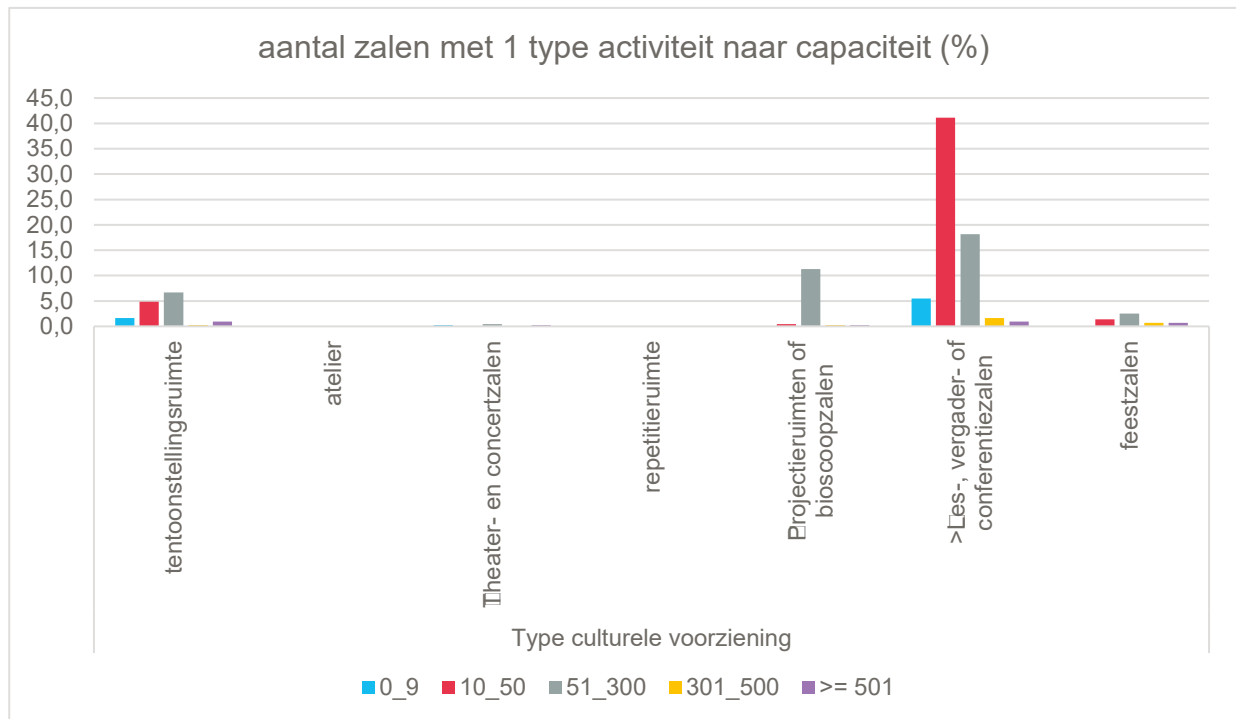

Bron: spots.brussels, 2023

2.5.1. Zalen gewijd aan één activiteit

Eén derde van de zalen is bestemd voor slechts één type activiteit. Het gaat overwegend om zalen bestemd voor de organisatie van lessen, conferenties en vergaderingen en in mindere mate voor tentoonstellingen of projecties.

FIGUUR 11: ZALEN MET 1 TYPE VAN ACTIVITEIT

Bron: spots.brussels, 2023

2.5.2. Zalen gewijd aan twee types van activiteiten

In de zalen waar twee types activiteiten kunnen plaatsvinden, vinden we bepaalde combinaties van vaak voorkomende activiteiten: ruimten voor ateliers worden vaak gecombineerd met tentoonstellingsruimten (12,1%) en repetitieruimten met theater- en concertzalen (35,2 %). 35,9% van de conferentiezalen wordt ook gebruikt als feestzalen. Er bestaan geen plaatsen met enkel ateliers of repetitieruimten. Ze worden steeds gecombineerd met of aangehecht aan elkaar of een andere zaal.

TABEL 2: PERCENTAGE VAN DE ZALEN GEWIJD AAN TWEE TYPES VAN ACTIVITEITEN

% zalen per combinatie van 2 types	Tentoonstellingsruimte	Workshop	Concertzaal	Repetitieruimte	Projectiezaal	Les-, vergader- of conferentiezaal	Feestzaal	Totaal
Tentoonstellingsruimte								0,0
Workshop	12,1							12,1
Concertzaal	0,0	0,0						0,0
Repetitieruimte	0,0	0,0	35,2					35,2
Projectiezaal	6,6	0,0	0,0	0,0				6,6
Les-, vergader- of conferentiezaal	5,1	0,0	0,8	0,0	2,3			8,2
Feestzaal	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	35,9		37,9
Totaal	25,8	0,0	36	0,0	2,3	35,9	0,0	100,00

Bron: spots.brussels, 2023

2.5.3. Capaciteit en type van activiteiten

Als we kijken naar het type culturele activiteiten in relatie tot de capaciteit van de locatie (pro memorie: een voorziening kan meerdere zalen of ruimtes omvatten), zien we de volgende uitsplitsing:

TABEL 3: TYPE ACTIVITEITEN EN CAPACITEIT VAN DE ZAAL (IN %)

MAX. capaciteit (%)	Type van activiteiten						
	Tentoonstellingsruimte	Workshop	Concertzaal	Repetitie ruimte	Projectiezaal	Les-, vergader- of conferentie zaal	Feestzaal
0_9	3,5	3,1	1,2	0,9	1,7	3,5	0,8
10_50	33,9	37,6	27,3	27,7	26,5	41,0	27,5
51_300	50,3	48,9	52,6	52,7	56,9	43,7	51,7
301_500	5,9	5,9	8,3	8,4	7,2	5,3	8,1
501_max	6,4	4,5	10,6	10,4	7,7	6,5	11,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: spots.brussels, 2023

Ongeveer 50% van alle **types van activiteiten vindt plaats in zalen met een capaciteit tussen 51 en 300 zitplaatsen**. Dit betekent ook dat zalen met tussen 51 en 300 zitplaatsen de meest uiteenlopende gebruiksmogelijkheden hebben.

Respectievelijk 34% van de tentoonstellingszalen en 37% van de workshops zijn ruimtes met 10 tot 50 zitplaatsen.

56,9% van de filmzalen heeft een capaciteit tussen 51 en 300 zitplaatsen en 26,5% heeft een capaciteit tussen 10 en 50 zitplaatsen.

De zalen voor 'cursussen, vergaderingen of conferenties' zijn het kleinst (43% van de zalen met 51 tot 300 plaatsen en 41% van de zalen met 10 tot 50 plaatsen).

Tot slot zijn zalen met een capaciteit van meer dan 500 plaatsen concertzalen met repetitieruimte en feestzalen alsook, in mindere mate, conferentiezalen, projectiezalen en zelfs tentoonstellingsruimten.

2.6. (SOCIO)CULTURELE VOORZIENINGEN EN HUN ZALEN GEZIEN DOOR HET PRISMA VAN DE ARTISTIEKE DOMEINEN

De ruimtelijke verdeling van de culturele voorzieningen is des te interessanter indien we een analyse maken per artistieke "tak" of domein. In onderstaande paragraaf komen enkel de volgende domeinen aan bod:

- > Muziek (concertzalen);
- > Film;
- > Toneel;
- > Raadpleging en uitlenen (incl. documentatiecentra, bibliotheken, archieven);
- > Conferentie, debat, lezing (incl. seminaries en congressen);
- > Cursussen (schrijven, talen, sociale cohesie, handwerk, schoolondersteuning enzovoort).

Naargelang het type activiteit dat er plaatsvindt, wordt de zaal op verschillende wijze gebruikt. Ter herinnering: de databank spots.brussels voorziet in 4 verschillende functies: **gemeenschapsvorming** (groepsactiviteit die bevorderlijk is voor de integratie en de participatie van de leden aan het collectieve leven, **creatie** (iets nieuws, origineels produceren), **presentatie** (presenteren, doorgeven aan en/of verspreiden bij het publiek) en **vorming** (kennis doen verwerven binnen een bepaald domein).

Methodologische nota: De zalen worden door hun beheerder geregistreerd via het intranet van spots.brussels, volgens een rooster. Sommige beheerders hebben alle mogelijke activiteiten in de zalen kunnen invullen, terwijl anderen de activiteiten hebben vermeld die er effectief plaatsvinden. Dit kan leiden tot een oververtegenwoordiging van bepaalde takken op sommige plaatsen.

2.6.1. Muziek - concertzalen

Locaties: 246 / Zalen: 427 (d.w.z. 1,7 zalen per locatie) / Totaal aantal plaatsen: 173.337
Gemiddelde: 406 plaatsen / zaal – Mediaan: 120 plaatsen/zalen

Er is in het Brussels Gewest een goede spreiding van theater- en concertzalen van zowel kleine als grote capaciteit. Het gaat voornamelijk om zalen voor presentatie. Er zijn ook enkele zalen met een functie van "gemeenschapsvorming" zoals Les Abattoirs of The Egg. De grote zalen zijn Vorst Nationaal, de ING ARENA (vroeger Paleis 12), The Egg en Thurn & Taxis met zeer grote capaciteiten. De meeste concertzalen zijn gelegen in de Vijfhoek en de eerste kroon.

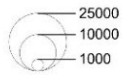
KAART 25: CONCERTZALEN

Salles de musique
Concertzalen

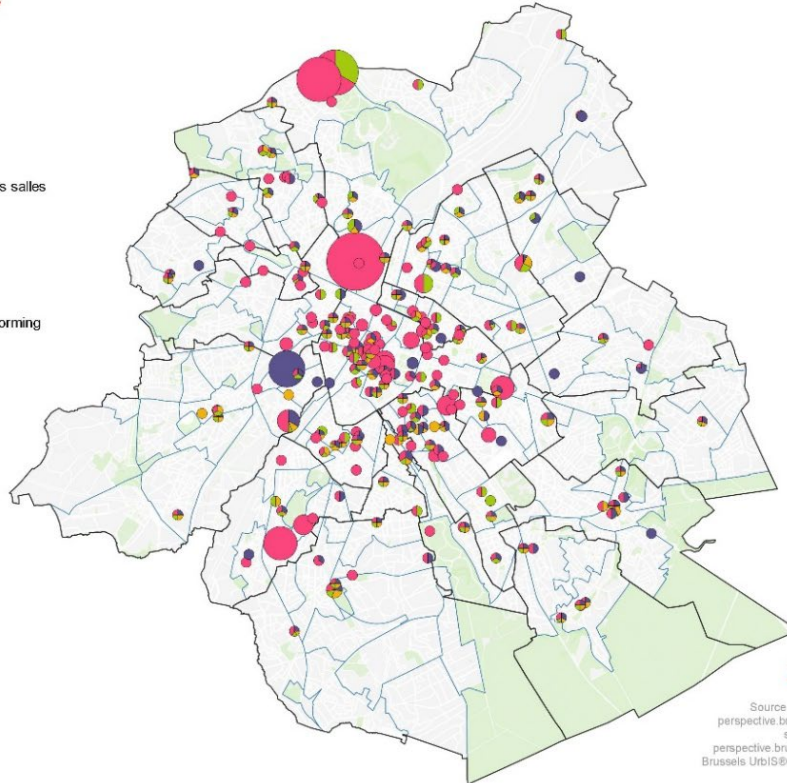
Fonctions possibles dans la ou les salles
 Mogelijke functies in de zalen

- Diffusion - Pr sentatie
- Création - Creatie
- Formation - Vorming
- Animation - Gemeenschapsvorming

Capacité maximale des salles
 Maximale capaciteit zalen

- Commune - Gemeente
- Quartier - Wijk

Source - Bron: spots.brussels réalisé par
 perspective.brussels et visit.brussels (fév.2023)
 spots.brussels geproduceerd door
 perspective.brussels en visit.brussels (feb.2023)
 Brussels UrbIS® - Distribution & Copyright CIRB

Bron: spots.brussels, perspective.brussels

2.6.2. Conferentie-, debat-, lezingszalen

Locaties: 331 / Zalen: 701 / Plaatsen: 217.635
Gemiddelde: 310 plaatsen / zaal – Mediaan: 80 plaatsen/zalen

Brussel is een gewest met veel zalen bedoeld voor conferenties, debatten en lezingen. De grootste situeren zich op de Heizel en bij Thurn & Taxis. Een groot aantal bevindt zich in de Vijfhoek, de Europese wijk en meer in het algemeen in de tweede kroon.

KAART 26: CONFERENTIE-, DEBAT-, LEZINGSZALEN

Salles de conférence, débat, lecture Zalen voor conferenties, debatten, lezingen

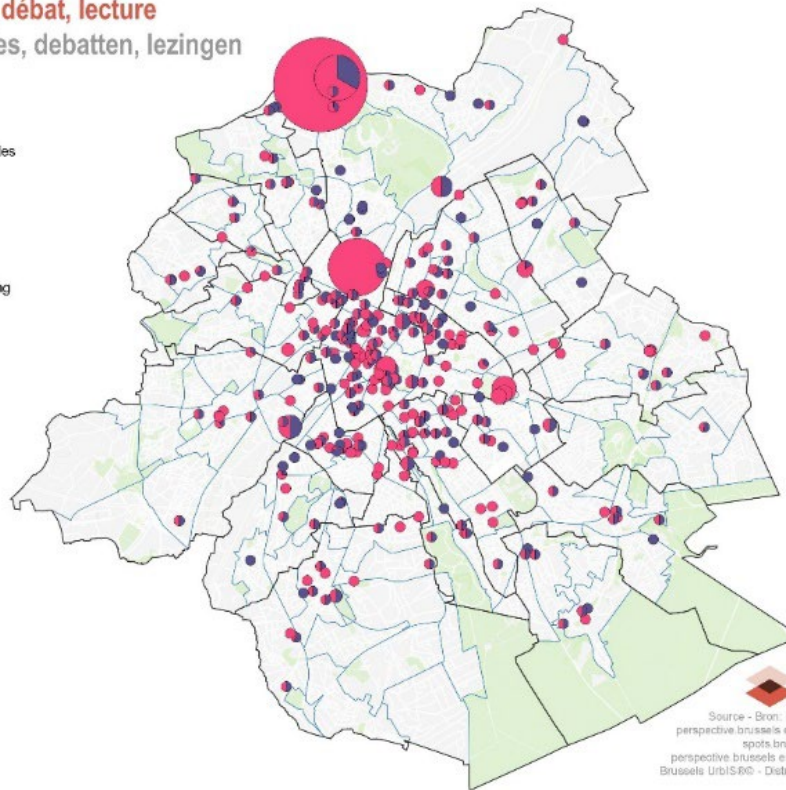
Fonctions possibles dans la ou les salles
Mogelijke functies in de zalen

- Diffusion - Présentatie
- Création - Creatie
- Formation - Vorming
- Animation - Gemeenschapsvorming

Capacité maximale des salles
Maximale capaciteit zalen

- Commune - Gemeente
- Quartier - Wijk

spots
.brussels

perspective
.brussels

Source - Bron: spots.brussels réalisé par
perspective.brussels et visit.brussels (fév.2023)
spots.brussels géoproducé par
perspective.brussels et visit.brussels (fév.2023)
Brussels UrbIS® - Distribution & Copyright CIRB

Bron: spots.brussels, perspective.brussels

2.6.3. Lessen

Locaties: 234 / Zalen: 472 / Plaatsen: 49.336
Gemiddelde: 104 plaatsen / zaal – Mediaan: 40 plaatsen/zalen

Diverse soorten lessen (schrijven, talen, sociale cohesie, handwerk, schoolondersteuning enzovoort) vinden plaats in kleinere zalen (mediaan van 40 plaatsen/zaal). Deze zalen zijn goed verspreid binnen de wijken van de Vijfhoek en daarrond; ze zijn minder goed verspreid in de tweede kroon. Deze activiteiten kunnen bijvoorbeeld plaatsvinden in gemeenschaps- of gemeentelijke centra, enz. De exclusieve domeinen van dit soort activiteiten zijn gemeenschapsvorming, creatie en vorming. Het zijn geen plaatsen voor presentatie.

KAART 27: LESZALEN

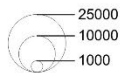
Salles de cours

Zalen voor cursussen en lessenreeksen

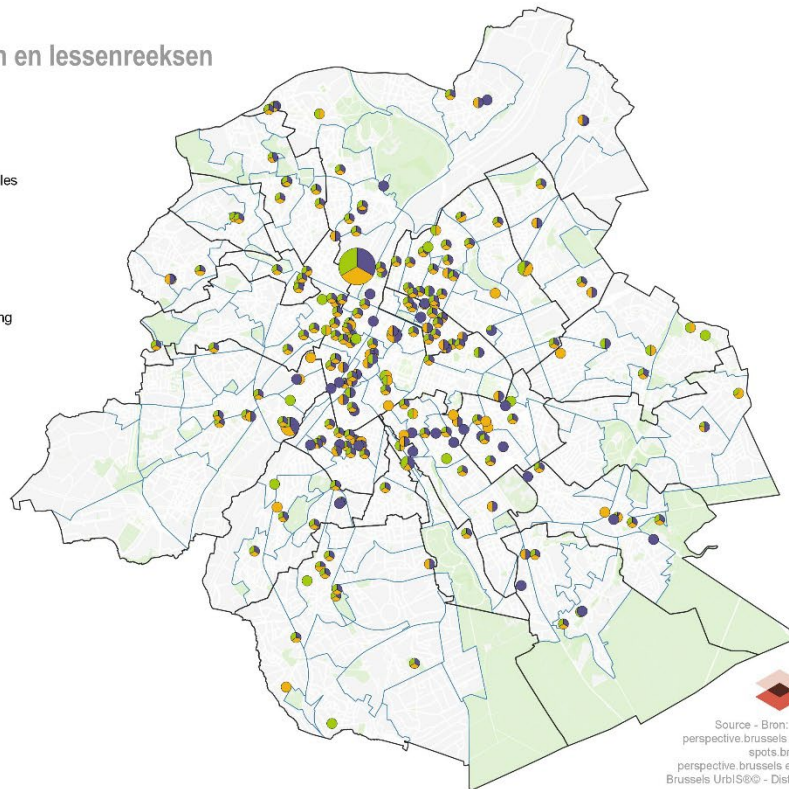
Fonctions possibles dans la ou les salles
Mogelijke functies in de zalen

- Diffusion - Pr sentatie
- Création - Creatie
- Formation - Vorming
- Animation - Gemeenschapsvorming

Capacit  maximale des salles
Maximale capaciteit zalen

- Commune - Gemeente
- Quartier - Wijk

2.6.4. Theater

Locaties: 224 / Zalen: 355 / Plaatsen: 154.940
Gemiddelde: 436 plaatsen / zaal – Mediaan: 120 plaatsen/zalen

Theaterzalen hebben een gemiddelde capaciteit van 436 plaatsen, hoewel de mediaan 120 plaatsen per zaal bedraagt. Naast de functie "presentatie" vinden we ook de functies "creatie", "vorming" en "gemeenschapsvorming" in dit type zalen. Hierbij dient opgemerkt dat de zeer grote zalen zoals Thurn & Taxis, Vorst Nationaal of de ING Arena (ex-Palais 12) plaats kunnen bieden voor theatervoorstellingen, ook al zijn ze niet uitsluitend bestemd of ontworpen voor dit type activiteiten. We zien een concentratie van theaterzalen in de Vijfhoek en het noorden van Elsene en een meer diffuse verspreiding in de rest van het Gewest.

KAART 28: THEATERZALEN

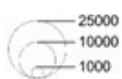
Salles de théâtre

Theaterzalen

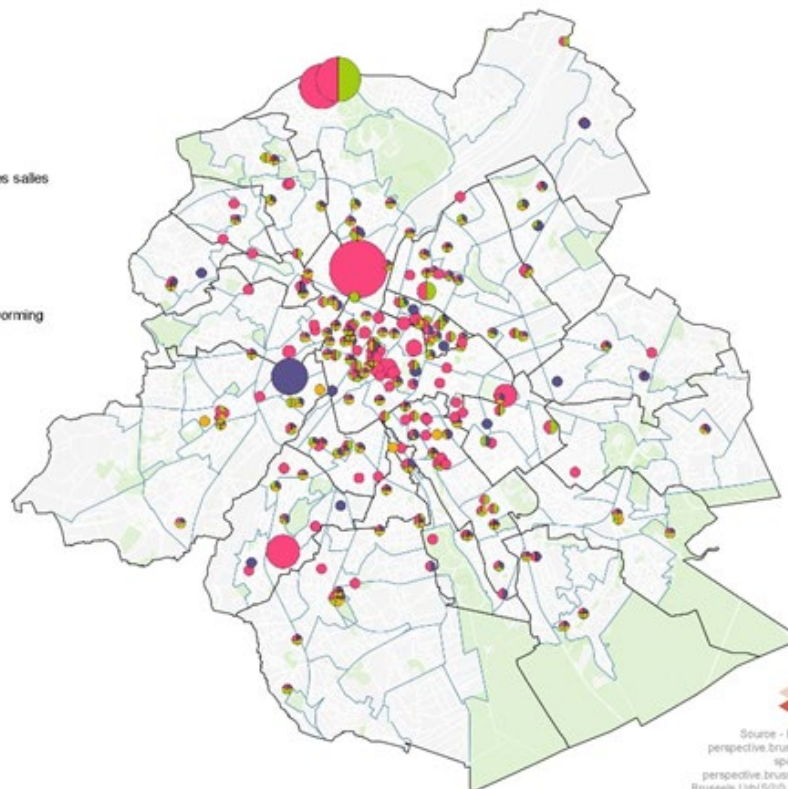
Fonctions possibles dans la ou les salles
Mogelijke functies in de zalen

- Diffusion - Présentation
- Création - Creatie
- Formation - Vorming
- Animation - Gemeenschapsvorming

Capacité maximale des salles
Maximale capaciteit zalen

- Commune - Gemeente
- Quartier - Wijk

2.6.5. Tentoonstellingszalen

Locaties: 332 / Zalen: 545 / Plaatsen: 141.163
Gemiddelde: 259 plaatsen / zaal – Mediaan: 80 plaatsen/zaal

In de tentoonstellingszalen kunnen audiovisuele en beeldende kunsten alsook materieel erfgoed worden getoond. De tentoonstellingszalen zijn vooral plaatsen waar kunst wordt getoond, maar ze kunnen ook worden gebruikt voor gemeenschapsvormings-, vormings- of creatieactiviteiten.

Tentoonstellingszalen hebben een gemiddelde capaciteit van 259 zitplaatsen, met een mediaan van 80 plaatsen. Dit cijfer wordt beïnvloed door de capaciteit van grotere zalen zoals de musea van het Jubelpark, Brussels Expo en Thurn & Taxis. De meeste zalen zijn kleiner, met een ruimtelijke concentratie in de Vijfhoek en een meer diffuse verdeling in de tweede kroon.

KAART 29: TENTOONSTELLINGSZALEN

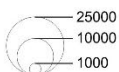
Salles d'exposition : arts audiovisuels, arts plastiques et patrimoine matériel

Tentoonstellingszalen : audiovisuele kunsten, beeldende kunsten, materieel erfgoed

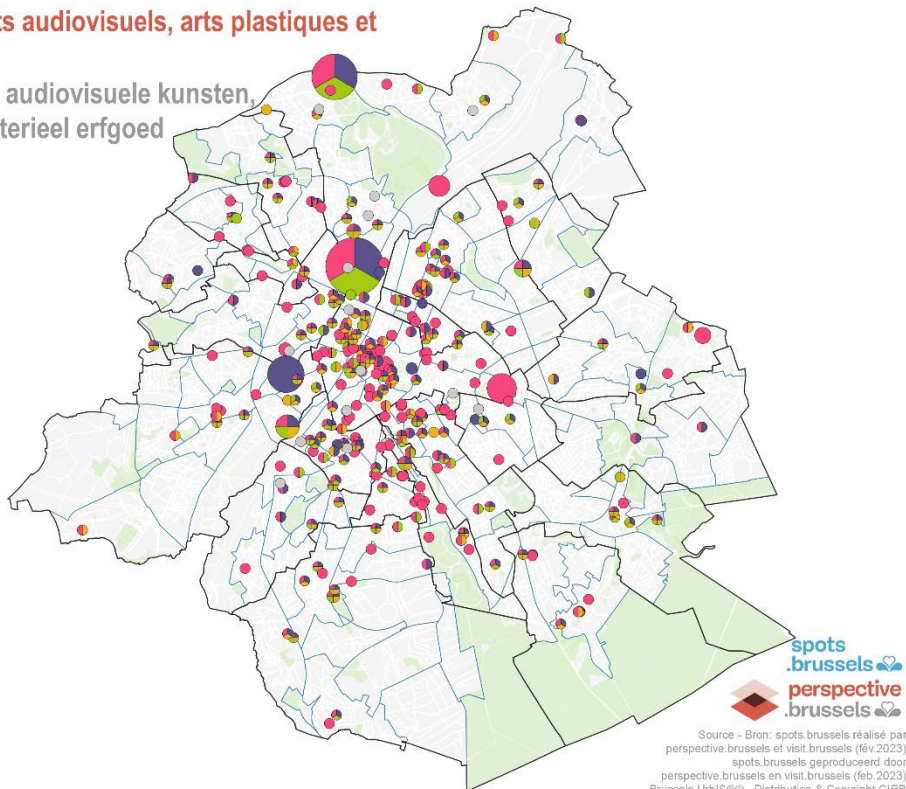
Fonctions possibles dans la ou les salles
Mogelijke functies in de zalen

- Diffusion - Pr sentatie
- Création - Creatie
- Formation - Vorming
- Animation - Gemeenschapsvorming
- Non disponible - Niet beschikbaar

Capacité maximale des salles
Maximale capaciteit zalen

- Commune - Gemeente
- Quartier - Wijk

Source - Bron: spots.brussels réalisé par perspective.brussels et visiti.brussels (fév.2023)
spots.brussels g produced door perspective.brussels en visiti.brussels (feb.2023)
Brussels UrbIS@ - Distribution & Copyright CIRB

Bron: spots.brussels, perspective.brussels

2.6.6. Bioscoop

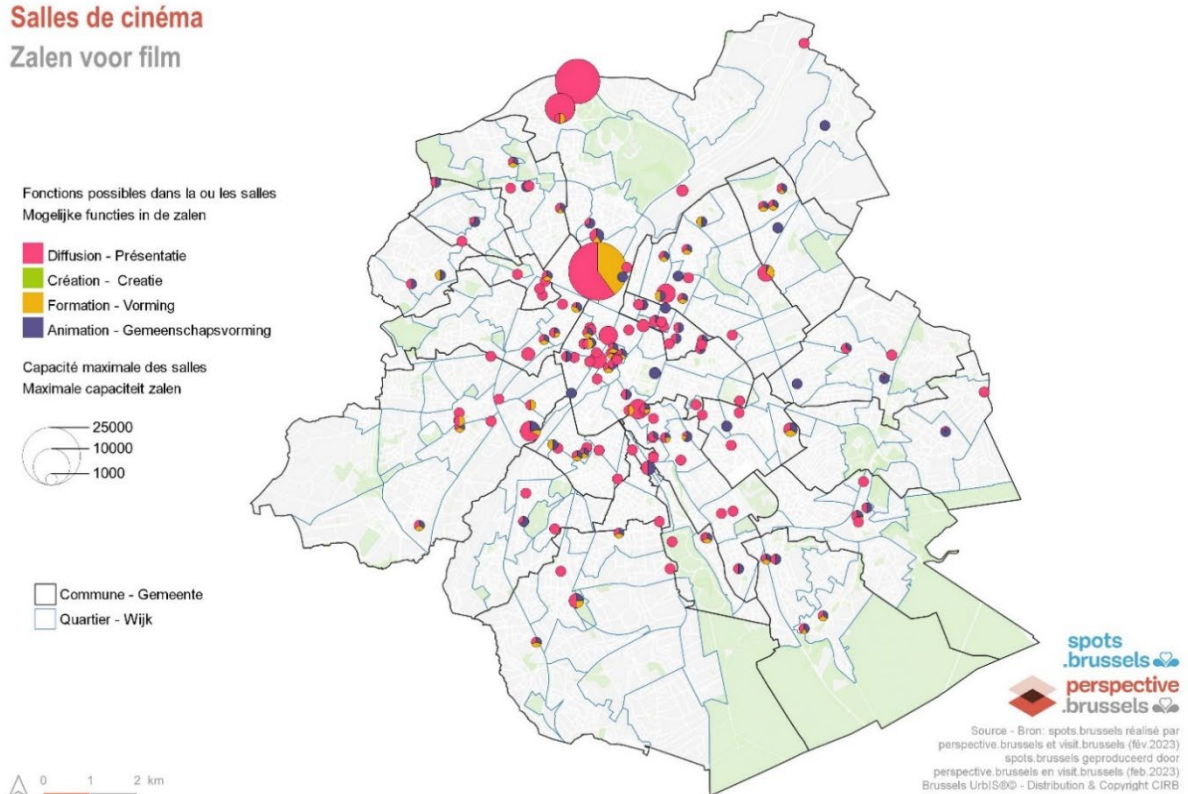
Locaties: 151 / Zalen: 310 / Plaatsen: 102.000
Gemiddelde: 330 plaatsen per locatie / Mediaan: 126 plaatsen per locatie

In totaal telt het Brussels Gewest ongeveer 102.000 bioscoopstoelen, met een gemiddelde van 330 plaatsen per zaal en een mediaan van 126 plaatsen per zaal. Gemiddeld zijn er 1,7 zalen per locatie. De meeste locaties hebben echter maar één projectiezaal. In de praktijk kan elke voorziening tussen 1 en 25 zalen hebben.

De 14 zalen van de UGC Toison d'Or hebben in totaal 2.886 zitplaatsen, terwijl de UGC de Brouckère met zijn 12 zalen 2.602 zitplaatsen aanbiedt. Het grootste complex is Kinopolis met 6.000 zitplaatsen. Sommige voorzieningen met een grote capaciteit, zoals de ING arena (vroeger Paleis 12), Kanal en Thurn & Taxis zijn voornamelijk gewijd aan andere activiteiten dan film, maar kunnen niettemin ook worden gebruikt als projectiezalens.

KAART 30: BIOSCOPEN

Salles de cinéma Zalen voor film

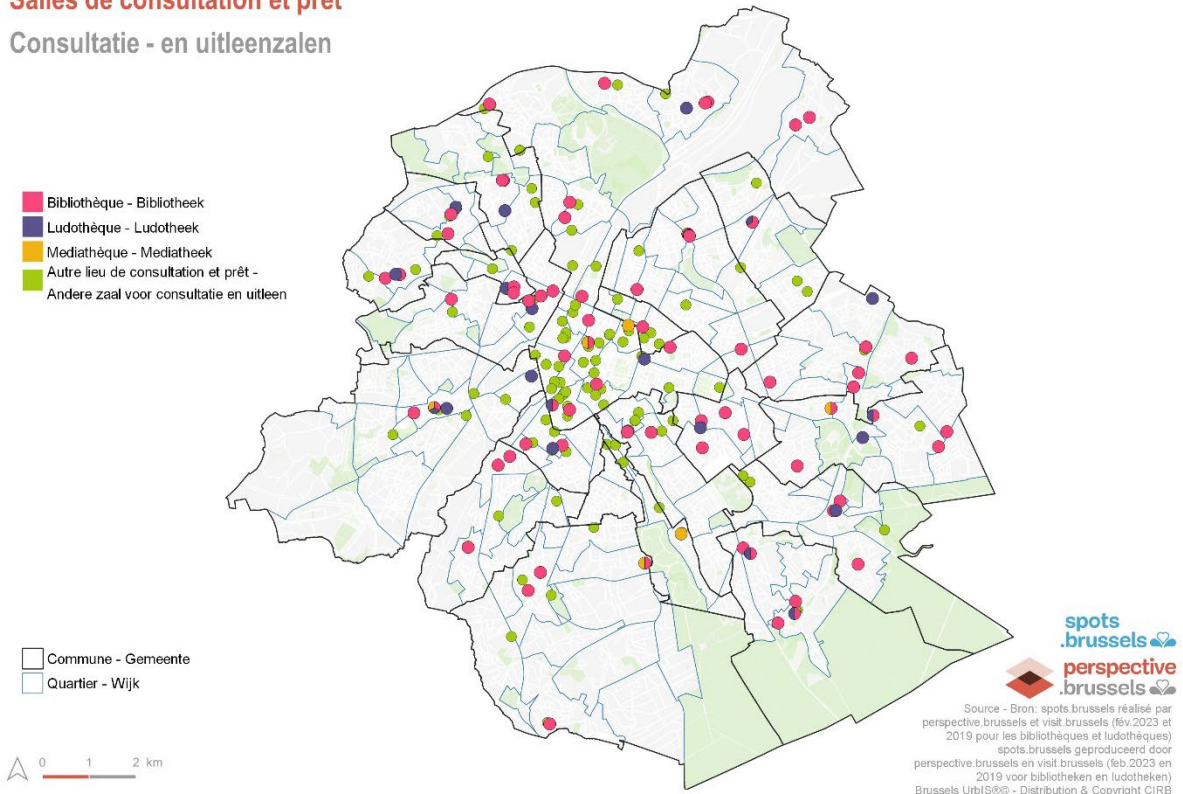
Bron: spots.brussels, perspective.brussels

2.6.7. Inkijk - en uitleencentra

KAART 31: CONSULTATIEZALEN EN UITLENING

Salles de consultation et prêt

Consultatie - en uitleenzalen

Bron: spots.brussels, perspective.brussels

Het Brusselse Gewest heeft in vergelijking met andere Belgische steden of gebieden een groot aantal lokale bibliotheken. Van de 154 bibliotheken of uitleencentra die in 2023 in spot.brussels opgenomen waren, zijn er 69 algemene bibliotheken die voor iedereen toegankelijk zijn (hetzij Franstalig, hetzij Nederlandstalig). Omgerekend naar de Brusselse bevolking geeft dat: 0,6 bibliotheken per 10.000 inwoners en 4 bibliotheken per 10.000 kinderen in de schoolleeftijd (6-17 jaar). De meeste andere locaties zijn gewijd aan archieven, documentatiecentra of gespecialiseerde uitleencentra. De kaart toont ook de ludo- en mediatheken.

Het Brussels Gewest kent een goede dekking van de bevolking wat betreft algemene bibliotheken. Er dient echter wel rekening mee gehouden te worden dat het aanbod in het Brusselse Gewest zowel Nederlandstalige als Franstalige bibliotheken omvat, ook al kunnen de bibliotheken zelf een meertalig aanbod hebben.

Verder wordt in de Brusselse bibliotheken een brede waaier aan diensten aangeboden: openbare lezingen, muziekoptredens, theater, tentoonstellingen, maar ook conferenties, rondetafelgesprekken, tot zelfs workshops en filmvertoningen toe.

2.7. (BEHOEFTE AAN) CULTUUR: PRAKTIJKEN EN DREMPELS IN VIJF BRUSSELSE WIJKEN

Perspective heeft in samenwerking met de universiteiten van Luik en Gent in 2019-2020 een uitgebreide studie uitgevoerd in de Kanaalzone om de trends en de dynamiek van de toegang tot, de uitsluiting van, de productie van en de deelname aan culturele activiteiten in vijf Brusselse wijken in het centrale deel van de Kanaalzone⁵⁰ in kaart te brengen. Kerndoel van dat onderzoek was om een licht te werpen op de factoren die de culturele praktijken beïnvloeden en de betekenis die mensen eraan geven.

In een gebied waar verschillende invloeden op elkaar inwerken, is de vraag gerezen hoe men ontmoetingen kan bevorderen en hoe men hindernissen voor culturele participatie kan identificeren en overwinnen. De combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek maakte het mogelijk om de complexiteit van de culturele vraagstukken in de onderzochte wijken te begrijpen.

De voornaamste resultaten worden hieronder kort geïllustreerd.

- > 41% van de respondenten heeft een creatieve hobby. Dit percentage is aanzienlijk hoger dan voor studies in een regio als Vlaanderen. De meest voorkomende creatieve hobby's in het gebied zijn handwerk en schilderen, gevolgd door muziek en creatief schrijven.
- > Kwalitatief onderzoek toont het belang aan van creatieve cultuur als alternatieve mogelijkheid voor ontmoeting naast bijvoorbeeld school en gezin.
- > De receptieve cultuurparticipatie⁵¹ is relatief hoog: 55% van de respondenten heeft de afgelopen zes maanden deelgenomen aan artistieke activiteiten of erfgoedactiviteiten. Dit cijfer is over het algemeen hoger in stedelijke contexten waar een groot aantal culturele activiteiten plaatsvindt. Het veldwerk suggereert dat de reden voor receptieve cultuurparticipatie vooral afhangt van de inhoud. Onderwerpen die de ervaringen uit het echte leven (inclusief de specifieke behoeften en interesses) van de deelnemers weerspiegelen, vinden meer weerklank.
- > 37% van de respondenten is actief in een vereniging. Daaronder verstaan we het feit lid te zijn van een vereniging of actief deel te nemen aan de activiteiten van een steunvereniging, sociale actiegroep, buurtvereniging enz.

Drempels

De geïdentificeerde drempels kunnen praktisch, persoonlijk of zelfs sociaal zijn. Om een meer inclusief cultureel aanbod te creëren, moet rekening gehouden worden met de meest voorkomende redenen voor niet-deelname. Deze redenen zijn echter niet voor iedereen even belangrijk, maar variëren naargelang de sociale, culturele en economische context van de (niet-)deelnemers.

De meest voorkomende drempels of barrières zijn een gebrek aan tijd (40%), geld (28%), interesse (29%) en kennis (28%).

⁵⁰ De studie werd uitgevoerd in het gebied van het historische Molenbeek, de Maritiemwijk, het Weststation, Oud Laken-Oost en de Noordwijk. Meer dan een eeuw lang hebben deze wijken grote veranderingen ondergaan door fases van industrialisatie, immigratie en 'regeneratie' via het culturele leven. Deze verschillende dynamieken hebben de buurt en de sociaal en cultureel diverse bevolking gevormd.

⁵¹ Receptieve cultuurdeelname verwijst hier naar alle activiteiten zoals tentoonstellingen, conferenties, bezoeken en ontmoetingen die aan een publiek voorgesteld worden met het oog op ontspanning of vermaak.

TABEL 4: SOCIALE SITUATIES DIE HET MEEST ONDERHEVIG ZIJN AAN DE VERSCHILLENDE DREMPELS

Financiële drempel	Fysieke drempel	Gebrek aan interesse	Gebrek aan tijd	Gebrek aan informatie	Sociale drempel	Taalbarrières
Ongunstige economische situatie	Ongunstige economische situatie	Gunstige economische situatie	Actieve bevolking	Ongunstige economische situatie	Ongunstige economische situatie	Laag opleidingsniveau
	Vrouwen	Mannen			Vrouwen	
	65+	45-64 jaar				
		Studenten				

Bron: Onderzoek naar culturele tendensen en dynamieken in 5 Brusselse wijken, 2020, ULiège (CEDEM - Centre d'Étude d'Ethnicité et des Migrations) en UGent (CuDOS - Cultural Diversity: Opportunities and Socialization) voor perspective.brussels, in samenwerking met de gemeente Sint-Jans-Molenbeek, de Stad Brussel, Kanal-Pompidou en het Réseau des Arts de Bruxelles-BrusselKunstenoverleg (RAB-BKO).

Het kwantitatief onderzoek illustreert het reeds bekende bestaan van symbolische obstakels die verband houden met het ongemak dat men voelt tijdens bepaalde voorstellingen waar naaktheid getoond, alcohol geschonken of godsdienst bespot wordt. De (waargenomen/veronderstelde) aanwezigheid van deze elementen kan ertoe leiden dat sommige mensen niet deelnemen aan bepaalde vormen van culturele expressie.

De etnografie geeft echter aan dat de angst om beoordeeld of gestigmatiseerd te worden op basis van afkomst of identiteit het meeste ongemak veroorzaakt. Het is belangrijk dat het culturele aanbod zich bewust is van deze gevoeligheden. Volgens waarnemingen verricht op het terrein zijn deze symbolische grenzen ook afhankelijk van contextuele elementen van een andere orde, en kunnen ze niet alleen worden overwonnen door er aandacht aan te besteden, maar ook door mogelijke ontmoetingen te creëren, vertrouwen op te bouwen - ook door soms homogene groepen samen te brengen en veilige en comfortabele omgevingen en momenten van vertrouwdheid te creëren.

Uit het kwalitatieve onderzoek blijkt ook dat tijdgebrek verband houdt met de verschillende genderrollen in de wijk. De organisatie van activiteiten en voorstellingen gedurende de dag is een manier om de moeders erbij te betrekken. De financiële drempel kan worden opgevangen door lagere prijzen, bedoeld om cultuur te democratiseren. Tot slot heeft het gebrek aan belangstelling volgens insiders te maken met de inhoudelijke kloof tussen de ervaringen van de buurt, de prioriteiten van de bewoners en de culturele voorstellingen.

2.8. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

- > Het Brussels grondgebied is **erg rijk aan (socio)culturele voorzieningen**. Hun verspreiding en het belang van hun faciliteiten zijn vaak historisch georganiseerd. Zo stellen we een grotere concentratie in de centrale wijken vast, alsook een relatieve goede spreiding van deze voorzieningen in de tweede kroon. Door de jaren heen had het overheidsbeleid - overwegend door de Gemeenschappen - een impact op de ruimtelijke verdeling van de voorzieningen en op de verankering in of de relatie met de wijk.
- > In deze analyse wordt **de capaciteit van de zaal** gebruikt als **proxy voor de uitstraling ervan**. Hoe groter de zaal, hoe groter immers de kans dat de exploitant spraakmakende shows of shows met een groter budget kan binnenhalen, wat een positieve invloed heeft op de uitstraling. Inwoners zijn bereid zich naar de ene of andere voorziening te verplaatsen met het openbaar vervoer, te voet of per fiets of zelfs met de auto in functie van de grootte van de voorziening of in functie van het eventuele exclusieve aanbod van de socioculturele voorziening. In die zin zullen de stedenbouwkundige noden of kenmerken (locatie, relatie met de buurt, toegankelijkheid, enz.) van elke culturele voorziening anders zijn en kan niet elke culturele voorziening beschouwd worden als een lokale voorziening.
- > Hierbij dient opgemerkt dat **de zalen in hoge mate multifunctioneel gebruikt worden**, wat het streven naar een optimaal gebruik van de gebouwen aantoont. Daarnaast kan de bundeling of samenwerking van culturele locaties met voorzieningen in andere sectoren (onderwijs, welzijn en gezondheid, enz.) worden overwogen en aangemoedigd, naar het voorbeeld van het investeringsproject dat het Vlaamse Gewest heeft gelanceerd met betrekking tot de "broedplekken⁵²".
- > **Deelnemen aan of produceren van cultuur is geen verplichting** en kan heel verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de gewoonten, tradities en het cultureel kapitaal (in sociologische zin) binnen de bevolking. In deze zin blijft de toepassing van de referentienormen⁵³ voor de planning voor sommige culturele voorzieningen een theoretische en approximatieve benadering.
- > Bovendien kan elke persoon, in functie van zijn/haar sociaaleconomische situatie, leeftijd, opleidingsniveau en gender een andere **interesse hebben of variabele drempels ervaren** die hem/haar al dan niet naar het culturele aanbod of de culturele productie leiden.

Aan de hand van dit hoofdstuk kunnen we de formele praktijken identificeren, die plaatsvinden in de bestaande culturele voorzieningen of infrastructuur. In de marge van deze infrastructuur vinden er ook **veel informele en tijdelijke praktijken of evenementen** plaats in de openbare ruimte (informeel of formeel, en naar aanleiding van verschillende projectoproepen). Er worden tal van dergelijke praktijken en evenementen georganiseerd op het grondgebied van het Brussels Gewest en ze verdienen het om eveneens te worden geïnventariseerd. Een dergelijke inventarisatie vereist evenwel meer samenwerking met de betrokken overheidsinstanties (de gemeenschappen, gemeenten, Visit.brussels, enz.).

⁵² <https://www.vlaanderen.be/agentschap-binnenlands-bestuur/jaarbeeld-2022/broedplekken-intersectorale-samenwerking-in-brussel#broedplekken-wat-zijn-dat>

⁵³ De stad Amsterdam is bijvoorbeeld van plan om ¼ m² bibliotheekruimte te voorzien voor elke geplande woning (bron: perspective.brussels, about.bibliotheken).

3. OPVANGVOORZIENINGEN VOOR JONGE KINDEREN

3.1. INLEIDING

Het doel van dit hoofdstuk is om een overzicht te geven van het aanbod van en de vraag naar kinderopvang in het Brussels Gewest. Ook al zijn dit over het algemeen kleinschalige voorzieningen, ze zijn essentieel voor de ontwikkeling en ontplooiing van het kind of om de verschillende leden van het huishouden in staat te stellen een professionele activiteit of opleiding uit te voeren.

Dit hoofdstuk is opgedeeld in twee delen: het eerste beschrijft de institutionele context van de opvang voor jonge kinderen in het Brussels Gewest, presenteert de belangrijkste concepten en definities en schetst de gebruikte methodologie. In het tweede deel worden de kaarten met betrekking tot de kinderopvang in het Brussels Gewest geanalyseerd:

- > De huidige verdeling van het totale aanbod en het aanbod tegen inkomensafhankelijke tarieven die voor iedereen toegankelijk zijn, op gemeentelijk en wijkniveau;
- > De verdeling van de geplande plaatsen tussen 2021 en 2030, per wijk.

En tot slot belicht dit hoofdstuk een aantal uitdagingen voor de kinderopvang in het Brussels Gewest.

3.2. DEFINITIE EN ANALYSEMETHODOLOGIE

3.2.1. Institutionele context

Kinderopvang is een dienst die professionele zorg biedt voor kinderen jonger dan drie jaar buiten de gezinssituatie. Deze materie valt onder het gezinsbeleid, een bevoegdheid die wordt uitgeoefend door de Gemeenschappen. In dit kader zijn er twee soorten kinderopvang: de groepsopvang, waarbij kinderen in een groep worden opgevangen met speciaal aangepast personeel, en de gezinsopvang, waarbij een kleinere groep kinderen wordt opgevangen in het huis van de 'onthaalouder' of op een speciaal hiertoe aangepaste plek.

Hoewel alle kinderopvangfaciliteiten een vergunning moeten hebben, wordt er een onderscheid gemaakt tussen vergunde en gesubsidieerde kinderopvangfaciliteiten, waar plaatsen beschikbaar zijn voor alle kinderen en de kosten gekoppeld zijn aan het inkomen van de ouders, en niet-gesubsidieerde kinderopvangfaciliteiten, waar de toewijzing van plaatsen en de kosten worden bepaald door de kinderopvangfaciliteit. Voor gezinsopvang is de kinderverzorger of -verzorgster ofwel zelfstandig ofwel geconventioneerd.

De statistieken die in dit hoofdstuk over de kinderopvangfaciliteiten worden voorgesteld, hebben uitsluitend betrekking op faciliteiten met een vergunning voor kinderen jonger dan drie jaar⁵⁴.

Op het grondgebied van het Brussels Gewest zijn er opvangcentra die erkend zijn door het "Office de la Naissance et de l'Enfance" (ONE), de referentie-instelling in de Franse Gemeenschap, en opvangcentra

⁵⁴ BISA (2023). *Jonge kinderen – Methodologie*. bisa.brussels. <https://bisa.brussels/themes/petite-enfance/milieux-d-accueil-pour-la-petite-enfance>

die erkend zijn door Kind en Gezin, het agentschap voor kinderen en gezinnen in de Vlaamse Gemeenschap. Deze opvangomgevingen zijn onderworpen aan de regelgeving van hun respectieve gemeenschappen. De Gemeenschappen geven vergunningen af voor kinderopvangactiviteiten, keuren kinderopvangcentra goed, verlenen subsidies voor het runnen van de centra, leggen de normen vast waaraan moet worden voldaan om de kwaliteit te garanderen en houden toezicht op de centra.

Iriscare, de instelling van openbaar nut van de GGC die verantwoordelijk is voor welzijn en sociale bescherming, is verantwoordelijk voor de bi-communautaire kinderopvangvoorzieningen in Brussel en voor de kinderopvangvoorzieningen die in een vreemde taal worden georganiseerd. Iriscare is daarom verantwoordelijk voor het controleren van meldingen van niet-toegestane kinderopvang en het afgeven van vergunningen. In de praktijk heeft IRISCARE nog geen kinderdagverblijven goedgekeurd.

De COCOF en de VGC zijn verantwoordelijk voor de financiering van de infrastructuur. In die optiek stelt de Brusselse Gewestregering jaarlijks een budget ter beschikking aan deze gemeenschapscommissies om opvangvoorzieningen te financieren. De subsidies worden niet alleen toegekend om nieuwe kinderopvangplaatsen te creëren, maar ook om de kwaliteit van bestaande plaatsen te behouden. Er is financiële steun beschikbaar voor de aankoop van gebouwen of om werken aan gebouwen te verrichten (constructie, uitbreiding, verbouwing, renovatie, grote reparaties), evenals voor de aankoop van uitrusting en de eerste inrichting.

Andere regionale programma's bieden eveneens financiering voor kinderopvanginfrastructuur: Wijkcontracten - EFRO - REG - BGHGT⁵⁵. Bij de toekenning van deze middelen wordt prioriteit gegeven aan betaalbare openbare kinderopvang. Het Brussels Gewest financiert voorts ook GECO-posten (gesubsidieerde contractuelen) voor kinderopvang.

3.2.2. Definities

Voor een goed begrip van de kaarten die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, moeten een aantal definities en sleutelbegrippen worden genoemd:

De totale dekkingsgraad voor kinderopvangplaatsen op een bepaald tijdstip "t" en voor een bepaalde perimeter, komt overeen met het totale aantal erkende kinderopvangplaatsen dat bestaat binnen de perimeter op tijdstip "t", gedeeld door het aantal kinderen jonger dan drie jaar dat verblijft binnen deze perimeter op datzelfde tijdstip "t".

Het totale referentiedekkingspercentage in het Brussels Gewest, zoals gedefinieerd in het meerderheidsakkoord (2019-2024), komt overeen met het gemiddelde totale dekkingspercentage in het Brussels Gewest. Het bedroeg 43,1% in 2021 en varieert van jaar tot jaar. Het is belangrijk om te benadrukken dat kinderopvang niet verplicht is, dus de beoogde dekkingsgraad is geen 100%. Er bestaan overigens ook verschillende referentienormen, waaronder de dekkingsgraad van de Barcelona-doelstelling die door de Europese Unie is vastgesteld op 45% (zie hieronder).

Dekkingsgraad van de Barcelona-doelstelling: In termen van opvang van jonge kinderen wordt de dekkingsgraad van de Barcelona-doelstelling vaak beschouwd als een referentie inzake algemene dekkingsgraad die moet worden bereikt. Die was in 2002 door het Europees Parlement vastgelegd op

⁵⁵ BGHGT = Brussels Gewestelijk Herfinancieringsfonds van de Gemeentelijke Thesaurieën
REG = Rationeel Gebruik van Energie.
EFRO= Europees Fonds Regionale Ontwikkeling

33%⁵⁶. Meer recentelijk, in 2022, werd dit percentage op voorstel van de Europese Commissie⁵⁷ verhoogd tot 45%.

De dekkingsgraad van de inkomensgerelateerde en voor iedereen toegankelijke plaatsen op een bepaald tijdstip "t" en voor een bepaalde perimeter, komt overeen met het aantal opvangplaatsen met inkomensstarief en toegankelijk voor iedereen dat bestaat binnen de perimeter op tijdstip "t", gedeeld door het aantal kinderen jonger dan drie jaar dat verblijft binnen deze perimeter op datzelfde tijdstip "t". Het bedroeg 26% in het BHG in 2021 en varieert van jaar tot jaar.

Kinderdagverblijven met een inkomensgerelateerd tarief: Vanuit regelgevend oogpunt zijn kinderdagverblijven met een inkomensgerelateerd tarief dus kinderdagverblijven in niveau 2 en 3 van het subsidiestelsel aan de Opgroeien-kant en kinderdagverblijven die zowel erkend als gesubsidieerd zijn aan de ONE-kant. Praktisch gezien gaat het om kinderopvangcentra waar het tarief afhankelijk is van het gezamenlijke belastbare beroepsinkomen en het aantal kinderen ten laste.

Niet-toegankelijke opvangstructuren: De opvangstructuren worden geacht niet toegankelijk te zijn als ze aan minstens één van de volgende voorwaarden voldoen:

- Als werknemers van een bepaalde organisatie voorrang krijgen;
- Als de plaatsen voorbehouden of uitsluitend bestemd zijn voor werknemers van een bepaalde organisatie;
- Als de plaatsen gereserveerd of uitsluitend bestemd zijn voor een doelgroep.

Dit betekent dat alle structuren die geen gebruikmaken van een van deze voorwaarden als **toegankelijk voor iedereen worden beschouwd**.

3.2.3. Methodologie

De kaarten die in dit hoofdstuk worden gebruikt, zijn gebaseerd op verschillende gegevensbronnen:

De BISA-gegevens over:

- De cijfers van de bevolking jonger dan 3 jaar op 1 januari 2021;
- Het aantal plaatsen in opvangvoorzieningen per wijk per 31 december 2020.
- **De gegevens uit de Monitoring van kinderdagverblijfprojecten** in het Brussels Gewest van de Dienst Scholen en Studentenleven. Dit zijn de geplande en voltooide projecten en plaatsen tussen 2021 en 2030 in het Brussels Gewest waarvan de Dienst Scholen en Studentenleven op de hoogte is.

Op het moment dat de kaarten werden opgemaakt, was 1 januari 2021 de meest recente datum waarvoor gegevens over de populatie kinderen in de leeftijdscategorie van 0-3 jaar en het aantal kinderopvangplaatsen beschikbaar waren. De kennis van de bestaande situatie op het vlak van kinderopvangplaatsen in het Brussels Gewest loopt namelijk altijd een beetje achter op de feiten. Dit hoofdstuk gaat over de bestaande situatie, zoals geïllustreerd door de analyse van de kaarten.

Wat betreft plaatsen die voortkomen uit projecten voor opvangstructuren, dit zijn projecten waarvan de Dienst Scholen en Studentenleven thans weet heeft via verschillende mechanismen voor het verzamelen van informatie, voornamelijk gebaseerd op partnerschappen en de samenwerking van subsidiërende overheden: COCOF, ONE, VGC, DSV (Urban), Iriscare en Actiris.

⁵⁶ Europees Parlement. (2002). Presidency Conclusions. Barcelona European Council. 16 maart 2022. Brussel: Parlement en Europese Raad.

⁵⁷ Europese Commissie. (2022). Proposal for a council recommendation on the revision of the Barcelona targets on early childhood education and care. Brussel: Europese Commissie.

3.3. ANALYSE VAN DE KAARTEN

3.3.1. Bestaande toestand

Om de bestaande situatie te illustreren, worden vier kaarten voorgesteld: twee thematische kaarten op twee verschillende schalen (wijken en gemeenten) die het volgende tonen:

- Het aantal kinderopvangplaatsen per kind jonger dan drie jaar, ook gedefinieerd als de **totale dekkingsgraad** op basis van de bestaande situatie op 31-12-20.
- Het aantal inkomensafhankelijke en voor iedereen toegankelijke kinderopvangplaatsen per kind jonger dan drie jaar, ook gedefinieerd als de **dekkingsgraad van de inkomensgerelateerde en voor iedereen toegankelijke plaatsen** op basis van de bestaande situatie op 31-12-20.

Kinderopvangplaatsen per kind jonger dan 3 jaar

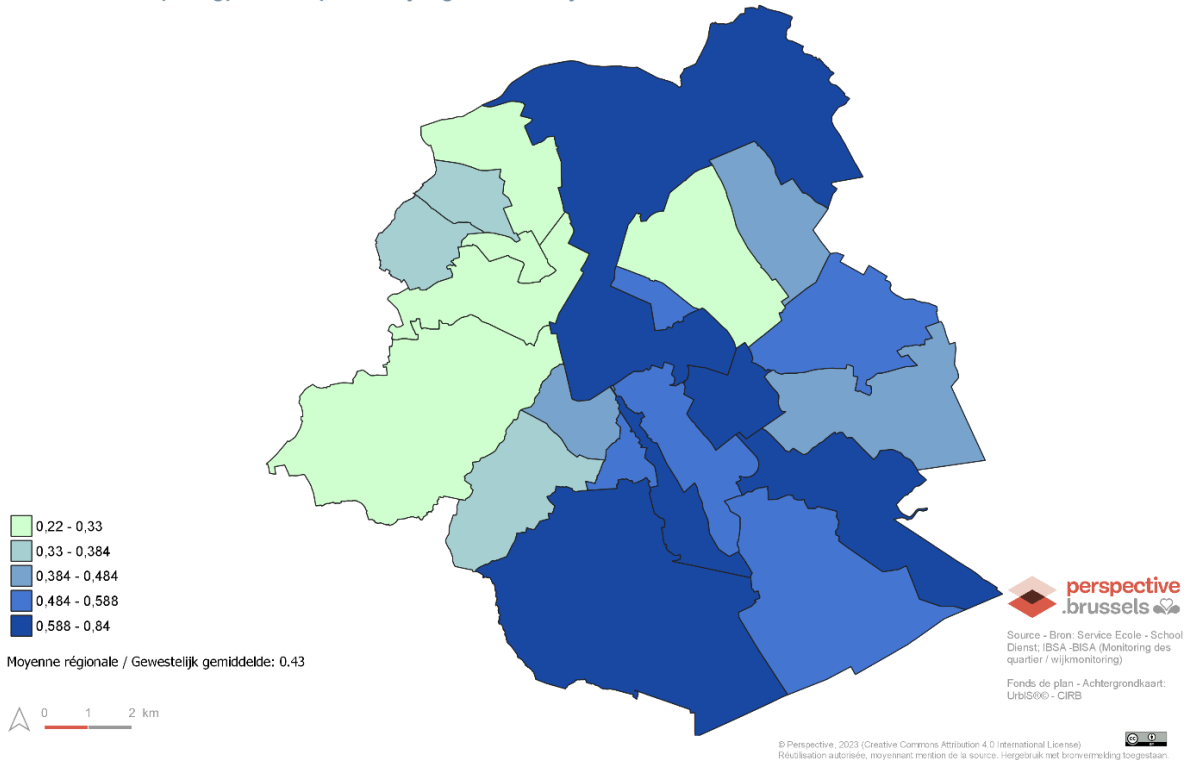
Op 1 januari 2021 telde het Brussels Gewest 47.773 kinderen jonger dan 3 jaar. Het totale aantal plaatsen in de erkende kinderopvang bedroeg in diezelfde periode 20.643 plaatsen, wat de totale dekkingsgraad op het niveau van het Gewest op 43,1% (0,431) brengt voor alle soorten opvangplaatsen samen. Dit betekent dus dat het gewestelijke gemiddelde nog steeds onder de dekkingsgraad van de Barcelona-doelstelling (45%) ligt.

Dit gewestelijke gemiddelde (43,1% in 2021) dient als referentiedekkingspercentage in het meerderheidsakkoord (2019-2024). Het is belangrijk op te merken dat dit streefcijfer, als gewestelijk gemiddelde, geen vast cijfer is en varieert in de tijd, afhankelijk van het aantal kinderen jonger dan 3 jaar en het aantal bestaande kinderopvangplaatsen op het moment dat dit gemiddelde wordt berekend. Het onderliggende principe is in dit stadium niet om een vast doel te bereiken wat betreft het dekkingspercentage. Het gaat er meer om te streven naar een grotere territoriale rechtvaardigheid door de oprichting van nieuwe structuren aan te moedigen in wijken en gemeenten die gemiddeld minder goed gedekt zijn dan de rest van het Gewest.

KAART 32: AANTAL KINDEROPVANGPLAATSEN PER KIND ONDER DE DRIE JAAR PER GEMEENTE - 2020

Nombre de places en milieu d'accueil par enfant de moins de trois ans — 2020

Aantal kinderopvangplaatsen per kind jonger dan drie jaar — 2020

Bron: perspective.brussels

Deze kaart (Kaart 32) toont de dekingsgraad van kinderen jonger dan 3 jaar **op het niveau van de gemeenten**. Het is het laagst in de gemeenten ten westen, noordwesten en noordoosten van Brussel. In het noorden van het gewest vormt alleen de gemeente Brussel een uitzondering, met een dekingsgraad (57,3%) die hoger ligt dan het gewestelijk gemiddelde (43,1%).

Anderlecht heeft een totale dekingsgraad van 22,4%, waardoor het de minst goed gedekte gemeente van het Gewest is (hoewel het de op twee na dichtstbevolkte gemeente is wat betreft kinderen jonger dan 3 jaar, met 5.649 kinderen, net na Schaarbeek en de Stad Brussel). Daarna volgen de gemeenten Sint-Jans-Molenbeek en Koekelberg, met percentages van respectievelijk 24,7% en 26,3% voor respectievelijk 4.737 kinderen en 1.101 kinderen van 0 tot 3 jaar.

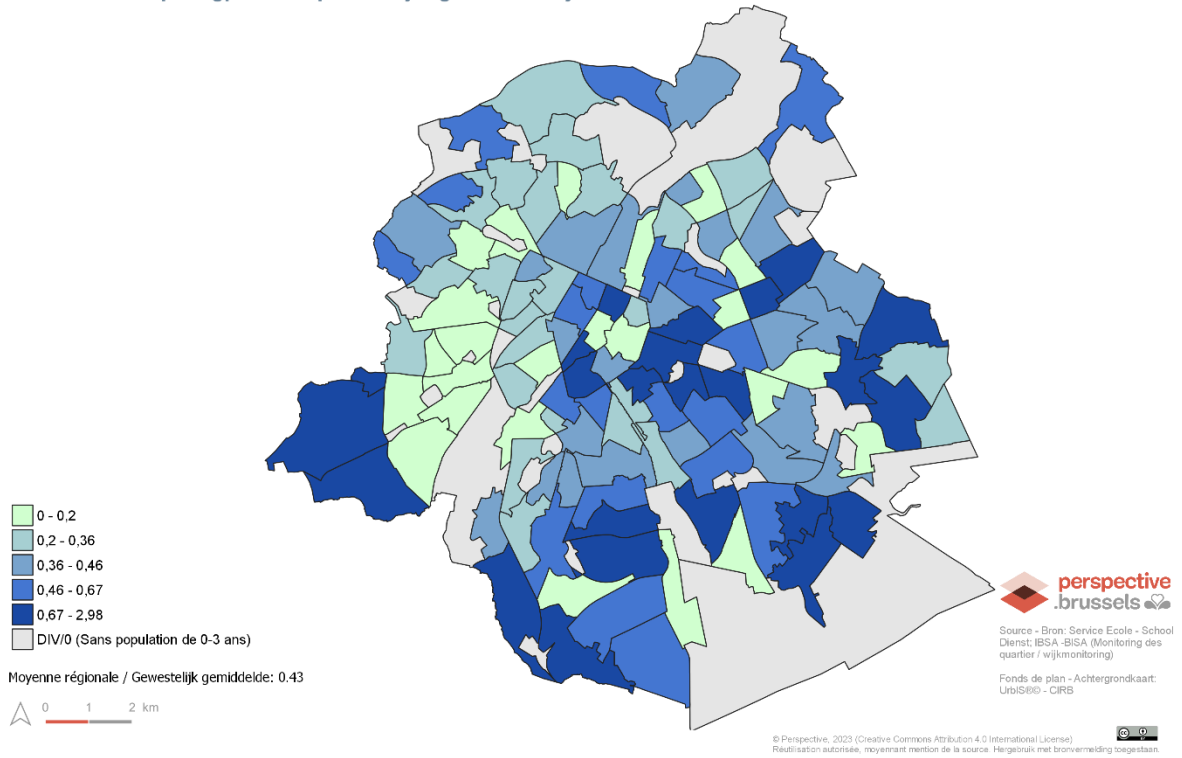
Als we de gegevens op buurniveau bekijken (kaart 33), zien we dat er logischerwijs een grotere concentratie van wijken met een lage dekingsgraad is in de gemeenten met de laagste dekingsgraad.

In de meeste gemeenten zijn er echter wijken met een lage dekingsgraad, zelfs in de gemeenten die op gemeentelijk niveau een goede dekking lijken te hebben. Dit toont de ongelijkheid aan in de territoriale spreiding van kinderopvangfaciliteiten en de noodzaak om op een aanvullende manier rekening te houden met de analyse op wijkniveau.

KAART 33: AANTAL KINDEROPVANGPLAATSEN PER KIND ONDER DE DRIE JAAR PER WIJK - 2020

Nombre de places en milieu d'accueil par enfant de moins de trois ans — 2020

Aantal kinderopvangplaatsen per kind jonger dan drie jaar — 2020

Bron: perspective.brussels

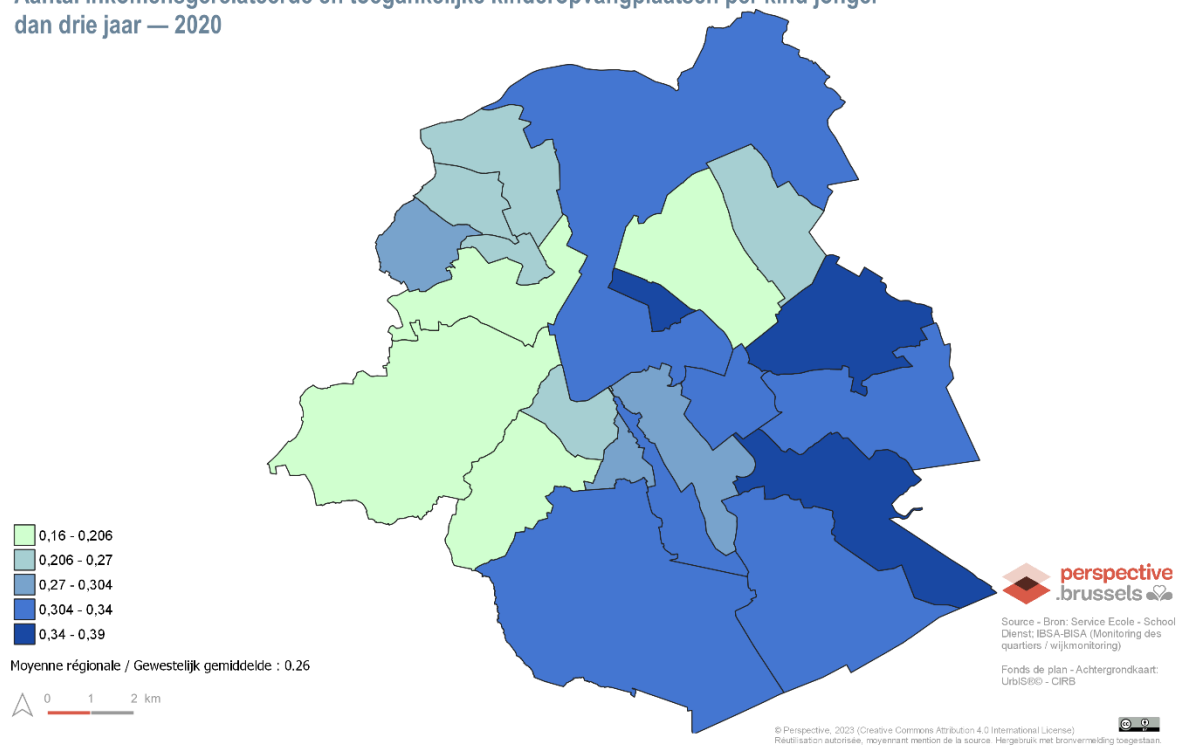
Kinderopvangplaatsen per kind onder de 3 jaar tegen inkomensafhankelijke tarieven die voor iedereen toegankelijk zijn

Wat betreft de dekkingsgraad van plaatsen tegen inkomensafhankelijke tarieven die voor iedereen toegankelijk zijn, telde het Brussels Gewest op 31 december 2020 12.409 plaatsen in opvangstructuren. Rekening houdend met het aantal kinderen onder de 3 jaar, komt dit overeen met een gemiddelde gewestelijke dekkingsgraad van 26% voor plaatsen tegen inkomensafhankelijke tarieven die voor iedereen toegankelijk zijn. Dit percentage is lager dan zowel het door ONE vastgestelde percentage (33%) in de laatste ONE-COCOF projectoproep als het percentage van 50% dat door de Vlaamse Regering is vastgesteld voor de opvangstructuren onder haar bevoegdheid in het Brussels Gewest.

KAART 34: AANTAL INKOMENSAFHANKELIJKE EN VOOR IEDEREEN TOEGANKELIJKE KINDEROPVANGPLAATSEN PER KIND ONDER DE DRIE JAAR PER GEMEENTE - 2020

Nombre de places en milieu d'accueil liées au revenu et accessibles par enfant de moins de trois ans — 2020

Aantal inkomensgerelateerde en toegankelijke kinderopvangplaatsen per kind jonger dan drie jaar — 2020

Bron: perspective.brussels

De observatie op de kaart hierboven (kaart 34) is dezelfde als op de gemeentekaart met de totale dekkingspercentages (kaart 32). De gemeenten met de laagste dekkingsgraad van plaatsen in kinderopvangfaciliteiten met inkomensafhankelijke vergoedingen en toegankelijk voor iedereen bevinden zich opnieuw in het westen, noordwesten en noordoosten van Brussel.

Met de drie laagste percentages in het Gewest staat de gemeente Anderlecht opnieuw op de laatste plaats met 15,8%. Schaarbeek volgt met 17,7% en Vorst met 19,7%. Opnieuw toont deze kaart dus grote verschillen tussen het noordwesten en zuidoosten van het Gewest.

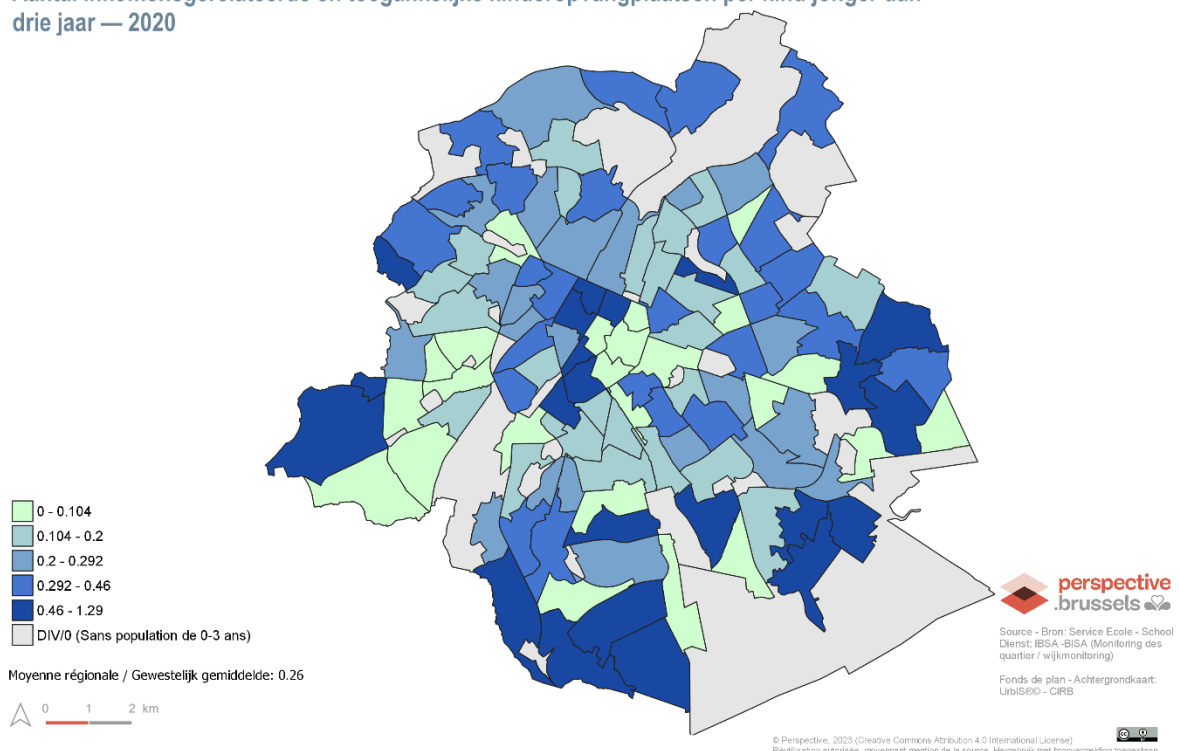
Op wijkniveau (kaart 35) is het moeilijker om specifieke lokale trends te identificeren die uit de kaart naar voren komen. Binnen de gemeente Anderlecht vallen echter bijna alle wijken in de legendaklasse die overeenkomt met de laagste dekkingsgraad. Er worden ook zeer lage percentages opgetekend (nog steeds voor inkomensafhankelijke plaatsen die voor iedereen toegankelijk zijn) in de Europese wijk, de 'Square'-wijk en in de wijken 'Zavel', 'Koningswijk' en 'Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuw'. De verklaringen verschillen echter, aangezien in het geval van de 'Europese wijk' en de 'Square'-wijk dit zich laat uitleggen door de aanwezigheid van grote opvangfaciliteiten gereserveerd voor werknemers van de Europese instellingen, die dus niet "toegankelijk voor iedereen" zijn. Voor de andere drie zijn de percentages laag, maar relatief onbeduidend omdat dit zeer dunbevolkte wijken zijn.

Voor het overige heeft elke gemeente buurten met een lage en hogere dekkingsgraad. De ruimtelijke verdeling van deze buurten lijkt geen bepaalde logica te volgen. Focus nr. 47 van het BISA⁵⁸ toont ook aan dat de vergelijking van gegevens over de dekkingsgraad van inkomensgerelateerde structuren die voor iedereen toegankelijk zijn van de wijken met gegevens over de sociaaleconomische context het niet mogelijk maakt om een statistisch verband tussen deze twee variabelen vast te stellen. Als gevolg hiervan lijken kinderdagverblijven van dit type niet specifiek te worden opgericht waar ze het meest nodig zijn.

KAART 35: AANTAL INKOMENSAFHANKELIJKE EN VOOR IEDEREEN TOEGANKELIJKE KINDEROPVANGPLAATSEN PER KIND ONDER DE DRIE JAAR PER GEMEENTE - 2020

Nombre de places en milieu d'accueil liées au revenu et accessibles par enfant de moins de trois ans — 2020

Aantal inkomensgerelateerde en toegankelijke kinderopvangplaatsen per kind jonger dan drie jaar — 2020

Bron: perspective.brussels

⁵⁸ BISA (2021). Focus nr. 47: Betaalbare kinderopvang in kwetsbare wijken in het Brussels Gewest. https://ibsa.brussels/sites/default/files/publication/documents/Focus-47_FR.pdf

3.3.2. Huidige toestand volgens de actoren op het terrein

Het is belangrijk om te herhalen dat de huidige situatie die wordt weergegeven op de verschillende kaarten in dit hoofdstuk in werkelijkheid overeenkomt met de situatie op 1 januari 2021. In de pers wordt echter regelmatig gemeld dat de opvangsituatie de afgelopen maanden en jaren lijkt te zijn verslechterd. Verschillende opeenvolgende crisissen hebben de opvangsector in het Brussels Gewest getroffen of treffen die nog steeds. De COVID-19-crisis, gevolgd door de energiecrisis en de daaruit voortvloeiende torenhoge inflatie, brengen de sector in moeilijkheden, wat leidt tot de sluiting van sommige structuren⁵⁹.

3.3.3. Geplande situatie

De kaart hieronder (kaart 36) kijkt naar de projecten voor opvangstructuren. Ter herinnering: dit zijn projecten die zijn aangemeld bij de Dienst Scholen en Studentenleven en die al zijn geopend sinds 1 januari 2021 of waarvan de opening is gepland voor uiterlijk 2030.

De taartdiagrammen kunnen gebruikt worden om te bepalen of dit Franstalige of Nederlandstalige plaatsen zijn (er zijn geen door IRISCARE erkende projecten die de opening van tweetalige crèches mogelijk maken) en om een idee te krijgen van het geplande aantal plaatsen. Deze projecten hebben een verschillende mate van waarschijnlijkheid van voltooiing.

De achtergrondkaart, in effen kleur, toont de totale dekkingsgraad voor elke wijk. Als we de lagen met elkaar vergelijken, dan zien we dat de projecten zich voornamelijk in het westen, noordwesten en noorden van de stad bevinden, en in buurten met een lage dekkingsgraad. De projecten lijken zich dus ten minste gedeeltelijk te bevinden in gebieden die onder druk staan (wat overeenkomt met de lichte kleuren op de achtergrondkaart).

Het is echter belangrijk op te merken dat de kaart geen informatie geeft over de demografische groei van kinderen van 0-3 jaar. De laatste prognoses van het BISA⁶⁰ voorspellen echter een groei van 2,79% tussen nu en 2030 voor het hele Gewest. In absolute cijfers betekent dit een groei van 1.257 nieuwe kinderen van 0-3 jaar voor het Gewest. Volgens de projectmonitoring van de Dienst Scholen en Studentenleven zijn er in totaal 2.931 plaatsen gepland tussen 2021 en 2030. Als deze prognoses juist blijken, zouden de geplande plaatsen in theorie de verwachte bevolkingsgroei tussen nu en 2030 moeten dekken. We mogen niet vergeten dat de daadwerkelijke voltooiing van alle geplande projecten binnen de gestelde termijnen en met een bezettingsgraad van 100% een sterke aanname is. Bovendien houdt deze schatting geen rekening met eventuele bedrijfssluitingen die sinds 2021 hebben plaatsgevonden of die tussen nu en 2030 kunnen plaatsvinden. Al deze factoren zullen echter een grote impact hebben op de opvangsituatie tussen nu en 2030.

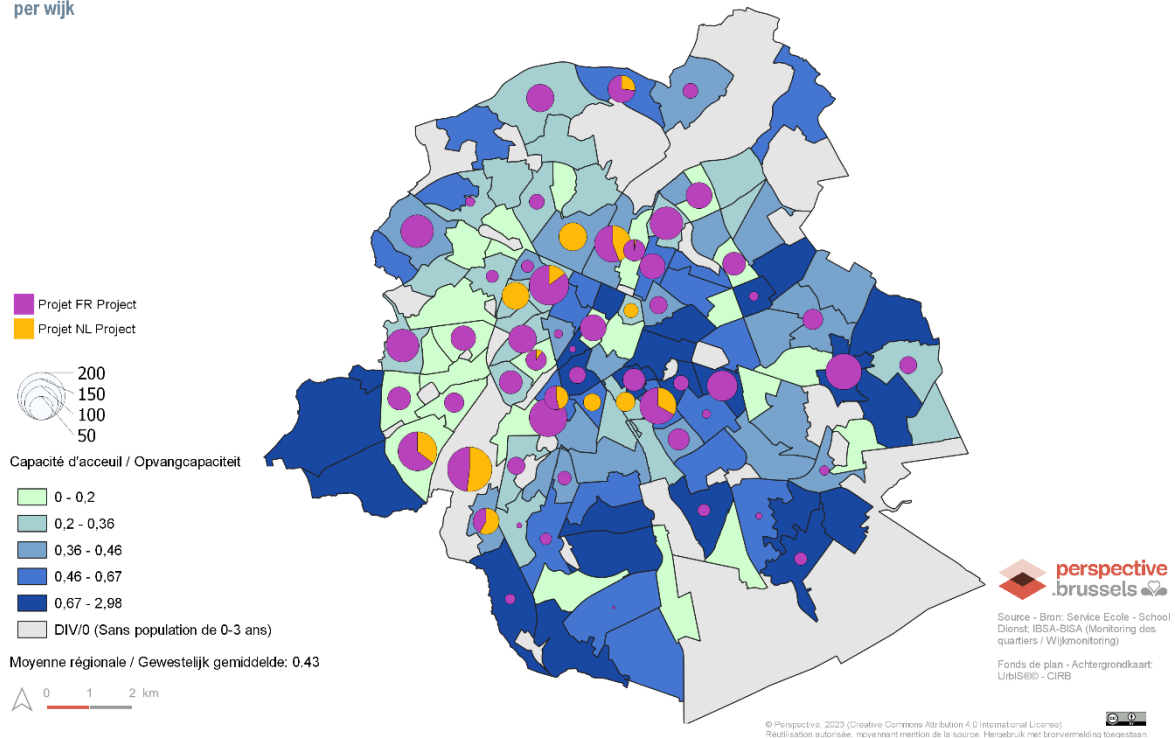
⁵⁹ RTBF. (2023). Fermetures de plusieurs crèches en Fédération Wallonie-Bruxelles : demander 1200€ aux parents, ce n'est pas tolérable. RTBF. <https://www.rtbf.be/article/fermetures-de-plusieurs-creeches-en-federation-wallonie-bruxelles-demander-1200-aux-parents-ce-nest-pas-tolerable-11194573>

⁶⁰ BISA. (2023). *Bevolkingsprojecties*, Tabellen – 2023/03. <https://ibsa.brussels/themes/population/projections-demographiques>

KAART 36: AANTAL KINDEROPVANGPLAATSEN PER KIND ONDER DE DRIE JAAR EN GEPLANDE PLAATSEN TUSSEN 2021 EN 2030, PER WIJK

Nombre de places en milieu d'accueil par enfant de moins de trois ans et places programmées entre 2021 et 2030, par quartier

Aantal kinderopvangplaatsen per kind jonger dan drie jaar en geplande plaatsen tussen 2021 en 2030, per wijk

Bron: perspective.brussels

3.4. CONCLUSIES EN UITDAGINGEN

Een analyse van de kaarten laat zien dat de bestaande kinderopvangsituatie in het BHG een aantal territoriale ongelijkheden laat zien die vooral duidelijk zijn op gemeentelijk niveau, zowel wat betreft de totale dekkinggraad als wat betreft de dekkinggraad van plaatsen met inkomensafhankelijke tarieven die voor iedereen toegankelijk zijn. De gemeenten met de slechtste dekking liggen ten westen, noordwesten en noordoosten van Brussel.

Op wijkniveau zijn dezelfde territoriale trends aanwezig, met een groot aantal buurten met een lage dekkinggraad in het westen, noordwesten en, meer in het algemeen, in het noorden van Brussel. Er zijn echter ook wijken met een lage dekkinggraad in bijna alle Brusselse gemeenten, zelfs binnen de gemeenten met een goede dekking. De analyse op wijkniveau vormt daarom een aanvulling op die op gemeenteniveau. Vanuit het perspectief van een stad van korte afstanden, zoals wordt bepleit in het GPDO, neigt dit er dus toe om de vestiging van nieuwe structuren in slecht bediende wijken aan te moedigen, zelfs in de best bediende gemeenten.

Wat betreft de vooropgestelde situatie deze keer, laat de kaart met de geplande plaatsen zien dat er veel plaatsen zullen worden geopend in wijken en gemeenten die onder druk staan, op voorwaarde dat de projecten worden gerealiseerd.

De bevolkingsprognoses van het BISA voor 2030 in het BHG voorspellen een groei van 2,79% in de leeftijdsgroep van 0-3 jaar. Op het eerste gezicht zou deze groei moeten worden opgevangen door het aantal geplande plaatsen tussen nu en 2030, wat theoretisch zou leiden tot een verbetering van de opvang in het BHG. Deze situatie is echter afhankelijk van sterke aannames. Ten eerste, de aanname dat 100% van de projecten op tijd en met een bezettingsgraad van 100% wordt gerealiseerd.

Ten tweede houdt deze prognose alleen rekening met de geplande openingen van faciliteiten en niet met eventuele sluitingen tussen 2021 en 2030. Uit de persartikelen⁶¹ over de sector blijkt echter duidelijk dat de kinderopvang te kampen heeft met een aantal opeenvolgende crisissen die de levensvatbaarheid van de structuren aantasten en tot sluitingen leiden.

De sector lijkt ook te kampen met grote problemen bij het aanwerven van personeel, waardoor bestaande structurele plaatsen niet geopend of in stand gehouden kunnen worden. Een te laag salaris en de zware aard van het werk maken het beroep van kinderverzorg(st)er te onaantrekkelijk⁶². Het wordt door Actiris overigens ook beschouwd als een "kritieke functie"⁶³.

In ieder geval zijn deze verschillende effecten op de sector nog niet terug te vinden in de cijfers op de kaarten in dit hoofdstuk, voornamelijk vanwege de tijd die nodig is om deze gegevens te verwerken. Er is een grondige studie nodig om de situatie objectief te kunnen beoordelen, niet alleen in termen van de netto opening of sluiting van plaatsen, maar ook om de oorzaken ervan te identificeren en de risicofactoren voor sluiting en de obstakels voor het creëren van kinderopvangplaatsen te objectiveren.

Rekening houdend met al deze factoren blijft de ontwikkeling van nieuwe faciliteiten een prioriteit voor het Gewest en moeten oplossingen worden overwogen om de aanwerving van personeel te vergemakkelijken. De inplanting van nieuwe kinderopvangstructuren moet worden voortgezet, maar met prioriteit voor de gemeenten en wijken met de minste dekking, en met bijzondere aandacht voor inkomensafhankelijke en voor iedereen toegankelijke kinderopvangfaciliteiten, waarvan het percentage op 1 januari 2021 nog ver verwijderd was van de Barcelona-doelstelling van 45%⁶⁴.

---

⁶¹ RTBF. (2023). Fermetures de plusieurs crèches en Fédération Wallonie-Bruxelles : demander 1200€ aux parents, ce n'est pas tolérable. RTBF. <https://www.rtf.be/article/fermetures-de-plusieurs-creeches-en-federation-wallonie-bruxelles-demander-1200-aux-parents-ce-nest-pas-tolerable-11194573>

Arnoldussen, M., Carpeau, C. & Delmée, P. (2023). Jusqu'à sept enfants par encadrant : le personnel de la petite enfance réclame de meilleures conditions de travail. BX1. <https://bx1.be/categories/news/jusqua-sept-enfants-par-encadrant-le-personnel-de-la-petite-enfance-reclame-de-meilleures-conditions-de-travail/>

Durieux, S. (2023-06-07). Les crèches en crise, désorganisées par la pénurie de personnel. Le Soir, p.7.

⁶² Arnoldussen, M., Carpeau, C. & Delmée, P. (2023). Jusqu'à sept enfants par encadrant : le personnel de la petite enfance réclame de meilleures conditions de travail. BX1. <https://bx1.be/categories/news/jusqua-sept-enfants-par-encadrant-le-personnel-de-la-petite-enfance-reclame-de-meilleures-conditions-de-travail/>

⁶³ Durieux, S. (2023-06-07). Les crèches en crise, désorganisées par la pénurie de personnel. Le Soir, p.7.

⁶⁴ Europese Commissie. (2022). Proposal for a council recommendation on the revision of the Barcelona targets on early childhood education and care. Brussel: Europese Commissie

4. ONDERWIJSVOORZIENINGEN

4.1. INLEIDING

Het doel van dit hoofdstuk over onderwijs is een overzicht te geven van het aanbod van en de vraag naar plaatsen in het basis- en secundair onderwijs in het Brussels Gewest. Scholen spelen een essentiële rol in de stedelijke inrichting, in de sociaaleconomische ontwikkeling van de samenleving en in de toekomstige ontplooiing van de Brusselse jeugd.

Dit hoofdstuk is verdeeld in 2 secties. Een eerste sectie presenteert de analysemethode, de gegevensbronnen en de indicatoren die zijn gebruikt om de kaarten te produceren. Ook worden een aantal sleutelbegrippen gedefinieerd. In een tweede sectie worden de kaarten met betrekking tot het basis- en secundair onderwijs in het Brussels Gewest onder de loep genomen:

- > de verdeling van het aanbod aan basis- en secundair onderwijs;
- > de onthaalcapaciteit van de scholen en de geplande plaatsen in het basisonderwijs tegen 2030;
- > het aandeel kinderen dat in de nabijheid van hun woonplaats naar het basis- of secundair onderwijs gaat en de geplande plaatsen tegen 2030.

Tot slot sluit dit hoofdstuk af met enkele conclusies en uitdagingen voor het onderwijs in het Brusselse Gewest.

4.2. DEFINITIE EN ANALYSEMETHODOLOGIE

De kaarten in verband met het onderwijs in het Brussels Gewest die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, zijn opgesplitst per wijk of gemeente.

Deze kaarten, opgesteld in januari 2023, zijn gebaseerd op verschillende gegevensbronnen: enerzijds de Brusselse Scholenatlas en de Monitoring van het Schoolaanbod in het Brussels Gewest, beide beheerd door de Dienst Scholen en Studentenleven van Perspective, en anderzijds de Wijkmonitoring van het BISA.

4.2.1. Brusselse scholenatlas

De Brusselse Scholenatlas verzamelt gegevens van de Franse en Vlaamse Gemeenschap over scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs, zowel lager als secundair, gelegen op het Brussels gewestelijk grondgebied.

4.2.2. Monitoring van het schoolaanbod in het Brussels Gewest

De Monitoring van het Schoolaanbod in het Brussels Gewest, beheerd door de Dienst Scholen en Studentenleven van Perspective, is een instrument om de planning van nieuwe schoolplaatsen sinds 2010 en tot 2030 (inclusief plaatsen waarvan het openingsjaar onbekend is) op te volgen, respectievelijk in het basis- en secundair onderwijs in het Brussels Gewest. In beide gevallen gaat het alleen om projecten waarvan de status als zeker wordt beschouwd.

Met andere woorden, projecten voor de creatie van plaatsen in scholen die overheidssubsidies ontvangen van de Gemeenschappen of het Brussels Gewest zijn inbegrepen, naast projecten voor de creatie van plaatsen in het gesubsidieerd officieel onderwijs die het voorwerp uitmaken van een principieel akkoord door het College van Burgemeester en Schepenen of de Gemeenteraad.

Deze cijfers omvatten enkel de creatie van plaatsen in het (gewoon en buitengewoon) onderwijs, georganiseerd of gesubsidieerd door de Vlaamse en Franse Gemeenschap, en houden dus geen rekening met de creatie van plaatsen in de privé-, Europese en internationale scholen in Brussel.

4.2.3. Wijkmonitoring van het BISA

Twee indicatoren uit de Wijkmonitoring van het BISA worden gebruikt om de kaarten in dit hoofdstuk te produceren: de relatieve onthaalcapaciteit van de scholen op het grondgebied (basisonderwijs) en het aandeel kinderen van de wijk dat in de nabijheid van de woonplaats naar een lagere of middelbare school gaat.

Relatieve onthaalcapaciteit van de scholen op het grondgebied (basisonderwijs)

De indicator "Relatieve onthaalcapaciteit van de scholen op het grondgebied (basisonderwijs)" maakt het mogelijk om de overeenstemming tussen aanbod en vraag op lokaal niveau te meten.

Deze indicator weerspiegelt namelijk de capaciteit van de scholen van de wijk om de schoolgaande kinderen van de wijk op te vangen. De indicator geeft de verhouding weer van het aanbod van een wijk aan schoolplaatsen, namelijk het aantal kinderen dat naar de basisschool in deze wijk gaat, en de potentiële lokale vraag, namelijk het aantal kinderen dat in deze wijk woont en om het even waar naar de basisschool gaat.

De capaciteit van bestaande scholen wordt gelijkgesteld aan het aantal leerlingen dat in het laatste beschikbare jaar is ingeschreven. Sommige scholen hebben dan ook misschien nog plaatsen beschikbaar. Op dit moment is de algemene kennis van de situatie op het vlak van beschikbare plaatsen in het Brussels Gewest nog steeds onvolledig. Bij gebrek aan een kadaster van beschikbare fysieke plaatsen wordt de bestaande capaciteit in het onderwijs daarom geschat op basis van waargenomen inschrijvingen. Dit komt erop neer dat men ervan uitgaat dat het bestaande scholenaanbod in het Brussels Gewest verzadigd is⁶⁵.

Deze veronderstelling wordt twijfelachtig in het fundamentele licht van recente demografische trends en projecties tot 2030 (gepubliceerd door het BISA) met betrekking tot kinderen in de leeftijd om dit onderwijsniveau te volgen. Het aantal kleuters neemt sinds 2016-2017 elk jaar af, terwijl het aantal basisschoolleerlingen naar verwachting vanaf 2020-2021 zal dalen. Bovendien voorspellen de

⁶⁵ "Het aantal in een school ingenomen plaatsen gelijkstellen met capaciteit, namelijk aanbod, is een sterke hypothese. Mits rekening wordt gehouden met deze beperking, is ze toch bruikbaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waarin het weerkerende tekort aan plaatsen scholen er vaak toe brengt om op maximumcapaciteit te werken.

De indicator ["Relatieve schoolcapaciteit van het grondgebied (basis)"] mag dus niet verward worden met een bezettingsgraad. Alle in het aanbod opgenomen plaatsen (teller) zijn bezet. Deze indicator geeft dus geen enkele informatie over de beschikbare plaatsen in de scholen. Een wijk (of gemeente) die over meer dan een plaats per kind beschikt, heeft dus niet noodzakelijk plaatsen beschikbaar in de scholen op haar grondgebied - de boventallige plaatsen worden in werkelijkheid ingenomen door kinderen uit andere wijken (of gemeenten) van het Gewest of uit andere gewesten." (BISA, Wijkmonitoring van het Brussels Gewest, <https://monitoringdesquartiers.brussels/Indicator/IndicatorPage/2375?tab=Sheet>, analysefiche geraadpleegd op 07/09/2023)

gemeentelijke demografische projecties van het BISA een daling van de bevolking in de lagere schoolleeftijd in het Brussels Gewest tussen 2022 en 2030 (-6%).

Bovendien maakt het gebrek aan een geconsolideerd beeld van het aantal beschikbare plaatsen in Brusselse scholen het moeilijk om de behoefte aan nieuwe plaatsen in te schatten. Er zou een kadaster van beschikbare plaatsen in het basis- en secundair onderwijs moeten worden opgesteld om het onderwijsaanbod in Brussel beter toekomstgericht te kunnen beheren, met name voor het begin van elk nieuw schooljaar. Het zou ook interessant zijn om een veldonderzoek uit te voeren teneinde de capaciteit van de bestaande infrastructuur in het basis- en secundair onderwijs in het Brussels Gewest beter te leren kennen.

Aandeel kinderen van de wijk dat in de nabijheid van de woonplaats naar een lagere of middelbare school gaat

De indicator "Aandeel kinderen van de wijk dat in de nabijheid van de woonplaats naar een lagere (of middelbare) school gaat" geeft aan in welke mate de kinderen van een wijk naar een lagere (of middelbare) school in hun wijk of in een naburige wijk gaan.

De indicator geeft een beeld van de mobiliteit van kinderen op basis van hun woonplaats. Door rekening te houden met de omliggende wijken beoordeelt de indicator het aandeel kinderen dat naar een school dicht bij huis gaat. Een school wordt als dicht bij huis beschouwd als ze zich in dezelfde wijk bevindt als de wijk van de eigen woonplaats of een aangrenzende wijk.

Deze indicator geeft een overzicht van het lokale schoolaanbod in elke wijk en benadrukt de verschillen tussen sommige wijken en andere.

4.3. ANALYSE VAN DE KAARTEN

Dit deel is gewijd aan een analyse van de onderwijsgerelateerde kaarten die werden opgesteld in het kader van deze inventaris van de voorzieningen in het Brussels Gewest. De hier gepresenteerde kaarten zijn gekoppeld aan de Brusselse Scholenatlas, evenals aan kaarten die het verband tonen tussen de schoolcapaciteit of het percentage kinderen dat naar school gaat in de buurt van hun woonplaats en het aantal geplande plaatsen voor basis- en secundaire scholen in het Brussels Gewest tussen nu en 2030.

4.3.1. Brusselse Scholenatlas

De kaarten in de Brusselse Schoolatlas tonen de spreiding van het aanbod in het basis- en secundair onderwijs in het Brussels Gewest.

Basisonderwijs

In het schooljaar 2022-2023 zullen er in het Brussels Gewest bijna 630 door de Gemeenschappen georganiseerde of gesubsidieerde basisscholen zijn. Negen van de tien basisscholen bieden regulier onderwijs aan. Van de gewone basisscholen is 69% Franstalig en 31% Nederlandstalig.

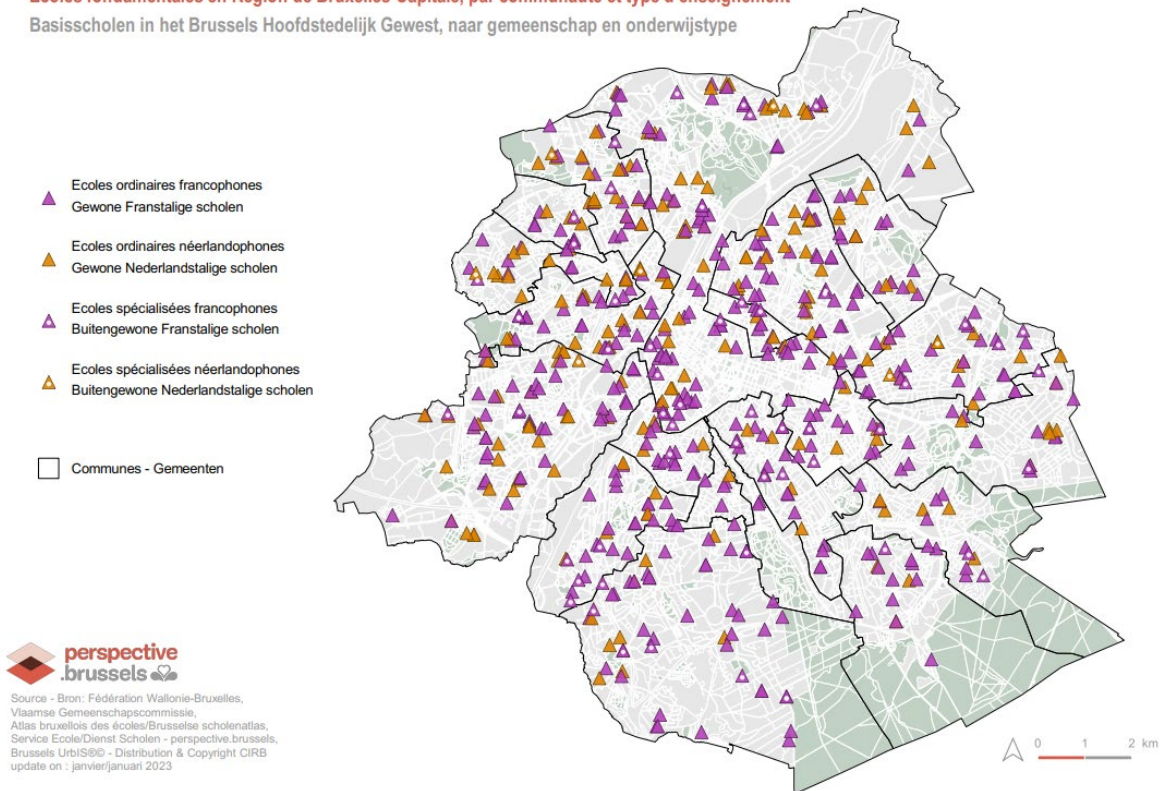
De resterende 10% van de basisscholen in het Brussels Gewest valt onder het buitengewoon onderwijs: 89% daarvan is Franstalig en 11% Nederlandstalig.

Het aanbod aan gewoon basisonderwijs is relatief goed verspreid over het hele Brusselse gewestelijke grondgebied (kaart 37). We stellen echter een geringere concentratie van gewone basisscholen vast aan de randen van het gewestelijk grondgebied, vooral aan de noordelijke en zuidelijke uiteinden van het

Gewest. Deze analyse moet echter worden verfijnd door rekening te houden met de capaciteit van de basisscholen op het Brussels grondgebied (zie punt 1.3.2.).

KAART 37: BASISCHOLEN IN HET BRUSSELS GEWEST, PER GEMEENSCHAP EN ONDERWIJSTYPE

Ecoles fondamentales en Région de Bruxelles-Capitale, par communauté et type d'enseignement
Basisscholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, naar gemeenschap en onderwijstype

Bron: perspective.brussels

Het buitengewoon onderwijs is dan weer georganiseerd volgens verschillende types in functie van de specifieke behoeften van de leerlingen met moeilijkheden (mentale achterstand, lichamelijk, visuele of auditieve beperkingen, ziekte, gedrags- of leerstoornissen). Het territoriale netwerk van het buitengewoon onderwijs is dan ook erg gespreid (kaart 38). De woon-schoolafstanden zijn er in het algemeen aanzienlijk langer dan in het gewoon onderwijs, zowel aan Franstalige als aan Nederlandstalige kant (voor meer details, zie Focus nr. 45 van het BISA uit 2021).

Secundair onderwijs

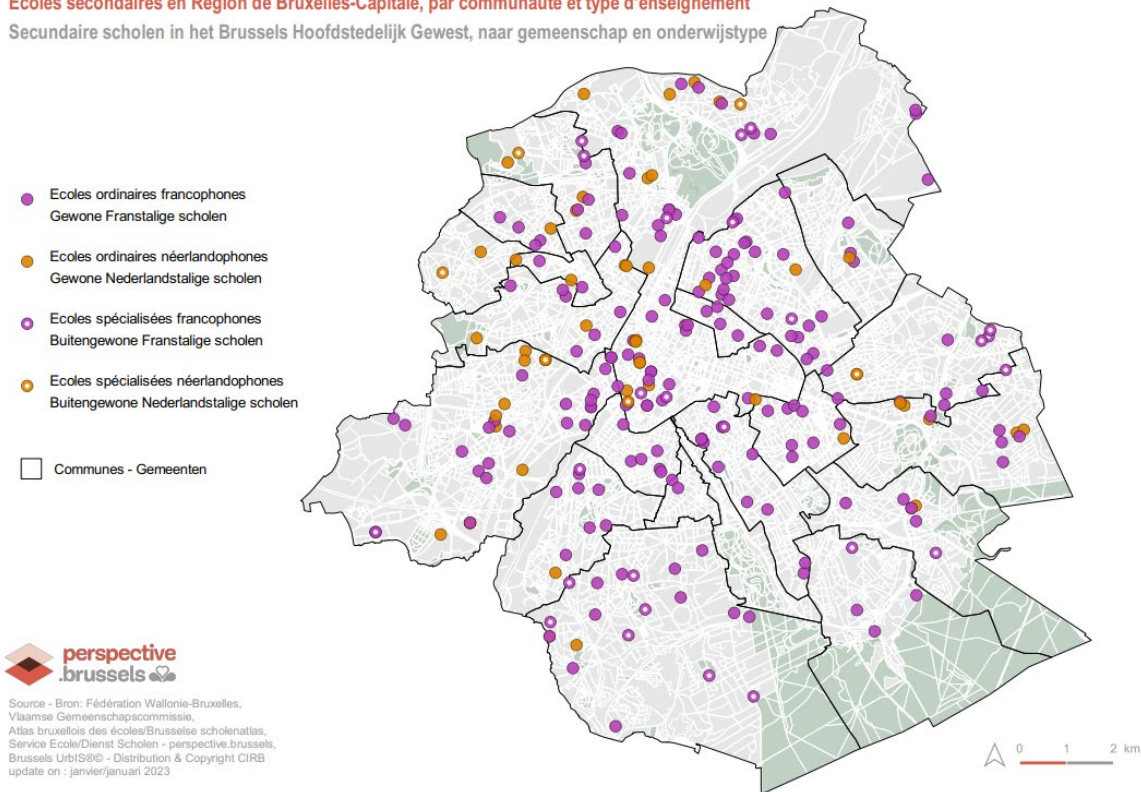
In het schooljaar 2022-2023 zullen er in het Brussels Gewest bijna 250 door de Gemeenschappen georganiseerde of gesubsidieerde middelbare scholen zijn. 85% van hen biedt gewoon onderwijs en 15% bijzonder onderwijs aan.

Van de gewone middelbare scholen is 78% Franstalig en 22% Nederlandstalig. Deze verdeling is vergelijkbaar in het bijzonder secundair onderwijs.

Kaart 38 toont een grotere concentratie van gewone secundaire scholen in de gemeenten Schaarbeek, de Stad Brussel en Anderlecht. Er is ook een groter aandeel Nederlandstalige scholen in het noorden en westen van het Gewest.

KAART 38: MIDDELBARE SCHOLEN IN HET BRUSSELS GEWEST, PER GEMEENSCHAP EN ONDERWIJSTYPE

Ecoles secondaires en Région de Bruxelles-Capitale, par communauté et type d'enseignement
Secundaire scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, naar gemeenschap en onderwijstype

Bron: perspective.brussels

Net als het basisonderwijs zijn de scholen voor buitengewoon secundair onderwijs georganiseerd volgens de specifieke behoeften van de leerlingen en zijn ze ongelijk verdeeld over het Brusselse Gewest. We zien echter een hogere concentratie van Franstalige middelbare scholen voor buitengewoon onderwijs in het zuiden van het Gewest, met name in de gemeente Ukkel. Het noordelijke deel van het Gewest heeft ook relatief veel gespecialiseerde secundaire scholen, zowel langs Franstalige als Nederlandstalige kant.

4.3.2. Onthaalcapaciteit van de scholen en geplande plaatsen in het basisonderwijs tegen 2030

Kaart 39 vergelijkt de schoolcapaciteit per wijk ⁶⁶in 2020-2021 met het aantal geplande plaatsen per wijk in het basisonderwijs voor 2030.

KAART 39: RELatieve ONTHAALCAPACITEIT VAN DE SCHOLEN OP HET GRONDGEBIED (SCHOOLJAAR 2020-2021) EN GEPLANDE PLAATSEN IN HET BASISONDERWIJS TUSSEN 2021 EN 2030, PER WIJK IN HET BRUSSELS GEWEST

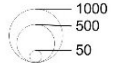
Capacité d'accueil scolaire relative du territoire (année scolaire 2020-2021) et places programmées dans l'enseignement fondamental entre 2021 et 2030, par quartier en Région de Bruxelles-Capitale)

Relatieve opvangcapaciteit op het grondgebied (schooljaar 2020-2021) en geplande schoolplaatsen in het basisonderwijs tussen 2021 en 2030, per wijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Places programmées à l'horizon 2030, par quartier
Geplande schoolplaatsen tegen 2030, per wijk

- Enseignement francophone / Franstalig onderwijs
- Enseignement néerlandophone / Nederlandstalig onderwijs

Nombre de places / Aantal plaatsen

Nombre total de places programmées en RBC
Totaal geplande schoolplaatsen in het BHG
12 941

Capacité d'accueil scolaire relative du territoire - fondamental
(nb élèves / nb enfants)

Relatieve opvangcapaciteit van de basisscholen op het grondgebied
(nm leerlingen / nm kinderen)

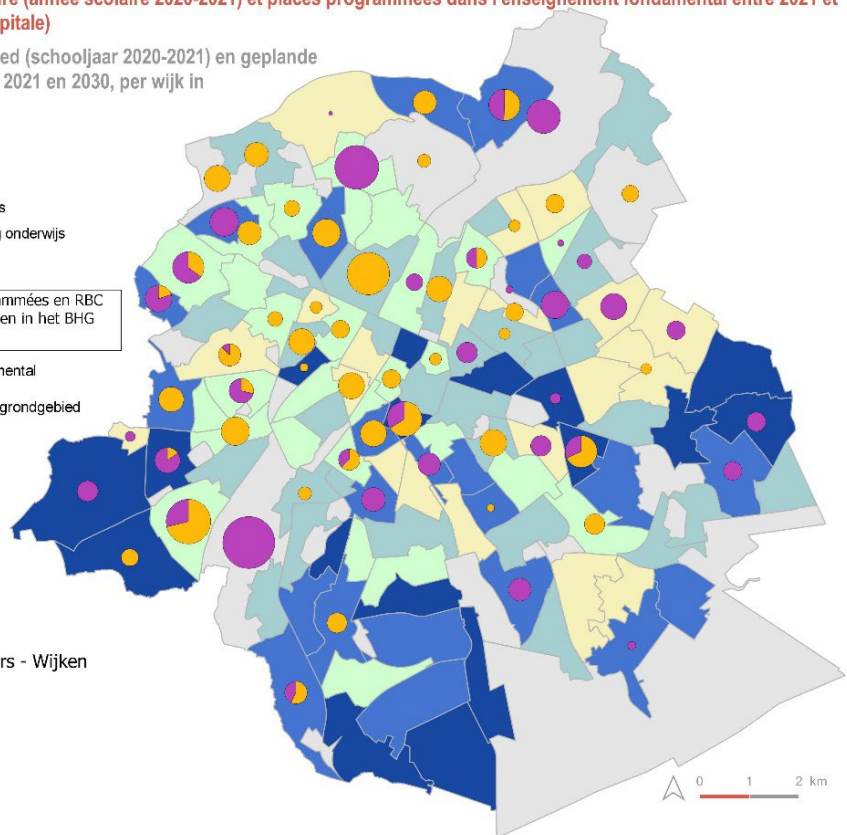
- <= 0,7
-]0,7 - 1,0]
-]1,0 - 1,3]
-]1,3 - 2,0]
-]2,0 - 7,0]
- non disponible - niet beschikbaar

Moyenne régionale : 1,09
Gewestelijk gemiddelde : 1,09

Quartiers - Wijken

Source - Bron: Monitoring de l'offre scolaire - Monitoring van het schoolaanbod, Service Ecole - Dienst Scholen - perspective.brussels
IBSA - BISA (monitoring des quartiers- wijkmonitoring), Communauté française - Vlaamse gemeenschap
updated on: maart - mars 2023

Bron: perspective.brussels

Kaart 39 toont aan dat de scholen voor basisonderwijs ongelijk verdeeld zijn over het Brussels grondgebied in 2020-2021. In het algemeen zijn er meer plaatsen dan kinderen van basisschoolleeftijd in de scholen van de zuidelijke helft van het Gewest. De eerste kroon en het noorden van de buitenwijken van het Gewest herbergen een groot aantal wijken met een lage onthaalcapaciteit, d.w.z. wijken waar de

⁶⁶ "De opvangcapaciteit van de wijk qua scholen is gelijk aan één wanneer het aantal plaatsen in de basisscholen binnen de wijk overeenstemt met het aantal kinderen uit de wijk die naar school gaan op dit onderwijsniveau. Als de opvangcapaciteit lager is dan 1 (onvoldoende), biedt de wijk een aantal schoolplaatsen aan dat lager is dan het aantal schoolgaande kinderen. Omgekeerd, als de opvangcapaciteit qua scholen hoger is dan 1, bieden de scholen meer plaatsen dan de wijk vraagt." (BISA, Wijkmonitoring van het Brussels Gewest, https://monitoringdesquartiers.brussels/Indicator/IndicatorPage/2375?tab=Sheet_analysefiche_geraadpleegd_op_07/09/2023).

kinderen die er wonen niet naar school kunnen. In deze wijken zijn er minder plaatsen dan kinderen in de lagere schoolleeftijd, vooral in de wijken 'Weststation' (0,19, d.w.z. 19 plaatsen per 100 kinderen) en 'Korenbeek' (0,24).

De Brusselse gemeenten met de laagste onthaalcapaciteit in het basisonderwijs zijn Sint-Jans-Molenbeek (0,82 in het kleuteronderwijs en 0,84 in het lager onderwijs), Sint-Agatha-Berchem (0,74 in het lager onderwijs), Sint-Joost-ten-Node (0,77 in het kleuteronderwijs) en Evere (0,81 in het lager onderwijs). Het gewestelijk gemiddelde bedraagt 1,09 plaatsen per Brussels kind in het basisonderwijs voor het schooljaar 2020-2021.

Met het oog op een stad met korte afstanden beveelt het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling van het Brussels Gewest bovendien het volgende aan: "Zo moet elke locatie of wijk over nabijheidsdiensten beschikken (groen, parken, openbare ruimtes, handelszaken, lagere school, gezondheidszorg, buurthuis, sportvoorzieningen, ...)" (pagina 26 van het GPDO 2018).

De creatie van nieuwe basisschoolplaatsen tussen nu en 2030 moet de schoolcapaciteit helpen verbeteren door de tekorten in bepaalde wijken te verminderen. Dit zou meer bepaald het geval zijn in het noorden en het westen van het Gewest, waar een groot aantal plaatsen gepland zijn, voornamelijk in het Nederlandstalig onderwijs.

Tussen nu en 2030 is een groot aantal nieuwe plaatsen gepland in wijken die in 2020-2021 een tekort zullen hebben, zoals "Bizet - Wiel - Coovi" (in Anderlecht), "Houba" (tussen de gemeenten Brussel-Stad en Jette) en de "Maritiemwijk" (tussen de gemeenten Sint-Jans-Molenbeek en Brussel-Stad).

Dit gezegd zijnde voorspellen de laatste gemeentelijke demografische projecties van het BISA (verricht in 2020) een daling van de bevolking in de lagere schoolleeftijd in het Brussels Gewest tussen 2022 en 2030 (-6%). De dalende trend in het aantal kinderen in de basisschoolleeftijd in het Brusselse Gewest zou de behoefte aan plaatsen in het basisonderwijs dus doen afnemen, ook in wijken met een tekort.

Samenvattend bestaat de uitdaging er dus vooral in om ervoor te zorgen dat het basisonderwijs eerlijk verdeeld is over het gewestelijke grondgebied, met het oog op het creëren van een stad met korte afstanden. Het is ook belangrijk om ervoor te zorgen dat leerlingen goed worden opgevangen, of ze nu basis- of middelbaar onderwijs volgen. Er is grote behoefte aan renovatie van schoolgebouwen in Brussel. Deze renovaties zijn nodig om de vernietiging van schoolplaatsen te voorkomen en om een kwaliteitsvolle schoolplaats te garanderen voor elk kind in het Brussels Gewest.

Tot slot zullen bepaalde gebieden van het Brussels Gewest in de toekomst te maken krijgen met een grote vastgoedontwikkeling en dus een toename van de bevolking die er woont. Als uit de diagnose van de behoefte aan schoolvoorzieningen in een gebied waar nieuwe woningen worden gebouwd, blijkt dat er een tekort aan schoolplaatsen is, zullen er plannen gemaakt moeten worden voor het creëren van extra schoolvoorzieningen. Het creëren van nieuwe schoolplaatsen in het gebied in kwestie zal het mogelijk maken om te voldoen aan de behoeften van nieuwe huishoudens, en in het bijzonder van kinderen die basisonderwijs volgen en minder mobiel zijn.

4.3.3. Aandeel kinderen dat in de nabijheid van hun woonplaats naar het basis- of secundair onderwijs gaat en geplande plaatsen tegen 2030

De kaarten 40 en 41 hieronder tonen de mate waarin kinderen in een wijk naar een basisschool of middelbare school in de buurt van hun woonplaats⁶⁷ gaan.

KAART 40: AANDEEL VAN DE KINDEREN VAN DE WIJK DAT SCHOOLLOOPT IN HET LAGERE ONDERWIJS IN DE BUURT VAN HUN WOONPLAATS (%) - 2020-2021 EN VOORZIENE PLAATSEN IN HET BASISONDERWIJS TUSSEN 2021 EN 2030, PER WIJK IN HET BRUSSELS GEWEST

Part des enfants du quartier scolarisés dans le fondamental à proximité de leur résidence (%) - 2020-2021 et places programmées dans l'enseignement fondamental entre 2021 et 2030, par quartier en Région de Bruxelles-Capitale

Aandeel van de kinderen van de wijk dat schoolloopt in het basisonderwijs in de buurt van hun woonplaats (%) - 2020-2021 en geplande schoolplaatsen in het basisonderwijs tussen 2021 en 2030, per wijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Places programmées à l'horizon 2030, par quartier
Geplande schoolplaatsen tegen 2030, per wijk

- Enseignement francophone / Franstalig onderwijs
- Enseignement néerlandophone / Nederlandstalig onderwijs

Nombre de places / Aantal plaatsen

1000
500
50

Nombre total de places programmées en RBC
Totaal geplande schoolplaatsen in het BHG
12 941

Part des enfants du quartier scolarisés en fondamental à proximité de leur résidence (%)

Aandeel van de kinderen van de wijk dat schoolloopt in het lagere onderwijs in de buurt van hun woonplaats (%)

- <= 50
  -] 50 - 60]
  -] 60 - 70]
  - > 70
  - non disponible - niet beschikbaar
- Moyenne régionale : 65,00
Gewestelijk gemiddelde : 65,00

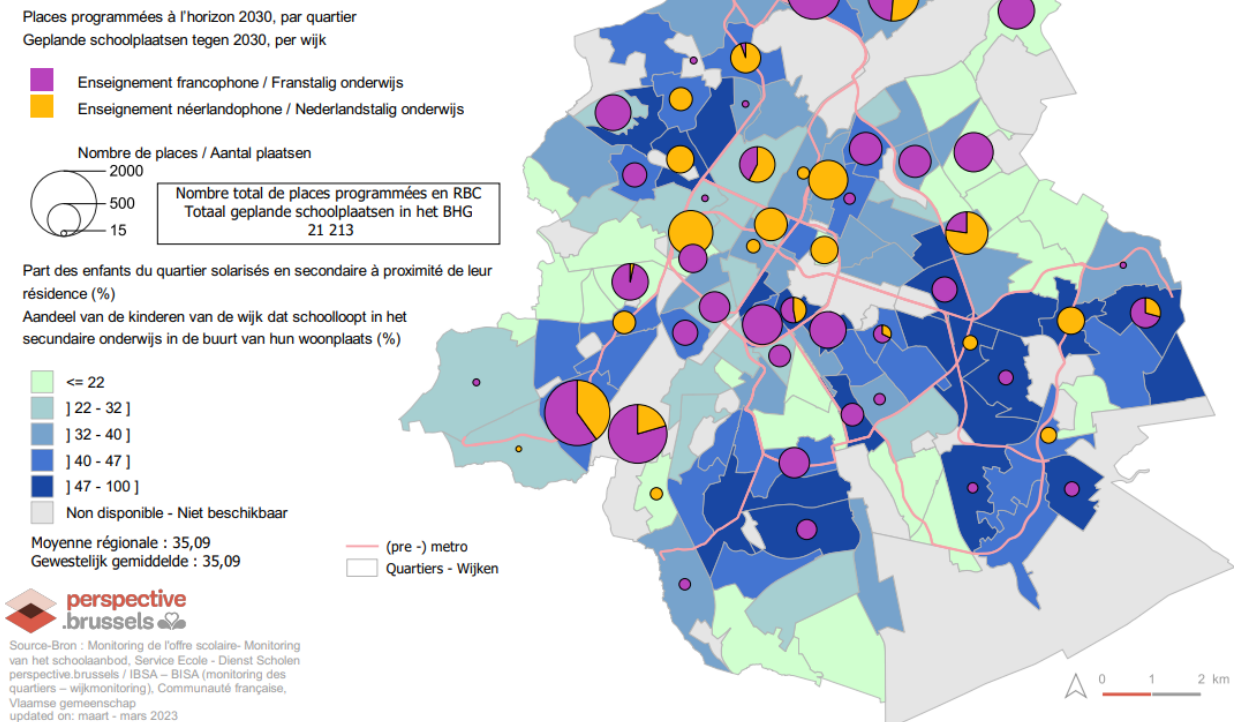
- (pre -) metro
- Quartiers - Wijken

⁶⁷ "De interpretatie [van de kaarten met het "Aandeel van de kinderen van de wijk dat schoolloopt in het lagere onderwijs in de buurt van hun woonplaats"] kan niet worden gedaan zonder [deze] te vergelijken met andere kaarten (...) In feite betekent een laag percentage kinderen dat naar school gaat in de buurt van hun woonplaats niet noodzakelijk dat er geen school in de buurt is. Er zijn meerdere factoren, zoals een gebrek aan plaatsen in buurtscholen, een mindere reputatie van de school, enz. die er eveneens toe kunnen leiden dat kinderen verder van hun woonplaats naar school gaan (...). (...) Kinderen kunnen dus uit vrije keuze of uit noodzaak (zoals een gebrek aan plaatsen in de buurtscholen) verder van huis naar school worden gestuurd. De indicator alleen weerspiegelt dus niet de noodzaak om schoolplaatsen te creëren in een wijk." (BISA, Wijkmonitoring van het Brussels Gewest, <https://monitoringdesquartiers.brussels/Indicator/IndicatorPage/2311?tab=Sheet>, analysefiche geraadpleegd op 07/09/2023)

KAART 40: AANDEEL VAN DE KINDEREN VAN DE WIJK DAT SCHOOLLOOPT IN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS IN DE BUURT VAN HUN WOONPLAATS (%) - 2020-2021 EN VOORZIENE PLAATSEN IN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS TUSSEN 2021 EN 2030, PER WIJK IN HET BRUSSELS GEWEST

Part des enfants du quartier scolarisés en secondaire à proximité de leur résidence (%) - 2020-2021 et places programmées dans l'enseignement secondaire entre 2021 et 2030, par quartier en Région de Bruxelles-Capitale

Aandeel van de kinderen van de wijk dat schoolloopt in het secundaire onderwijs in de buurt van hun woonplaats (%) - 2020-2021 en geplande schoolplaatsen in het secundaire onderwijs tussen 2021 en 2030, per wijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron: perspective.brussels

In 2020-2021 zal bijna twee derde van de kinderen in het basisonderwijs in het Brussels Gewest (65%) naar school gaan in de buurt van hun woonplaats. Dit cijfer stijgt tot 35% in middelbare scholen tijdens hetzelfde schooljaar.

De wijken met de hoogste percentages kinderen die dicht bij huis naar school gaan, zijn te vinden in het oosten en zuiden van het Gewest, evenals in het noordwesten, zowel in basisscholen als in middelbare scholen.

De nabijheid van de school tot de woonplaats speelt een belangrijke rol bij de keuze van een basisschool, in overeenstemming met het idee van een stad van korte afstanden dat door het GPDO wordt bepleit. Dit is veel minder het geval in het secundair onderwijs, door het kleinere aantal scholen en de grotere mobiliteit van de leerlingen. De bereikbaarheid van een school met het openbaar vervoer is eveneens een essentieel element waarmee rekening moet worden gehouden in een territoriale logica, in het bijzonder in het secundair onderwijs. Kaarten 40 en 41 tonen aan dat een aantal grote projecten voor de creatie van zowel secundaire als basisschoolplaatsen zich in de onmiddellijke nabijheid van een metro- of premetrolijn bevinden, bijvoorbeeld in de wijk "Bizet - Wiel - Coovi" in Anderlecht, in de wijk "Mutsaard" in de Stad Brussel en in de Vijfhoek.

Verder stellen we vast dat er op grote schaal wordt geïnvesteerd in de creatie van plaatsen in het Nederlandstalig secundair onderwijs, met name om een zekere continuïteit tussen basis- en secundair onderwijs te verzekeren.

Concluderend kunnen we stellen dat de creatie van nieuwe plaatsen in het secundair onderwijs het mogelijk zou maken om globaal te voldoen aan de behoeften in verband met de verwachte sterke groei van het aantal kinderen tussen 12 en 17 jaar, die naar verwachting in 2025 zijn piek zal bereiken in het Brussels Gewest. Deze observatie is geldig op voorwaarde dat er niet te veel uitstel is bij het openen van projecten voor het creëren van middelbare schoolplaatsen. Dit uitstel verklaart namelijk gedeeltelijk het tekort aan plaatsen in het Brussels Gewest op zeer korte termijn. Bovendien moet voor de creatie van nieuwe plaatsen in het secundair onderwijs voorrang worden gegeven aan gebieden met goede verbindingen met het openbaar vervoer.

4.4. CONCLUSIES EN UITDAGINGEN

De omvang van de toekomstige spanningen op het gewestelijk grondgebied zal grotendeels afhangen van de vraag of de projecten voor schoolinfrastructuur daadwerkelijk op tijd zullen worden voltooid en of alle nieuw gecreëerde plaatsen zullen worden bezet (zonder de bestaande capaciteit te verminderen). Daarom is het essentieel dat de geplande projecten worden voltooid om nieuwe plaatsen te creëren, vooral in het secundair onderwijs.

De geplande creatie van nieuwe schoolplaatsen zou het mogelijk moeten maken om tegen 2030 te voldoen aan de totale behoefte in basisonderwijs in het Brussels Gewest. De situatie in het secundair onderwijs is zorgwekkender en vereist een grotere waakzaamheid bij de start van het volgende schooljaar tussen nu en 2025, om te voldoen aan de zeer korte termijn behoefte aan plaatsen in het Brussels Gewest op dit onderwijsniveau.

De toename van het aantal leerlingen als gevolg van de stijging van het aantal geboorten tussen 2007 en 2012 heeft de Brusselse basisscholen en vervolgens de middelbare scholen onder druk gezet, wat heeft geleid tot een verdichting van de schoolsites. Na 2025 dreigt het hoger onderwijs op zijn beurt beïnvloed te worden door dit cohort van kinderen dat eerst naar de kleuterschool en de lagere school ging en nu naar de middelbare school gaat.

Het is voorts belangrijk om over de kwaliteit van het onthaal van de leerlingen op alle onderwijsniveaus in het Brusselse Gewest te waken⁶⁸. In combinatie met de veroudering van de schoolgebouwen heeft de stijging van het aantal leerlingen sinds 2010 geleid tot een daling van de kwaliteit van het onthaal (verlies van gemeenschappelijke ruimten binnen de scholen, overbezetting van de schoolinfrastructuren, enz.). Om de kwaliteit van de schoolinfrastructuren en het onthaal van de leerlingen te verbeteren, moet met name de bezettingsgraad van bepaalde schoolgebouwen worden verlaagd en moeten de plaatsen die in allerijl in modulaire structuren werden gecreëerd, permanent worden gemaakt. Daarnaast lijkt het nodig om de schoolgebouwen in Brussel te renoveren teneinde de sluiting van bestaande plaatsen te voorkomen en een kwaliteitsvolle plaats te garanderen voor elk kind in het basis- en secundair onderwijs in het Brussels Gewest.

---

⁶⁸ Om de kwaliteit van de schoolinfrastructuren te beoordelen en de aan te brengen verbeteringen te identificeren, heeft de Dienst Scholen en Studentenleven een gids gepubliceerd met de titel "Mijn school, een kwaliteitsvolle plek" voor scholen in het basisonderwijs. De gids kan worden gedownload van de website [beecole.brussels](https://beecole.brussels/sites/default/files/documents/mijn_school_een_kwaliteitsvolle_plek_0.pdf) via de volgende link: https://beecole.brussels/sites/default/files/documents/mijn_school_een_kwaliteitsvolle_plek_0.pdf

Tot slot zou er volgens Wayens et al. (2018, pagina 39)⁶⁹, "nagedacht moeten worden over de aantrekkelijkheid van de secundaire scholen in het Brussels Gewest waar nog plaatsen beschikbaar zijn, gelet op hun gebrek aan aantrekkelijkheid voor de ouders, en in het bijzonder van de scholen die gelegen zijn in gebieden die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en de meest verzadigde wijken. De bedoeling zou daarbij zijn om, op middellange termijn, deze onbenutte plaatsen opnieuw op de markt te brengen. Er kan gewerkt worden aan het aantrekkelijker maken van weinig gewilde scholen, met name via gewestelijke programma's zoals het "Schoolcontract", dat scholen moet aanmoedigen om zich in hun wijk te integreren. Het Brussels Gewest zou ook moeten samenwerken met de twee Gemeenschappen [de Vlaamse en de Franse], die actie zouden kunnen ondernemen met betrekking tot het pedagogische project van de weinig gewilde scholen. De creatie van schoolplaatsen in het secundair onderwijs zou dus via twee kanalen verlopen: enerzijds door nieuwe plaatsen op de markt te brengen (via de uitbreiding of de oprichting van scholen) en anderzijds door bestaande, maar momenteel onbenutte plaatsen opnieuw te activeren."

Sommige scholen waarvan de lagere graden niet erg aantrekkelijk zijn, hebben een hogere graad die gericht is op technische of beroepsopleidingen. De ontwikkeling van eerste graden - in de vorm van autonome observatiegraden ('Degrés Autonomes d'Observation', DOA)⁷⁰ aan Franstalige kant en in de vorm van *tienscholen*⁷¹ aan Nederlandstalige kant - is een interessante denkpiste. *"Het oprichten van een school die alleen een eerste onderwijsniveau aanbiedt, betekent echter dat leerlingen vervolgens verzekerd moeten zijn van plaatsen in aantrekkelijke hogere onderwijsniveaus. In feite weerspiegelt het huidige gedrag van ouders een legitieme wens om het onderwijs traject van hun kinderen veilig te stellen, waaraan tegemoetgekomen dient te worden"* (Wayens et al., 2018, blz. 20).

---

⁶⁹ WAYENS Benjamin, MARISSAL Pierre, D'ANDRIMONT Caroline, VANDENBROUCKE, Anneloes, 2018. Synthèse - Création de places dans l'enseignement secondaire. Évaluation et localisation des besoins en Région de Bruxelles-Capitale, perspective.brussels/ Brussels Studies Institute.

⁷⁰ In het Franstalig secundair onderwijs brengt de autonome observatiegraad (DOA), in een aparte instellingen, leerlingen samen uit de 1ste graad, gekend als de observatiegraad (normaal voor leerlingen van 12 tot 14 jaar - maximumleeftijd 16).

⁷¹ De *tienscholen* verenigen leerlingen van de derde graad van het Nederlandstalig basisonderwijs en de eerste graad van het Nederlandstalig secundair onderwijs. Voor meer informatie: <https://www.tienschool.brussels/>

5. VOORZIENINGEN VERBONDEN AAN HET STUDENTENLEVEN

5.1. INLEIDING

Het Brussels Gewest telt momenteel meer dan 140.000 studenten⁷². Brussel is de grootste studentenstad van het land en wordt zo geconfronteerd met enorme uitdagingen, met name in termen van voorzieningen voor studenten.

Dit hoofdstuk analyseert de territoriale spreiding van de **Instellingen voor Hoger Onderwijs** (IHO) en is onderverdeeld in twee delen. Het eerste deel betreft de methodologie, d.w.z. de gebruikte bronnen. Het tweede deel analyseert de gegevens op basis van een kaart. De studiegebieden die toegankelijk zijn voor de studentenpopulatie worden gepresenteerd in het gedeelte "Gedeeld gebruik van de voorzieningen" (pagina 144).

5.2. METHODOLOGIE

5.2.1. Typologie van de Instellingen voor Hoger Onderwijs (IHO)

Op basis van de gegevens van het Academisch centrum van Brussel⁷³ en Brik⁷⁴ kunnen we een lijst maken van 49 Instellingen voor Hoger Onderwijs, die aan Franstalige kant in vier categorieën kunnen worden onderverdeeld:

- > Universiteiten;
- > Hogescholen;
- > Kunsthogescholen;
- > Instellingen voor sociale promotie;

En aan Nederlandstalige kant zijn er drie categorieën:

- > Universiteiten;
- > Hogescholen, inclusief sociale promotie⁷⁵;
- > Kunstscholen.

⁷² <https://ibsa.brussels/themes/enseignement/population-scolaire>, tabel 6.1. enseignement_population_scolaire, geraadpleegd in december 2023.

⁷³ <https://www.polecabruxelles.be/institutions/>, geraadpleegd in december 2023

⁷⁴ <https://www.brik.be/nl/studeren/hogescholen-en-universiteiten>, geraadpleegd in december 2023

⁷⁵ Aan Nederlandstalige kant werd sociale promotie in 2018 geïntegreerd in het hoger onderwijs.

5.3. KAARTANALYSE

5.3.1. Territoriale spreiding van het aanbod van de Instellingen voor Hoger Onderwijs (IHO)

Zoals de kaart hieronder laat zien, zijn er 49 Instellingen voor Hoger Onderwijs (IHO) in het Brussels Gewest, waaronder 44 Franstalige⁷⁶ en 5 Nederlandstalige⁷⁷ IHO's. Aan Franstalige kant zijn deze instellingen gegroepeerd in vier categorieën: universiteiten, hogescholen, kunstonderwijs en sociale promotie. Aan Nederlandstalige kant zijn er maar drie, aangezien hoger onderwijs en sociale promotie in één categorie worden samengebracht.

In totaal telt het Brussels Gewest 4 universiteiten, 10 hogescholen, 9 kunsthogescholen en 26 instellingen voor sociale promotie. Bijna de helft van de instellingen voor hoger onderwijs (21 van de 49) is verspreid over meerdere sites. In het Brussels Gewest zullen 99 IHO-sites in het academiejaar 2021-2022 meer dan 140.000 studenten verwelkomen⁷⁸. Deze zijn als volgt verdeeld: 74.734 op universiteiten, 56.670 in hogescholen en 11.281 in sociale promotie.

Wat de verdeling over het gewestelijke grondgebied betreft, zijn de 49 IHO's verspreid over 15 van de 19 Brusselse gemeenten. De concentratiegebieden bevinden zich in de Vijfhoek, Erasmus-Coovi en Alma. Verder dient ook opgemerkt dat het gebied dat de campussen van de VUB en de ULB samenbrengt, aanzienlijk genoemd kan worden in termen van studentenaantallen.

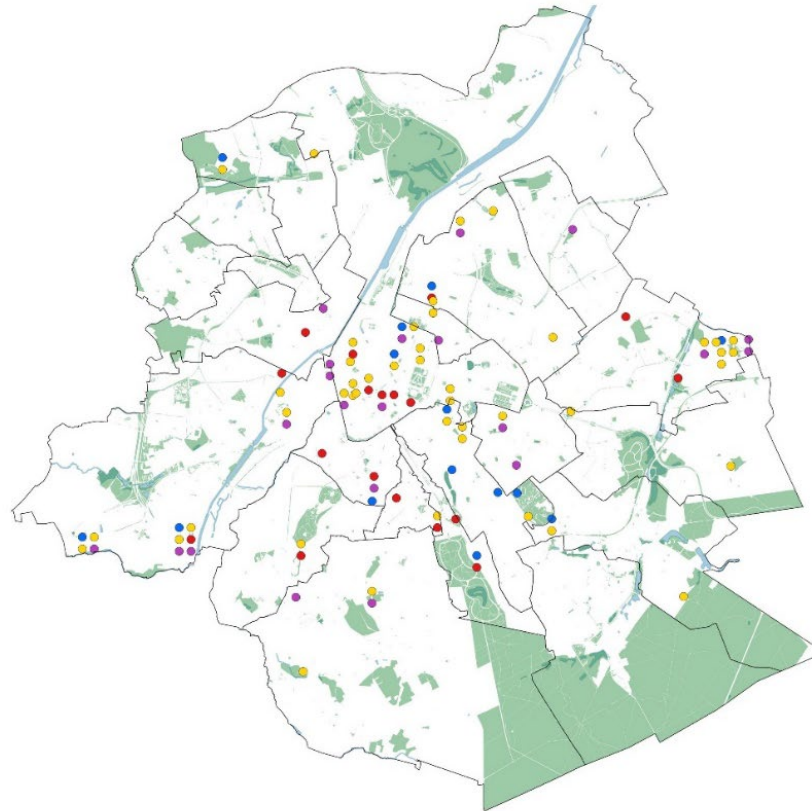
⁷⁶ <https://www.poleacabruxelles.be/institutions/>, geraadpleegd in september 2023.

⁷⁷ <https://www.onderwijsinbrussel.be/leren-en-studeren/structuur-onderwijs-en-opleiding/hoger-onderwijs>, geraadpleegd in september 2023.

⁷⁸ Tabel (6.1.1.1) Onderwijs-schoolbevolking, Gegevens BISA, geraadpleegd in december 2023, <https://ibsa.brussels/themes/enseignement/population-scolaire>.

KAART 42: KAART VAN HET AANBOD VAN DE INSTELLINGEN VOOR HOGER ONDERWIJS IN HET BRUSSELS GEWEST

Institutions d'enseignement supérieur (campus / site)
Hogeronderwijsinstellingen (campussen)

- Université - Universiteit (4 IES-HOI/ 14 campus/sites)
- Haute Ecole - Hogeschool (10 IES-HOI /45 campus/sites)
- Ecole Supérieure des Arts - Kunsthogeschool (9 IES- HOI/18 campus/sites)
- Promotion Sociale (26 IES / 22 campus/sites)

5.4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De 49 Instellingen voor Hoger Onderwijs zijn verspreid over 99 locaties, voornamelijk gelegen in de Vijfhoek en rond de gebieden Elsene, Erasmus en Alma.

Gezien het grote aantal studenten in het Brusselse Gewest is het raadzaam om voldoende studentenvoorzieningen te voorzien, in het bijzonder studieruimten, in de buurt van de Instellingen voor Hoger Onderwijs.

6. SOCIALE EN GEZONDHEIDSVOORZIENINGEN

6.1. BELEID OP HET VLAK VAN WELZIJN EN GEZONDHEID

In Brussel schetsen het Geïntegreerd welzijns- en gezondheidsplan (GWGP) en het Interfederaal Plan voor Geïntegreerde Zorg (IFP) de omtrekken van een territoriale reorganisatie van het aanbod aan eerstelijns hulp en -zorg. De organisatie van de eerste lijn van het aanbod van de Vlaamse Gemeenschap is al operationeel sinds juli 2020 en heet 'Bruzel'⁷⁹. Een eerste hervorming is aan de gang.

In oktober 2022 publiceerde de Brusselse minister van Volksgezondheid en Sociale Zaken, A. Maron, het Geïntegreerd Welzijns- en Gezondheidsplan (GWGP). Daarnaast is het Interfederaal Plan voor Geïntegreerde Zorg (IFP)⁸⁰ gepland voor 2025 door Federaal Minister F. Vandenbroucke. Deze programmatische kaders moeten echter vergezeld gaan van een heel wetgevingsproces, d.w.z. het opstellen en/of herzien van de wetgeving die de sociale en gezondheidsdiensten van de eerste lijn organiseert. Het zijn deze teksten die uitvoering geven aan de visie die in het GWGP is ontwikkeld.

Het gaat dan voornamelijk over:

- > het Gezamenlijk decreet en ordonnantie betreffende de "organisatie van de ambulante sector en de eerste lijn voor welzijn en gezondheid". Deze nieuwe tekst definieert de algemene opdrachten van alle diensten en stelt de territorialisering van het dienstenaanbod vast volgens de drie niveaus die in het GWGP zijn vastgelegd (gewest, zone, wijk). Het specificeert de organisatie en het bestuur van deze niveaus en de taken van de ondersteunende structuur voor eerstelijnsdiensten;
- > de harmonisatie van bestaande wetgeving voor eerstelijnsdiensten (Decreet ambulante zorg COCOF en Ordonnantie eerstelijnszorg GGC). Het belangrijkste doel is om de taken van de verschillende diensten opnieuw te definiëren om ze in overeenstemming te brengen met de principes van het GWGP en om de normen op elkaar af te stemmen, ongeacht de subsidiërende overheid. De nieuwe versie van het Decreet ambulante zorg biedt ook een wettelijk kader voor de nieuwe geïntegreerde welzijns- en gezondheidscentra (GWGC).

Het wetgevingsproces dat moet leiden tot de goedkeuring van deze teksten is aan de gang. Het GWGP wordt bindend zodra dit ten einde is. Het GWGP is een gezamenlijk document van de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC). Het Plan⁸¹ bestaat uit twee delen: een strategisch referentiekader en het operationele plan voor 2022.

⁷⁹ Dit eerstelijnsgebied is verantwoordelijk voor 1000 Brussel, 1020 Laken, 1030 Schaarbeek, 1040 Etterbeek, 1050 Elsene, 1060 Sint-Gillis, 1070 Anderlecht, 1080 Sint-Jans-Molenbeek, 1090 Jette, 1120 Neder-Over-Heembeek, 1030 Haeren, 1140 Evere, 1150 Sint-Pieters-Woluwe, 1160 Oudergem, 1170 Watermaal-Bosvoorde, 1180 Ukkel, 1190 Vorst, 1200 Sint-Lambrechts-Woluwe, 1082 Sint-Agatha-Berchem.

⁸⁰ Goedgekeurd door de IMC op 08/11/2023 en wordt momenteel ondertekend door de ministers: Protocolakkoord tussen de federale overheid en de in de artikelen 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet bedoelde autoriteiten betreffende het gezondheidsbeleid: Interfederaal plan geïntegreerde zorg

⁸¹ Het GWGP wordt aangevuld met het toekomstige Rapport armoede en sociale ongelijkheden op het vlak van gezondheid. Het GWGP bevat de doelstellingen en prioritaire strategieën van het COCOF-decreet van 2016 over gezondheidsbevordering en het Strategisch Plan Gezondheidsbevordering 2018-2022, en bevat ook het nieuwe Plan voor Gezondheidsbevordering 2023-2027.

Het GWGP zal worden vertaald in een Gezamenlijk Decreet (COCOF) en Ordonnantie (GGC). Deze tekst zal voorzien in coördinatie met het Gewest, de Vlaamse Gemeenschap (VG) en de Vlaamse GemeenschapsCommissie (VGC).

6.1.1. Brussel takes care: Geïntegreerd welzijns- en gezondheidsplan

De algemene doelstelling van dit Geïntegreerde Welzijns- en Gezondheidsplan is te komen tot een vernieuwd model voor het verlenen van hulp en zorg, op basis van een sterker geïntegreerd gebruik van alle beschikbare middelen. Het komt erop aan een basisdienst te kunnen aanbieden aan de hele Brusselse bevolking, en daarbij ook de personen te bereiken die het verst van hulp en zorg afstaan. Dit houdt in dat het aanbod op territoriale basis wordt georganiseerd, zo dicht mogelijk bij de plaatselijke behoeften en in een globale benadering van de situaties. Daartoe is het van essentieel belang dat de scheidsmuren tussen het gezondheids-, het gezondheidsbevorderings- en het sociaal beleid in een vroeg stadium worden neergehaald en dat intersectoraal en transversaal werk op het terrein wordt aangemoedigd. Laten we daar nog een ander essentieel aspect aan toevoegen dat vaak uit het oog wordt verloren: het welzijn van de medewerkers uit de sector is een absoluut noodzakelijke voorwaarde voor de kwaliteit van de dienstverlening aan de personen. Deze kwestie wordt aangepakt in het kader van de tenuitvoerlegging van de non-profitovereenkomst die in 2021 werd gesloten.

Al deze elementen zijn bepalend voor een ambitieus project en bundelen de inspanningen om de toegankelijkheid, de kwaliteit en de duurzaamheid van het hulp- en zorgaanbod voor de hele Brusselse bevolking te garanderen.

De **doelstellingen van het plan** luiden als volgt:

- > de levenskwaliteit en gezondheid te verbeteren en de sociale en gezondheidsongelijkheden te verminderen;
- > de toegang van alle burgers tot sociale rechten en hulp- en zorgdiensten te verbeteren;
- > de structuur en de coördinatie van het aanbod van hulp- en zorgdiensten te verbeteren;
- > de harmonisatie, vereenvoudiging en coördinatie tussen de entiteiten die bevoegd zijn voor welzijn en gezondheid in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad te versterken;
- > een samenhangend welzijns- en gezondheidsbeleid te ontwikkelen op het gehele grondgebied van het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad.

De **beginselen van het plan** kunnen als volgt worden samengevat:

- > gezondheidsbevordering;
- > integratie en ontzuiling van de verschillende welzijns- en gezondheidssectoren;
- > territoriale benadering;
- > verantwoordelijkheid van de bevolking;
- > genderbenadering;
- > Tegemoetkomen aan eenieders noden, met middelen die aangepast zijn aan die noden. Dit is wat we "evenredig universalisme" noemen;

- > de toegang tot rechten, hulp en zorg;
- > beleidsondersteuning en -evaluatie via academische, professionele en ervaringskennis

Een geterritorialiseerde benadering uitwerken inzake de ontwikkeling van infrastructuur teneinde de door het plan bepleite territoriale aanpak te belichamen en diensten te ontwikkelen die de Brusselaars nodig hebben; het is nodig om te werken aan de programmatie van de behoeften teneinde ze om te zetten in de versterking van bestaande infrastructuur of de creatie van nieuwe infrastructuur (bouw en renovatie), gelet op het nieuwe aanbod inzake ontwikkeling en het feit dat de behoeften steeds groter worden. Dit geldt voor alle infrastructuren voor welzijn en gezondheid die de COCOF en de GGC subsidiëren en omvat eveneens de infrastructuren van de VG.

In dit kader moeten verschillende instrumenten voor meerjarenplanning worden geactualiseerd, met bijzondere aandacht voor de spreiding van het aanbod over het volledige grondgebied.

Op termijn gaat het erom het aanbod aan hulp en zorg uit te tekenen en te structureren op territoriale basis, vanaf het niveau dat het dichtst bij de Brusselaars staat, het "welzijns- en gezondheidswijken"⁸² (niet te verwarren met dat van de Wijkmonitoring), tot het niveau van het hele Gewest, via het tussenniveau, i.e. de zorgzones.

Elk type dienst ageert in een min of meer groot gebied. Het medisch huis is bijvoorbeeld typisch een dienst die zijn actie in de eerste plaats richt op de bewoners van de welzijns- en gezondheidswijk waarin het is gevestigd, terwijl een mobiele dienst voor geestelijke gezondheidszorg dient te worden georganiseerd op het niveau van een hulp- en zorgbekken en de ondersteunende diensten (Bruss'help, Brusano, CBCS, Abrumet, federaties, enz.) op gewestelijk niveau moeten werken. Het is niet de bedoeling om elke burger te dwingen om gebruik te maken van de diensten die beschikbaar zijn in zijn of haar regio, maar wel om te garanderen dat alle Brusselaars toegang hebben tot een toereikend aanbod van diensten.

In het Brussels Gewest zijn er vijf "**zorgzones**" van ongeveer 250.000 à 300.000 inwoners gedefinieerd. Elke zorgzone bestaat uit verschillende aangrenzende gemeenten met de stad Brussel ertussen verdeeld. Dit is een afgebakend gebied waar publieke actie kan worden ondernomen en een welzijns- en gezondheidsnetwerk kan worden gecreëerd dat geïntegreerd is met andere niveaus.

Deze integratie wordt zowel binnen dezelfde zone als tussen zones ontwikkeld en versterkt. Deze niveaus zijn onderling verbonden volgens de mate van nabijheid en specialisatie van de aangeboden diensten. Het doel is om een gecoördineerd en passend aanbod van hulp en zorg te bieden op verschillende niveaus, afhankelijk van de specifieke kenmerken en behoeften van de mensen die er wonen. Brusano zal de uitvoering van coördinatiemissies binnen elk van de 5 zorgzones en uitwisselingen tussen de zones garanderen en vergemakkelijken. Voor elke zorgzone wordt een steungroep opgericht om een strategisch plan en de te implementeren acties te definiëren en vast te stellen.

De zorgzones bestaan uit een klein tiental groepen van "welzijns- en gezondheidswijken". Eind 2023 werden er ongeveer een **vijftigtal welzijns- en gezondheidswijken** geïdentificeerd. Een eerste indeling werd aan het terrein voorgelegd voor advies. Deze zal daarom mogelijk worden aangepast aan de hand van de gemaakte opmerkingen alvorens in wetsteksten te worden opgenomen. De goedkeuring van de ordonnantie wordt verwacht in het eerste kwartaal van 2024.

⁸² Groeperingen van statistische sectoren om nieuwe entiteiten te vormen, bekend als "welzijns- en gezondheidswijken" of "wijkgroepen".

Op het niveau van de "welzijns- en gezondheidswijken" zou voor een generalistisch en "rechtstreeks toegankelijk" basisaanbod gezorgd moeten worden om te voorzien in de belangrijkste behoeften van de bevolking die er woont.

In bepaalde sociaaleconomisch achtergestelde gebieden worden de middelen toegewezen door het Gewest. Het betreft hier de "Lokale Welzijns- en Gezondheidscontracten" (LWGC). De LWGC's hebben geen infrastructuurprojecten gefinancierd. De door de LWGC's ingezette middelen werden voornamelijk aangewend om het niet-gebruik van bestaande diensten tegen te gaan. De diagnoses die tot nu toe zijn verricht in het kader van de LWGC's bieden geen diepgaande analyse van het welzijns- en gezondheidsaanbod met het oog op een globale programmatie voor een bepaald gebied. De aanwijzingen die de autoriteiten geven voor deze diagnoses leggen veel nadruk op kwalitatieve aspecten en specificeren niet de mate van analyse van het verwachte aanbod. De diagnoses in de eerste golf van LWGC's waren gericht op 4 thema's, terwijl die in de tweede golf globaler zijn. De organisatie van toekomstige LWGC's zal tijdens de volgende legislatuur worden gepreciseerd.

De zorgzones zullen op hun niveau evaluaties uitvoeren om de acties die in hun zone moeten worden ondernomen te prioriteren. De inhoud van deze diagnoses moet nog worden gedefinieerd.

De organisatie van een meer geïntegreerd eerstelijns welzijns- en gezondheidsaanbod, gestructureerd op territoriale basis, moet **een antwoord bieden op twee grote uitdagingen**: ten eerste, de toename van de welzijns- en gezondheidsongelijkheden tussen de welzijns- en gezondheidswijken en tussen de inwoners van het Gewest, en ten tweede, de grote moeilijkheden die deze laatsten ondervinden op het vlak van toegankelijkheid en continuïteit van hulp en zorgverlening. Deze moeilijkheden zijn vooral te wijten aan de steeds nauwere verwevenheid van sociale, culturele, lichamelijke en geestelijke gezondheidsproblemen. Het algemene streefdoel van een betere integratie van beleid, middelen en praktijk op het terrein is het ontwikkelen van een gedeelde visie en beter gecoördineerde acties in het veld op territoriale basis.

Er zal nagedacht moeten worden over de overeenstemming tussen vraag en aanbod, rekening houdend met de deskundigheid van de actoren op het terrein, over de middelen die aan de eerste lijn zijn toegewezen, om ervoor te zorgen dat het aanbod beantwoordt aan de behoeften van elke groepering van welzijns- en gezondheidswijken, elke zorgzone, of het nu gaat om de functies die door de diensten worden vervuld, de versterking van de bestaande structuren of de creatie van nieuwe diensten in een perspectief van evenredig universalisme.

6.2. BEHOEFTEN

Zoals beschreven in paragraaf 1.8 hangt de gezondheidstoestand van de bevolking af van een aantal verschillende indicatoren, zoals de leeftijd, het geslacht, de sociaaleconomische situatie, enz. van het individu.

Behoeften van kwetsbare personen = de behoeften van de bevolking in het algemeen.

Studies tonen aan dat het opnemen van de behoeften van personen met beperkte mobiliteit en kwetsbare personen in het beleid inzake stedenbouw helpt om tegemoet te komen aan de behoeften van de bevolking in het algemeen.

Bij het analyseren van een gebied (diagnose en uitdagingen) moeten we dus altijd rekening houden met:

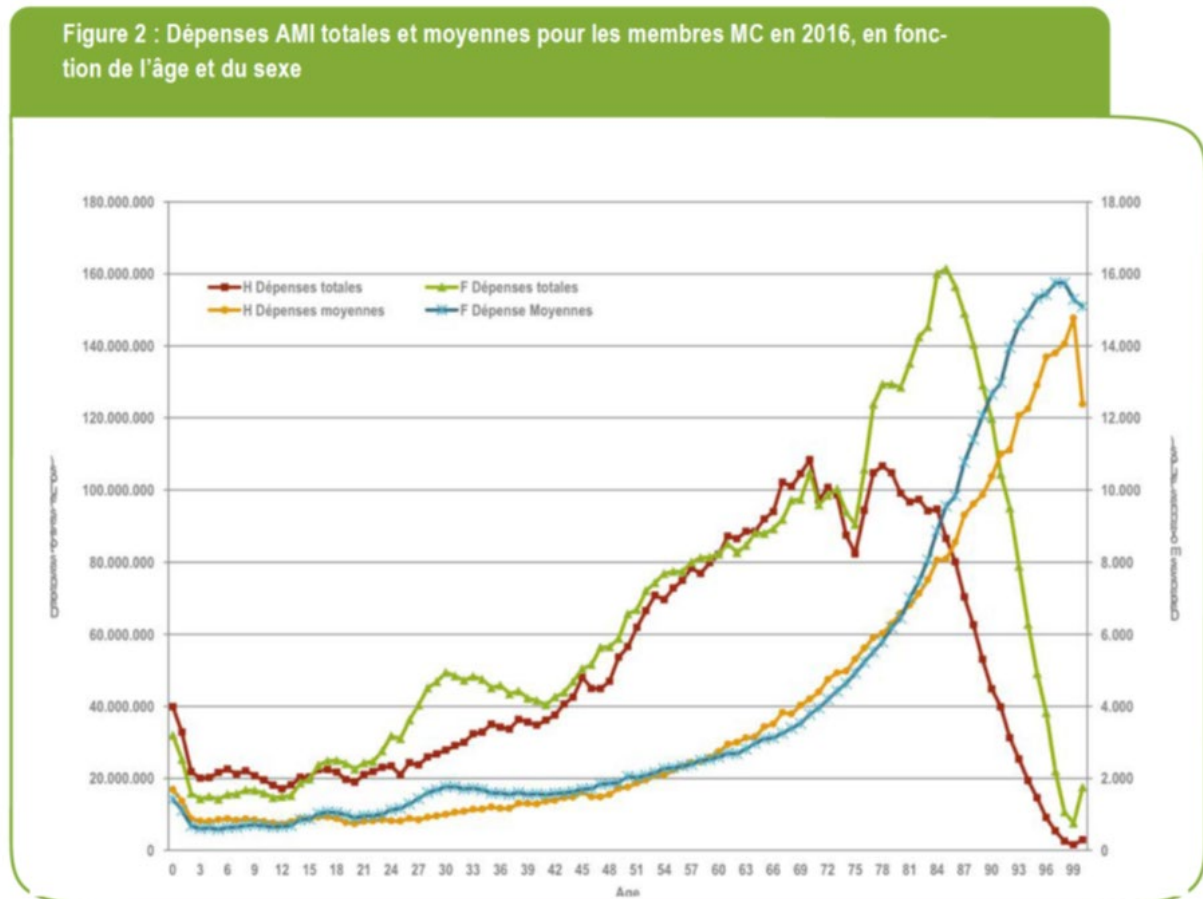
- > de toegankelijkheid van openbare (en privé-) ruimten voor PBM's;
- > de aanwezigheid van openbare ruimten die sociale banden en deelname aan het openbare leven aanmoedigen/faciliteren;
- > de aanwezigheid van groene ruimten (ook met het oog op klimaatverandering), waarvan sommige kunnen bijdragen aan voedingsbehoeften en sociale cohesie (moestuinen, stadsboerderijen, enz.);
- > de aanwezigheid van buurtdiensten en -winkels⁸³ die nuttig zijn voor het dagelijkse leven (zoals markten, cafés en restaurants, apotheken);
- > de aanwezigheid van sociaal-culturele plaatsen en verenigingsruimten;
- > de aanwezigheid van openbaar vervoer dat toegankelijk is voor personen met beperkte mobiliteit.

Statistisch gezien verschilt en evolueert de behoefte aan hulp- en/of zorgdiensten naargelang de leeftijd van de personen: deze is groter tijdens de kindertijd en op latere leeftijd.

---

⁸³ De lokale winkels en diensten die in de studies over het algemeen worden genoemd als nuttig om senioren of mensen met een langdurige of chronische ziekte thuis te houden, zijn: voedingswinkels (kruidenierswinkels, supermarkten, bakkers, slaggers/cateraars, enz.) en restaurants (cafés, restaurants), kledingwinkels, pedicures, manicures, kappers, postkantoren, banken, lokale overheden, openbaar en aangepast vervoer, boekhandels, bibliotheken en sociaal-culturele centra, gezellige ontmoetingsplaatsen, hondentrimmers, conciërges of wijkagenten, enz.

FIGUUR 12: TOTALE EN GEMIDDELDE ZIV-UITGAVEN (ZIEKTE- EN INVALIDITEITSVERZEKERING) VOOR CM-LEDEN (CHRISTELIJKE MUTUALITEIT) IN 2016, NAAR LEEFTIJD EN GESLACHT[1]⁸⁴

Bron: Christelijke Mutualiteit, 2016

Bovenstaande grafiek (Figuur 12) toont de evolutie van de totale uitgaven per leeftijd enerzijds (zie linkerass) en de gemiddelde uitgaven per leeftijd anderzijds (zie rechterass) voor de ZIV-uitgaven (Ziekte- en Invaliditeitsverzekering) voor de leden van de Christelijke Mutualiteit (4.591.445 van de 11.175.711 leden die aangesloten zijn bij Belgische verzekeringsinstellingen op 31 december 2015).

Deze gegevens laten duidelijk zien dat er tijdens een mensenleven drie bijzondere momenten zijn die acute en chronische zorg vereisen: de zorg voor kinderen tussen 0 en 3 jaar, de zorg tijdens de perinatale periode (piek tussen 21 en 42 jaar voor vrouwen) en de chronische zorg (vanaf 60 jaar). Deze drie momenten tijdens een mensenleven mogen echter niet verhullen dat er continu gebruik wordt gemaakt van preventieve zorg (raadplegingen bij huisartsen, preventieve onderzoeken (meer bepaald opsporing van borst- en dikkedarmkanker), tandartsbezoek, enz.)

⁸⁴ https://www.mc.be/media/web_rapport%20annuel_2016_FR_tcm101-41181.pdf

6.3. AANBOD

Sociaal Brussel online, de tweetalige kaart van het welzijns- en gezondheidsaanbod in Brussel, is een website van de Diensten van het Verenigd College (DVC), i.e. de administratie van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC, nu Vivalis)

De interactieve kaart is **een virtuele toegangspoort** naar de Nederlandstalige, Franstalige en tweetalige organisaties en diensten die actief zijn in het domein van welzijn en gezondheid voor de inwoners van Brussel.

Er werden meer dan 630 categorieën gecreëerd om het aanbod te beschrijven en te inventariseren van de organisaties en diensten die in het Brussels Gewest actief zijn in het domein van welzijn en gezondheid. Ze zijn georganiseerd volgens een boomstructuur en verdeeld binnen 20 activiteitensectoren.

6.3.1. Ruimtelijke spreiding van het aanbod

Het aanbod aan zorgvoorzieningen en -diensten komt tegemoet aan verschillende problematieken en/of doelgroepen en werd hieronder in kaart gebracht. We onderscheiden onder andere voorzieningen en diensten voor:

- > 'Fysieke gezondheid', waaronder gezondheidsbevorderende diensten, eerstelijns paramedische zorg en ziekenhuizen vallen.
- > 'Geestelijke gezondheid', waaronder aangepaste huisvesting, geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en jongeren, geestelijke gezondheidszorg voor volwassenen, consultatie in het ziekenhuis, dagcentra voor kinderen en jongeren, dagcentra voor volwassenen, residentiële of ziekenhuisdiensten voor kinderen en jongeren, residentiële of ziekenhuisdiensten voor volwassenen.
- > 'Daklozen', wat onderdak voor daklozen, hulp bij het vinden van huisvesting, maaltijden, materiële hulp, ontmoetingsplaatsen en psychosociale ondersteuning omvat.
- > 'Asielzoekers', waaronder diensten voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen, gezinshereniging, rechtsbijstand, opvang en integratie van volwassenen en taalonderwijs.
- > 'Fundamentele welzijns- en gezondheidszorg', waaronder diensten met betrekking tot algemene openbare sociale bijstand, algemene particuliere sociale bijstand (erkende diensten), voedselhulp, materiële bijstand, diensten met betrekking tot energie en water, digitale openbare ruimten, vrije tijd en cultuur.
- > 'Senioren', waarbij een verder onderscheid gemaakt wordt tussen:
  - Senioren van 80+, waaronder woonzorgdiensten/verpleeghuizen en geriatrische ziekenhuizen alsook thuishulp en -zorg vallen.
  - Senioren van 65+, wat service-residenties, alternatieve huisvesting, dagopvang, thuiszorg en sociale diensten omvat.
- > 'Gezinnen', waaronder diensten ter ondersteuning van ouderschap, gezinsplanning, scheiding en echtscheiding: rechtsbijstand en informatie ressorteren.

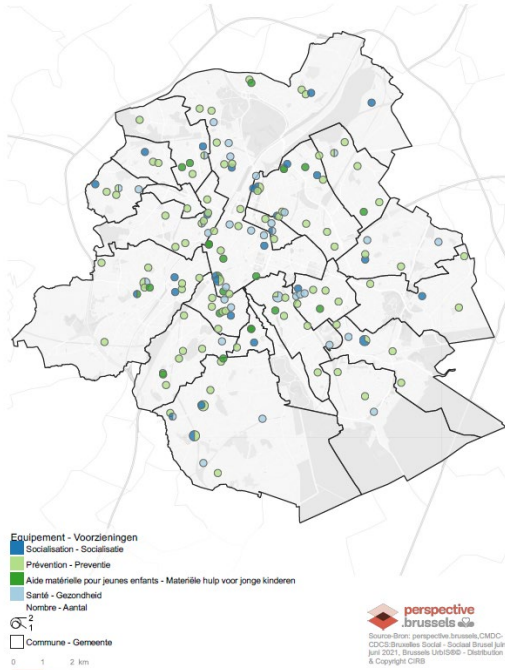
- > 'Kinderen', wat diensten omvat met betrekking tot basisschoolondersteuning en geestelijke en lichamelijke gezondheid.
- > 'Jonge kinderen', wat diensten omvat zoals socialisatiecentra voor jonge kinderen, consultaties van ONE of Kind en Gezin voor kinderen, psychologische hulp voor jonge kinderen, logopedie voor kinderen en jongeren, psychomotorische therapie voor kinderen en jongeren, en materiële hulp voor jonge kinderen.
- > 'Adolescenten', wat diensten omvat met betrekking tot informatie en ondersteuning, middelbare schoolondersteuning, geestelijke gezondheid, relaties en vrije tijd.

Andere belangrijke doelgroepen waarvan de diensten hier niet in kaart zijn gebracht zijn de 'NEET's' en 'eenoudergezinnen'. De term 'NEET's' staat voor 'Not in Education, Employment or Training' (niet opgenomen in onderwijs, tewerkstelling of opleiding) en verwijst naar jongeren die geen werk hebben en geen onderwijs of opleiding volgen.

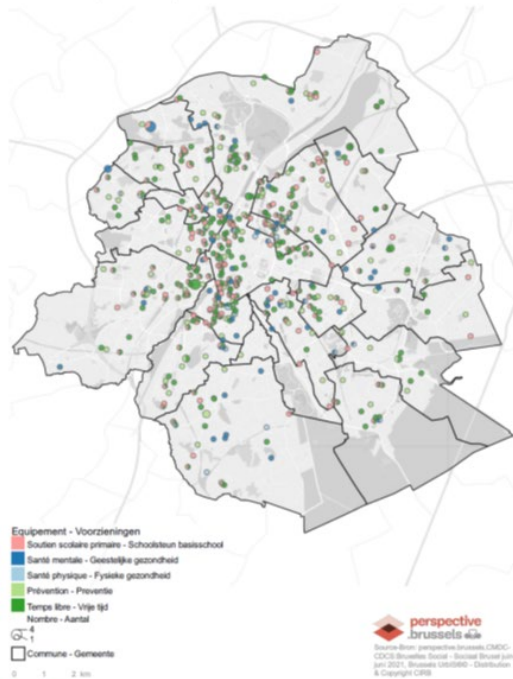
De gewestelijke kaart van de verschillende diensten en voorzieningen laat de volgende ruimtelijke verdeling zien.

KAART 43: WELZIJS- EN GEZONDHEIDSDIENSTEN EN -VOORZIENINGEN

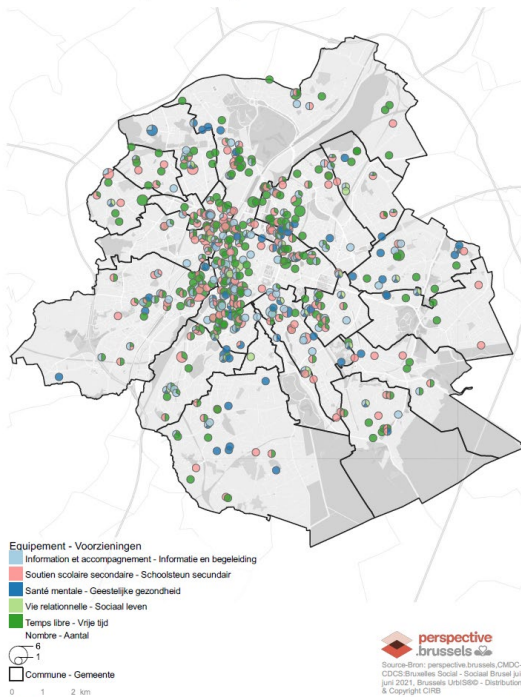
PETITE ENFANCE (0-3 ANS)
JONGE KINDEREN (0-3 JARIGEN)

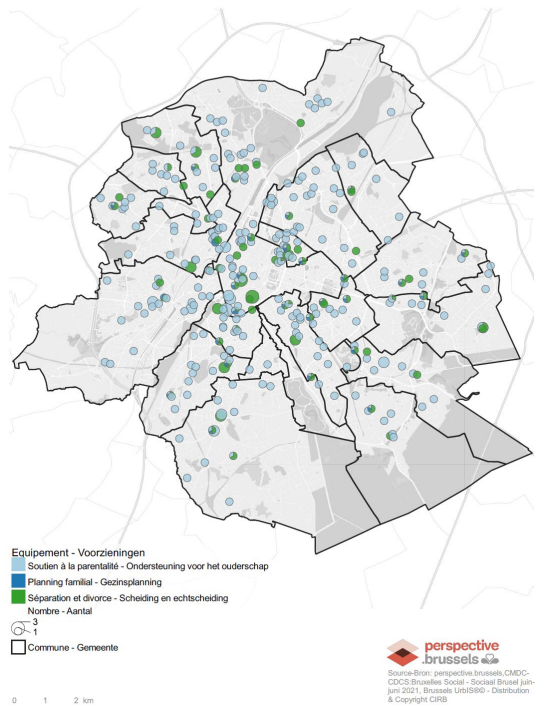
ENFANCE (3-12 ANS)
KINDEREN (3-12 JAAR)

ADOLESCENTS (12-18 ANS)
ADOLESCENTEN (12-18 JAAR)

FAMILLE
GEZIN

SENIORS (+ 65 ANS)
OUDEREN (65 PLUSERS)

Equipement - Voorzieningen
 Résidences services - Serviceresidenties
 Habitats alternatifs - Alternatieve woonvormen
 Accueil de jour - Dagopvang
 Soins hors domicile - Zorg buitenshuis
 Vie sociale - Sociaal leven
 Nombre - Aantal
 1
 3
 5
 Commune - Gemeente

perspective
.brussels
 Source: Brno: perspective.brussels, CMDC, CDCO Bruxelles Social - Social Brussel juni juni 2021, Brussels UrbanSD - Distribution & Copyright CMB

SENIORS ISOLES (+65 ans)
GEISOLEERDE SENIOREN (65 PLUSERS)

Equipement - Voorziening
 Vie Sociale - Sociaal leven
 Aides et soins à domicile - Hulp en zorg aan huis
 Nombre - Aantal
 1
 5
 Commune - Gemeente

perspective
.brussels
 Source: Brno: perspective.brussels, CMDC, CDCO Bruxelles Social - Social Brussel juni juni 2021, Brussels UrbanSD - Distribution & Copyright CMB

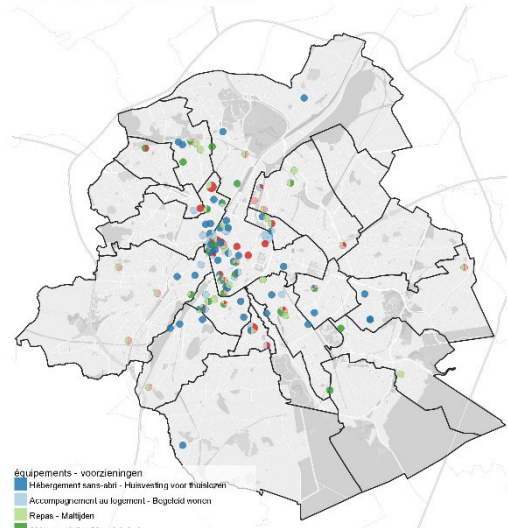
SENIORS (+ 80 ANS)
OUDEREN (80 PLUSERS)

Equipement - Voorzieningen
 Accueil résidentiel - Residerbare opvang
 Aides et soins à domicile - Hulp en zorg aan huis
 Vie sociale - Sociaal leven
 Nombre - Aantal
 1
 5
 Commune - Gemeente

perspective
.brussels
 Source: Brno: perspective.brussels, CMDC, CDCO Bruxelles Social - Social Brussel juni juni 2021, Brussels UrbanSD - Distribution & Copyright CMB

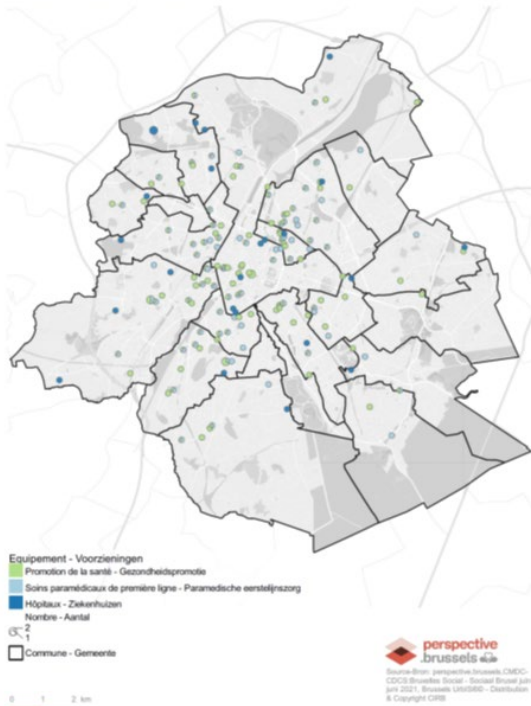
AIDE AUX PERSONNES SANS-ABRIS
HULP AAN THUIS- EN DAKLOZEN

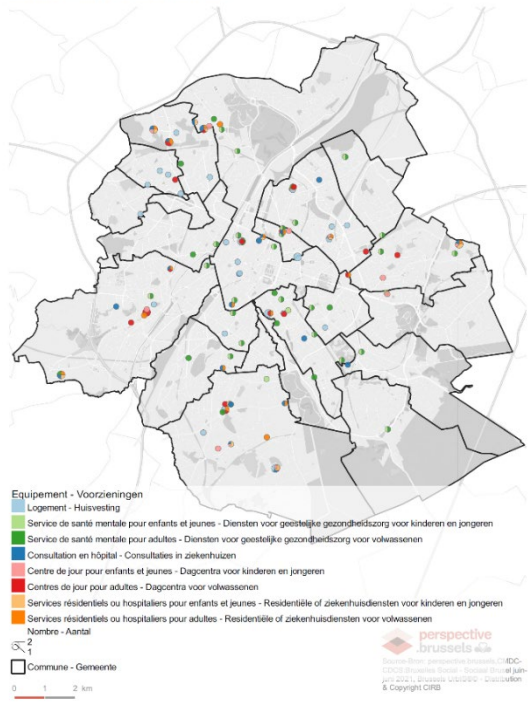
Équipements - voorzieningen
 Hébergement sans-abri - Huisvesting voor daklozen
 Accompagnement au logement - Begelid wonen
 Repas - Maaltijden
 Aide matérielle - Materieel hulp
 Lieux de convivialité - Ontmoetingsruimten
 Accompagnement psychosocial - Psychosociale begeleiding
 Nombre - Aantal
 1
 2
 5
 Commune - Gemeente

perspective
.brussels
 Source: Brno: perspective.brussels, CMDC, CDCO Bruxelles Social - Social Brussel juni juni 2021, Brussels UrbanSD - Distribution & Copyright CMB

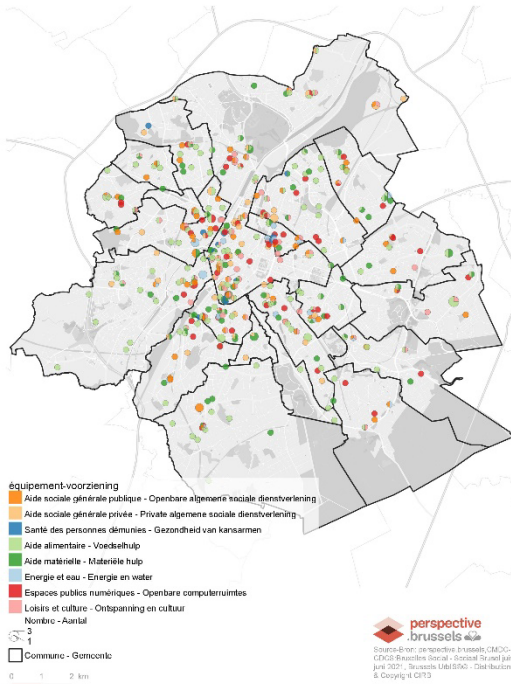
SANTE PHYSIQUE
FYSIEKE GEZONDHEID

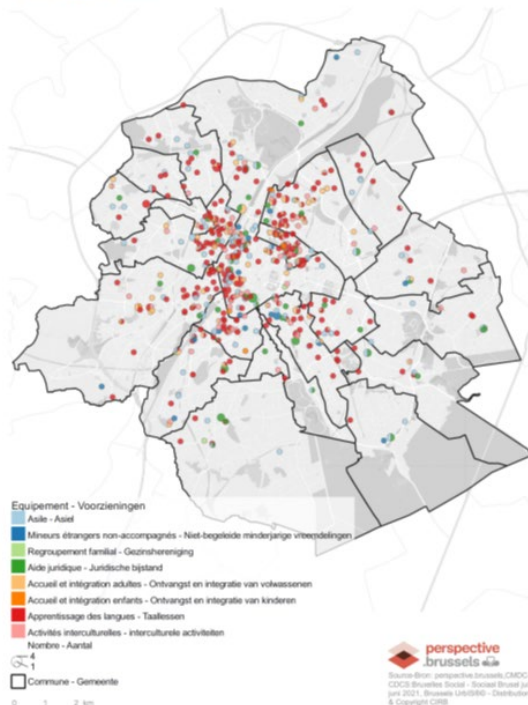
SANTE MENTALE
GEESTELIJKE GEZONDHEID

AIDE SOCIALE-SANTE DE BASE
BASISHULP EN ZORG

MIGRATION & ASILE
MIGRATIE & ASIEL

6.3.2. Moeilijkheden en beperkingen bij het kwantificeren en analyseren van potentiële behoeften, de omvang van het aanbod en eventuele tekorten aan welzijns- en gezondheidsvoorzieningen

Een voorziening of een dienst is een punt op de kaart maar geeft geen informatie over de verzadiging van het aanbod, het aantal personen dat er werkt of de uitstraling van de dienst (lokaal, gemeentelijk, levensbekken, gewestelijk, supragewestelijk). In die zin kan een analyse van de bovenstaande kaarten niet beperkt blijven tot het lezen van de geografische spreiding van diensten en voorzieningen.

Aan de ene kant is er de moeilijkheid om **het aanbod te kwantificeren**; we hebben geen informatie over het aantal beschikbare werknemers, het subsidiebedrag of andere maatstaven voor de capaciteit van de dienst.

Verder zijn er ook problemen met **het kwantificeren van de behoeften**. Aangezien proportioneel universalisme een centraal principe is, moet het mogelijk zijn om wegingsfactoren (leeftijd, geslacht, sociaaleconomische situatie, enz.) te vinden voor een specifieke dienst. Dan is er nog de **moeilijkheid om de twee (aanbod en behoeften) met elkaar in verband te brengen**, niet in het minst omdat we informatie missen over de perimeters waarmee rekening kan worden gehouden.

Het benadrukken van tekortkomingen in het welzijns- en gezondheidsaanbod betekent dus niet noodzakelijk dat er extra diensten of activiteiten moeten worden gecreëerd. Het bestaande aanbod kan worden versterkt.

Als we nadenken over het programmeren van ruimten/plaatsen voor voorzieningen die mogelijk nuttig zijn voor het welzijns- en gezondheidsaanbod, is het interessant om na te denken over lokalen/gebouwen die op een flexibele manier ruimtelijk georganiseerd zijn. De welzijns- en gezondheidsbehoeften van een gebied veranderen in de loop van de tijd (veranderingen in de behoeften en/of de bevolking, veranderingen in de maatschappelijke context, enz.).

Het zou natuurlijk gemakkelijker zijn om de tekortkomingen of behoeften op het gebied van voorzieningen te meten als er indicatieve normen waren voor het aantal voorzieningen dat nodig is per X aantal inwoners. Deze normen bestaan voor voorzieningen die door de hele betrokken populatie worden gebruikt (bijvoorbeeld het aantal scholen/aantal kinderen en jongeren in de schoolgaande leeftijd). Voor huisartsen wordt de norm van '90 huisartsen/100.000 inwoners' gehanteerd. Ze bestaan echter zelden voor andere soorten voorzieningen, omdat de behoefte eraan sterk afhangt van individuele en gezinsomstandigheden.

Sommige beleids- of planningsstudies geven indicaties of reiken zelfs voorschriften aan over het aantal sociale en gezondheidsvoorzieningen dat nodig is afhankelijk van het aantal inwoners (en soms rekening houdend met hun kenmerken), met name:

- > "Programmatie-studie Brussel. Onderzoek naar het opzetten van de programmatie inzake structuren voor het thuishouden en huisvesten van ouderen" (2012) VERTE D, DE DONDER L, VUB en Kenniscentrum WWZ
https://www.kenniscentrumwwz.be/sites/default/files/bijlagen/Etude_de_programmation_personnes_agees.pdf
- > "Huisartsen in het Brussels Gewest: wie zijn ze, waar houden ze praktijk, en waar zijn er mogelijke tekorten?" (2018), OGWBH. Kaarten over het tekort aan huisartsen per wijk op pagina 34 en 36:

zie bijlage nr. 13 (<https://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/publications/dossier-20182-huisartsen-het-brussels-gewest-wie-zijn-ze-waar-houden-ze>). Deze studie wordt momenteel bijgewerkt. De resultaten worden verwacht in de loop van 2024.

- > "Ouderen in het Brussels Gewest. Overzicht van hun welzijns- en gezondheidstoestand en het opvang- en huisvestingsaanbod" (2021), Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel.

Verder werden er nog andere studies aangevat door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel om ruimtelijke praktijken in het gebruik van het aanbod te bestuderen en ook om de impact van de ruimtelijke nabijheid op de algemene toegankelijkheid te bepalen. Eind 2023 liepen er twee studies. Ze hebben betrekking op de sector van de geestelijke gezondheidszorg en de opvang van nieuwkomers. De resultaten worden verwacht tegen eind 2024.

Naast de specifieke diensten en voorzieningen voor welzijn en gezondheid moet de analyse van het aanbod ook de stedelijke faciliteiten omvatten die op meer algemene wijze bijdragen tot een gezonde omgeving:

- > aanbod aan groene ruimten, openbare ruimten, stedelijke moestuinen / collectieve tuinen, ruimten voor landbouw, openbare binnenterreinen van huizenblokken, speeltuinen;
- > handelszaken, educatieve, sociale, sport- en culturele voorzieningen en diensten, paden voor voetgangers en fietsers (hun toegankelijke en veilige aard);
- > situatie op het grondgebied inzake geluidsoverlast, verontreiniging (lucht, water, bodem), ecologisch en hydrografisch netwerk, biodiversiteit (biotoopcoëfficiënt per oppervlakte), afvalbeheer, enz. Al deze elementen zijn bepalende factoren voor de gezondheid van de bewoners en gebruikers van het bestudeerde grondgebied (= milieudeterminanten).
- > ...

6.4. NIET-GEBRUIK VAN GEZONDHEIDSZORG

In het Brussels Gewest maakt slechts 68% van de inwoners gebruik van gezondheidszorg, tegenover 76% in Vlaanderen en 86% in Wallonië. In het Brusselse Gewest bijvoorbeeld zal 61,2% van de bevolking tegen 2021 een tweejaarlijks contact hebben gehad met een tandarts, exclusief tandheelkundige spoedhulp en orthodontie. In Vlaanderen zal dat 67,8% zijn en in Wallonië 61,3%⁸⁵.

De reeds geïdentificeerde obstakels die door de inwoners worden gevoeld, situeren zich op het vlak van administratie, tarieven en informatie. In Brussel: 16% van de huishoudens stelt zorg (medische zorg, tandheelkundige zorg, (voorgescreven) medicijnen, brillen en/of geestelijke gezondheidszorg) uit⁸⁶ om financiële redenen.

Niet-gebruik van gezondheidszorg of "sociale onderbescherming" kan via verschillende mechanismen plaatsvinden⁸⁷:

- > **Uit onwetendheid:** Veel mensen zijn niet op de hoogte van hun rechten, weten niet of ze in aanmerking komen en hebben geen ervaring met het aanvragen van een uitkering. Op de hoogte zijn van een recht betekent niet alleen informatie ontvangen, maar ook het recht zelf, de voorwaarden waaronder het wordt verleend en de stappen die moeten worden ondernomen, begrijpen. Mensen kunnen ook onjuiste of verouderde informatie ontvangen, of niet op de hoogte zijn van de voorwaarden voor het behoud van hun recht, dat, als het niet wordt nageleefd, kan leiden tot een sanctie of uitsluiting.
- > **Door er geen aanspraak op te maken:** Geen aanspraak maken op een recht is vaak het gevolg van een negatieve ervaring van een persoon met socialezekerheidsinstellingen (ontvangst, eisen, weigering). Geen aanspraken maken is ook gekoppeld aan het "statuut van steuntrekkende" (OCMW, werkloos, ziek, gehandicapt, enz.) dat dit recht impliceert, een statuut dat door sommigen als onaanvaardbaar of culpabiliserend ervaren wordt.
- > **Door er geen toegang toe te hebben:** Mensen verdwalen in de complexiteit van criteria, procedures en het administratieve proces.
- > **Door het niet aangeboden krijgen ervan:** Het feit dat mensen geen recht wordt aangeboden, heeft te maken met een gebrek aan kennis of begrip van de wetgeving bij individuen en/of professionals.
- > **Door uitsluiting:** Tijdelijke of permanente uitsluiting van een recht is vaak te wijten aan een gebrek aan kennis, maar ook aan opeenvolgende wijzigingen in de wetgeving, waardoor sommige mensen soms niet kunnen voldoen aan de voorwaarden om een recht te behouden. Deze onmogelijkheid is vaak meer aanwezig in situaties die al zeer precair zijn, maar kan ook het gevolg zijn van de urgentie van bepaalde situaties (huisuitzetting, verlies van werk, ernstige ziekte, enz.).

In elke fase van een potentiële toepassing kunnen nieuwe obstakels opduiken, met name vanuit structureel en organisatorisch oogpunt:

- > toenemende voorwaarden (aard, volume, frequentie) voor toegang tot of behoud van "sociale grondrechten";

⁸⁵ Bron: <https://atlas.aim-ima.be/base-de-donnees/?rw=1&lang=fr>, Bron: <https://atlas.aim-ima.be/base-de-donnees/?rw=1&lang=fr>, AIM, 2021.

⁸⁶ Bron: Gezondheidsenquête, Sciensano, 2018 en Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel: "Melting Point: Kwetsbaarheid, de toegang tot en het gebruik van de eerstelijnszorg in het Brussels Gewest".

⁸⁷ Bron: https://www.ccc-ggc.brussels/sites/default/files/documents/graphics/rapport-pauvrete/resume_cahier_thematique_2016.pdf

- > een toenemende complexiteit van de wetgeving (wetswijzigingen, invloed op rechten, systemen en begrip, enz.);
- > communicatiemodaliteiten (verplichte communicatiekanalen via loket/telefoon/internet, informatietermijnen, termijnen om de aanvraag in te dienen versus termijnen om een afspraak te maken, asymmetrie in relaties, enz.);
- > organisatorische modaliteiten (openingstijden, verwerkingstijden, annuleringen van afspraken, personeelsverloop, enz.);
- > evaluatiemodaliteiten (van de situatie van de persoon en hoe die evolueert, zijn houding en gedrag, contractuele modaliteiten gekoppeld aan de wet, enz.).

In het kader van deze structurele en organisatorische mechanismen kunnen andere factoren die verband houden met individuele kenmerken leiden tot een situatie van sociale onderbescherming en vormen van discriminatie van personen met betrekking tot hun sociale rechten: de algemene situatie op het moment dat men hulp nodig heeft, de beheersing van het Frans of Nederlands, de fysieke of mentale staat, het opleidingsniveau, de beheersing van administratieve en juridische termen, het beschikbaar inkomen, de mobiliteit, de nationaliteit, de toegeschreven of feitelijke buitenlandse afkomst, de toegeschreven of feitelijke sociaaleconomische status, de sociaal-administratieve status, iemands persoonlijke geschiedenis, enz.

"Ondanks het feit dat zij in aanmerking komen, maken veel Brusselaars geen gebruik van de sociale rechten of diensten waarop zij nochtans recht hebben. Het fenomeen is een absurde illustratie van de discrepanties tussen het bestaan van rechten, het aanbod van diensten en de realiteit van de uitoefening en het gebruik ervan.

Eenzijds vereist de kwetsbaarheid van de meest kwetsbare groepen (vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld, alleenstaande ouderen, drugsgebruikers, mensen zonder geldige verblijfsvergunning, prostituees, NEET's, daklozen, geracialiseerde personen, LGBTQIA+-personen, Roma, mensen met een handicap, enz.) vanwege hun fragiliteit of kwetsbaarheid, speciale aandacht en de ontwikkeling van innovatieve programma's om hun situatie te verbeteren. Anderzijds is er de versnippering van aanbod en bevoegdheden.

Het aanbod aan diensten in de welzijns- en gezondheidssector is aanzienlijk, maar complex, slecht gekend en moeilijk te begrijpen, zowel voor de Brusselaars als voor de professionals. De segmentatie van diensten in niveaus, zuilen, disciplines, pathologieën, doelgroepen, enz. creëert barrières en maakt zorg- en hulpverleningstrajecten star.

Waar deze twee kwesties samenkomen, lijkt het niet-gebruik van rechten het resultaat te zijn van een combinatie van beperkte individuele capaciteit en structurele impasses."⁸⁸.

---

⁸⁸ Brussels Takes care, 2022.

6.5. ZOOM: OUDEREN EN HET HUISVESTINGSAANBOD⁸⁹

6.5.1. Demografie en sociaal-culturele en economische situatie van ouderen

Volgens een studie van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn in verband met senioren in het Brussels Gewest wordt er tegen 2030 een toename van het aantal personen van 65 jaar en ouder verwacht in alle gemeenten, met een verschillende intensiteit, behalve in Ganshoren. De gemeente waar de toename naar verwachting het grootst zal zijn, is Sint-Joost-ten-Node, gevolgd door Sint-Jans-Molenbeek en Sint-Agatha-Berchem.

Voor de komende jaren wordt ook een toename van de etnisch-culturele verscheidenheid onder Brusselse senioren verwacht.

Iets meer dan een derde van de Brusselaars van 65-79 jaar en bijna de helft van de Brusselaars van 80 jaar en ouder woont alleen. Verhoudingsgewijs zijn er meer vrouwen dan mannen die alleen wonen.

Brusselse senioren zijn kwetsbaarder op sociaaleconomisch vlak in vergelijking met senioren in heel België. Verschillende indicatoren laten zien dat deze kwetsbaarheid de voorbije jaren nog groter is geworden (personen die recht hebben op de IGO en de verhoogde tegemoetkoming). Personen met een zwakke sociaaleconomische status krijgen sneller en vaker te maken met gezondheidsproblemen en functionele beperkingen en dus is voor hen de waarschijnlijkheid groter dat ze een beroep zullen moeten doen op een zorgdienst.

6.5.2. Rust- en verzorgingstehuis (RVT)

Wat betreft de geografische ligging van ROB-/RVT⁹⁰-bedden in 2021, stellen we vast dat uit onderstaande kaart blijkt dat ze globaal verdeeld zijn over het hele grondgebied van het Brussels Gewest. Er is echter een licht tekort in de zones rond het kanaal, meer bepaald in de arme sikkels, en in sommige zones in het zuidoosten.

Alle Brusselse gemeenten hebben een aanbod aan ROB-/RVT-bedden maar de dekkingsgraad is niet overal dezelfde: deze is het hoogst in Evere en Anderlecht, gevolgd door Brussel en Jette. Kijken we naar de dichtheid voor personen van 65 jaar en ouder per statistische sector, dan stellen we vast dat de inplanting van ROB-/RVT-bedden niet volledig overeenstemt met de reële spreiding van bejaarden⁹¹.

De prijsstijging voor ROB-/RVT-bedden tussen 2013 en 2020 over alle sectoren heen doet vragen rijzen wat betreft hun financiële toegankelijkheid, rekening gehouden met het feit dat het waarschijnlijk is dat de toekomstige groep van bejaarden op sociaaleconomisch vlak over minder middelen zal beschikken.

⁸⁹ **Ouderen in het Brussels Gewest.** Overzicht van hun welzijns- en gezondheidstoestand en het opvang- en huisvestingsaanbod” (2021), Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel.

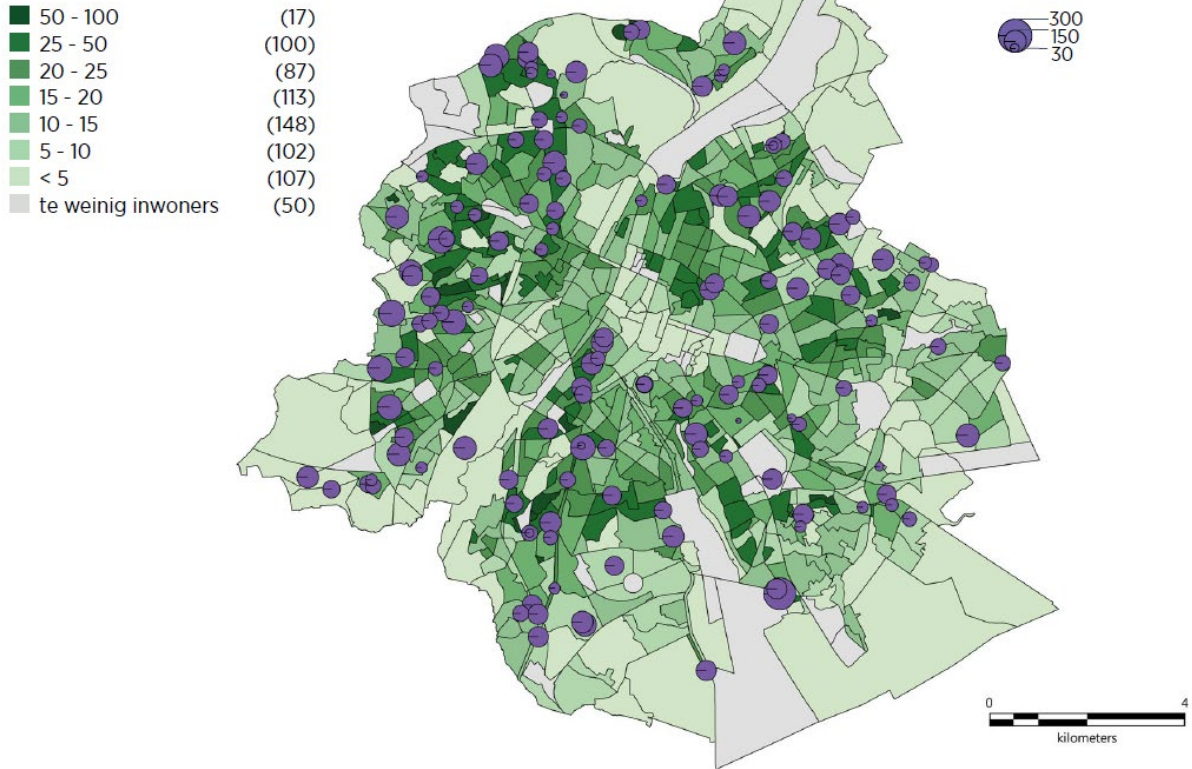
⁹⁰ ROB = rustoord voor bejaarden; RVT = rust- en verzorgingstehuis

⁹¹ De meeste mensen in RH/RVT wonen daar. Het feit dat er een RH/RVT is, verhoogt dus mechanisch de dichtheid van ouderen in een wijk of statistische sector.

KAART 44: DICHTHEID VAN PERSONEN VAN 65 JAAR EN OUDER EN WOONSTRUCTUREN VOOR OUDEREN (RUSTHUIZEN, RUST- EN VERZORGINGSTEHUIZEN) IN HET BRUSSELSE GEWEST, JUNI 2021 (DEMOGRAFISCHE STATISTIEKEN 2019)

Bevolkingsdensiteit 65 jaar en ouder, Brussel, 2019
(statistische sectoren, aantal 65+ per 100 vierkante meter)

Woonzorgcentra, 2021
aantal plaatsen ROB+RVT

Bronnen: Home-Info, BISA; Cartografie: Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

Bron: cartografie door Brussels Observatorium welzijn en gezondheid op basis van Infor-Home, BISA

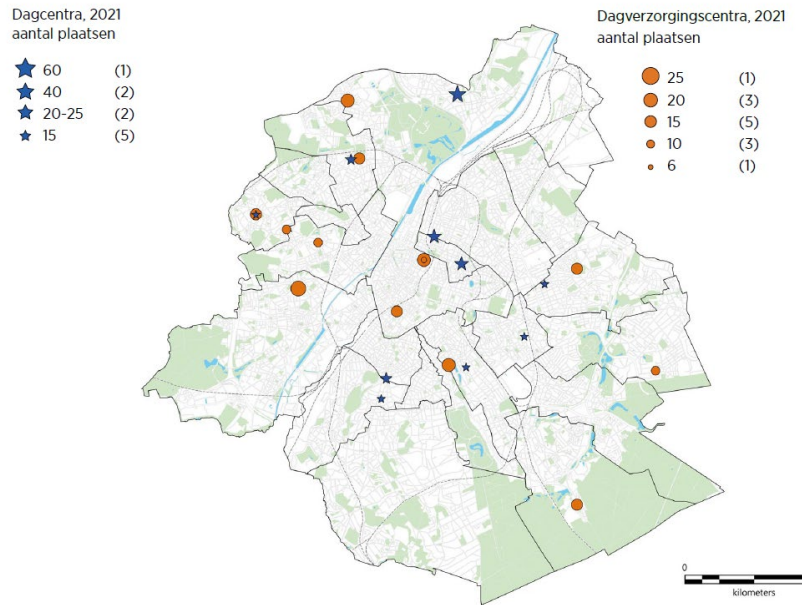
6.5.3. Andere residentiële of semi-residentiële voorzieningen

Het Brussels Gewest heeft een groter aandeel ouderen in ROB/RVT en zij hebben vaker een **licht afhankelijkheidsprofiel** (profielen O en A op de schaal van Katz) in vergelijking met de andere Gewesten.

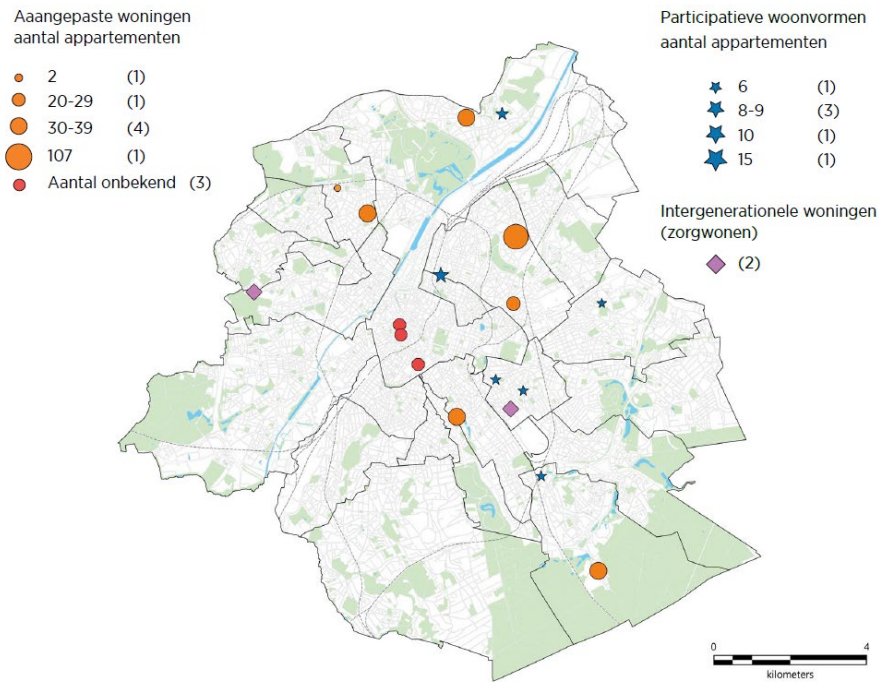
Alternatieve structuren voor rusthuizen (bv. serviceresidenties, kortverblijven, centra voor dagverzorging, alternatieve woonvormen voor senioren) **zijn relatief onderontwikkeld in het Brussels Gewest**. Anderzijds moet eveneens worden opgemerkt dat de duur van ziekenhuisverblijven met de jaren afneemt, met een risico op voortijdige terugkeer naar huis.

De uitdaging is dus om zorg te kunnen ontwikkelen voor lichte afhankelijkheidsprofielen (profielen O en A op de schaal van Katz) in alternatieve structuren die kunnen worden gekoppeld aan het rusthuis en die financieel toegankelijk zijn (van het type serviceresidenties).

KAART 45 EN 46: OPVANGPLAATSEN IN CENTRA VOOR DAGOPVANG EN DAGVERZORGINGSCENTRA EN ALTERNATIEVE WOONVORMEN NAAR TYPE HUISVESTING, JUNI 2021

Bronnen: Iriscare, Cocof, Agentschap Zorg & Gezondheid, Sociaal Brussel;
Cartografie: Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

Bronnen: Brussel Sociaal 2021, CMDC; Cartografie: Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

Bron: Brussels Observatorium welzijn en gezondheid, 2023

De **centra voor dagopvang en de dagverzorgingscentra** zijn verspreid over het hele Gewest, maar sommige gebieden hebben dit type voorziening niet: het noordoosten en zuidoosten.

Volgens de telling van het Observatorium zijn er **10 woningen die zijn aangepast aan senior op het grondgebied**. Dit zijn voornamelijk gebouwen die door het OCMW gecreëerd en aangepast werden voor personen met beperkte mobiliteit. Het gaat hierbij niet om gemeenschapswoningen, aangezien er geen gedeelde ruimte is⁹².

Het grondgebied telt ook **twee intergenerationale woonprojecten**: de "trois pommiers" in Etterbeek en de residentie Arcadia in Sint-Jans-Molenbeek. Er kunnen echter ook andere structuren of vormen bestaan, maar die worden hier niet noodzakelijk vermeld.

Er zijn **6 participatieve woningen** voor senioren. Dit zijn stuk voor stuk nieuwe projecten die zich uitsluitend richten op senioren (55 jaar en ouder), in tegenstelling tot de intergenerationale huisvesting.

6.6. CONCLUSIE

- > Het aanbod aan zorgvoorzieningen en -diensten probeert tegemoet te komen aan het grote aantal verschillende problematieken en/of behoeften van doelgroepen. Er werden meer dan 630 categorieën gecreëerd om het aanbod te beschrijven en te inventariseren van de organisaties en diensten die in het Brussels Gewest actief zijn in het domein van welzijn en gezondheid.
- > Het is niet altijd opportuun of mogelijk om aan de hand van kwantitatieve indicatoren te meten of het aanbod tegemoetkomt aan de behoeften van de bevolking. Meerdere factoren en onbekenden maken een puur kwantitatieve aanpak moeilijk.
- > Er wordt momenteel gewerkt aan een hervorming van het beleidskader op het federale niveau en in het Brussels Gewest⁹³, wat op termijn betekent dat er op territoriale basis nagedacht moet worden over het hulp- en zorgaanbod en dat dit ook gestructureerd dient te worden.
- > Er zal worden nagedacht over de overeenstemming tussen vraag en aanbod op het niveau van de zorgzones, rekening houdend met de deskundigheid van de actoren op het terrein, over de middelen die aan de eerste lijn zijn toegewezen om ervoor te zorgen dat het aanbod beantwoordt aan de behoeften van elke groepering van welzijns- en gezondheidswijken in een zorgzone, of het nu gaat om de functies die door de diensten worden vervuld, de versterking van de bestaande structuren of de creatie van nieuwe diensten in een perspectief van evenredig universalisme. Andere belangrijke doelstellingen van het plan bestaan erin het aanbod van welzijns- en gezondheidsdiensten dichterbij de Brusselaars te brengen door het volledige grondgebied op doeltreffender wijze te bestrijken en de toegang tot de diensten te verbeteren door hun zichtbaarheid en leesbaarheid te vergroten en ze onderling beter te coördineren.
- > In het kader van deze opdrachten zal het voor Perspective interessant zijn contact op te nemen met het niveau van de "zorgzone" om in de planning, de analyses en de uitgewerkte diagnoses met

⁹² Het project "Versaille Senior" in Neder-Over-Heembeek heeft een dagcentrum. Het gaat hier om een project voor senioren die hun autonomie aan het verliezen zijn.

⁹³ In 2020 werd al een hervorming van het Vlaamse beleid doorgevoerd. Een eerste aanpassing ervan is momenteel lopende.

betrekking tot de problematieken rekening te kunnen houden met de uitdagingen op welzijns- en gezondheidsvlak.

DEEL 3: CONCLUSIES EN DENKPISTES

1. NAAR EEN DEFINITIE VAN DE GEBIEDEN MET EEN TEKORT?

De aanwezigheid en evenwichtige spreiding van voorzieningen over het grondgebied zijn essentieel voor de kwaliteit van het stedelijk leven. Een aanbod van voorzieningen dicht bij de bewoners stimuleert niet alleen actieve verplaatsingen en duurzaamheid, maar verbetert ook de levenskwaliteit en sociale cohesie in de wijken. Tijdens de verschillende fases van de pandemie speelden scholen, kinderopvang, culturele en sportieve infrastructuur, gezondheidsinstellingen en recreatieve initiatieven een essentiële rol voor inwoners van het Gewest als het ging om sociale samenhang, gezondheid, economische vitaliteit, enz. Aan de andere kant heeft hun sluiting hun fundamentele rol op individueel en collectief niveau aan het licht gebracht.

In het Brussels Gewest is de spreiding van de verschillende soorten voorzieningen soms onevenwichtig over het grondgebied verdeeld, waardoor we gebieden met tekorten kunnen ontwaren. Deze onevenwichtigheden werden in deel 2 van dit rapport gedetailleerd.

De oppervlaktes van openbare voorzieningen zijn toegenomen in alle toegelaten gebieden van het GBP (+284 916m² in 2018-2019), behalve in gemengde gebieden, en gingen vooral naar schoolgebouwen. **Desondanks blijven voorzieningen een zogenaamd "zwakke functie" gezien de nood aan ruimte en de concurrentie om grond alsook omwille van het feit dat deze functie zich niet spontaan ontwikkelt op het grondgebied.**

De behoeften aan voorzieningen evolueren meer bepaald in functie van de groei en de evolutie van de bevolking van het grondgebied en de wijken. Volgens het Overzicht van de huisvestingsvergunningen nr. 10 neemt het aantal vergunde woningen in het hele Gewest over het geheel genomen toe. Om een stedelijke ontwikkeling van hoge kwaliteit te bereiken, moet **de creatie van woningen gepaard gaan met de creatie van voorzieningen die vooral voldoen aan de behoeften van de lokale bevolking in hun dagelijks leven.**

De noodzaak om de bestaande voorzieningen te versterken of **nieuwe infrastructuren** op te zetten (in het bijzonder infrastructuren die toegankelijk zijn voor de meest kwetsbare groepen) laat zich nog steeds voelen.

Daarnaast is er een reële **behoefte aan renovatie** van de bestaande infrastructuren om een **kwalitatief hoogstaander aanbod** te kunnen bieden (bijv. sociale voorzieningen, zwembaden, speelpleinen). Het aanbod aan voorzieningen moet ook **meer gediversifieerd worden, aangepast** aan een steeds gevarieerder publiek en een steeds breder scala aan praktijken, en door het **bundelen** van diensten en een **grotere openheid** naar de wijk.

Om ervoor te zorgen dat Brussel, de hoofdstad van België en Europa, zijn potentieel ten volle kan ontplooiën en grote internationale evenementen kan organiseren, moeten er bovendien een aantal **'grote voorzieningen'** worden ontwikkeld. Projecten op het vlak van sport, cultuur of onderwijs zouden het bestaande aanbod kunnen aanvullen.

2. DENKPISTES

Er kunnen meerdere denkpijsten worden onderzocht om het gebruik van bestaande voorzieningen te verbeteren en nieuwe te creëren in het Brussels Gewest. Enkele van deze pijsten worden hieronder beschreven, hoewel ze niet exhaustief bedoeld zijn.

2.1. GEDEELD GEBRUIK VAN DE VOORZIENINGEN

Gedeeld gebruik bestaat erin het gebruik van een locatie te versterken door de dienstverlening te verbeteren en uit te breiden door middelen te bundelen en de schaal of de bezetting te wijzigen (modulariteit in tijd, in ruimte en van de gebruikers). Het begrip "gedeeld gebruik" verwijst naar de premissen van een denkoefening over de creatie van ruimten die niet langer zouden worden toegewezen aan één bepaald gebruik op een gegeven ogenblik (polyvalentie) of voor een bepaalde duur (evolutiviteit).

Perspective heeft zodoende initiatieven uitgewerkt om het delen van bepaalde ruimten aan te moedigen, vooral in de context van schoolvoorzieningen, via de Schoolcontracten:

Het Schoolcontract wordt gecoördineerd door de Dienst Scholen en Studentenleven van Perspective. Dit instrument voor stadsvernieuwing dat in 2019 werd gecreëerd en bedoeld is om de stedelijke integratie van scholen in hun wijken te verbeteren. Om de twee jaar lanceert het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een oproep tot kandidaatstelling bij de inrichtende machten van de schoolinstellingen in de Zone voor Stedelijke Herwaardering met zwakke sociaaleconomische indices. De selectie van de begunstigden van een Schoolcontract gebeurt door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering in functie van de criteria vastgelegd in de oproep tot kandidaatstelling. Een Schoolcontract doorloopt twee fasen: een studiefase en een operationele fase. Tijdens de studiefase worden de schoolinstelling zelf en haar omgeving onder de loep genomen. Het komt erop aan de relatie vast te stellen tussen de school en haar wijk, de bestaande collectieve ruimten en de mogelijkheden tot gebruik van de schoolinfrastructuur door de wijk. Op het einde van de diagnosefase worden een actie- en investeringsprogramma opgesteld, waarin het verbeteringspotentieel van de school en de bundeling van middelen aan bod komen. De Regering wijst een specifiek budget van maximaal 2,5 miljoen euro toe aan elk Schoolcontract. Vervolgens kan de operationele fase van start gaan. Deze is gericht op de concrete uitvoering van de projecten, in partnerschap met alle begunstigden. In de ZSH lopen er momenteel vijftien Schoolcontracten.

Een van de belangrijkste doelstellingen van de **Schoolcontracten** bestaat erin het aantal collectieve voorzieningen voor de inwoners uit te breiden door scholen buiten schooltijd open te stellen. Zo maakt een Schoolcontract het voor een school mogelijk financiële steun te krijgen voor investeringsprojecten die toelaten voor gedeeld gebruik in aanmerking komende ruimten binnen de school te renoveren of te creëren teneinde ze open te stellen voor de wijk: speelplaats, sportzalen, refter, voorstellingsruimten enzovoort. Naast investeringsprojecten financiert het Schoolcontract ook sociaaleconomische actieprojecten die deze gebieden buiten schooltijd activeren en nieuwe bruggen slaan tussen school- en wijkactoren. Via het Schoolcontract worden de scholen aldus nieuwe partners voor de stedelijke ontwikkeling in Brussel. Met een doel van "gedeeld gebruik" laat dit programma toe in te spelen op de behoeften aan collectieve voorzieningen in dicht bevolkte wijken; tegelijk wordt de schoolomgeving voor de leerlingen verbeterd. De algemene doelstelling van dit gedeeld gebruik is een deel van de scholen toegankelijk te maken voor de wijk (bv. een sportzaal, een speelplaats, een refter, enz.). Deze

terbeschikkingstelling houdt in dat bepaalde juridische voorwaarden worden nageleefd en dat er een goede verstandhouding is tussen de medecontractanten.

Op dit ogenblik wordt erover nagedacht om deze bundeling van middelen voor andere voorzieningen aan te moedigen. Dit geldt in het bijzonder voor **studieruimten** die in veel gebieden schaars zijn, vooral tijdens de examenperiode voor studenten. Er werd alvast een inventarisatie van de bestaande studieruimten uitgevoerd. Het doel is nu om voort te bouwen op dit momentum teneinde het creëren van nieuwe studiegebieden op basis van bestaande infrastructuur en faciliteiten aan te moedigen.

2.2. HET HOOFD BIEDEN AAN EEN TEKORT AAN SITES

Het Brussels Gewest kampt met **een tekort aan grondreserves, wat leidt tot een sterke stijging van de vastgoed- en grondprijzen**, vooral in de centrale gebieden van het hoofdstedelijk gewest. Dit maakt het moeilijker om voorzieningen te plannen gelet op het gebrek aan beschikbare locaties en voldoende financiering om onroerend goed te verwerven. Bovendien trekt het gebrek aan winstgevendheid van de voorzieningsfunctie weinig particuliere investeerders aan, waardoor overheidssteun nodig is.

Het gebrek aan beschikbare grond en gebouwen leidt daarnaast ook tot een herziening van de manier waarop de voorzieningen wordt geproduceerd. Net als bij huisvesting, kan de productie van voorzieningen profiteren van de reconversie van gebouwen (bijv. kantoren naar voorzieningen⁹⁴, zoals middelbare scholen) en gemengde programmaties (bijv. huisvesting en voorzieningen).

Voor grote gemengde vastgoedprojecten (woningen, kantoren, enz.) raadt Perspective aan om 10% openbare voorzieningen op te nemen. Deze voorzieningen zijn bedoeld om tegemoet te komen aan de bestaande behoeften van de wijken alsook aan de behoeften die zullen ontstaan als gevolg van het project zelf (toename van het aantal inwoners en/of gebruikers van de wijk). Een toename van de bevolking en/of gebruikers vergroot ook de behoefte aan voorzieningen in een wijk.

Ter ondersteuning van deze aanpak en om het gebrek aan kennis over potentieel beschikbare grond en gebouwen te verhelpen, beheert Perspective **de inventaris van onbebouwde gronden en leegstaande gebouwen**. Deze tool verzamelt gegevens over "vacante" terreinen en gebouwen over het hele Brusselse grondgebied. De gegevens in deze inventarisatie worden voornamelijk gebruikt om publieke en private operators (wier projecten een maatschappelijk doel hebben) te helpen locaties te vinden waar ze zogenaamde "zwakke" functies, waaronder voorzieningen, kunnen ontwikkelen. Deze inventarisatie levert input voor het faciliteringswerk dat Perspective verricht als onderdeel van de Task Force Voorzieningen, in samenwerking met haar vele partners.

2.3. DE DYNAMIEK VAN DE TASK FORCE VOORZIENINGEN VERSTERKEN

In maart 2018 kreeg Perspective het mandaat om een [Task Force Voorzieningen](#) op te zetten waarin verschillende regionale spelers worden samengebracht en die de opdracht kreeg om:

⁹⁴ Tussen 1997 en 2022 werd zo bijna 380.000 m² aan kantoorruimte geconverteerd in voorzieningen en 1.250.979 m² in woningen.

- > de noden van het Brussels Gewest inzake voorzieningen te verduidelijken, in het bijzonder grote, meer uitzonderlijke voorzieningen waarvoor tot dan toe weinig transversale en territoriale studies waren verricht;
- > de vraag naar ruimte voor de ontwikkeling van voorzieningen te achterhalen en te verzamelen;
- > het verband te leggen tussen de beschikbare grondreserve, de geïdentificeerde behoeften en de vraag van voorzieningsprojecthouder, alsook tussen de verschillende partners en lopende projecten.

Perspective stuurt deze faciliteringsdynamiek aan in het kader van haar bevoegdheden in termen van stedelijke programmatie en territoriale planning. Binnen Perspective analyseren en identificeren het departement Territoriale Kennis, de Dienst Scholen en Studentenleven en het BISA de bestaande gewestelijke behoeften op het gebied van voorzieningen, terwijl het departement Territoriale Strategie stedelijke projecten uitwerkt en de toekomstige behoeften op het gebied van voorzieningen lokaliseert in functie van het grondpotentieel en de lokale dynamiek. De andere leden die deelnemen aan het TFV zijn de Minister bevoegd voor Ruimtelijke Ordening, de Maatschappij voor Stedelijke Inrichting (MSI), urban.brussels (Directies Stedenbouw en Stadsvernieuwing), de bouwmeester - – maître architecte (BMA), Citydev, de gemeenschappen en de gemeenschapscommissies (de VGC, de Federatie Wallonië-Brussel, de GGC), de Grondregie, de MIVB en de BGHM.

Er worden een aantal werkpistes verkend om manieren te identificeren om deze faciliteringsdynamiek te versterken. Het versterken van de expertise wat betreft voorzieningen (waarvan deze studie de opmaat is) en het ontwerpen van een meerjarige investeringsprogrammatie - inclusief met betrekking tot de financiële aspecten - zijn twee elementen die in dit stadium noodzakelijk worden geacht om deze dynamiek te versterken en uiteindelijk een gewestelijke strategie op dit gebied te ontwikkelen.

2.4. TIJDELIJK GEBRUIK BEVORDEREN

De tijdelijke gebruik⁹⁵ van terreinen of gebouwen kan een nuttig en relevant instrument zijn om te voorzien in de behoefte aan voorzieningen in de stedelijke ruimte. Dit systeem geldt namelijk als aanvulling op en ondersteuning van bestaande stedenbouwkundige hulpmiddelen bij de ontwikkeling van projecten en de stedelijke transitie. Een tijdelijk gebruik maakt het mogelijk om bepaalde initiatieven, zoals het creëren van voorzieningen die weinig kans maken op de traditionele markt, te verduurzamen binnen de tijdelijke bezetting. Deze projecten, die vaak innovatief en sociaal belangrijk zijn, hebben meestal niet de financiële middelen om een plaats te vinden op de traditionele markt.

De voorzieningsprojecten in het kader van tijdelijk gebruik maken het mogelijk om braakliggende sites in gebieden in ontwikkeling te gebruiken om toekomstig vormen van gebruik te testen en al waardevolle informatie te vergaren in termen van verenigbaarheid van functies, gebruik, architectuur, bezoekersaantallen, mobiliteitsbehoeften, enz. voor de toekomstige ontwikkeling van het project. Het is ook een kans om meer organische manieren uit te werken voor de ontwikkeling van voorzieningen, vertrekkende vanuit de dynamiek van burgers en bewoners.

Het aantal locaties dat beschikbaar is voor tijdelijke gebruik varieert aanzienlijk en is moeilijk in te schatten. In de loop der tijd zijn er echter meer dan honderd actieve locaties voor tijdelijk gebruik geweest.

⁹⁵ Het Loket voor tijdelijke gebruik dat in 2021 van start ging, maakt het mogelijk om een tijdelijke bezetting te stimuleren en projecten aan te moedigen die bijdragen tot de sociaaleconomische, sociale, culturele en ecologische transitie. Hierdoor kunnen opportuniteiten ontstaan en kunnen, vooruitlopend op meer permanente projecten, de eerste hefboomen worden geboden voor stadsvernieuwing op lokale schaal)
<https://temporary.brussels/>

Deze verschillende sites bieden financieel toegankelijke mogelijkheden voor tal van projecten. Bovendien zijn er veel specifieke voordelen verbonden aan deze tijdelijke vormen van gebruik, zoals het netwerk. Een tijdelijk gebruik biedt dus tal van groeikansen voor ondernemers, kunstenaars en particulieren in het Brussels Gewest.

Tijdelijk gebruik projecten richten zich meestal op culturele installaties en workshops. Culturele en creatieve industrieën hebben vaak beperkte mogelijkheden binnen het kader van traditionele voorzieningen. Verder zijn er ook sportactiviteiten (fietsworkshops, padel, skateboarden, klimzaal, enz.) en sociale activiteiten (van voedsel uitdelen tot artistieke sociale activiteiten) mogelijk. En, meer af en toe, onderwijsgerelateerde voorzieningen.

3. VERVOLG

Dit rapport brengt bestaande voorzieningen en geplande of lopende projecten voor verschillende soorten voorzieningen in kaart. Dit heeft ons in staat gesteld om meerdere vaststellingen te doen, gebieden te identificeren waar een tekort aan voorzieningen is en aanbevelingen en denkpistes te formuleren. Deze analyse kent echter ook bepaalde beperkingen en ons lijkt het dan ook nodig om de kennis ter zake verder te verdiepen:

- > Dit rapport beperkt zich tot een analyse van de sport-, cultuur-, welzijns- en gezondheids-, onderwijs- en kinderopvangvoorzieningen en het speelnetwerk. Met de bestaande tools is het niet mogelijk om een volledig overzicht van alle voorzieningen samen te stellen. Het zou dan ook raadzaam zijn manieren te vinden om de perimeter van de voorzieningen die onder deze analyse ressorteren, geleidelijk aan uit te breiden. Met name een meer gedetailleerde kennis van de dienstvoorzieningen lijkt ons in die optiek noodzakelijk.
- > Bestaande monitoringinstrumenten moeten worden geconsolideerd en bijgewerkt, zodat vraag en aanbod voortdurend kunnen worden gemonitord om gebieden met een tekort te identificeren en de middelen te kunnen vaststellen die nodig zijn om hieraan te voldoen;
- > Bovendien is het, om geconsolideerde expertise over dit onderwerp te produceren, noodzakelijk om het beleid dat op de verschillende gebieden of domeinen wordt gevoerd op te volgen. Het opzetten van regelmatige en structurele uitwisselingen, of partnerschappen, met de spelers die verantwoordelijk zijn voor de verschillende betrokken sectoren is nuttig voor een goed begrip en analyse van de voorzieningen en de uitdagingen.

Deze kenniselementen over de voorzieningen worden ook gebruikt als input voor de discussies over de "buurtstad", die tot doel heeft alle verschillende kennis en strategische elementen samen te brengen die nodig zijn om de lokale dimensie in de stedelijke ruimte te versterken.

